

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

139-140

Fotoetnografica

Felician Săteanu - Panoramă - Leordina

Irina Petraș, Dan Lungu, Ioan V. Moldovan, Victor Cubleşan, Viorel Mureșan, Constantin Cubleşan, Imelda Chința, Ioan V. Pop, Marcel Lucaciu, Carmen Ardelean, Gheorghe Moga, Franciscus Georgius, Marin Pop, Mirel Olăhuț, Menuț Maximinian, Ion Pițoiu – Dragomir, Cristina Vari, Alice Valeria Micu, Gheorghe Vidican, Györfi-Deák György, Lucian Perța, Daniel Mureșan, Marian Ilea, René Guénon, Ioana Sasu – Bolba, Demény Péter, Ioan F. Pop, Victor Rusu, Alexandru Jurcan, Ștefan Doru Dăncuș, Varga István Attila, Dănuț Pop, Simona Ardelean, Daniel Mureșan, Daniel Săuca, Cornel Ungureanu, Mihai Măniuțiu, Ștefan Jurcă, Nicolae Goja, Daniel Hoblea, Viorel Tăutan, Olimpiu Nușfelean, Camelia Burghele, Artemiu Vanca, Dumitru Draica.

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 11, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din
România, a Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul XII, Nr. 8-9 (139-140), august-septembrie 2016.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 8 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor șef

Viorel Mureșan - redactor șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Carmen Ciumărnean,

Gheorghe Moga, Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvus**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane”
este membră a
Asociației Revistelor,
Publicațiilor și Editorilor (ARPE)

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile
poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție
(telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 4 lei.
Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm
să ne contactați telefonic la redacție.

Sumar

- Irina Petraș**, George Coșbuc – 150 de ani de la naștere
pp. 1-2
- Dan Lungu**, Proză pentru „Caiete Silvane”, fragment
din romanul „Fetița care se juca de-a Dumnezeu”
pp. 3-4
- Ioan V. Moldovan**, Proză pentru „Caiete Silvane”.
Botezul
pp. 5-7
- Victor Cubleşan**, Un volum percutant
p. 8
- Viorel Mureșan**, Expresionismul sfârtecat
pp. 9-10
- Constantin Cubleşan**, *Sânge de nisip*
p. 11
- Imelda Chința**, „Cărțile nu sunt ca oamenii”
pp. 12-13
- Ioan V. Pop**, Camil Petrescu și estetica personajelor
(I)
p. 13
- Marcel Lucaciu**, Trecutul roșu
pp. 14-15
- Carmen Ardelean**, Catharsisul senectuții
p. 16
- Gheorghe Moga**, Pe „scândură”
p. 17
- Franciscus Georgius**, Limpezimea
pp. 18-20
- Marin Pop**, Evoluția orașului Cehu Silvaniei din secolul
XVIII până în prezent
pp. 21-23
- Mirel Olăhuț**, Câteva considerații privind Hora satului
sau „danțul” în zona Codrului
p. 24
- Menuț Maximilian**, Traficant de iluzii
p. 25
- Menuț Maximilian**, Patru dintr-o lovitură
pp. 26-27
- Ion Pițoiu – Dragomir**, „Dar raiul unde e?” sau „Noi
portative pentru strigătul șoptit”
pp. 28-29
- Puțini sunt cei care scriu..., interviu cu **Ștefan Jurcă**
realizat de **Cristina Vari**
pp. 30-32
- Alice Valeria Micu**, Un moTiff de încântare
pp. 33-35
- Poeme de **Gheorghe Vidican**
pp. 36-37
- Györfi-Deák György**, Alcoolul, bibliotecile și
jandarmii
pp. 38-40
- Parodie de **Lucian Perța**
p. 40
- Versuri de **Daniel Mureșan**
p. 41
- Marian Ilea**, Noaptea Iclejiei lui Pachi
pp. 42-46
- René Guénon**, Taoism și Confucianism (II), traducere
de **Daniel Hoblea**
pp. 47-50
- Ioana Sasu – Bolba**, Flavius Lucăcel sau despre
singurătate ca stare de spirit
p. 51
- Demény Péter**, Drumul cărților – 1. Muzica melancoliei
p. 52
- Ioan F. Pop**, Texte inutile
p. 53
- Victor Rusu**, Jurnal de lectură. O zonă etnologică
fabuloasă
p. 54

George Coșbuc – 150 de ani de la naștere

Irina PETRAȘ

Evocându-i pe profesorii mei de la Literale clujene, îl rețineam pe Gavril Scridon mai ales grație unui gest de nobilă umilitate și critică evaluare de sine (atât de rară la noi dintotdeauna!): profesor titular al cursului despre marii clasici, el o invitase pe Ioana Em. Petrescu să țină prelegerile despre Eminescu, recunoscându-i deschis competența și mai buna situație față în față cu vastul, complexul univers poetic. E posibil ca gestul său să fi fost și unul de curtoazie, o reverență frumoasei „doamne de Eminescu” (așa o numeau studenții ei!), căci profesorul nu era indiferent la rațiuni sentimentale și avea o atitudine parental-ocrotitoare față de mai tinerii colegi.

Tot astfel, istoricul literar se sprijinea cu precădere pe obiectivitatea datelor exacte, dar lăsa loc întotdeauna detaliului colorat sentimental. Așa se explică interesul său pentru marile figuri născute, George Coșbuc și Liviu Rebreanu, pe care îi asumă și de pe poziții subiective, de neam, de apartenență la un loc, la o familie, așa zice. Nu altminteri se întâmplă în cazul *Istoriei literaturii maghiare din România*. Fiind vorba despre transilvăneni cărora le cunoștea bine limba și literatura, panorama celor 125 de scriitori maghiari este alcătuită din mici portrete care transcriu mărunte amănunte biografice, textele comentate predilect sunt cele despre natură, în registru minor, și despre iubire. Înduioșat, lăsându-se în voia sentimentelor cu o îngăduință și o generozitate care i-au fost toată viața caracteristice, Gavril Scridon mărturisește deschis: „Neutralitatea mea a fost, astfel, aproape absolută și, tocmai de aceea, rămâne, în chip paradoxal, subiectivă; procesul critic și de evaluare istorico-literară nu scutește pe nimeni de un anumit subiectivism”.

Cum exact observă Constantin Hârlov (în *Dictionarul general al Literaturii Române*), aparținând școlii clujene de critică și istorie literară, Gavril Scridon îi respectă tradiția și se apleacă preferențial spre „cunoașterea și aprofundarea valorilor literare din Transilvania”. Dar numele născutului „rămâne legat în mod esențial de George Coșbuc și de Liviu Rebreanu, în special cel dintâi constituind nu doar obiectul unor investigații devotate, ci și al unui adevărat cult”. Îi dedică studii, dar și lucrări de popularizare: *Pagini despre Coșbuc. Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului*, 1957; *George Coșbuc. Bibliografie* (în colab.), 1965; *George Coșbuc și pământul natal*, 1966; *George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie*, 1975 etc. În 2003, e editată postum *Viața lui George Coșbuc*. Despre acest

volum, Ion Vlad spune în prefață: „Cartea lui Gavril Scridon reface, în consonanță cu datele biografiei sale, etapele creației poetice și, aspect important pentru cariera poetului, ale operei de traducător, vastă și cu implicații numeroase în cultura românească. [...] De remarcat este că Gavril Scridon refuză anecdoticul, păstrând doar mărturiile revelatoare pentru universul unei vieți consacrate cuvântului și valorilor spiritului”. Acordând o atenție specială „unuia dintre cei mai înzestrați traducători din cultura românească”, Gavril Scridon sprijină credința acestuia că asimilarea unor opere fundamentale ale umanității adaugă dimensiuni în plus propriei noastre culturi.

Doctor în filologie cu teza *Ecouri literare universale în poezia lui George Coșbuc*, apărută în 1969, iată ce spune în argument: „Excelent cunoscător al celor mai reprezentative opere literare universale, de la vechea Indie până în epoca sa, stăpân pe limbile clasice, greacă și latină, cunoscând foarte bine germana și apoi italiana, poetul și cărturarul Coșbuc nu putea rămâne în afara influențelor; ispitele erau prea puternice și prea numeroase pentru ca artistul să poată rezista. Și e bine că nu a rezistat, pentru că opera lui a primit sugestii, motive, idei, atitudini, cu un cuvânt experiențe care, alăturate celor naționale, constituie însăși caracteristica poeziei lui Coșbuc”. „Instrucivă în multe privințe” – spune Petru Poantă – cartea acum reeditată, „amplificând «țărâanismul» poetului și conferindu-i amploarea «duhului» mioritic, concept foarte vag, deși volumul [...], foarte erudit și cu multe

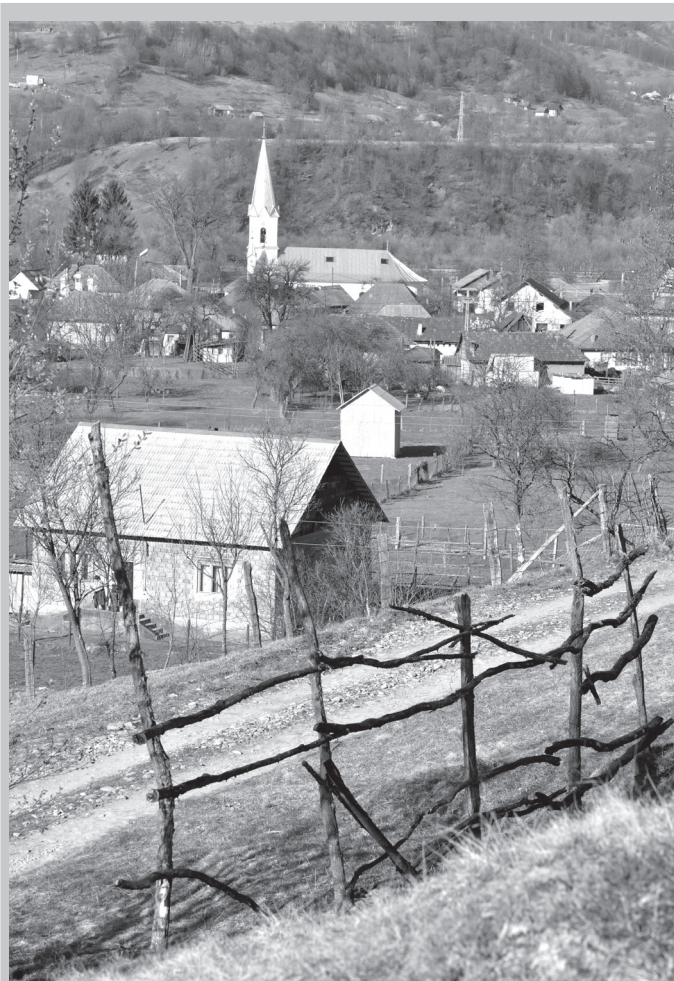
sugestii fertile, pare a fi o demonstrație despre caracterul «livresc» al universului coșbucian”. Nenumăratele atingeri și filiații cu marea literatură a lumii sunt uneori mai greu de susținut, dar cartea în întregul ei e convingătoare și slujește perfect ideea operei coșbuciene ca „salon natural al limbii și spiritului românesc”, lansată de Petru Poantă.

Volumul apărea într-o perioadă în care referințele bibliografice nu puteau ocoli pozițiile marxiste. Atentă și bine documentată, cartea lui Gavril Scridon își propunea, în fond, acum o jumătate de secol, să scoată în evidență vasta cultură a lui George Coșbuc, un intelectual de rasă conectat la marile valori universale. În epocă, demonstrația profesorului putea fi ușor considerată propagandă burgheză. Așa se explică atât raportarea periodică și evident mecanică la perspectiva marxistă, cât și subtilele sale precizări și delimitări: „Mai există la unii concepția că discutarea influențelor străine în opera unui scriitor diminuează meritele acestuia”. Că nu așa stau lucrurile o dovedește „cazul lui Coșbuc”: „influențele străine din scrisul său se explică atât prin condiții social-politice și economice, cât și prin condiții cu totul particulare, care țin de experiența sa literară, de contactul său direct cu unele literaturi, de unele pasiuni între care traducerile din alte limbi constituie

un exemplu elocvent”. Sau „Marxismul **trebuia** [s.m. IP] să-și impună criteriile, singurele capabile să limpezească incertitudini, încercări și umbre”. Dar: „Nu intenționăm să luăm parte la discuții; nu este nici scopul acestei lucrări”. Fiindcă: „Cercetarea acestor izvoare [...] contribuie, sau **trebuie** [s.m. IP] să contribuie, la sublinierea legăturilor spirituale în circuitul universal, a liniilor de legătură dintre popoare și epoci pe o scară istorică întinsă peste milenii, civilizații, orânduiri și continente”. Același cuvânt, **trebuie**, insinua o delimitare de contextul opresiv, dar introducea și o subversiune programatică.

Editorii au ales să nu cosmetizeze cartea după criteriile lumii de azi, ci să lase neatins și paginile introductive (cele mai datate) fiindcă ele sugerează cantitatea de compromis necesară în epocă pentru a apăra conținutul cărții de intervențiile cenzurii. Gesticulație a omului sub vremi ea însăși istorie literară.

Cuvânt înainte la ediția a II-a a volumului *Ecouri literare universale în poezia lui Coșbuc* de Gavril Scridon, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană, editat sub egida Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud, la aniversarea a 150 de ani de la nașterea marelui poet.

Gheorghe Petrilă - Panoramă - Leordina

Gheorghe Petrilă - Însmormântare - Bocicoiul

Dan Lungu

Proză pentru
„Caiete Silvane”

M-a sunat doamna Veronica să mă anunțe că mi-a găsit ceva... Eu, bucuroasă, na!, îți dai seama. E vorba de o doamnă în vârstă, dar care umblă pe picioarele ei, numai că locuiește într-o zonă ceva mai izolată, în sud, zice ea. Ok, mormăi eu. Dacă ești de acord, vine ea și te ia cu mașina de aici, de la Roma, mai spune. Dar să știi că are și o condiție la care nu lasă nicicum, adaugă ea, și anume să-ți faci toate analizele înainte, să vadă că ești sănătoasă, le plătește ea. Nu știu cum reușea doamna Veronica să dea peste toate ciudatele, dar avea o colecție întregă. Ce să spun, fată? Începușem să mă obișnuiesc căăștia se uită la români ca la niște babuini acuma coborâți din copac, așa că nu m-a surprins peste măsură... Îi e frică babetei să nu-i dau vreo boală, ceva, mi-am zis eu. Asta e! Dar nu pot spune că nu m-a deranjat, că nu m-a răcâit un pic pe sufletel. Am întâlnit după aia italieni care chiar credeau că în România e un fel de junglă, oamenii trăiesc în colibe și mănâncă rădăcini și fructe... E drept, am dat și peste unul care cita din Cioran, știind că e român...

În fine, a venit Elisabetta după mine, la Roma. Așa o chema pe tipa din sud. Am făcut un popas pe la o clinică privată. Înainte de a intra, am avertizat-o că nu știu cât de în regulă sunt actele mele, iar ea a făcut semn că e în regulă. Mă simțeam nașpa, deși încerca, politicoasă și cu tact, să-mi facă vizita plăcută... Era o bătrână educată, cochetă și energică. După ce s-a asigurat că nu colcăi de puroaie, limbrici, microbi și alte chestii scârboase, am pornit mai departe. Călătoria a fost agreabilă. Conducea bine, peisajele erau frumoase, conversația inteligentă sau nostimă. Am mâncat la un mic restaurant, pe o terasă. Mă simțeam ca în vacanță. Elisabetta nu era o ignorantă în privința României, mi-a vorbit de situația copiilor din orfelinat, de problema romilor și de greutățile trecerii de la o piață centralizată la una liberă. Cum să spun, știa despre România cu totul altceva decât mă așteptam eu... Nu tu Eminescu, Creangă, Caragiale, nu tu Cioran, Eliade, Ionescu, nu tu Nadia Comăneci sau Ilie Năstase, dar știa de tot felul de coclauri pe unde sunt orfelinat, de care eu nici măcar nu auzisem. Am crezut că ne oprim la Lecce, dar nu, am mers mai departe. Eram deja în tocul cizmei, îți dai seama? Deja mult mai cald decât la Roma... Am intrat într-un fel de sat mai mare, Pissignano, și a zis că am ajuns. Numai că nu a oprit chiar în localitate, ci undeva la margine, puțin în afară, mi s-a părut mie. Casa era veche, dar foarte frumoasă. Cu palmieri în curte și tot felul de plante exotice.

Am coborât din mașină și am început să mă întind, ca să mă dezmoțesc. Întepenisem de atâta drum. Deo-

dată am văzut năpustindu-se asupra noastră, venind dinspre casă, două animale bizare. Dintr-un salt sunt înapoi în mașină și trag portiera după mine. Între timp, dau un strigăt de alarmă către Elisabetta, să o avertizez. Dar ea nici vorbă să bage de seamă. Erau, fată, ca doi pui de dinozaur, ca ăia din desenul ăla animat, *Epoca de piatră*. Alergau repede, erau verzi și erau mari... În acel moment mi s-au părut imenși, dar nu aveau decât vreun metru jumate lungime. Erau două iguane, tu! Dar eu de unde să știu, fată? La noi la bloc lumea avea canari, nu iguane, iar la subsol mișunau numai șobolani; e drept, mari cât franzela. Și au zdupăit creaturile alea două până lângă Elisabetta și se gudurau pe lângă ea, altoindu-i din când în când câte o coadă la fund. Iar distinsa mea doamnă așa le mai scârpina, le mângâia și le vorbea, de nu-mi venea a crede. Nici nu mai știam dacă e realitate sau nimerisem prin vreo poveste.

Acolo am stat, în mașină, ca bătută în cuie.

După ce au terminat de giugiulit, Elisabetta a răs către mine și m-a invitat să ies afară, ca să-mi prezint bestiile. Ce să spun, am ieșit cu inima cât un purice, gata s-o tai la sănătoasa în orice moment. Mi-era frică, tu! Și erau și scârboase jivinele astea... cu solzi... cu ghimpi pe spinare, cu ditamai gușa și cu niște ochi așa, ca de crocodil... Mi-era silă de ele... Hai, hai, vino să-mi cunoști copilașii, mă îndeamnă ea, plină de entuziasm. Făceam pașii mici... călcam ca pe sârmă ghimpată... El e Dante și ea e Beatrice, mi-i prezintă ea, iar animalele au ridicat din cap când și-au auzit numele. Eu probabil trebuia să fac o reverență, ca o slujnicuță, și să-mi spun numele, dar nu reușeam decât să le privesc îngrozită. Ei bine, de ceea ce mi-era frică nu am scăpat. Trebuie să te împrietenești cu ei, veți sta mult timp împreună, fiindcă eu sunt mai mult plecată, a spus ea.

Așa am ajuns, putem spune, îngrijitoare de iguane.

Pe lângă faptul că a trebuit să-mi domin sila, am învățat cât de importante sunt calciul și potasiul pentru ele, precum și razele ultraviolete. M-am deprins cu obiceiurile iguanelor și am învățat să prepar o masă echilibrată... Casa era la dispoziția lor, ca și grădina. Dante și Beatrice erau adevărații stăpâni ai locului și erau capricioși nevoie mare. La parter aveau amenajat un terariu imens, luminat de becuri cu ultraviolete, pentru zilele ploioase, înorate sau pentru când pur și simplu aveau chef să stea acolo. În rest se plimbau prin curte. Uneori erau foarte jucăușe, alteori mă mușcau sau mă loveau cu coada. Parcă îmi trăgeau cu o lopată, fată, așa forță aveau. Le dădeam mult broccoli,

morcov, dovlecel, mazăre, dar și piersici, după care se dădeau în vânt. Le plăceau de asemenea enorm florile de trandafir și hibiscus. E incredibil ce chestii puteau să bage în ele, ba chiar erau indicate. Nu refuzau nici strugurii, ananasul, pâinea sau brânza.

Încet-încet, m-am obișnuit cu toate mofturile, am ajuns chiar să și vorbesc cu ele. Cea cu gușa mai mare era Dante, iar cealaltă, ceva mai mică, era Beatrice. La început nici nu le deosebeam prea bine. Elisabetta, după cum am aflat mai târziu, avea o altă casă la Lecce, unde stătea mai mult. Pe aici era mai degrabă în trecere, mai rămânea și peste noapte, dar ocazional. Cum să spun, aia era casa iguanelor, iar eu eram servitoarea lor. O servitoare bine plătită, e drept. Elisabetta venea în principal să aducă de mâncare, pentru că cele două jivine balotau, nu glumă. Cum noi eram undeva în afară, nu exista nici un magazin foarte aproape. Căra cu mașina saci de morcovi, lăzi de dovlecei, sacoșe de broccoli și toate celelalte. La două-trei zile era musai să vină. Era plin portbagajul cu bunătăți pentru jivine, dar la mine nu se gândea niciodată. Un iaurt acolo, un pui pentru friptură, o dulceață pentru dimineață, nimic nu i se lega de mână. Așa că am început să am și eu dietă de iguană, iar în două luni aveam o talie de invidiat. Doamne, cât morcov am mai ros în acea perioadă! Câtă mâncare de broccoli și de dovlecei

am făcut! Numai flori de trandafir și de hibiscus n-am mâncat. Mi-aș fi cumpărat din banii mei un copănel de pui, dar în pustietatea aia nu aveai de unde.

Într-o după-amiază, am stat mai mult la taifas cu Elisabetta... Atunci mi-a explicat cât de sensibile sunt iguanele la boli, le iau foarte repede de la om, și ce firi sensibile au. Atunci am înțeles și rostul analizelor de la început... M-a rugat, de asemenea, să nu le vorbesc răstit sau, Doamne ferește, să strig la ele, fiindcă fie se pot enerva, fie intră în depresie... Era recomandat ca în prezența lor să nu vorbesc românește – de exemplu, la telefon, cu o prietenă – fiindcă zgomotele nefamiliare le-ar putea strica echilibrul psihic, le-ar putea induce o stare de stres... Puteau face chiar diaree din pricina asta. În italiană, da, puteam să le vorbesc... Pe un ton drăgăstos, de preferat.

Toate aceste sfaturi mi-au lăsat un gust amar...

Fragment din romanul „Fetița care se juca de-a Dumnezeu” (Polirom, 2014). Autorul a citit și din acest roman în cadrul lecturilor publice susținute la Zalău, în 9 iunie 2016, întâlniri literare organizate de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și revista „Caiete Silvane” cu sprijinul Colegiului Național „Silvania”, Liceului Pedagogic „Gheorghe Șincai”, Casei de Cultură a Sindicatelor și Cenaclului „Silvania”.

Costas Dumitrescu - Simetrie - Bocicoiel

Costas Dumitrescu - Meșterul - Petrova

Botezul

Proză pentru
„Caiete Silvane”

Ioan V. MOLDOVAN

Notă biobibliografică

Ioan V. Moldovan s-a născut la 10 martie 1948, în comuna Chiuza, județul Bistrița-Năsăud. A urmat studii juridice.

În anii '80 a publicat proză scurtă în *Luceafărul*, *Suplimentul literar al Scânteii tineretului*, *Tribuna*.

Imediat după 1990 renunță la literatură și, pentru o scurtă perioadă, intră în politică ocupând demnitatea de ministru în guvernul Stolojan. Apoi, se dedică în exclusivitate carierei de magistrat și se pensionează din funcția de procuror șef al DNA Bihor.

Acest volum reprezintă un întârziat debut editorial, ca o nostalgică întoarcere la prima iubire.

În acea toamnă caldă a anului 197... Coman a fost repartizat la o procuratură dintr-un oraș, capitala unui județ din nord-vestul țării care era pe jumătate șantier, pe jumătate un sat mare. Peisajul era dezolant, praful era stăpânul așezării, zgomotul nu înceta niciodată, iar biroul pe care l-a primit în fostul penitenciar mai păstra încă mirosul de pușcărie. Tânărul procuror socoti că nu va face mulți purici prin zonă. Și când vorbea de purici nu era chiar o metaforă.

Grefiera își băgă capul pe ușa blindată a fostei celule și-i comunică sec:

– Vă cheamă șefu'!

– Domnule – șefu' nu folosea apelativul „tovarășe” decât la ședințe – te-am numit procuror criminalist. Din momentul acesta intri în pâine. Astă noapte, în schimbul III, a fost un accident mortal de muncă în gară. Victima este la morga spitalului. Te duci prima dată la autopsie, apoi ancheta obișnuită. Poftim dosarul.

La morgă era frig. Încăperea era de o murdărie incredibilă. Canalul se îmfundase, iar mirosul de cadavru era stăpân pe situație. Procurorul simți un nod în stomac și se strădui să nu vomeze, să nu se facă de râs. Începu să numere în gând și dădu mâna mecanic cu medicul și autopsierul. Ca să în-

deplinească acest simplu gest de politețe, autopsierul își trecu mârul mâncat pe jumătate din mâna dreaptă în mâna stângă. „Are niște unghii ca niște copite, parcă ar umbra în mâini”, gândi procurorul și și-l imagină pe autopsier mergând în mâini pe lângă masa de beton pe care era așezat cadavrul. Imaginea îl trezi și greața cedă. Făcu priză cu lumea înconjurătoare. Medicul tocmai dicta date despre victimă unui asistent bine făcut, cu o figură bovină, cu un păr creț „merinos” și care avea un papion negru asortat la un costum alb impecabil, ca și cămașa de altfel. Părea o apariție atât de excentrică încât procurorul se gândi că visează.

– Scrie, Daniel: Istorice. Victima, maistru la Întreprinderea de sârma, fiind prezent în gară, la descărcarea unui vagon cu țevi, a fost accidentat mortal de o legătură de țevi ce s-au desprins din ciocul macaralei de la o înălțime de 10 m. Conform martorilor oculari, victima, în momentul impactului, era în poziție ortostatică și a sucombat instantaneu.

Procurorul observă că medicul legist dicta repede înconjurând cadavrul în sensul acelor de ceasornic, manifestând o oarecare agitație și grabă, în timp ce asistentul, în costumul lui impecabil, se scobea lejer în nas. Nici urmă de ca-

iet, de stilou sau ceva asemănător. Doctorul continua să dicteze, iar asistentul să se scobească în nas.

– Corpolență athletică, masă musculară bine reprezentată, sex masculin, 30-35 de ani, aproximativ 1,80 m, greutatea cca 85 kg...

Asistentul își scoase degetul din nas ca să-și acopere cu mâna un căscat de zile mari. Maxilarul inferior se întinse peste limitele suportabilității și trosni asemenea șinelor de cale ferată călcate de un marfar. Zgomotul îl întoarse pe doctor cu fața spre asistent.

– Ce faci, măi Daniele, vrei să ne înghiți? Nu notezi nimic? Pentru cine vorbesc eu? Ce scriem în raport pentru domnul procuror?

Daniel își puse maxilarele unul peste altul, le masă un minut, după care reuși să vorbească:

– Pe ce naiba să scriu dacă mi-am pierdut caietul și stiloul? Și nici nu știu exact unde! După ce am terminat de arbitrat meciul de volei am fost cu băieții la „Carmen” la votcă, după aceea la „Perla” la bere și... asta e!

– Caietul o să ți-l aducă cineva, că n-are ce face cu el, dar poți să-ți cumperi alt stilou. Crapă urechile și bagă la bostan ce spun, că tu faci preambulul. Și doctorul începu din nou, în timp ce asistentul Daniel adormi în picioare, rezemat de soba de teracotă, în costumul lui

alb și frumos, de arbitru de volei.

Realiză și doctorul, într-un final, că n-are cui dicta și scurtă prezentarea victimei.

– Etc., etc...

Asistentul Daniel avea să completeze cu propria lui fantezie preambulul raportului.

– Ariciule, ai ascuțit bisturiul mare?

– Da, domnu' doctor.

– Taie!

Bisturiul tăia bine, corpul se desfăcu ca o lubeniță, lăsând să se zărească viscerele.

– Ți-am mai spus să nu mergi așa de jos, se enervă doctorul. Poftim, ai atins ficatul. Acum ce-i spunem domnului procuror? De unde-i leziunea asta tăiată pe ficat?

Procurorul făcu un gest liniștitor cu mâna. Adică, a văzut, nu-i cazul să-și facă probleme. Înțelegea că se făcea și puțină regie să-l impresioneze.

Doctorul însă făcea în continuare pe supăratul.

– Îți interzic să mai tai porci la tine în sat. Ai căpătat obiceiuri de măcelar. Aici facem artă! Ai înțeles?

– Da, domn' doctor.

Totul a mers bine până la cap. Craniul victimei era foarte tare, oasele erau groase și cutia craniană nu se lăsa tăiată în nici un chip. Autopsierul Ariciu era un om micuț, n-avea destulă forță în brațe.

– Nu pot domn' doctor. Are craniul prea tare. Să vină Daniel să-l taie. Doctorul aprobă și-l trezi pe asistent.

– Vino, să tai craniul, tu ești specialistul!

– Și cu costumul ce fac? Îl umplu de sânge! Nu mai facem capul. Știm cu toții de ce a murit.

– Uite că eu nu știu, pricepi? Și domn' procuror îi la prima autopsie și trebuie să învețe și dumnealui că de acum va lucra împreună cu noi. Dezbracă-te!

Asistentul Daniel dădu jos costumul, cămașa albă și papionul negru, păstrând doar pantofii albi. Dădu la iveală o pereche de chiloți

„tetra”, cândva albi și ei, acum cenușii și cu pete de felurite culori. Prinse capul mortului între picioare și în mai puțin de un minut secționă cu fierăstrăul cutia craniană.

– Unde pun creierul? Întrebarea autopsierului era justificată. De o parte și alta a corpului erau așezate organele interne.

– Pune-l între picioare, acolo avem loc.

Doctorul tăia felii subțiri din organele interne și le punea în niște sticlute în care fusese cândva penicilină. „Sunt practice, gândi procurorul, au dop de cauciuc, se închid bine.”

– Probe pentru histologie, explică doctorul. Noi lucrăm științific, domn' procuror!

Procurorul privi masa de ciment îngustă și joasă, cu canalul de scurgere înfundat, becul chior și murdar din tavan, creierul victimei secționat zăcându-i între picioare, organele interne împrăștiate prin toată morga, pe autopsier și pe asistentul în chiloții plini de sânge și reflectă că dacă ce se petrece aici este un act științific, atunci el are toate șansele să ajungă președintele Academiei.

„Parcă doctorul zicea mai înainte că-i artă. Ciudat mai arată arta și știința la noi.” Reflecțiile procurorului fură întrerupte de intrarea intempestivă a unui individ în halat alb, înalt și bolovănos care trânti ușa cu putere și începu să zbiere:

– Unde-i stomacul? Sper că nu l-ați stricat cu ciopârțeala voastră. Dați-mi imediat stomacul!

Era directorul spitalului, omul care a vindecat ulcerul; unii îl considerau savant, ceilalți un escroc. Cei din urmă îl învinuiau că-și face reclamă plătind reportaje laudative prin diferite publicații. Faptul, de necontestat, era că a descoperit, întâmplător sau nu, un medicament ce vindecă unele forme de ulcer. Era o personalitate dificilă, un om greu de suportat. Era un zurbagiu, pe unde trecea lăsa lucrurile într-o perfectă dezordine.

Procurorul auzise de el, dar nu-l

Ioan V. Moldovan
Noi nu mergem la război

cunoscuse personal. Acum se zgâia la el curios, voia și el să vadă un savant în carne și oase.

– Unde-i stomacul? se impacientă directorul, împrăștiind viscerele de pe masa de autopsie.

– E aici. Autopsierul Ariciu dădu la iveală organul căutat, scoțându-l de sub ficat. Stomacul nu era secționat, doctorul nu-și bătuse capul cu toate fleacurile. Vreți să vi-l spăl?

– Să nu te atingi de el, măcelarule, doamne ferește. Pune-l, așa cum e, într-un borcan mare și toarnă pe el niște spirt. Să nu torni formol!

– De unde formol, că n-avem! De altfel nu mai avem nici spirt. Săptămâna trecută s-a terminat. Administrația nu ne dă nimic. Suntem a cincea roată la căruță. Mai furăm de pe secții, facem și noi ce putem. Asistentul Daniel era revoltat.

– Lasă că vă știu eu. Mi-a zis mie administratorul că beți spirtul. Iar formolul îl folosiți la îmbălsămări în tot orașul. La ciubucuri, adică.

Autopsierul Ariciu se opri la picioarele mortului. Plecase să aducă spirt, dar uite că s-a terminat. Și n-au nici formol. N-au de niciunele.

– Vă țineți de coțcării, ricană doctorul savant. Adu un borcan,

o pungă, ceva, îi ordonă lui Ariciu. Autopsierul îl privi pe doctor, care dădu neputincios din cap.

Între timp directorul examina stomacul.

– Doctore, vino aici. Veniți și voi să vedeți. Asistentul Daniel, care intenționa să-și tragă pantalonii, renunță și după ce-i împături cu grijă îi puse pe marginea scaunului unde ședeau frumos aranjate haina, cămașa și papionul.

– Vedeți, aici a fost nișa. E complet cicatrizată, vindecată. Sunt un geniu! Ce noroc am avut să moară omul acesta pe care l-am tratat anul trecut. Și să vină nevastă-sa la mine, să plângă. Apropo, ea îi afără. Așteaptă să terminați, să-l poată duce acasă. Unde dracu îi borcanul ăla mare pe care vi l-am cerut?

– N-avem, vorbi, în sfârșit, medicul legist. Dar vă dăm niște mănuși chirurgicale. Ariciule, leagă capătul stomacului cu o sfoară, că dă pe afară.

Directorul fu echipat cu mănuși chirurgicale. Stomacul fu legat artistic de Ariciu. După nod, Ariciu a făcut din sfoară o buclă, un fel de toartă. Directorul își ținea opera în mâna stângă. Cu dreapta deschise ușa, făcu un pas și când toți credeau că va trânti ușa, se întoarse:

– Spune-mi, Daniele, când e ziua ta?

Asistentul recuperează destul de greu și într-un final răspunde:

– Pe 16, luna viitoare.

– Perfect, doctore să-mi amintești. Vreau să-i fac cadou asistentului tău o duzină de chiloți. Țștia nu-l mai țin mult.

Toate privirile se-ntoarseră spre Daniel. Ce-i drept, chiloții erau murdari nu glumă și înlocuirea lor se impunea de urgență. De atâta purtat se înmuiase și elasticul. Un testicul îi ieșea afară pe jumătate.

– Și coiful ăla îi la fel de murdar. Dar din acest articol n-o să-ți fac cadou. Dacă aș face rost de așa ceva, aș păstra numai pentru mine. Și rase gros și prelung de gluma idiota. De data asta trânti ușa și legistul răsufă ușurat.

Ușa se deschise pentru a doua oară și apărură capul femeii. Ariciu se repezi și o împinse pe femeie pe hol. Se auzeau vocile de afară și autopsierul o asigura pe femeie că totul va fi bine.

– Îl coasem frumos, îl aranjăm, nu vă faceți probleme doamnă.

– Vă rog să-l bărbieriti, dacă se poate. A plecat la lucru neras. Se poate?

– Sigur că da. Lăsați hainele la mine și veniți peste două ore cu sicriul. O să fie gata.

– Mulțumesc, murmură femeia și începu să plângă încetisor fără vlagă. Lacrimile mari și dureroase le-a vărsat astă noapte. Acum începeau grijile: înmormântarea, copiii, viitorul lor.

Procurorul privi cadavrul ciospârțit de pe masă și-și zise că a fost un om bun, rău, nu se știe. A fost iubit și soț, tată, un om în care familia lui găsisese un sprijin. Se surprinse că nu a gândit așa până când femeia nu a început să plângă. Mortul acesta a fost doar un obiect de studiu pentru medicul legist Petrilă, pentru ceilalți, pentru directorul-savant și chiar pentru el. Din nou simți cărcelul acela în stomac și se trezi întrebând cu o voce înaltă:

– Nu aveți ceva de băut?

– Vi s-a făcut rău domn' procuror? se arătă îngrijorat doctorul Petrilă. Vă dau ceva contra grețurilor?

– Nu-i vorba de greață, dar sincer, aș bea ceva!

Doctorul Petrilă îi privi pe colaboratorii săi. Daniel tocmai își legase papionul și arăta, din nou, ca scos din cutie. Nu spuse nimic, ci doar ridică din umeri.

– Să înțeleg, zise doctorul, că ai băut jumătatea aceea de palincă adusă de baba la care i-a căzut moșul din nuc?

– N-am băut-o singur.

Autopsierul Ariciu, care se simțea cu musca pe căciulă, sări amabil în ajutorul colegului:

– Avem japoneză, domn' procuror, dacă vă place.

– Japoneză, pufni doctorul, nu-i băutură pentru domn' procuror. De fapt nu-i pentru nimeni. E o porcărie!

– Japoneză, vietnameză, fie ce-o fi.

– Imediat o prepar, domn' procuror.

Procurorul se gândi că trebuie să fie vreun lichior cleios, ceva în genul triple-sec, dar avea să aibă parte de o surpriză plăcută. Japoneza era o băutură bună, gustoasă, cu mult alcool și mai ales caldă. Într-o gamelă de tablă, Ariciu turnă spirt sanitar două treimi și o treime ceai de tei fierbinte. Băutura era aromată și catifelată, nodul din stomac dispărură. Își aprinse o țigară și aprecie băutura:

– Este foarte bună. Merge la fix.

– Vă rog s-o beți toată, nu avem decât o singură gamelă.

Se cinstiră cu toții cu câte o cană de japoneză fierbinte, după care mai luară una. Și încă una.

– Dar văd că aveți spirt!

– Sigur că avem. Asistentul Daniel răsufă precipitat. Doar nu era să-l turnăm pe stomacul ciospârțit de director. Javra asta n-are decât să-și cumpere spirt. Îi plin de bani!

Când procurorul a ajuns la birou fredona o romanță din care nu-și amintea decât două versuri: „S-au scuturat toți trandafirii/ În seara când ne-am întâlnit...”

Grefiera îl informă că îl așteaptă șeful cu ceilalți procurori la analiza soluțiilor.

Coman s-a așezat pe un scaun și brusc și-a amintit încă două versuri din romanță, pe care le cântă cu multă aplicație: „Plângea pădurea și zefirul/ Plângea și lacul liniștit”.

– Ce-i cu dumneata, domnule? Șeful era mai mult îngrijorat decât supărat.

Explicația a fost scurtă:

– Japoneză.

(Din volumul *Noi nu mergem la război*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, pp. 13-22)

Un volum percutant

Victor CUBLEȘAN

Autobiografia și biografia au fost peșemne cele mai prizate apariții editoriale în România anilor '90. Acest gen de frontieră a depășit, timp de o decadă, romanul, proza scurtă, dramaturgia și poezia. Revenirea în prim-planul interesului critic, dar și în topul preferințelor de lectură a prozei „pur-sânge” în anii 2000 nu a însemnat un triumf al ficționalului, ci, mai degrabă o rafinare a mijloacelor artistice, materialul (auto)biografic fiind acum fructificat ca sursă principală pentru un număr impresionant de volume în care ficționalul e mai mult o încercare de recuperare a trecutului imediat. Ioan V. Moldovan propune un exercițiu similar în *Noi nu mergem la război*, volum care reunește, sub forma unor povestiri, un caleidoscop de întâmplări, evident adunate din memoria autorului.

Cu adevărat captivant e primul ciclu de povestiri, reunite sub titlul explicativ *Din amintirile procurorului Japonezu*. Prozatorul dă aici măsura talentului, reușind să pună în pagină câteva personaje spectaculoase, câteva istorisiri cu alură de poante spuse la un pahar, o atmosferă decrepit dulce-acrișoară, un ton evocativ fără a fi măcar o secundă melancolic, totul narat de o voce auctorială clară, ironică și acidă și aseasonat cu un umor cu aromă de Hašek. Isprăvile unui procuror criminalist dintr-un oraș de provincie în anii de mijloc ai comunismului românesc sunt văzute ca o intersecție între o narațiune polițistă și una de moravuri. Politicul, care te-ai fi așteptat să strângă într-o îmbrățișare sufocantă toate aceste anchete penale și acest sistem al justiției comuniste (știm acum, la 25 de ani de la revoluție) atât de corupte, lipsește aproape în totalitate, refugiindu-se în biografia unui singur personaj. Anchetele nu sunt politice, sunt banale – în măsura în care omorul e un act banal – cercetări ale unor crime, sau tentative; furturi, răzbunări, accidente, gelozie. Nici măcar clenciurile polițiste, arta deducției cum s-ar spune, nu sunt mai presus de banalul cotidian. Și totuși un

farmec aparte te înhață din pagini, un farmec dat de reconstituirea unei lumi aproape carnavalești, ridicolă și macabră, o lume care te toacă cu un zâmbet amar. Scenele de autopsie ce reunesc principalele personaje vehiculate (în frunte cu doctorul Petrilă secondat de asistentul Daniel și autopsierul Ariciu și asistați de pe margine de procurorul Japonezu și căpitanul de miliție) sunt antologice. Umorele negre se simte la el acasă, îmbrăcând aceste personaje bahice, care ar putea chiar să primească o ușoară patină tragică, dacă nu ar fi de o blazare dacă nu perfectă, cel puțin admirabil jucată.

Al doilea ciclu de povestiri creionează din câteva tușe mai degrabă lumea satului din anii de început ai comunismului. Scene relevante dublate de o poantă care luminează episoadele, dându-le profunzime. Personajele sunt aici mai puțin aprofundate, Ioan V. Moldovan preferând tabloul de grup în care distribuie gesticulație și dialog pentru a întrupa o atmosferă, nu pentru a însufleți un erou.

Prozatorul are o scriitură remarcabil de bine strunită. Scrie economicos, limpede, fără excese. O parcimonie care face utilizarea rară a epitetelor extrem de eficientă. Paginile se citesc ușor, dar în același timp cu maximă eficiență, demonstrând o maturitate și o stăpânire a instrumentelor de scriitură remarcabilă.

Noi nu mergem la război este un plonjon surprinzător de plăcut într-un univers pe care l-ai fi intuit deprimant, dar îl descoperi exploziv și captivant. O gură proaspătă de oxigen printre atâtea și atâtea lamentații sau, din contră, edulcorări ale trecutului imediat. Lucid și ludic, universul propus de autor îți permite să mai descoperi încă un unghi din care poți privi lumea românească de dinainte de 1989.

Ioan V. Moldovan este un prozator care dovedește prin *Noi nu mergem la război* că nu mai are nimic de dovedit. Deși scurt, volumul e percutant și bine articulat, antrenant și nu în ultimul rând memorabil.

Expresionismul sfârtecat

Viorel MUREȘAN

Nimic mai puțin sofisticat la un poet decât o poezie care dă, la o lectură atentă, acea disponibilitate de a capta din datele realului întreg fluxul de corespondențe poetice. Acest sentiment îl avem la contactul cu *Sânge de nisip*, cea de-a treia carte de versuri a Elenei Căraușan, apărută la Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016. Volumul e însoțit, începând cu coperta, de 14 ilustrații de Ioan Marchiș, artist vizual la care monumentalul se ascunde în forme și linii dure și împreunate peste câte o extază în fața întâlnirii cu transcendentul. Pe post de prefață, un text semnat de Ion Mureșan are darul să ne îndemne a citi o poezie autentică: „Acum vreo doi ani, la Tabăra de literatură de la Ocoliș, mi-a fost dat să ascult în una din seri o lectură de poezie după care, dacă aș fi avut la îndemână o ștampilă cu inscripția «Fragil», mi-aș fi aplicat-o fără ezitare pe piept, în dreptul inimii, căci rar mi-a fost dat să ascult o poezie în care corpul să fie atât de vulnerabil. Acum, la lectură, poezia Elenei Căraușan îmi pare a sta sub semnul neliniștii. Spun asta pentru că în cartea ei, *Sânge de nisip*, totul este în mișcare. Întregul univers al poeziei e cuprins de o teribilă frenezie, de o ciudată agitație” (*Un caz de poezie cu personaj*, p. 5).

Cartea e împărțită în trei secțiuni care, stilistic, nu seamănă între ele. În deschidere, *Sânge de nisip* cuprinde 13 poeme avându-și în comun datele unui expresionism sfârtecat, unde seriile de imagini specifice acestui curent artistic sunt împinse înspre un hieratism al lirismului pur, eliberat de descriere și reprezentare, aproape înspre orfism: „Ce ușoară mă simt,/ ajunsă pe piscul unde zeei dansează,/ apoi dispar în mantii lungi/ albastre și albe/ verticale în dungi.// Viața mea, o fantomă a celei/ în care, fără să aleg, furiașată voi intra,/ dar voi merge spre un alt cer,/ un alt sânge se va metamorfoza” (*Sângele meu*, p. 24). Am citat doar sfârșitul unui poem care, întreg, e un imn al sângelui văzut ca un rug aprins care, în timp ce își trăiește apogeul flăcărilor, își mistuie ireversibil resursa. Entități cu statut de topoi, reliefate prin titluri, sunt: sângele, timpul, trupul, clipa, gândul, în mijlocul căroră, prin puterea aluziei și a alegoriei, omul este un semn. Admițând și o dimensiune livrescă a poeziei, „sânge de nisip” e o posibilă metaforă după *Cartea de nisip* borgesiană, văzută fără început și sfârșit. Adică, aspirația spre un tot cosmic, cu ardoare mistică și mari pasiuni introspective. Într-un poem, *Timpul meu*, există o ipostază a dualității ființei, de esență biblică, apropiată întrucâtva de intuițiile epifanice ale

lui Daniel Turcea: „În timpul luminii/ orele-s împletite cu cer și pământ/ ziua cerul se scurge spre noi/ și noaptea pământul ridică” (p. 18). Tot acolo întâlnim versuri scrise cu simțirea oximoronică a lui Rilke, la care „totul este solie” și care, primul, a putut rosti acest adevăr: „Cumplit e orișice înger”. Simbolismul crucii adâncește fisura tragică dintre materie și spirit, dar și condensează în același semn iconic suferința și mântuirea: „Mi-am înșirat orele pe o cruce înaltă/ să văd mai bine/ întunericul din lumina mea/ și lumina din noapte,/ să mângâi o clipă cerul/ ca pe un pântec al întunericului/ ca pe un ochi al luminii” (p. 19). Imaginarul îndrăzneț al poetesei transfigurează trupul într-o aură îngerească aflată în căutarea unui suport material, iar asta se întâmplă în cel puțin două poeme învecinate: *Timp pierdut* (p. 20) și *Mi-am supărat trupul* (pp. 21-22). Dialogul cu materia amorfă procură ființei noi tristeți, mereu alte reflecții și noi antiteze în raporturile universului uman cu marele cosmos: „E toamnă târziu,/ pădurea-și arată tristețea în ramuri./ Stam culcată pe pietre mari,/ și rotunde,/ le privesc cu patimă,/ cu invidie,/ că nu pot să le fiu soră sau fiică,/ își preling dragostea în munți solitari,/ lor nu le spune preotul că vine/ o ultimă mărturisire,/ o ultimă clipă,/ apoi, o ultimă lucire” (*Culcată pe pietre*, p. 29).

Pe strada mea e un ciclu de nouă poeme, mai degrabă ocazionale, diluate stilistic, în raport cu cele care le precedă. Poate fi însă și o aparență înșelătoare, căci eliberarea de tirania metaforei e chiar o alternativă la alte direcții poetice consacrate. Universului interior din prima parte îi ia locul spectacolul lumii, pentru a cărui înfățișare autoarea apelează la valoarea evocatoare a unor simboluri. Primele două poeme cresc din polisemantismul fecund al unui astfel de icon: drapelul. Intitulate *Tricolorul*, 1989 și *Tricolorul*, 2014, ele nu fac decât să așeze arcul unui sfert de secol din istoria noastră, ca o tragică siluetă, cu un picior pe speranță, cu celălalt pe lunecătoare deznădejde. Fiecare dintre poemele acestui ciclu e o entitate care se bazează pe organizarea riguroasă a imaginilor după scheme mentale specifice discursului poetic tranzitiv: „În spital condamnații trupului/ gem de lipsă de medicamente/ dar este morfină/ gemetele trec pragul liniștii comatoase.// Pe stradă asfaltul înghite/ râsete zgomotoase,/ cuvinte grele ca bravură,/ țipete creionate în haine de firmă/ imagini plimbate la paradă:/ sunt tinerii care ne urmează.// Ce șansă să-mi cânte spre seară doi greieri,/ cu atâta sânguință!/ Ei știu să-mi dăruias-

că/ liniștea unei tumultoase, dar binecuvântată/ zi de duminică” (*O zi de duminică*, pp. 64-65). Caracterul confesiv al acestei poezii, puritatea ei lirică revin odată cu chemarea imaginației, pentru a da expresie nouă unei teme recurente, cea a bolii, asociată cu un acut sentiment al sacrului. Așa se face că, după câteva radiografii în cotidian, destul de seci stilistic, grupajul se încheie cu o stare onirică în care visul înlocuiește realitatea, așa cum ziua se transformă în noapte, apoi totul pare firesc, fără nimic alarmant ori îngrijorător. Visul se sfârșește în fața lui Dumnezeu, la un fel de Judecată de Apoi, dintr-o mare frescă, zugrăvită pe un perete de monument public, expus fără cruțare vederii tuturor: „Am visat că stam culcată pe un câmp,/ miros proaspăt de iarbă,/ trifoi roșu îmbujorat de maci înfloriți,/ hainele de pe mine erau ude,/ cosașii înaintau spre mine/ să taie trifoiul și macii înfloriți.// M-am trezit,/ la spital se auzeau gemete,/ sirena salvării s-a oprit,/ se rugau toți, tână să reziste în viață.// Am visat că umblu prin păduri dese și-adânci/ mesteceni și plopi deși îmi adie răcoare,/ căldură chinuitor de fierbinte,/ țineam cu greu în brațe clepsidra/ pe sus intrau fluturi/ sub gătuire ieșeau cai,/ zgomot de copite.// Am visat că sunt la margine de apă/ valuri mari mă înalță,/ apoi mă coboară cumiți,/ din valuri, zeci de chingi m-au cuprins/ n-am avut teamă,/ eram fericită,/ m-am înălțat cât de sus am dorit,/ acolo se cânta Sonata Lunii,/ apoi o Nocturnă,/ vedeam chipul trist al lui Chopin/ mângâiat de șuvițele vesele,/ cortină la lumea surdă e Beethoven.// M-am trezit. Cântam la pian./ De ce sufletul meu s-a făcut nevăzut?/ oare se ascunde de lumina sacră?/ sau nu vrea Dumnezeu să mi-l vadă?” (*Am visat*, pp. 66-67).

O prelucrare a temei eului, mai liberă, o poezie în care varii curente estetice încep să se încrucișeze, iar transformarea spiritului se traduce în delicata relație dintre imagini, aduce cu sine *Oglindă în cer*, ultimul grupaj poetic al acestei cărți. Un poem intitulat *Nodul dacic*, dedicat lui Ioan Marchiș, pare un viguros comentariu liric la arta plastică a celui care a ilustrat volumul. Imaginarul poetic, puțin ezoteric, gata să se desprindă în simboluri celeste, armonizează cu desenele artistului într-un cald sincretism: „Acolo sunt doar eu și nimeni în jur;/ noduri de gând țesute în pori,/ laturi cu vârf de cer coborâte în plexul solar/ unghiuri cu vârf de adânc oprite în golul central,/ noduri de pori legănate în gânduri.// Mă prind în horă cu multe mele chipuri/ dansăm, cântăm cu ritual catharsis împrejur/ îmbrățișăm cu bucurie,/ pe buze cuante cu sens./ Sunt oare, cele ce tocmai din Preaînalt au venit/ coborând pe rând straturi, straturi?/ sau poate/ sunt tenebre înălțate ce pleacă spre alt Univers?// Acolo, cocorii mei,/ îmi dăruiesc singurătatea cerului/ iar rădăcinile din pământ îmi dau mângâierea/ cu tăcerea și liniștea întunericului” (pp.73-74). O oază de vitalism cosmic se ivește într-un monolog dramatic cu

vizibile propensiuni spre autoportret. Ființa ar vrea să iasă din sine și să se reverse, într-un mod panteist peste formele geologice primordiale. Ceea ce urmează însă e un robust și încântător peisaj neoexpresionist: „Mi-au crescut picioare din munți/ să fiu mai aproape de sfânta nemărginire,/ să văd mai repede arcada luminii/ când ziua o crapă.// Brațele-mi curg fluvii/ pântec de viață, însângerată mișcare,/ izvor rostogolit în râu/ fluviu către metronomul mării.// Tălpile mi se scurg în pământ/ rădăcini gravitaționale spre taina centrului;/ acolo, mineralele se ivesc/ îmbrățișarea lor e timpul când magma iese spre noi, oamenii,/ sărutul lor e furtună și uragane” (*Pe verticală*, p. 83). Aproximarea de pietre, ne amintim, e un gest nichitastănescian, care capătă la Elena Cărașan o rezolvare antropomorfizantă, ce sugerează marea generozitate a poetei de a-și semina eul peste tot: „Stau culcată cu tâmpla pe pietre/ atentă ca toate fibrele să-mi fie lipite de ele,/ gleznele firave sunt martori pasivi/ la tălpile-mi lipite de pietre./ Rotunde, sparte, colțoase modelate de ploi,/ pietre forțate să-și dea frăția/ în piramide sau temple” (*Dragostea pietrelor*, p. 85). Una din temele poeziei din acest ciclu e chiar înțelegerea, mai ales cu nuanța ei ușor religioasă de *îngăduință* față de toate care ne înconjoară, urmată de împăcare. O astfel de orientare nu poate fi decât atributul unei depline maturități spirituale: „Am înțeles că poarta de Dincolo/ e joasă și îngustă,/ nu poți să ieși cu tine nici o floare,/ poate doar ecoul de ultim recviem intonat./ Atunci, las tot din mine să se prelingă în voi!” (*Am înțeles*, p. 88).

În ultimele texte, descrieri ale realului adulmecând prezența supranaturalului, sensurile lumii sunt căutate în cuvinte, în spirit, în timp ce morfologiile geologice rămân să trăiască în durata poemelor: „Și cuvintele au viața lor/ se nasc din sunete îngânate insistente/ și circumvoluțiuni frământate,/ cresc prin rotunjimea buzelor tinere/ ori a buzelor de ani îmbrățișate/ cuvinte-simbol,/ cunună de germeni împlețiți/ în dragostea dintâi,/ cuvinte-lege,/ trepte înșorite în umbră păcate nerostite,/ cuvinte-culori/ pădurea le înșiră și le-nțelege,/ cuvinte-anotimp,/ fac rădăcini, tulpini, au flori,/ apoi, sămânța se coace/ vântul le duce pe buze/ ce știu să rotunjească silabe/ dincolo, dincoace.../ cuvinte cioplite în cer de bucurii/ cuvinte cântate în pământ de dureri,/ oricând minciuna și ura joacă feste,/ har nespuse înainte de vreme,/ sufletul din cuvânt va fi ucis/ tulpină, flori, sămânță lung vor geme/ o umbră tot mai mică,/ apoi, nimic nu mai este.// Rămâne dalta cuvintelor adâncite în amintiri,/ undeva, în zare,/ se mai aude ecoul săpat în crezare” (*Și cuvintele au viață*, pp. 90-91). Un crez artistic neîmpodobit, natural ca triful unei păsări pe ram, ca o notă de instrument muzical, eliberată de atingerea unei clape de un deget de copil. *Sânge de nisip* de Elena Cărașan e o carte de poezie scrisă cu multă distincție, cu personalitate.

Sânge de nisip

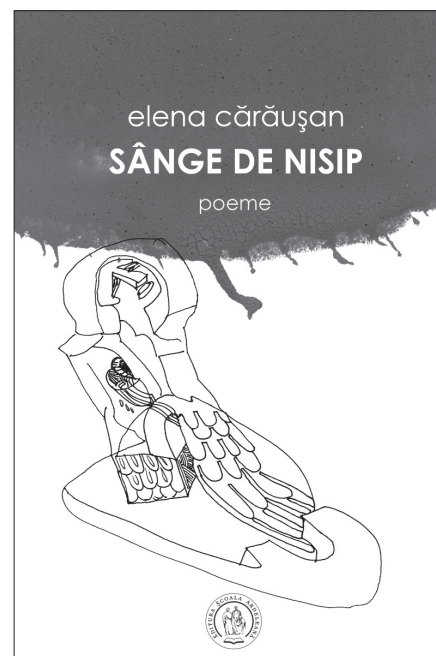
Constantin CUBLEȘAN

De un dramatism aparte, poezia contemplativă a Elenei Căraușan (*Sânge de nisip*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016) se naște dintr-o investigație spectrală a propriului trup („Am trupul slăbit de întrebări”), pe de-o parte, iar, pe de alta, din trăirea pură, oarecum tactilă, a contactului emoțional cu elementele primordiale ale naturii („Pășesc desculță/ prin roua unei dimineți obișnuite”). Această plonjare afectivă în universul propriilor trăiri duce la o lirică de rezonanță metafizice: „Am plecat din mine,/ cer deasupra, cer sub picioare.../ Arată-mi drumul/ unde cuvintele suntem noi/ ziduri ridicate-n mister,/ umbre de îngeri goi/ și în noi,/ o oglindă în cer” (*Oglindă în cer*).

Principiul care e prezent pretutindeni, ca un fluid miraculos prin care circulă imponderabile elementele firii, incluzând aici mai ales firea propriei ființe e, evident, sângele cel dătător de viață: „Și sângele meu e un cer cu aer curat/ se plimbă păsări,/ multe aripi se zbat/ aripi largi, sincopate se-nalță,/ altele în ritm dezolant coboară,/ fluturi cu simfonia polenului/ murmură din floare în floare (...) e dansul globulelor colorate/ ce înconjoară gânduri,/ noapte în tenebre răsucită,/ rugă de seară,/ lacrimi peste obraz,/ silabe articulate-n surdină,/ mângâierea însingurării/ și steaua dimineții se depărtează mult/ ziua îmi va evaporă sângele,/ stele, păsări, fluturi...” (*Sângele meu*). Această introspecție, această plonjare în abisul din interiorul biologic al poetei, prin suferință, intrând în rezonanță mocnită cu propriile frământări, cu propriile senzații emoționale, trăite în stări limită, amintesc de o altă experiență, oarecum similară, po-

vestită/poetizată de Max Blecher. E aici o coardă tragică pe care se înșiră metaforic versurile, cuvintele, vibrând într-o traumă devenită astfel universală, o vibrație diafană în presimțirea posibilului sfârșit: „M-am dezbrăcat de piele și oase/ de tot ce oglinda și ochii tăi văd.// Vei ști că mai exist,/ când vei învăța să-mi vorbești;/ numai glasul și buzele mă vor găsi,/ doar aparent,/ căci, voi fi numai gânduri,/ cântec și cuvinte,/ brațele tale nu vor simți albumina depărțării/ decât prin fierbințeala trupului transparent.// Așa voi putea vedea mărginirea nemărginitului” (*Voi fi doar gânduri*).

Dragostea, iubirea descătușată e balsamul dătător de viață („Mă țineai strâns lipită de tine/ pașii armonizați foșneau printre frunze/ clorofila lucioasă îngâna/ cântecul de dăruire al ierbii,/ ecoul de romanță șoptea/ că nu e vis/ e adevărată iubirea,/ focul nopții/ cu care m-am împletit,/ comoară vie ca-n paradis” – *Clipa încremenită*) și ea comunicând în același puls al sângelui: „clipa trăită/ între două bătăi ale inimii” (*Dacă*). Delicatețea gesturilor dublează tandrețea cuvântului cu care poeta își decantează iubirea pură, și ea marcată de întrebări ce frizează aceeași comuniune cu firea în care pentru ea se împlinește totul dramatic și pur: „Oare mă mai cunoști?/ eu te știam din gânduri,/ înainte să te fi cunoscut,/ apoi, într-o zi frumoasă,/ ne-am întâlnit pe strada din amintirile mele,/ tu aveai ochi de tinerețe/ iar eu, copil fără bunici,/ mă răsfațam cu cireșе prinse la urechi:/ oglinda sângelui ce bate./ Era primăvară și eram fericită că priveam:/ un răsfăț și un dans ludic închipuit/ ca o recompensă”

(*Culcată pe pietre*).

Un presentiment al întomnării existențiale („încet, încet toamna îmi intră în sânge”) străbate oarecum frisonat toată poezia de dramatice nostalgii a Elenei Căraușan. Fiecare gest conține în ritualica sa emoția simplității acelei contopiri cu universul în care ea se regăsește pură și esențială: „Tălpile mi se scurg în pământ/ rădăcini gravitaționale spre taina centrului,/ acolo, mineralele se iubesc/ îmbrățișarea lor e timpul când/ marginea iese spre noi, oamenii,/ sărutul lor e furtună și uragan” (*Pe verticală*).

Lirica Elenei Căraușan din volumul *Sânge de nisip* pulsează de un lirism dramatic, surdinizat în trăiri asumate unei decelări universale a măreției, a trupului omenesc pe care autoarea îl contemplă, acesta având consistența propriei rostiri prin cuvânt, a propriei vibrații emoționale, ca metaforă a ființării printr-o comunicare sangvină cu eternitatea.

„Cărțile nu sunt ca oamenii”

Imelda CHINȚA

Kathryn Erskine este o scriitoare americană mai puțin prezentă și cunoscută în spațiul cultural românesc. Traducerea volumului *Pasăre cântătoare* îi aparține Iuliei Pomagă și apare în colecția Youngart al Grupului Editorial Art, București, 2016. Autoarea romanului este stabilită în Virginia, iar timp de cincisprezece ani, înainte să se dedice celei mai mari pasiuni ale sale, scrisul, a practicat avocatura. A publicat din momentul debutului cinci cărți dedicate copiilor și adolescenților, iar prezentul volum, *Pasăre cântătoare*, i-a adus importante premii, printre care nominalizăm prestigiosul National Book Award, fiind de asemenea catalogată drept cea mai interesantă și sensibilă scriitoare a segmentului de vârstă menționat.

Cartea se deschide cu un moto: „Cu speranța că ne vom înțelege mai bine unii pe alții” și cuprinde 30 de capitole ce glisează în jurul unui singur fir epic și a unui personaj principal, Caitlin, o fetiță diagnosticată cu o boală rară, Asperger. Narațiunea este simplă, concentrată pe evoluția unui personaj central, din perspectiva căruia se narează faptele. Ineditul poveștii constă tocmai în acest gen de abordare, ficțiunea se construiește prin ochii unui copil deosebit, care încearcă să se împace cu sine și cu lumea, să descopere existența, care i se configura doar în alb-negru până în momentul reconcilierii.

Titlul este o reluare parțială a volumului semnat Harper Lee, *Să ucizi o pasăre cântătoare*, la care se face adesea trimitere de-a lungul narațiunii. Caitlin se identifică cu povestea și cu protagonistul din romanul lui Harper Lee. Așadar, povestea copilăriei lui Scout și a fratelui ei, narată din perspectiva fetei, din narațiunea *Să ucizi o pasăre cântătoare* este, în esență, povestea copilăriei frânte a lui Caitlin și a fratelui ei, dispărut prematur, în urma unui atac armat la școala lui Devon. Deși simplă, fără artificii epice, fără tehnici narrative specifice unui gen de roman, discursul este profund și aduce în prim-plan o lume ostilă, nepregătită să accepte oameni diferiți, cu nevoi speciale, fiind o carte despre educație, copilărie, acceptare și nevoia de înțelegere, despre pierderea inocenței și despre adaptare. Totul este redat dintr-o altă perspectivă și abordează o tematică distinctă și variată într-un limbaj simplu.

Caitlin este asemenea păsării „cu o singură aripă”, care se erijează într-un alt personaj și dorește să găsească împăcarea alături de tatăl său, la fel de pierdut după grava dispariție. Împăcarea constă în finalizarea cufărului la care Devon lucra pentru Vulturii Cercetași. Încercarea de zbor, de eliberare eșuează la început pen-

tru că lumea este reticentă în a se implica într-o poveste tristă: „Pasărea o să încerce să zboare, dar n-o să ajungă nicăieri. Doar o să plutească și o să cadă. O să plutească și o să cadă”. Lipsa speranței și cenușiul existențial devin copleșitoare, durerea interioară devine de nesuportat, strigătul ființei inocente, mut: „Cenușiul din afară e înăuntru. Înăuntru livingului. Înăuntru cufărului. În mine. Totul e atât de cenușiu încât dacă aprind veioza mă înțepă ochii și mă dor”. Confesorul lui Caitlin devine doamna Brook căreia îi vorbește mult despre drama prin care trece. Doamna Brook încearcă să îi explice lucrurile firești din existență, însă Caitlin nu îl acceptă pe Devon plutind prin aer, ci: „Asta e Devon pe care îl vreau. Nu pe Devon care plutește prin aer”. Fratele îi asigură echilibrul și confortul, acum Caitlin se simte pierdută, nu își găsește centrul, ceea ce o disconfortează: „Devon îmi spune când trebuie s-o fac. Acum nu mai știu”.

Ceea ce o singularizează este nivelul de inteligență, pasiunea ei neobișnuită pentru lectură și disponibilitatea de a acumula lucruri noi. Caitlin se caută prin cărți și încearcă să găsească răspunsuri la marile întrebări, având un nivel avansat de înțelegere a informațiilor pe care le citește. Cărțile îi devin un confident, un suport real în menținerea echilibrului interior, un prieten pe care nu îl poate accepta deocamdată în lumea reală: „Acum sunt în clasa a cincea, de asta pot să citesc orice poate citi tata... Chestia grozavă la cărți e că lucrurile de acolo nu se schimbă niciodată. Cărțile nu sunt ca oamenii. Cărțile sunt sigure”. Caitlin refuză lumea exterioară, își construiește un univers propriu, ferit de cei din jur, nu lasă pe nimeni să pătrundă în zona ei de confort, izolându-se: „Sunt propriul meu grup”. Prieteni îi sunt Dicționarul, Televizorul, Computerul, detestând persoanele expansive, extrovertite sau gregare: „Sau orice alt cuvânt care înseamnă că gălăgia lor îmi răsună în urechi până mă dor sau că fețele și brațele lor agitate îmi invadează Spațiul Personal”.

Caitlin este așadar un personaj introvertit, care încearcă, la insistențele celor din jur, să își facă loc într-o societate cu prejudecăți. Este respinsă de cei din jur, fapt ce o tulbură, iar doamna Brook o liniștește, argumentându-i că: „Cu toții avem un loc undeva în spectrul comportamental”. Se conturează, prin ochii lui Caitlin, două universuri: cel al adulților în contrast cu cel al copiilor: „Câteodată adulții nu răspund la întrebări”; lumea adulților este absurdă și copilul neinițiat o percepe astfel: „Măcar sunt departe de oamenii gălăgioși. Vorbesc cu toții TARE despre nimic”.

În ciuda simplității discursului, trăirile sunt narate cu profunzime și maturitate, creionând societatea contemporană, drama omului modern, care suferă de alienare, de neputința comunicării, de însingurare. Societatea este gălăgioasă, absurdă, superficială, neatentă la nevoile celor din jur. Caitlin, extrem de abilă, capabilă de a privi în profunzime și a surprinde detalii neobservate de omul obișnuit, apreciază mai mult filmul decât viața reală care este superfluă și crudă: „Tata n-are dreptate. Un film e mai bun decât viața reală pentru că în filme mor numai tipii răi”.

Pe lângă nevoia protagonistei de împăcare, mai există și aceea de a-și face prieteni, deopotrivă de a învăța ce este empatia. Reușește în cele din urmă să-l accepte ca prieten pe Michel, care trăiește aceeași dramă, mama fiindu-i ucisă în același atentat, să se integreze într-un grup, lucrând la un proiect împreună cu câteva colege și să înțeleagă noțiunea de empatie: „Plâng pentru Devon. Plâng pentru că îmi pare rău pentru El! Asta

nu e empatie? Simt părere de rău pentru EL, nu pentru mine!” Viața lui Caitlin și a tatălui ei se schimbă odată ce vor finaliza cufărul, proiect inițiat de Devon. Este o acceptare a destinului, o înfruntare a realității, o recunoaștere publică a talentului ei de a desena impecabil. Caitlin, pentru care lumea era doar în alb-negru, descoperă culorile și este încurajată să le folosească în creațiile ei viitoare. Acceptând culoarea în viața ei, acceptă lumea din care face parte, imortalizând-o prin creație.

Pasăre cântătoare este o impresionantă povestă de viață, inspirată din întâmplări reale, care abordează inedit problematica societății în care trăim, o societate dominată de nesiguranță, violență și discriminare. Este o lecție oferită lumii adulților de către un copil special, care ne învață ce înseamnă toleranța, înțelegerea și acceptarea.

Pasăre cântătoare este o carte cu un puternic mesaj pe care o recomand cu încredere ca lectură și subiect de meditație pentru vacanță.

Camil Petrescu și estetica personajelor (I)

Ioan V. POP

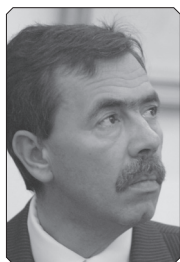
Viziunea estetică de elaborare a personajului, și-a găsit un spațiu fertil în concepția cu influențe proustiene, pe care Camil Petrescu o supune propriilor angoase creative. Sincronismul apărut în literatura română, odată cu includerea noilor principii estetice de elaborare a romanului, cu analiza psihologică a personajului frământat de neînțelegeri, neîmpliniri, dominat de incertitudini, dă un suflu nou creației literare autohtone. Spațiul vital pentru personajele sale creatoare de epic individual și colectiv, derivă din însăși structura intelectual-existențială a lui Camil Petrescu. De aceea mediul citadin, reflectat în romanele sale, direcționează epicul spre preocupările atât de diverse și pline de substanță vitală ale personajelor, care-și trăiesc aici fiecare clipă.

Dezinvoltura expresivă și tematica abordată, care cuprinde aproape toate spațiile sociale și politice ne arată că prin cele două romane *Patul lui Procust* și *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, prin personajele care se supun rigorilor creative camilpetresciene, a izbutit să dea naștere la controverse, nedumeriri, critici nefondate. Ipostazele inedite de refulare a unor sentimente, care se finalizează, sau nu, creează o imagine ce angrenează ființa umană în întregul ei, în modalități existențiale, în care până la urmă există și varianta unui posibil eșec.

Fondul ideatic și tematic prin care abordează analiza personajelor sale, trecute prin spectrul fizic

și psihic al existenței placide sau tumultuoase, denotă faptul că a exploatat toate resursele posibile pentru a prezenta ființa umană, personajul în plenitudinea exprimării lui. În același timp, acesta este văzut și ca sumă a unor capacități, ori golit de esența fizică și intelectuală, pentru a fi mai apoi învăluit într-un mister intangibil, din care ceilalți vor extrage doar ceea ce le este permis. Personaje inteligente, puternice structural, care nu lasă nimic la voia întâmplării, fără a se ridica în ranguri și funcții care le-ar știrbi vitalitatea supusă concretului existențial, toate definesc romanele camilpetresciene.

Înlocuind personajele rurale cu cele intelectuale, din care se divid o mulțime de situații, ipostaze pentru analiza psihologică specifică mediului în care trăiesc, Camil Petrescu sincronizează nu doar literatura română cu cea europeană, ci și personajul cu întregul său ansamblu de valori. Pornind de la propria concepție reflectată în propria conștiință: „Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc eu... Asta-i singura realitate pe care o pot povesti... Din mine însumi, eu nu pot ieși...” Camil Petrescu a creat o literatură autentică prin intermediul unui personaj intelectual lucid și analitic, însetat de absolutul cunoașterii în care incertitudinea este doar o stare de căutare a realității ca parte integrantă a momentului său suprem, viața.

Trecutul roșu

Marcel LUCACIU

Atmosfera sufocantă din vremea regimului ceaușist, interminabilele cozi la alimente, marile defilări înflăcărâte, limbajul de lemn și, mai ales, interzicerea libertății de exprimare i-au determinat pe mulți dintre scriitorii români să aleagă calea exilului. E greu să trăiești în limba română, într-o țară străină, fie ea și America...

Norman Manea a împlinit, recent, 80 de ani și este doar unul dintre acești scriitori. Originar din Burdujeni, a absolvit Liceul „Ștefan cel Mare” la Suceava (1954) și, ulterior, Institutul de Construcții din București, Facultatea de Hidrotehnică (1959). În 1974, a renunțat la profesia de inginer hidrotehnician și s-a dedicat, exclusiv, scrisului. A debutat, sub girul lui Miron Radu Paraschivescu, în 1966, cu povestirea *Fierul de călcat dragostea*, publicată în „Povestea vorbei”, supliment al revistei „Ramuri”. După debutul editorial cu volumul de povestiri *Noaptea pe latura lungă* (1969), au văzut lumina tiparului numeroase cărți de proză scurtă și romane, unele scrise în România, altele în străinătate, dar toate numai în limba română: *Atrium*, *Primele porți*, *Anii de ucenicie ai lui August Proștul*, *Despre clovni: Dictatorul și Artistul*, *Fericirea obligatorie*, *Plicul negru*, *Întoarcerea huliganului*, *Captivi*, *Vizuina*, *Cartea fiului* ș.a. Din 1986, când a părăsit țara, urmat la puțin timp de criticul Lucian Raicu, Norman Manea locuiește în America, la New York, și este profesor de literatură europeană la Bard College.

Potrivit unei *Note asupra ediției*, semnată de autor, volumul *Octombrie, ora opt* (Editura Polirom, Iași, 2015) reunește povestirile din *Variante la un autopotret* (2008), într-o ultimă versiune, aceea în care ele au apărut, la data respectivă, fără „modificările-rescrierile, adaosurile, scurtările” survenite de-a lungul unor reeditări.

Chiar dacă tematica și registrul stilistic sunt, câteodată, diferite, luate în ansamblu, cele 16 narațiuni (povestiri și nuvele) se constituie într-un bildungsroman confesiv, preponderent autobiografic, ușor satiric, bine proporționat și simetric. Oarecum firesc, cartea se deschide cu o *Povestire în roz* (titlu ironic și, premeditat, impropriu), o povestire al cărei protagonist e copilul înfricoșat de fantasma războiului, pentru a se închide, după îndelungate periopluri memorialistice, cu „insomniile de exil” ale senectuții, din *Noaptea cu lună*. Altfel spus, „puștiul cu ochelari” (un *alter ego* al povestitorului) e obligat să cunoască lumea și să se maturizeze, trecând printr-o serie de experiențe

traumatizante: al Doilea Război Mondial, deportarea întregii familii de evrei în lagărul din Transnistria (1941-1945), obsedantul deceniu (anii `50), regimul totalitar (în special, anii `80) și exilul. Mai mult sau mai puțin transfigurate, căci „amintirile sunt truate de timp”, aceste experiențe reprezintă, în esență, principalele teme ale operei lui Norman Manea, teme ce revin, fulgurant și obsesiv, aproape în fiecare text al său, indiferent că e vorba despre povestire, nuvelă, roman sau interviu.

Trecutul roșu îl bântuie pe laureatul Premiului MacArthur („Nobelul american”) și al multor alte Premii cu rezonanță (Nonino, Médicis Étranger, Nelly Sachs etc.), în proze scurte, încărcate de tristețe, de reverie și de nostalgie, atunci când evocă „orașul copilăriei” și anii de școală: „Instantanee grațios fotogenice, mereu mai cețoase, ca anii în a căror depărtări mă tot sting: onorurile sfârșitului de an, discursul, drapelul, tobele bubuind jurămintele și glorie. Apoi: sfera de înghețată, celebra *ciss-bombe* oferită de familie, la cofetăria Strauss... Bătăiala nocturnă a secvențelor, insomniile otrăvite. Zațul gros al maturității reînsuflește un țandărică de ceară, țanțoș, turmentat” (*Premiera*). Dintre amintirile răzlețe se desprinde aceea a viteazului comandant de pioneri, mândru de cravata roșie; un comandant timid, dar tenace, pe care secretara școlii îl prezintă noii directoare ca pe un adevărat războinic ce avea să fie „vizitat în ocazii festive de veterani cauzei sau de frunțașii din uzine și de pe ogor”,

Costas Dumitrescu - Torsul lăinii - Vișeu de Jos

ba chiar „să deschidă defilările și să năucească satele cu cântece și rime”. Confundând lupta de clasă cu lupta dintre Făt-Frumos și zmeul cel fioros, școlarul naiv salută, cuprins de admirație, aniversarea dictatorului Iosif Vissarionovici Stalin, neînțelegând mai nimic din vârtoarea vremurilor vitrege: „Obrazul ascuțit al unui băiețuș ars de febră, cu mâna ridicată: salut în dreptul panoului, la 70 de ani ai Părintelui care veghea departe, în Turnul de purpură de la Kremlin”.

Prozatorul conturează, secvențial, o lume stereotipă, de o solemnitate falsă, populată cu demagogi politici, cu stranii tovarăși ce poartă, la ședințele de partid, pălării, fulare de mătase, cravate vechi și cenușii, cu revoluționare parvenite, precum Tovarășa T. (o variantă ștearsă a Doamnei T.). Aspectul de parabolă, viziunea unui carnaval existențial, absurd și halucinant reconstituie, în mare parte, inconfundabilul univers kafkian. De altfel, fie că e copil, adolescent ori adult, *huliganul* lui Norman Manea rămâne, prin excelență, un alienat plecat în căutarea armoniei originare, dar mereu incapabil să înțeleagă birocrăția societății mercantile în care trăiește și, în special, sensul propriei vieți, la fel ca personajul Josef K., din *Procesul* lui Franz Kafka. Întâlnit deopotrivă la Mircea Eliade și Mihail Sebastian (în *Huliganii*, respectiv *Cum am devenit huligan*), termenul *huligan* dobândește, acum și

aici, cu totul alte sensuri decât acelea peiorative: *dezrădăcinat, inadapdat, solitar, proscris*.

Densă și întrucâtva onirică, dacă nu chiar suprarealistă, pe alocuri, proza lui Norman Manea se remarcă prin modernitatea și, implicit, prin postmodernitatea ei savantă, trimitându-ne la textualismul promovat de Marin Mincu și reprezentat de Mircea Nedelciu, Bogdan Ghiu, Gheorghe Iova sau Gheorghe Crăciun. Construite cu multă ingeniozitate, textele narative își generează, permanent, noi înțelesuri grație suitelor de inserții, pasaje eliptice, decoruri teatrale, notații lirice prin intermediul cărora trecutul și prezentul se întrepătrund pentru a crea senzația de autenticitate (v. *Plimbare și Lectură în Kinderland*). Devine, astfel, tot mai clară latura experimentalistă a unei asemenea scriituri, care nu este departe de *textistența* cărtăresciană și, uneori, nici de erotismul siluetelor zvelte din celebrul volum *De ce iubim femeile* (v. *Educație sentimentală*).

Alternând limbajul limpede, concis și exact cu limbajul aluziv, criptic și subversiv, *Octombrie, ora opt* (aliterație ce păstrează, ca o efigie, momentul deportării copilului de cinci ani!) e o carte autoreferențială; o carte de povestiri vechi și noi care îmbină privirea retrospectivă, meditația existențială și introspecția fină, într-o confesiune lucidă și expresivă, de un tulburător dramatism.

Costas Dumitrescu - Croitoreasa - Vișeu de Jos

Costas Dumitrescu - Fierarul - Vișeu de Jos

Catharsisul senectuții

Carmen ARDELEAN

Cornel George Popa, *Cei care mor și cei care vor muri. Aventurile unui bibliotecar*

Publicist, prozator, dramaturg și eseist, câștigător al Premiului pentru debut „Liviu Rebreanu” cu volumul *Cincizeci și șase de blitzuri și alte chestii*, Institutul European, 1992 și al Premiului UNITER pentru cea mai bună piesă românească a anului, *Viața mea sexuală*, Unitext, 2005, Cornel George Popa alege să vorbească, în cel mai recent roman, *Cei care mor și cei care vor muri*, Editura Polirom, Colecția „Ego.Proză”, despre ceea ce am putea numi catharsisul senectuții. Temă des abordată, moartea e surprinsă aici dintr-o perspectivă relativ inedită, a unui septuagenar care, dărâmat de moartea soției, singurul reper al existenței sale, reușește să-și reconfigureze întregul traseu existențial, printr-o interesantă schimbare de statu-quo care, deși îl declasifică în ochii celorlalți, îi permite să evadeze din categoria *celor care mor*, mișcând în categoria *celor care vor muri*.

Scrisă în registrul colocvial, eliberată de constrângeri formale sau stilistice, fără artificii compoziționale, romanul trădează deopotrivă publicistul, prin stilul gazetăresc de consemnare a puținelor evenimente care conturează povestea de viață a pensionarului Mihnea Pascal și prozatorul, prin trama simplă, ilustrată de conflictele trăite acut, profund, intens de un bărbat care înțelege că viața înseamnă mai mult decât existență, supraviețuire. Eseistul e vizibil în spiritul analitic ce fixează filosofia de viață și în perspectiva asupra morții, iar dramaturgul, în pitoreștile dialoguri pe care personajul le poartă cu cei trei copii, cu vecinii sau cu noile și mai tinerele cunoștințe.

Trăind o viață întreagă sub spectrul echilibrului, al decenței, al măsurii („Toată viața am fost un tip cumsecade, binecrescut și politicos. Toată viața m-am străduit să fiu un exemplu de conduită”) fidel soției pe care a divinizat-o și o mai divinizează încă, dedicat muncii de bibliotecar, personajul masculin ajunge, după moartea singurei femei din viața lui, să înțeleagă că, la cei 73 de ani, are un mare deficit de existență dar și că, în ciuda percepției celorlalți asupra bătrâneții, aceasta are numeroase privilegii. Atitudinea ostilă față de tot ce înseamnă viață, realitate, societate se transformă, odată cu fiecare decizie-schimbare ce ilustrează disponibilitatea pentru viață intensă, în gest de frondă la adresa morții.

Ceea ce impresionează e traiectul personajului de la gândul sinucigaș („mă gândeam la sinucidere așa cum un gurmand se gândește cu voluptate la ce va mânca mâine”), care îl obsedase și în tinerețe, de la statutul asumat de inadapdat, izolat, învins de viață,

de la „frustrări și dorințe neîmplinite”, la schimbarea de perspectivă asupra relației cu ceilalți și cu sine însuși, la schimbarea priorităților, a modului de viață, a percepției asupra morții.

Obosit, sătul „de-atâta solitudine, decență și politețe”, asumându-și libertatea de limbaj, exprimarea „provocatoare și obscenă” ca pe un drept al senectuții, bătrânul bibliotecar decide să înfrunte moartea printr-o luptă cu propria inerție, cu timpul, mai cu seamă cu „mai târziu” și „niciodată”, declanșând o neașteptată revoluție în viața personală și socială, ce va contraria familia, vecinii, comunitatea. În acest moment începe, de fapt, evocarea, căci personajul își asumă, chiar din primele pagini, noul statut: „Mi se spune *nebunul*. Mi se spune *perversul*. Mi se spune *vierme libidinos* și în multe alte feluri. Am devenit rușinea cartierului, bufonul blocului și pata de pe obrazul corpului profesoral. Despre tagma bibliotecarilor nici nu mai vorbesc, fiindcă probabil se răsucesc în mormânt de jenă ca niște crenvurști puși la fiert”.

„Performanțele” care i-au atras oprobriul public și care, în egală măsură, l-au repositionat în propria existență, atent detaliate până la finalul romanului, sunt sintetizate, parcă programatic, în primele pasaje ale cărții: „Și de altfel nici nu s-ar cuveni ca un boșorog, în loc să se pregătească de înmormântare și nimic altceva, să umble după fuste, să citească reviste interzise minorilor, să se uite la canale marcate XXX și să primească acasă, măcar săptămânal, vizita a diverse domnișoare necunoscute, unele aproape de-o vârstă cu nepoții lui. Plus că s-a apucat de sport. La vârsta lui (73 de ani n.n.), aleargă, face yoga și karate”.

Alternând secvențe din propria existență, care confirmă ideea de viață trăită sub semnul ratării esențialului/esențelor, cu secvențe dintr-o actualitate care devine recuperatorie, personajul filosofează pe tema morții văzută ca o prelungire sau ca pe un final firesc al singurătății ce domină bătrânețea. Schimbarea stilului de viață, realizată treptat și conștient, asumat, și updatată, din timp în timp, în mod neașteptat, chiar pigmentată cu delicii nebănuite e susținută de laitmotivul: „Orice e mai bun decât nimic”, care ajunge să fie cel mai prețios principiu de viață.

În fond, ceea ce dă nota distinctă romanului e analiza lucidă, eliberată de constrângeri, a traumelor pe care e nevoit să le accepte, să le suporte omul ajuns la vârsta a treia, în contrast cu dezinvoltura, energia, apetența pentru viață, care plasează personajul din tabăra celor în viață, dar care mor odată cu fiecare zi, în cea a indivizilor care își amână, își păcălesc moartea în fiecare zi, cu fiecare zi.

Pe „scândură”

Gheorghe MOGA

In memorian Radu Beligan

Deși are statutul unui neologism, cuvântul *scenă* este unul polisemantic. Sensul propriu este acela de „parte mai ridicată a unei săli de teatru, unde joacă actorii”. Numeroase sunt sensurile secundare dezvoltate prin extindere/generalizare: „decor reprezentând locul unde se petrece acțiunea”, „acțiunea reprezentată într-un asemenea cadru”, „spectacol de teatru”, subdiviziune a unui act”, „episod, fragment în cadrul unei opere literare, a unui film”, „fapt, eveniment interesant la care asistă cineva”, (fam.) „ceartă, scandal”. Și sensul figurat al cuvântului, acela de „scenă a lumii, viața considerată ca teatru”, este cunoscut fiindcă există o întreagă literatură care dezvoltă acest motiv literar (*theatrum mundi*) atât de frecvent, bunăoară, la Eminescu. Până să ajungă la forma finală, strofa a patra (*Privitor ca la teatru/ Tu în lume să te nchipui...*) din **Glossă** a cunoscut și variantele: *Cu un cântec de Sirenă/ Lumea 'ntinde lucii mreje/ Te momește în vârtej/ Ca să schimbe actori' n scene...* și *Ca un cântec de Sirenă/ Glasul celor trecătoare/ Unul naște altul moare/ Și se schimb' actori' n scenă*. Și expresiile în care intră cuvântul *scenă* au primit sensuri figurate: *a pune în scenă* înseamnă „a monta o piesă de teatru”, dar și „a pune la cale acțiuni rău intenționate”, *a părăsi scena* semnifică „a părăsi profesiunea de actor”, dar și „a se retrage dintr-o activitate”, *a face cuiva o scenă* „a impu- ta ceva cuiva în public”. Ca și în cazul altor neologisme din sfera culturii (*teatru, temă, teorie*), dicționarele indică mai multe surse etimologice: fr. *scène*, lat. *Scæna*, it. *scena*. În Ardeal circulă și regionalismul *bină*, de origine germană (*Bühne*). Putem descifra în spatele acestor termeni numeroasele influențe care au marcat dezvoltarea teatrului românesc în spații și epoci diferite.

Mulțimea sensurilor secundare ale substantivului *scenă* explică, poate, apariția, în limbajul actorilor, a unui sinonim pentru sensul său principal: *scândură*. L-am întâlnit în cartea lui Radu Beligan „**Între acte**” (Editura Alfa, 2013): „N-am încercat niciodată să pun în evidență o fire despotică, o autoritate refuzând orice opoziție, o «importantă» agresivă. Nu-i în această opțiune doar un angajament etic... ci și un calcul. Aș fi dat greș. Pur și simplu nu-s făcut ca la birou, pe *scândură* sau acasă să câștig prin forță și brutalitate” (p. 134). La baza sinonimiei se află un proces metaforic concretizat într-o s i n e c d o c ă în care obiectul (scena) este

înlocuit cu materia din care e făcut (scândura). Adăugăm, pentru a ușura înțelegerea modului în care s-a realizat sinecdoca, două enunțuri (cu valoare de crez artistic), unul dintr-un interviu al maestrului Radu Beligan: „Cei apropiați mi-ar putea reproșa că am fost un tată și un soț demisionar, *că n-am trăit decât pentru scândura bătătorită a scenei*. Nu îi pot contrazice, dar privind în urmă, dacă ar fi să o iau de la capăt, n-aș schimba nimic”, altul dintr-un interviu al lui Florin Piersic: „...*sunt multe lucruri care prin repetiție se tocesc, își pierd relieful, culoarea inițială, dar emoția actorului e ferită de acest fenomen, pentru că fiecare spectacol, fiecare apariție pe «scândură» este un debut, pentru că în sală nu se află niciodată aceiași oameni, aceiași sentimente*” (Formula As, nr. 1192, 2015).

Să notăm că și substantivul *scândură* este de origine latină (*scindula*) și face trimitere la verbul *scindo* ale cărui sensuri sunt „a sfâșia, a despică, a tăia”. Dar, se știe, prin identificarea totală cu viața personajelor, marii actorii reușesc, adeseori, *să sfâșie inimile și să taie răsuflarea* spectatorilor.

Felician Săteanu - Făcutul pascăi - Bocicoiel

Limpezimea

Franciscus GEORGIUS

- Închină-te, spurcatule!

Soldatul îl împunse pe sumerașul supraviețuitor cu vârful scrobilitei în spinare. Prizonierul se cutremură sub efectul urzicant al veninului, însă își învinse senzația de durere și își restabilă echilibrul. Deși platoșa de solzi îi fusese sfărâmată și răni adânci îi vârstau pielea, își înalță capul și îl privi fără teamă pe acvaral. Își cunoștea soarta. De când obujii porniseră invazia, apele Fontanei fuseseră înalbastrite de șuvoaiele de sânge revărsate din trupurile despicate înainte de a fi aruncate ca hrană ahamilor.

În butia care adăpostea centrul de comandă puțea a alcool și lapți risipiți, iar apa avea un gust sălcii de murdărie. Prin cepul destupat pătrundeau în valuri pulsările energetice de la șerpușii înhămați, semn că trupele începuseră să înainteze.

Acvaralul Ramlec era somnoros, poate și mahmur – petrecuse o noapte albă cu Dulfina și Lucena, două ispite de la pâlcul sanitar și, tocmai când ar fi dorit să se odihnească un pic, bubuise descărcarea de alarmă. Profitând de întuneric și de vizibilitatea redusă, comandoul inamic reușise să se strecoare foarte aproape și le lipsiseră doar câteva lopătări ca să plaseze o încercătură explozivă pe centrul mobil de comandă.

Noroc cu vigilența gărzilor, scăpase ca prin urechile acului.

- Cum de ați îndrăznit să mă atacați? tună.

Era o întrebare retorică.

- Mațe peștrițe! își roti cei șase ochi bulbucați într-un fel rău-prevestitor.

Toată această vânzoleală în ape tulburi îl exaspera. Examină nodurile raportului despre atacul surpriză din zori: 45 morți, 117 răniți, două butii blindate și o cadă distruse. Atacatorii, rămași fără

muniție și copleșiți numeric, pieriseră aproape cu toții în luptă. Fontaneanul capturat încercase să se avânte înspre adâncuri, într-o tentativă sinucigașă de scufundare în stratul de hidrogen sulfurat din fundul oceanului, dar rănile îl împiedicaseră să-și ia avântul necesar și fusese încolțit, apoi imobilizat.

Altădată, i-ar fi spintecat burta pe loc și l-ar fi aruncat în mijlocul forfecarilor, spre distracția trupei, dar începuse fluxul și trebuise să profite de ocazie. Curenții stârniți de gravitația Lunii Mari limpezeau cuprinsul mării până la mari depărtări și triplau viteza de deplasare, ferindu-i de atacurile frontale.

- Cetluiți-l, până când vom ajunge la Gura Perlelor! Să vadă spurcații ce pățesc dușmanii fortfluenței!

- Ne vom reîntâlni în Lumină, spuse prizonierul. Vocea îi era slabă, tonul calm, chipul încrezător, totuși cuvintele sunaseră ca o prevestire funestă.

- Luați-l! urlă comandantul suprem.

Soldații îl înfășurară pe sumeraș într-un fileu și-l împinseră afară, să-l lege în urma butiei. Deasupra lor, Luna Mare strălucea difuză, acoperind lumina stelelor. Obujii înotau adunați în roiuri, lopătând alene, păstrându-și forțele pentru viitoarele înclăștări. Erau bine antrenati și înarmați, năvălind ca o furtună atotnimitoare, imposibil de evitat. Din față, se auzeau ghiorțaiturile ahamilor, niște bestii greu de strunit, însă deosebit de eficiente în acțiunile de distrugere. În spate, plutea flotila de submersibile blindate, vopsită în culori de camuflaj, impresionantă ca aspect, dar atât de puțin folositoare într-o regiune accidentată.

Fontaneenii se retrăseseră din largul câmpiilor submarine în defileurile săpate odinioară de râurile de la suprafață și în labirinturile stâncoase ce dantelau coasta, o

zonă protejată de brizanți și vârtejuri puternice, un teren propice luptelor de gherilă, de unde puteau porni contraatacuri surpriză, urmate de retrageri fulgerătoare.

Ramlec ar fi dorit să arunce totul în aer, zvâcnire cu zvâcnire, să prefacă ținutul într-un pustiu de nisip și să-l cearnă printr-o sită deasă, să nu lase în urmă decât umbrele stâncilor și ecoul valurilor. Fluxul îi oferea șansa de a se apropia în forță și de a orienta atacul dinspre suprafață către zonele mai joase, să observe mișcările din adânc și să le contracareze.

Ordinul preciza clar, limpezire totală și pacificare.

Fără prizonieri.

Obujia dispunea de destui coloniști fideli fortfluenței, astfel încât repopularea zonei n-avea să constituie o problemă. Iar până la instalarea administrației civile, regiunea avea să fie condusă de comandamentul militar. După victorie, Ramlec avea să capete puterea unui vicerege. Mulțumit, își trimise ordonanța la culcare și se cuibări între brațele Dulfinei, o ispită încântător de hidrodinamică.

Chinuit de durerile pricinuite de răni și de zdruncinături, prizonierul din fileul agățat de butie își pierduse cunoștința, dar dacă acvaralul i-ar fi putut citi gândurile, i-ar fi pierit pe loc pofta de zben-guală.

Sumerașii anticipaseră năvala și, cu firea lor socotită și muncitoare, începuseră să se pregătească de apărare cu mult înainte ca atelajele de șerpuși să fie înhămate la căzile de luptă. Chiar dacă nu dispuneau de butii de asalt, de ahami cu trei rânduri de dinți sau de scrobilite vezicante, locuitorii din Fontana o aveau pe Născătoare și o mulțime de idei. În ultimele Luni Mici, tot puietul fusese trimis să adune cât mai multe cochilii, din care făurarii șlefuiseră zeci de mii de scuturi

sidefii. Dolofanii arici de mare fuseseră mânați în defileurile ce duceau către reședința conducătoarei și adunați în țarcuri amplasate pe versanți, ca să poată fi rostogoliți în calea forfecarilor. În fața altor intrări, plantaseră perdele dese de alge. Burdufuri cu cerneală de sepie fuseseră camuflați în locurile cu curenți favorabili, în vreme ce spongi vopsiți în culori închise simulau false stânci, în spatele cărora se ascundeau, precum Ulise în burta calului troian, trăgători bine înarmați cu scuipătoare și arbalete.

În dimineața sortită bătăliei, în golful numit Gura Perlelor se adunase, cu mic, cu mare, întreaga suflare a sumerașilor, pregătită să-și apere viața și apa.

Soarele se ridicase de-o scorbilită pe cer, când fluxul îngrămădi deasupra lor primele haite de ahami. Deși se zbăteau înfometăți, simțind mirosul cărnii fragede din adânc, Ramlec nu le dădu drumul. Acvaralul purta armura cea aurie, împodobită cu smocuri albastre și șiraguri ce imitau dinții forfecarilor. Privi cu satisfacție forfota minusculelor puncte din profunzimi: „Numai muieri și prunci! Va fi mult mai ușor decât mă așteptam. Nici nu vom avea nevoie de căzi”.

Își înghesui falangele printre blindate, cu scorbilițele pregătite de atac, apoi făcu un semn către obujii care-l păzeau pe prizonier:

- Aduceți-l!

Își scoase taganul din teacă și-l roti deasupra capului. Lama perfect șlefuită străluci orbitor, fascinand pâlcurile de soldați.

- Să-ți fie Lumina blândă, murmură captivul strâns ținut de înotătoare.

Ramlec îl auzi și se înfurie. Înfipse arma în cloaca fontaneanului și o răsuci. Sumerașul se cutremură de durere. Acvaralul smuci lama și, cu o precizie de chirurg, despică burta prizonierului până sub piept. Intestinele se revărsară în afară, albăstrind apa. Gardienii cărărară trupul până în fața ahamilor, apoi se grăbiră să se retragă cât mai repede din calea bestiiilor. Arma

unuia dintre ei se agăță de mațele victimei și clipa pierdută pentru a o recupera i-a fost fatală, fiind forfecat deodată cu sumerașul.

- Moarte! urlă comandantul.

- Moarte! răspunseră ofițerii și țâșniră în urma fiarelor slobozite către masa compactă de fontane-ni grupată mai jos.

- Lumină! strigă Născătoarea.

- Lumină! îi răspunseră din mii de piepturi voci subțirele de femei și copii.

La comandă, toate scuturile din sidf șlefuit au fost răsucite în sus. Razele Soarelui se reflectară în zecile de mii de minuscule oglinzi și umplură Golful Perlelor cu o strălucire orbitoare. Ahamii își feriră capetele instinctiv din calea luminii, oprindu-se din goană și întorcându-se în sus. Spre nenorocul lor, primele rânduri de obujii nimeriră chiar în gurile lor. Cei scăpați nevătămați s-au strecurat iute în spatele bestiilor dezlănțuite și și-au înfipt armele în creștetul lor, încercând să le omoare cât mai repede, dar în curând și-au dat seama că poveștile despre cele nouă vieți ale ahamilor nu erau vorbe de clacă.

Văzând vânzoleala de jos, pâlcurile din linia a doua și a treia de atac s-au refugiat din drumul monștrilor marini, căutându-și scăparea înspre pereții stâncoși,

dar abia au ajuns să se apropie la o aruncătură de dardă, că au fost întâmpinați de un tir concentrat de săgeți, țepi și proiectile muiate-n fiere de melc.

Acvaralul se întoarse furios către căzile ce pluteau greoaie deasupra câmpului de luptă și le făcu semn să înainteze. Membranele transmisioniștilor bubuiră, hățurile fură smucite, șerpușii se opintiră, servanții se aliniază lângă lansatoarele încărcate, gata să slobozească o prima salvă către adâncuri.

Acvaralul se retrase în interiorul propriului vas.

Membranele scoaseră două buibuturi, iar apa se umplu de țuital sonarelor. Dispozitivele de ochire începură să palpeze invizibilul și să caute ținte. Brusuc, lumina reflectată din străfunduri păru să slăbească, dar Ramlec n-apucă să jubileze, pentru că își dădu seama rapid că ecranul apărut între cele două armate era un val de meduze translucide, mici globuri de gelatină prevăzute cu tentacule urzicante, atât de detestate de animalele înhămate la blindate. Servanții începură să tragă cu disperare în minusculele vietăți, dar în zadar le străpungeau cu săgețile, le sfâșiau cu mitraliile, le spârgeau cu proiectilele depresionare, bucăți de țesut prevăzute cu șiraguri de mici spini

Felician Săteanu - Gospodine - Petrova

iritanți se ridicau neîncetat către suprafață.

Ramlec dădu o serie de noi porunci. Să se întoarcă în larg, ar fi fost o curată pierdere de timp. Hotărî să se înalțe din nou, să intre în șuvoiul curenților de suprafață și să se lase purtat înspre coastă, ca apoi să se scufunde în apele curate și să atace în iureș la nivelul cel mai de jos, ca astfel să permită pâcurilor de obuji să se regrupeze și să atace sub acoperirea vaselor blindate.

Era ceasul de maxim al mareei. Apele atrase de Luna cea Mare năvăleau sălbatică către țărm, astfel încât butiile și căzile trase de șerpușii speriați n-au putut fi manevrate decât cu mare greutate. O bună parte din ele au fost târâte pe plajă, unde au eșuat în nisip. Alte nave au nimerit în vârtejurile stârnite de năvala lichidă și au fost zdrobite de stânci.

Cele care au rămas în jurul navei acvaralului și au început să coboare împreună cu el s-au trezit înconju-

rate de un roi de luptători foarte agili, dotați cu grenade și mine de imersiune. Le-au plasat cu îndemănare pe coca navelor, apoi au spart burdufurile cu cerneală de sepie purtate în spinare, astfel încât vizibilitatea s-a redus vertiginos și servanții au fost nevoiți să înceteze tirul, de teamă să nu-și nimerească propriile nave. Sumerășii s-au retras repede la adăpostul colțurilor stâncoase. Prima explozie cutremură flancul drept, urmată de altele, venite de jos, de sus, din față, din spate – la fel de distructive.

Ramlec țâșni prin cep cu taganul în mână, dar nimeri într-un nor negru și opac. Auzea șuierul săgeților, trosnetul oaselor, zbaterile soldaților răniți de moarte. De jos veneau pulsurile turbate ale ahamilor dezlănțuiți, sus simțea zvârcolirea șerpușilor urzicați de meduze. Încercă să se îndepărteze, dar o ultimă explozie îl aruncă în sus, strivindu-l de coca unei butii aflate chiar deasupra sa.

O lumină blândă îl învălui pe

dată. Plutea în apele străvezii ale Morții, la hotarul dintre ființă și neființă. Mii și mii de suflete se înălțau, aureolate de strălucirea propriei nevinovății. Ramlec zvâcni și el, dar un înger îl prinse de înotătoare și îi făcu un semn să se potolească.

Răposatul acvaral tresări.

Diafana arătare semăna cu sumerașul ucis înainte de atac, avea chipul la fel de calm și de încrezător. Militarul se holbă la el, nelămurit, dar toți cei șase ochi îl trădară. Îngerul se subție ca o șuviță ruptă din Eternitate și pieri, lăsându-l acolo, singur în fața Morții.

Începu să-și retrăiască întreaga existență, lucru ciudat! din clipa când îi fusese înfățișat prizonierul.

Uitând de Dulfina și de toate celelalte momente plăcute din viață, porni să se scufunde în sumbrele sale amintiri, îngrozit, fără să realizeze că se îndepărta, încet-încet, de limpezimea unde lumina se contopea cu apa.

Felician Săteanu - La cuptor - Bocicoiel

Felician Săteanu - Ornament pascal la țipțeri - Vișeu de Sus

Evoluția orașului Cehu Silvaniei din secolul XVIII până în prezent

Marin POP

În preajma revoluției lui Horea, Cloșca și Crișan, din cele 26 de sate care aparțineau domeniului Cetății Cehu Silvaniei, doar în Cehu Silvaniei nu era în obicei perceperea dijmii sau a nonei. Reprezentantul compozitorului a și menționat acest fapt cu ocazia conscripțiilor urbariale din anul 1785: „Comunitatea se opune că nu dă niciodată dijmă pentru rege și nici nonă pentru domnul său de pământ, iar să arate privilegiile, nu vrea, deși vestitul compozitor ar dori”. Tot la aceste privilegii s-au referit și conscriptorii bunurilor familiei Bornemissza, din 1780, spunând că iobagii din Cehu Silvaniei „nu s-au obișnuit de a da dijmă după cereale, vin sau animale mărunte, nici nu s-a pretins, pe baza privilegiilor acordate orașului”¹.

În perioada 1784-1787, are loc și primul recensământ general al populației din întreaga Transilvanie, realizat la comanda împăratului Iosif al II-lea. Evident că scopul recensământului a fost acela de a cunoaște forța de muncă existentă în Imperiu, cu scopul de a o folosi atât în plan economic cât și militar. Totodată, pentru a stabili impozite, în special nobilimii transilvănene, care s-a opus cu îndârjire efectuării recensământului. Recensământul a durat mai mult și datorită faptului că aproape întreaga Transilvanie a fost cuprinsă de răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Pentru noi, însă, datele recensământului au o valoare istorică deosebită. Avem astfel posibilitatea de a ne face o imagine asupra evoluției socio-economice și demografice a satului.

Din datele recensământului rezultă că în Cehu existau 215 case și 236 familii. Structura populației era următoarea: populația locală – 1282; plecați – 17; veniți – 17; nr.

populației prezente – 1282; bărbați căsătoriți – 255; necăsătoriți – 410; total bărbați – 665; nr. femeilor – 617; preoți – 1; nobili – 10; țărani – 114; orășeni – 1; moștenitorii țăranilor – 99; jeleri – 166; alții – 48; militari lăsați la vatră – 1; copii între 1-12 ani – 175; între 13-17 ani – 49; total bărbați – 665². După cum se poate observa, tabelul se încheie prin a evidenția, încă o dată, numărul de bărbați. Probabil că se dădea o mare importanță bărbaților, deoarece erau folosiți atât din punct de vedere economic, cât și militar. Iată și o scurtă comparație cu populația altor localități sălăjene la vremea respectivă: Acăș – 1325 locuitori; Camăr – 1267; Crasna – 1537; Nușfalău – 1496; Șimleu – 2278; Zalău – 3780, iar Jiboul avea doar 730 locuitori.

La mijloc de secol XIX, în anul 1850, Cehu Silvaniei avea 316 case și o populație de 1845 locuitori. După naționalitate, 33 erau români, 1.680 maghiari, 69 armeni și 63 evrei. După sex, 923 erau bărbați și 922 femei. Numărul bărbaților căsătoriți era de 378, 512 erau necăsătoriți, 33 văduvi și 85 incorporabili, cu vârsta între 17 și 26 de ani. Din cele 922 femei, 378 erau căsătorite, 469 necăsătorite și 75 văduve, de unde rezultă faptul că speranța de viață era mult mai mare la femei decât la bărbați. După religie, cei 33 români aparțineau cultului greco-catolic, 103 erau romano-catolici, 1646 reformați, iar cei 63 evrei aparțineau cultului izraelit. În localitate se creșteau în special bovine (450 capete) și 107 cai. Celelalte localități care acum aparțin de Cehu Silvaniei aveau următoarea situație: Horoatu Cehului – 281 locuitori (272 români și 9 maghiari); Motiș – 505 (502 români și 3 țigani); Nadiș – 553 (539 români, 2 maghiari și 12 evrei); Ulciug – 298 locuitori (109 români și 189 maghiari)³.

La început de secol XX, conform recensământului populației din anul 1900, localitatea Cehu Silvaniei avea o suprafață totală de 5.004 jugăre. Numărul caselor a crescut la 553, iar populația la 3.142 persoane. După limba maternă, 270 se declarau vorbitori de limbă română, 2.863 maghiară, 3 germană, un slovac, 4 alte limbi. După religie, 2 se declarau că aparțin cultului ortodox, 324 persoane se declarau aparținând cultului greco-catolic, 291 la cultul romano-catolic, 2.151 la reformați, un evanghelic, 3 unitarieni și 369 izraeliți. După sex, 1.597 erau bărbați și 1.544 femei. După stare civilă, 1.809 erau căsătoriți, 1.176 necăsătoriți și 155 văduvi. Din cele 553 de case, 52 aveau pereții de piatră sau cărămidă, 7 din pământ, 67 din chirpici sau pământ și 427 din lemn (zona Codru). Acoperișul caselor era din țiglă doar la 22 case, la 300 era din șindrila (zona Codru), iar la restul de 241 case era din trestie sau paie⁴.

Majoritatea populației se ocupa cu agricultura, însă și aici, ca de altfel în întreaga țară, problema agrară se cerea rezolvată fără nici o întârziere. Cu toate aceste neajunsuri, înainte de război „starea economică a țăranului poate fi privită de mulțumitoare”⁵.

Prima mare conflagrație mondială a însemnat, pe lângă pierderile de vieți omenești, o perioadă de foamete, sărăcie și boli, precum tifosul exantematic sau la sfârșitul războiului, epidemia de gripă spaniolă, care au secerat nenumărate vieți. De asemenea, războiul a avut consecințe dezastruoase, în special asupra micilor gospodării, contribuind la reducerea drastică a producției agricole și la scăderea numărului de animale.

Perioada dintre cele două războaie mondiale a reprezentat și

pentru locuitorii din Cehu Silvaniei un progres evident. Au fost adoptate reforme economice importante, printre care și o reformă agrară radicală, în urma căreia țărani au primit pământ.

În acest context, populația localității crește constant și ajunge la 4.350 de locuitori în anul 1937. Trebuie subliniat faptul că în componența localității intră de acum și Horoatul Cehului, care la 1937 avea 185 locuitori. Din totalul de 4.350 de locuitori, 1.827 erau bărbați și 2.523 femei, ceea ce reprezenta o disproporție destul de mare între cele două sexe. Căsătoriți erau 966, necăsătoriți 3.293. Segmentul de populație tânără era majoritar, ceea ce reprezenta un fenomen încurajator în privința natalității și viitorului localității. Densitatea medie a populației pe case era de 4 persoane, iar pe familii de 3 persoane. După naționalitate, în recensământul din 1937 avem următoarea situație: la Horoatu Cehului, din cei 185 de locuitori, 183 erau români și 2 evrei; la Cehu Silvaniei, din cei 4.165 locuitori, 535 erau locuitori de etnie românească, 2.980 maghiari, 610 evrei și 4 alții. După religie, 32 persoane se declarau aparținătoare la cultul ortodox, 686 greco-catolici, 320 romano-catolici, 2.660 reformați, 612 mozaici și 40 necunoscuți, probabil țigani. Existau cimitire pentru fiecare cult, bine îngrijite și cu plantații bogate de pomi fructiferi.

Analizând mișcarea populației pe o perioadă de 10 ani (1928-1937), observăm că populația a crescut de la 4.152 în 1928, la 4.350, cât era la 1 ianuarie 1938. Se observă o natalitate crescută, până la 22 la mie de locuitori în anul 1928, când se înregistrează 116 nașteri, iar cea mai mică valoare în această perioadă o regăsim în anul 1935, când se înregistrează 68 de nașteri. Din păcate, se înregistrează și o mortalitate infantilă foarte mare. De exemplu, în anul 1928 au decedat nu mai puțin de 19 copii sub un an. Sporul natural cel mai mare s-a înregistrat tot în anul 1928, respectiv 66 persoane (s-au născut 116 și

decedat 50). Într-un singur an s-a înregistrat spor natural negativ, respectiv anul 1935. Atunci s-a înregistrat numărul cel mai mare de decese din perioada analizată (73) și doar 68 de nașteri (spor negativ de -5 persoane). Pe lângă bolile copilăriei, cum se spunea în epocă, existau și numeroase maladii sociale, dintre care cea mai întâlnită era tuberculoza, urmată de sifilis și cancer.

Bugetul serviciilor de sănătate publică era de 52.050 lei, din care pentru moașe 13.200 lei; necroscop 50 lei; ocrotiri sociale 3.770 lei; transportul mușcaților de animale turbate 1.500 lei. Costul sănătății publice per capita (pe persoană) era de 5,20 lei.

Din punct de vedere igienico-sanitar, al salubrității, aflăm că școlile erau în perfectă stare, cu încălzit, iluminat și aerisire în conformitate cu regulamentul, având latrine corespunzătoare. Cubajul sălilor era de 807 metri cubi. Străzile erau pavate cu piatră, iar iluminarea lor se făcea cu petrol lampant.

Educația școlară se făcea în următoarele școli: o școală primară de stat, o școală primară confesională, o grădiniță de copii și un grup industrial cu internat. Frecvența școlară era destul de ridicată față de alte localități, ridicându-se, în special iarna, la un procent de 85-90%.

Ocupația principală a locuitorilor era agricultura: 80% erau agricultori, intelectualii 8%, comercianții 4%, industriașii 8%.

În ceea ce privește starea economică a locuitorilor, aflăm că majoritatea țăranilor erau proprietari de pământ și de casă: 1.500 proprietari de casă; 650 proprietari de pământ cultivabil; 160 indivizi săraci; orele de lucru, 10 pe zi; costul unei zile de lucru 40 lei.

Erau vremuri grele, în care la muncile agricole erau folosiți și copiii de peste 16 ani și chiar mai mici. De asemenea, femeile luau parte la muncile agricole. Nu erau scutite nici femeile însărcinate, decât în ultimele luni de sarcină.

În privința terenurilor cultivate în Cehu Silvaniei, în anul 1938

regăsim următoarea statistică: porumb 280 ha, grâu 220 ha, vii 30 ha, livezi 25 ha, zarzavat 15 ha, seacă 15 ha, orz 12 ha, ovăz 80 ha. Se creșteau următoarele animale domestice: 140 vaci, 28 boi, 115 bivoli și bivolițe, 120 măgari, 1.400 oi, 60 cai și 380 porci. Cantitatea de băuturi consumate anual: vin 15.000 l, bere 5.000 l, țuică 2.000 l, licheoruri 30 l.

Ca obiective economice regăsim o fabrică de piele și două mori de măcinat purtate cu aburi⁶.

Producția animalieră era valorificată în târguri sau direct de la producător. Valorificarea industrială se făcea prin cele 45 de abatoare, câte existau în Sălaj la vremea respectivă, dar aici se făcea numai tăierea, nu și prelucrarea meznelurilor. Pieile se prelucrau în tăbăcării rudimentare, dar și în fabrici precum era cea din Cehu Silvaniei. Ea se numea „Mercur” și aparținea lui Gavril Borghida, evreu. Capitalul inițial la înființare a fost de 50.000 lei. Fabrica producea toval, piele, curele de transmisie, curele de cusut, crupon, opinci etc. În anii 1936-1937 a înregistrat următoarea producție: piele neagră – 250 kg; opinci – 250 kg; curele cusut – 700 kg; curele transmisie – 700 kg; toval – 300 kg; cupron – 250 kg. Evoluția prețurilor la materialele fabricate a fost următoarea: opinci – de la 145 lei /kg în anul 1936, la 155 lei; curele cusute, de la 185 la 225 lei; curele transmisie, de la 210, la 275 lei; tovalul, de la 150, la 185 lei; cruponul de la 185 la 225 lei; pielea neagră, de la 155 la 170 lei⁷.

Din analiza bugetului orașului observăm că el era unul echilibrat. Cheltuielile administrative se ridicau la 551.000 lei. Impozitele încasate pe 1938 se ridicau la suma de 521.000 lei.

Nivelul de trai reiese și din materialul de construcție al caselor și acoperișurilor. Astfel, din cele 958 case, 675 aveau pereții de zid, ceea ce reprezintă un real progres față de anul 1900, de exemplu. Case cu pereți de lemn mai sunt 232, de piatră 21, iar de pământ doar 30. Schimbări majore se observă și în privința acoperișului, numărului de

camere sau ferestre. Astfel, din cele 958 de case, 860 aveau acum acoperișul de țiglă sau olane, față de anul 1900 când predomină șindrila. Cu tablă erau acoperite 35 de case, cu șindrila doar 43 (față de 300, în anul 1900) și doar 10 case mai erau acoperite cu paie (din 241 în 1900). Marea majoritate a caselor aveau două (346) sau trei camere (451). Cu o singură încăpere mai erau doar 36 de case, iar 145 aveau peste trei camere. Modernizarea se observă și din faptul că nici o casă nu mai avea ferestre fixe, toate fiind mobile.

Toate aceste informații inedite le aflăm de la medicul de circumscripție Lazăr Binder, care a primit sarcina de a întocmi schițe monografice sanitare, după un chestionar primit, la toate satele din circumscripția Cehu Silvaniei, unde era medic. Monografia sanitară a localității Cehu a definitivat-o la 14 iulie 1938. El spune că a obținut informații de la Casieria primăriei, casier fiind Scher Maurițiu din Cehu Silvaniei. Acesta i-a pus la dispoziție registrele și documentele necesare întocmirii monografiei sanitare⁸.

Perioada de maximă creștere a populației orașelor sălăjene coincide cu cea a industrializării forțate, când la populația locală se adaugă cei veniți din mediul rural, unde locurile de muncă erau foarte puține în urma colectivizării forțate a agriculturii. În aceste condiții, a existat un adevărat exod al populației către orașe, prin navetare (acolo unde existau posibilități), dar cei mai mulți prin stabilire la oraș. La acestea se adaugă creșterea forțată a natalității, prin interzicerea avorturilor și a mijloacelor de contracepție (legea din octombrie 1966). În unele cazuri, cum este orașul Zalău, devenit municipiu din anul 1985, populația se dublează în perioada 1977-1992 (de la 32.073 locuitori în anul 1977, la 68.404 în anul 1992). La fel și celelalte orașe înregistrează creșteri spectaculoase, mai puțin orașul Cehu Silvaniei, unde industrializarea nu a fost atât de puternică: Șimleu Silvaniei, de la 8.560 locuitori în 1956, la 14.575 în 1977 și 17.642 în 1992; Jibou, de la 8.841 în 1977, la 11.989 în 1992 și

Cehu Silvaniei de la 8.302 în 1977, la 8.954 în 1992.

Din păcate, după 1990 populația orașelor sălăjene, și nu numai, a scăzut drastic, în special prin mirajul Occidentului și în mai mică măsură prin reîntoarcerea în mediul rural a celor rămași fără locuri de muncă sau pensionați: Zalău – 62.404 în 2002 și 56.202 în 2011; Șimleu Silvaniei – 16.066 în 2002 și 14.436 în 2011; Jibou – 11.306 în 2002 și 10.407 în 2011; Cehu Silvaniei – 8.008 în 2002 (împreună cu satele aparținătoare; singur Cehu avea 5.404 locuitori) și 7.214 în 2011. După cum se poate observa, orașele Zalău și Șimleu Silvaniei au suferit cele mai mari pierderi de populație după anul 1989. La acestea se adaugă scăderea îngrijorătoare a natalității și fenomenul de îmbătrânire tot mai accentuată a populației, la nivelul întregii țări, ceea ce constituie un serios semnal de alarmă în privința viitorului demografic. Spre exemplificare, oferim câteva date comparative ale populației existente în orașul Cehu Silvaniei și satele aparținătoare în anul 1938 și în anul 2002: Horoatu Cehului avea 185 de locuitori în anul 1938, iar la recensământul din anul 222, în scădere evidentă față de anii 1970-80; Motiș de la 724 locuitori în 1938, la 756 în 2002, tot în scădere; Nadișul Românesc a înregistrat declinul cel mai dramatic (740 locuitori în 1938 și numai 591 locuitori în 2002); singurele creșteri demografice se înregistrează la Ulciug, respectiv de

la 888 locuitori în 1938, la 1.035 în anul 2002.

În concluzie, credem că datele prezentate mai sus ne oferă o radiografie a orașului Cehu Silvaniei, începând cu sfârșitul secolului XVIII până în zilele noastre. Situația sa demografică prezintă fenomene îngrijorătoare, dar din punct de vedere economic se observă o anumită revigorare, prin investițiile făcute în ultimii ani.

Note:

1. Ernest Wagner, „Obligațiile iobăgești din fostul domeniu al Cetății Cehu Silvaniei în timpul răscoalei lui Horea (1780-1785) II. Dijmele iobăgești”, în *Acta Musei Porolissensis (AMP)*, X, Zalău, 1986, p. 256.

2. Ernest Wagner, „Populația Sălajului la sfârșitul secolului al XVIII-lea”, în *AMP*, VI, Zalău, 1982, pp. 175-199.

3. Studia Censuala Transsilvanica, *Recensământul din 1850. Transilvania*, Ed. Staff, 1996, pp. 272-273.

4. Studia ..., *Recensământul din 1900. Transilvania*, Ed. Staff, 1999, pp. 502-505.

5. D. Stoica, I.P. Lazăr, *Schița monografică a Sălajului*, Șimleu, 1908, p. 94.

6. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N. Sălaj), fond Prefectura județului Sălaj. Monografii sanitare, dosar 52 (Cehu Silvaniei și Horoat).

7. S.J.A.N. Sălaj, fond Banca Națională a României, Zalău, *Monografia județului Sălaj*, 1937, ff. 50-53.

8. S.J.A.N. Sălaj, fond Prefectura județului Sălaj. Monografii sanitare, dosar 52 (Cehu Silvaniei și Horoat), dosar 143 (Motiș), dosar 144 (Nadișul Român), dosar 223 (Ulciug).

Felician Săteanu - Generații - Vișeu de Jos

Câteva considerații privind Hora satului sau „danțul” în zona Codrului

Mirel OLĂHUȚ

Dansul popular era odinioară un puternic liant al comunității rurale, „transformând” adunarea satului într-o singură ființă „a cărei inimă e în stare să pulseze simultan pe ritmul jocului”. La dans participau întâi tinerii, cei care se prindeau în joc, apoi bărbații și nevestele tinere („însurătorii”) ce jucau alături de tineret¹. Pe lângă aceștia, la horă veneau ca spectatori, ce urmăreau cu atenție fiecare mișcare a dansatorilor, femeile și bărbații din sat, care participau cu întreaga lor ființă la acest spectacol. Evident, fiecare familie își urmărea fiul sau fiica prinsă în horă, dar nu-i scăpau nici celelalte aspecte, cum ar fi măiestria unor dansatori sau stângăcia altora, ce trezeau râsul multimii.

Toate familiile doreau să-și vadă feciorul sau fata în rândul dansatorilor: frumos îmbrăcat, îndemânatic și respectat de mulțime pentru ținuta și caracterul său. O problemă deosebită pentru orice tânăr, ca de altfel și pentru părinții săi, era aceea de a intra în „danț”, întrucât cei ce nu participau la horă erau etichetați ca neîndemânatici etc². De aceea, de la o vârstă fragedă, părinții țineau cont de acest lucru și-i inițiau pe copii în tainele jocului, organizând „danțuri mici”. Unii tineri exersau, fluierându-și melodia mai ales în grajd pe lângă furcă de unde și strigătura: „Nuțu popii de la noi/ Sare-n sus pângă furcoi/ Tropotește mânânel/ De râd vacile de el”³.

Dacă feciorii știau juca erau primiți oricând în „danț”, dar fetele numai după mari sărbători, iar familia stabila dinainte data intrării fetei în „danț” pentru a-i procura un costum nou, momentul fiind sărbătorit de întreaga familie ca o zi deosebită în viața fetei.

Costumul popular codrenesc întâlnit aici are o ținută aparte: spăcelul avea pieptul și mânecile cu încrețele, ornamentate cu broderie făcută cu acul, în forme geometrice, iar mânecile se terminau cu pumnășei cusuți multicolor. Unele cămăși erau bro-

date pe ciur, altele cusute cu fitău, mai ales de culoare galbenă. Poalele erau largi, din mai mulți lați de pânză, terminate cu cipcă și alese cu ciur. Zadia era țesută în război, cu brăduleți, și apoi plisată. Când mergeau la danț, fetele purtau la brâu batistă. Năframa era galbenă, cusută cu flori maro; femeile bătrâne purtau năframă neagră, iar peste spăcel, năframă după cap. Și cămeșile bărbătești erau ornamentate, în cea mai mare parte, cu cusături albe sau galbene. Cămașa se purta peste gaci, iar peste cămașă se purta un laibăr negru. Iarna, bărbații purtau ciopareci din pânură albă, ornamentați cu o stofă neagră pe partea exterioară, iar la brâu se prindeau în curea. Tot iarna peste laibăr se purta căputul din pânură gri sau chiar gubă⁴.

În șură se așezau pe lângă pereți, bănci pentru femei în vârstă. Nu aveau locul lor, ci și-l ocupau după cum ajungeau. Muzicanții cântau în podul șurii sau într-un colț al acesteia. După șură jucau copiii. Danțul ținea până se însera. Ceatarășii cântau la urmă „de gătat”⁵.

Hora satului sau „Danțul” s-a păstrat ca și obicei până prin 1970 în zona Codrului. Aici era locul în care se întâlnea tot tineretul satului – de multe ori și din satele apropiate – și avea un rol deosebit în perfectarea viitoarelor căsătorii. Tot aici sătenii se puneau de acord cu ceea ce aveau de făcut în săptămânile următoare sau cu ultimele noutăți auzite pe „ulița” satului sau la târguri.

Note:

¹ Ioan Ciocian, *Implicațiile etico-sociale ale Horei sau Danțului în zona de sub Codru*, în Acta Musei Porollisensis, V, Zalău, p. 289.

² Ioan Ciocian, *op. cit.*, p. 293.

³ *Ibidem*, p. 294.

⁴ Camelia Burghel, *Șapte zile în țara Silvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011, pp. 29-30.

⁵ Grigore Croitoru, Maria Croitoru, *Pe unde umblă doru – folclor literar din satul Aluniș*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2004, p. 59.

Traficant de iluzii

Meniuț MAXIMINIAN

Ce bine ar fi dacă ne-am putea vinde iluziile și doar pe câțiva bănuți. Ce bine ar fi dacă visele s-ar împlini de fiecare dată. Sorin Lucaci este unul dintre poeții care și-a câștigat un loc în breaslă prin poezia sa ce oglindește cotidianul în care haosul pune uneori stăpânire peste lumină. Volumul „Victime colaterale – Jurnalul unui traficant de iluzii”, apărut la Editura Integral, cu o Prefață de Dan Silviu Boerescu, aduce în fața cititorilor versuri ce pornesc de la tema mereu valabilă a dragostei, răsfrându-și apoi ramurile spre alte subiecte: „Te-am iubit așa cum un zețar își iubește literele/ pe care le culege noapte de noapte/ te-am iubit ca un camionagiu în spatele depozitului/ de haine second hand”.

De altfel, imaginile expresive din poemele lui Sorin Lucaci sunt surprinse din lumea imediatului în care fiecare dintre noi, indiferent de meseria pe care o avem, avem un drept la fericire. Poezia se poate naște oricând și oriunde, chiar și într-un taxi, unde: „Cu multă indulgență/ mi-au zburat creierii peste orice graniță/ departe de lumea civilizată”. Accentuând în mai multe rânduri faptul că nu avem de-a face cu poezia, autorul nu face decât să demonstreze că de fapt poezia este la ea acasă: „Nu vă faceți iluzii/ poezia nu este aici/ nu are cum să fie aici/ căutați-o în altă parte/ acolo unde poezii cu iubirile sfâșiate/ zac pe jos” sau „Poezia de fapt nu a fost niciodată aici/ a fost doar iluzia de panaceu/ iluzia de bunătate a poeziei”.

Ne putem îndrăgosti într-o cafenea, într-o bibliotecă sau chiar de o prezentatoare Tv: „În fiecare seară mă pregăteam pentru ea și pen-

tru jurnalul/ unde avea să ne spună despre noile scumpiri/ despre taxele pe viciu”. Da, această poezie este una a clipei imediate, așteptată de generațiile actuale: „Poate că nu scriu/ cea mai frumoasă/ cea mai originală poezie/ poate că tot ce spun s-a mai spus/ poate că tot ce scriu s-a mai scris/.../ doar așa mai avem șansa de a privi cum suspină în somn o carte/ apoi ne vom ascunde în spatele unui zid de hârtie/ și vom face puzzle-uri din bucăți de întuneric”. În trupul omului simplu se află cel al poetului, fiind o adevărată luptă între cei doi, însă până la urmă viața este cea care câștigă: „În trupul meu locuiește un alt trup la fel de singur/ și nu știu dacă mă voi obișnui vreodată cu asta/ câteodată ne unim singurătățile în mod deliberat/ ca două armate aliate într-un război al neputinței/ fiecare bătălie câștigată sau pierdută”.

Cerând o nouă viață pentru a-și putea duce mai departe misiunea, poetul cere iertarea greșelilor: „Oamenii au nevoie din când în când de puțină tandrețe/ de minuni/ de vorbe frumoase/ de puțină mitologie/ până la urmă sunt adulți/ chiar dacă-și poartă în lesă imaginația/ ca niște copii de bani gata”. Ierni petrecute cu tata, povești cu scriitorii care s-au lăsat de scris, scenariile de film și, dincolo de toate, o patrie a poezilor găsim în cartea lui Sorin Lucaci: „În patria mea poezii mor înainte de vreme/ cu mult înainte de vreme/... își vor face și ei o țară numai a lor/ o țară a poezilor undeva, mai la Nord/ în patria mea poezii își amanetează iluziile, cărțile/ iubitele, amintirile/ își amanetează degetele și ajung doar de-și povestesc poeme-

le/.../ în țara mea Dumnezeu își iubește poezii mai mult în alte părți/ ca un tată binevoitor îi strânge pe toți lângă el/ și le povestește despre mântuire/ despre mântuirea prin artă”.

Aceasta este cartea de poezii a lui Sorin Lucaci, care ne declară că: „Nu-mi place să scriu poeme de dragoste/ în care să contemplan la nesfârșit fesele iubitei/ ca pe niște manuale de artă erotică hindusă”. În cartea lui Sorin Lucaci, poemele sunt tridimensionale, iar iubirea este dincolo de percepția imediată, nu făcută într-o uzină după un tipar anume. Este, dacă vreți, ca un refresh împotriva unei generații care nu mai are trăirile de altădată, Sorin Lucaci demonstrându-ne că dragostea are mai multe fețe și depinde cum și prin ce ochi o privești.

Patru dintr-o lovitură

Dacă ar fi să facem un joc de cuvinte cu titlurile celor patru cărți lansate de Elena M. Cîmpan, acesta ar fi: „Deschidem jurnalul lăcrămioarelor din tren”. Patru cărți care pe cât de surprinzătoare sunt în modul de construcție, pe atât de variată este tematica. De altfel, suntem obișnuși ca scriitoarea să aducă de fiecare dată în fața noastră proiecte inedite, care nu seamănă unul cu altul. Cărțile, apărute de curând la Editura Karuna, vin să confirme acest lucru.

În volumul „Lăcrămioare de zăpadă”, ne întâlnim cu 86 de poezii, în care tematica variată surprinde trăirile poetului ce-și așază gândurile pe albul zăpezii. De altfel, lumina este cea care răzbate din aceste versuri în care păsările cerului deschid fereastra sufletului spre așteptarea nemuririi cuvântului într-o înfrățire în gând cu cel care este protectorul poetului: „Îngerule/ odihnește-ți zborul/ în genele mele/ e vreme fără îndoială/ așază-ți aripile/ în tâmpilele mele/ e vreme fără durere/ lasă-ți ochii tăi mari/ să mă vadă/ dincolo de pământ/ eu cred/ că veșnicia s-a născut/ de ziua ta”. Ca un rug arde poetul în momentele creației, trecând cu versul zile și nopți, ca o fântână ce adăpostește în ea apa vieții ce aduce nemurirea: „Tu, omul fântână/ din care am scos/ aceste poezii/ tu, omul înger/ cu aripi potrivite/ pentru ale mele iubiri”. Când gândurile sunt așezate în versuri, cuvintele devin șirag de stele. Poezia este popas „la gura sobei”, iar lectura o duminică prelungită, în care pe o tablă de șah jucăm destinul: „Tu ești istoria mea/ și eu sunt poezia ta/ așa cum/ eu aș fi istoria ta/ și tu poezia mea/ din cărți de lut/ de la început/ și poate că cineva/ într-o viitoare zi/ va mai scrie/ o istorie a poeziei/ sau/ o poezie a istoriei”.

Volumul „Jurnal de campanie” cuprinde 86 de scrisori, în care străbate iubirea. Întâmplător sau nu, numărul scrisorilor coincide cu cel al poeziilor din volumul „Lăcrămioare de zăpadă”, iar zbuciumul dragostei este prezent în ambele cărți. Cine mai crede azi în scrisori, cine mai scrie azi povești de dragoste așternute pe hârtie, într-o eră în care mesajele sunt scurte și sunt transmise prin SMS sau rețelele de socializare? Nici cuvintele nu mai sunt ce erau altădată, de multe ori ele fiind prescurtate, iar non-verbalul pune stăpânire din ce în ce mai mult pe dragostele vremelnice. O scrisoare emoționantă o mai poate scrie tot poetul îndrăgostit de arta cuvântului, întâlnindu-ne în acest volum cu o prelungă poezie, în care simțim pulsul inimii. De altfel, avem de a face cu adevărata campanie pentru dragoste, în care, într-un adevărat simpozion, buzele, inima, ochii tresaltă de bucurie și glăsuiesc cuvinte frumoase întru așteptarea ceasului împlinirii dragostei. Elena M. Cîmpan scrie în epistolele sale despre o lume în care, purtat de anotimpuri, călător

în lumea cuvântului, scriitorul își găsește casă pentru suflet în frumusețea cuvintelor. Am putea da multe exemple în acest sens, dar pentru că suntem în perioada estivală, ne oprim la textul „Ochi de mare”: „Tu cu ochi de mare la mare. Eu caut ochii tăi pe cer. Ochi de mare și cer, o singură culoare de mister și de nu mă uita, da? Da! Ecranul s-a colorat. Culoarea e de infinit. Pot citi ce vreau eu. Pot inventa rânduri, valuri. Cred că am fi în stare să comunicăm prin piele, prin oase, prin coaste, ca și cum ele ar locui în aerul respirat. Simt că lumea din jurul meu acum este un text de-al tău. Mă ating de vocalele tale, de consoanele tale, de accentul tău, de unduirea cuvintelor în fraze, de buzele tale, de pielea ta, care transmite, care vorbește și-mi place să stau așa, pe pagina ta, lipită, să ascult ce va veni din adâncul mării tale. Așa îmi închipui orice mesaj vreau eu. De la mare. În lipsa ta, telefonul meu e ca o mare. Mi-e dor de ochii tăi, de mare”.

Volumul „Deschis non-stop” cuprinde recenzii, opinii, minireportaje, interviuri scrise de Elena M. Cîmpan și apărute în presa vremii. Putem vorbi despre o generozitate față de colegi, însă un echilibru în ceea ce privește critica. Elena M. Cîmpan știe să-și selecteze cărțile, scriind întotdeauna cu ochii specialistului, dincolo de scriitorul recunoscut, un cuvânt în acest sens avându-l și profesorul de limba română. Formată în școala ieșeană, autoarea acestei cărți știe că drumul pe tărâmul literelor se construiește prin multă muncă, fapt ce se oglindește și prin recenziile ei, negăsind aici cuvinte spuse gratuit, dacă vreunul dintre scriitori nu le merită și expunându-

și liber acolo unde trebuie părerile despre lecturi. Elena M. Cîmpan știe să-și aducă din tumultul zilei subiectele pe care să le așeze apoi în diferite opinii și să le prezinte cititorilor. Este un om al cetății, care ia atitudine, iar ochiul ce vede orașul transformă cu ajutorul minții gândurile în cuvinte. Nu lipsește nici partea de pamflet, foarte bine accentuată, de exemplu în „Sintagma”: „Pentru o viață sănătoasă, citiți zilnic 30 de pagini”. Elena M. Cîmpan știe să stea de vorbă și cu oamenii, dar și cu anotimpurile. Citind unul dintre cele mai frumoase interviuri, cu toamna, întâlnim aici oameni de cuvinte adunați sub umbrela aceluiași crez, al salvării lumii prin sacralitatea acestora, pentru că, „cuvântul era de la Dumnezeu, și Dumnezeu era cuvântul”.

Elena M. Cîmpan știe să dea dimensiune unui nume adunat pe o carte a unui scriitor, dându-i un bilet de călătorie pentru totdeauna. Ne-am putea opri la multe dintre exemplele din acest volum, însă nedorind să pomenim numele colegilor, pentru că sunt foarte mulți, ne oprim la un citat din textul „Un codru de pâine”, în care ne întâlnim cu un adevărat prozopoeem: „Ce l-o fi îndemnat/inspirat oare pe românul născut poet creator de doine și balade cântător de dor și jale, de război, de cătanie, să caute și să găsească o sintagmă atât de expresivă tandră și dureroasă, începută și nesfârșită în sensuri, precum codrul de pâine... Dintre toate numai codru-i frate cu românul. Așa se explică de ce nu apar construcții, precum un deșert de pâine, un ocean de pâine, o deltă de pâine. Nici măcar alăturarea de frații și surorile codrului, cum ar fi pădurea, huciul, nu au prezentat încredere pentru forme deosebite de manifestare lingvistică acoperite de realități, dar și conducătoare de sentimente... Să fie codrul de partea românului, a haiducului și, de aceea,

e bun ca pâinea caldă pentru că-l apără din timp în timp, îi dă forță să meargă mai departe”.

Volumul „Cartea în tren” îl consider demn de Cartea Recordurilor, pentru că s-or mai fi scris cărți despre tren, însă, cu siguranță niciuna scrisă în tren, în două nopți de călătorie, dus-întors – Bistrița-Mangalia. O călătorie, trei zile, și o carte cu 77 de poeme, ce duc și readuc, pe șine de tren, gândurile ritmate. Este interesant cum un scriitor adevărat știe să fructifice gândurile, chiar și pe drumul de fier, pe „drumul dinainte de drum/ drumul dinaintea ochilor/ drumul de tine”, între un bun rămas și un bun venit, poezia însoțește poetul călător prin stații și destinații, care duc, până la urmă, într-un loc special: „Trenul m-a dus și în stația poezie/ pentru că și-a dat/ seama de mine/ pentru că mă cunoștea/ și uneori era foarte atent/ cu unii călători”. Bagajele poetului sunt versurile, care leagă între ele poeziile, precum calea ferată leagă localitățile și poveștile acestora: „Așa ar trebui să fie poezia/ ca trenul acesta/ care nu se mai oprește/ care trece hotărât/ care sună/ care-și vede de drum/ care nu se uită înapoi”. Scrisul în tren este un adevărat exercițiu pe care poeta Elena M. Cîmpan și-l asumă: „De-atâtea ori/ am citit în tren/ și acum îi dau trenului/ o carte/ scrisă în el”. O călătorie a destinului, care între două puncte, de la plecare până la sosire, pe ritmurile roților de tren, duce și apoi readuce poetul, care însoțit de poezie, face din acest spațiu un atelier de creație ce va surprinde, mai apoi, o lume întreagă.

Putem spune că Elena M. Cîmpan își croiește drum în lumea literaturii prin cărți speciale, ce atrag cititorul într-un tărâm în care cuvântul este la el acasă. Într-un jurnal al literelor, scrisul Elenei M. Cîmpan va rămâne peste timp ca o zi colorată și însorită, precum cele de vară.

Meniu MAXIMINIAN

Felician Săteanu - Instantaneu liturgic - Vișeu de Jos

„Dar raiul unde e?” sau „Noi portative pentru strigătul șoptit”

Ion PIȚOIU-DRĂGOMIR

Întrebarea din titlu „explică”, într-un fel, frământările spirituale și sufletești ale creatoarei Corina Petrescu, iar confirmarea o constituie referirile ulterioare (reflexive?) la polifonia din ipostazele eului său.

Interogația „Dar raiul unde e?” pare, la început, retorică în imanența ei, iar cititorul – și numai el – este cel chemat să clarifice lucrurile.

În definitiv, doar el dă sentințe imuabile! ...

Din primele pagini, chiar, ale volumului „Gând îmbrățișând gânduri”, Editura Inspirescu, Satu Mare, 2016, el, cititorul, constată că autoarea a realizat remarcabile „portative”.

În poezia „Frământări”, cum proteică este cu fiecare text, poeta ne oferă: „Dacă ramurile desfrunzite nu ar mai adăposti spânzurători/ Prezentate atât de frumos la TV...” și „Timpul strigă la mine”.

Constatăm, astfel, cât de implicată este, cum „arde” pentru suspinele Cetății pe care își impune (!!) s-o... trezească!

Ea merge și mai departe, „arghezian” de data aceasta, strigând șoptit: „Cu câteva seri înainte dădusem cu pietre/ Înspre cer, le nimerisem oare?” și continuă, apoi, după câteva versuri: „Cerul doarme și el?/ Visează?/ Coșmarurile îl vizitează vreodată?” („Pulberi de stele”).

Fără să aibă un ton... provocator (!!), precum autorul „Psalmilor”, consonează – mai degrabă – cu acela din „Flori de mucigai”, unde zbaterea este amplificată – hotărâtor! – de întuneric (nu neapărat și exclusiv în sens propriu!) și de singurătate.

Titlul poemului amintit mai sus este unul... poetic, însă „conținutul” așterne pentru portativul strigătului vibrării prometeice...

„Vocile” din texte apelează și la termenii „Sângerează”, „Spini”, „agresivi” și aproape toate cuvintele din versul de final al citatului următor: „Tulpina trandafirului/ Sângerează/ În inima ta/ Spinii sunt mai agresivi decât toți/ Colții de lup înfometat” („Strigătul uitării”).

Așadar și natura „strigă” dureros în poezia unde apar și „tristețe”, „durerea”, „paragină” etc.

Singurătatea poate să fie doar una dintre „cauze”, pentru că: „Telefonul meu nu a mai sunat și...// Ultima dată mi-a înfipt o lacrimă/ În umărul stâng și, de atunci, pauză// E ceață!/ Atât/ Ceață!” („Nimic”)...

Afirmam, anterior, că întrebarea din titlu, „Dar ra-

itul unde e?”, ar „explica” frământări ale eului creator din volumul de poeme „Gând îmbrățișând gânduri” de Corina Petrescu.

„În genunchii deja dureroși”, autoarea cere obstinat „gând bun” pentru cei „Care cred cu adevărat în vindecare” („Rugăciunea de azi”), fiind convinsă că sub zâmbetul Celui Etern totul este posibil.

Ea mai adaugă: „Apa sfințită îmi umple respirația/ Și mă binecuvântează” („Acvarii de timp”).

Poeta mai are, în acest volum, câteva „casete cu valori”, unde „portative” tulburătoare „pun în undă” copilăria, mama, bunica, tatăl, locuri ale vârstei briliante etc.

În unele poeme, creatoarea Corina Petrescu încearcă să pară (!) obiectivă, conotațiile autobiografice să fie doar un rod al misiunii transcendente din actul creator, cititorul – cum spuneam – este acela care stabilește dimensiunile reușitelor artistice!...

Pe „arlechinii” din cuvinte așază noi haine, strălucitoare și... emoționante.

Intenționează – cum stă bine unui maestru al vocalelor! – să lase în față aluzii, sugestii, simboluri, în lumina dubitativă a lui „Poate că...”, masca sufletului său rezistând până la un punct, ca în poemul „Forsythia”; doar fotografia de pe coperta a IV-a mai lipsește!...

Strigătul șoptit își găsește portativ și în poemul „Neuitare”, a cărui coloană vertebrală este dorul de mamă, „Cum poți să lași să plece/ O mamă?” răsună furtuna din sufletul răvășit.

Un cititor avizat s-ar întreba: „Unde este creatoarea?”, „Unde este eul poetic?”, deși același cititor – avizat! – ar putea să articuleze remarcabile excursuri despre... măștile poetului!...

Argumentarea ar putea continua și dacă se fac referiri la prenumele – dragi autoarei – ale părinților ei, Rozalia și Gheorghe, din poezia „Dor de ei, de părinții mei”, pentru care se adresează lui Dumnezeu: „Și-mi leagănă în colț de rai, părinții”.

Corina Petrescu își păstrează ca pe un cocon de smarald copilăria-i luminoasă, afirmând în poemele sale: „Lasă copilul din tine să fie/ Duminica ta în fiecare zi” („Copilul din ploaie”) sau „Undeva, departe de tot, copilăria...” („Grădina copilăriei”).

Un portativ special își trece poeta printr-o „baie de aur – inima ei”, pentru ca în acesta să încapă – ra-

dios! – imaginea bunicii care „intră și iese” („Miresme de flori”).

Observând în volumul „Gând îmbrățișând gânduri” poemele emoționante, cititorul la care ne refeream mai sus vibrează diamantin întru afirmația celui mai mare sculptor modern al lumii, Constantin Brâncuși: „Când ai încetat să mai fii copil, ai murit demult”...

Sufletul creatoarei vrea să zboare alături de cei care doresc acest lucru, dar simt umbrele ca o apăsare, „înțepenim cu ochii la cer” („Îmi lipsește o aripă”) „auzim” în volumul „Gând îmbrățișând gânduri”, deși apare un „credit” pe care l-ar acorda autoarea „puiului de umbră”: „Se roagă puiul de umbră seara?” („Misterioasele umbre”).

Poeta merge mai departe cu acest „credit” și oferă o reușită metaforă a morții: „Doamna cu coasa” („Fluturi în miez de iarnă”).

Chiar dacă „La morgă nu mai e loc” („Constatare”), „trotuarele [sunt] goale de suflete” („Previziuni”), deși se întreabă: „Vii suntem, suntem morți, mai suntem sau nu mai suntem?” („O vioară se adună în gânduri”) și strigă – NU șoptit de data aceasta! – „oare cine urmează?/ Exact ca la Auschwitz” („Viața ca un Auschwitz”), totuși există ieșiri!

Una dintre ele este natura purificatoare: „Privirea mi se umple de verde și de proaspăt” („Răsfăț”), alta este influența modelelor, superioare, cel eminescian, de exemplu („Nestinsă amintire”) sau depășirea stărilor nocebo, „Angoasele existențiale sunt puse la congelator...” („Trebuie”).

Pe alte „portative” cititorul recunoaște tonul apocaliptic: „cine are curajul să înțeleagă pe cine?” („Atitudini”), „Plâng limbile ceasurilor/ Și nimeni nu le șterge neliniștea” („Timp”), dar același – atent! – cititor aude strigătul din clipa-limită: „Moartea să nu mai existe” („Minciună”)...

El va mai găsi destule tonuri tulburătoare, dar acestea sunt „sfâșieri calde” ale sufletului, cum numai dragostea poate să „hrănească” inima: „Gândul tău sângerează” („Doar ploaia”), „Viața mea fără tine este o prăpastie adâncă” („Viața mea fără tine”), „Oare frunzele au lacrimi și ele?” („Ecouri”).

Aceași inimă (singură) vrea să nu apară „amintirile/ Pline de suflete cioburi” („Din ieri pentru azi”), „Singurătatea se diluează în străngeri de mână”

(„Sclipiri de noapte”), apoi adaugă – stins! – într-un alt șoptit: „Dar raiul unde e?” („Clipe fără fe- restre”)...

Muzica (sferelor?) ajunge la incantații: „Verde și negru/ Negru și verde,/ Umbre și lumini,/ Lumini și umbre...// Rug, rugă,/ Rugă, rug,/ Rug, rug... Rug!...” („Realitate”).

Melosul (vorbit despre... „portative”, nu?!), inconfundabil și cuceritor, „toarce” speciale acorduri în poemele scurte (să se fi „impus” în pagină ele, cumva, ca niște... haikuuri?), șapte în filigran: „Un pui căzut din cuib/ Muște grămadă - Moarte” („Tragedie”), „Pai în ciocul/ minuscul,/ Grijă infinită” („Perpetuare”), „Din noduri zilnice/ Înfloresc fluturi - ” („Speranță”), „Printre lupi/ Suspină umbrele - ” („Tăcere”).

Cititorul – avizat! – prietenul la care făceam trimiteri mai sus, va fi încântat (și) de alternanța „Iubire” – „Vis” din ciclul reprezentativ pentru ele...

Dacă întrebarea din titlul acestor însemnări, „Dar raiul unde e?”, ar... „explica”, într-un fel, frământările spirituale și sufletești ale creatoarei Corina Petrescu, nu este mai puțin adevărat că volumul „Gând îmbrățișând gânduri” cheamă la o lectură atentă, precum o „Dietă cu/ Mii de/ Stele” („Vis”).

Cititorii „vor da sentințe” și dacă viața este, sau nu!, „gluma de a trăi”, cât de mult „ard” „lacrimile ingenunchiate” („Îmi lipsește o aripă”), nici nu le va fi străină „zăpada caldă” („O stea în fulgii de nea”) și vor fi încântați să întâlnească „O mușcată albă ca rochia de mireasă” („Umbra de mâine”)...

„Portativele” acestei cărți confirmă, înainte de toate, un polimorfism „bine structurat” și strigătul șoptit al autoarei Corina Petrescu: „Poemul, biată căprioară rănită de glonț”, dar și „Poemul acesta al meu/ Sculptat cu mâinile goale/ În marmură sură și rece/ Urlă din toate puterile” („Drum spre lumină”)...

Așadar, dacă – și noi! – am primi întrebarea, „Dar raiul unde e?” rostită în volumul „Gând îmbrățișând gânduri”, i-am ruga pe cititorii – avizați! – să ni se alătore pentru a da răspunsul: într-un „Drum spre lumină”!

Suntem gata să rostuiem din acest răspuns și urarea pentru vibrantele portative - poeme din cartea aceasta: să nu fie „rănite de glonțul” timpului în drumul lor spre Înalt!

Puțini sunt cei care scriu...

Interviu cu Ștefan Jurcă realizat de Cristina Vari,
clasa a XII-a, Liceul „Vasile Lucaciu”, Baia Mare

1) Am înțeles că ați copilărit în Arad, localitatea Sălăjeni. Ce v-a adus în Baia Mare?

Ș.J.: Am copilărit într-un sat din județul Arad pentru că acolo unde m-am născut era vatra mea, adică bunicii și părinții erau din sat, aveau casă, gospodărie și pământ. Pe vremea aceea se făceau patru clase elementare, în sat, următoarele clase le-am urmat la Sebiș, pe atunci comună, fostă plasă, iar astăzi este oraș. După ce am dat admitere la liceu și l-am absolvit cu examen de bacalaureat am ajuns, prin concurs de admitere, la Politehnica din Brașov (1967-1970). Mă visam inginer constructor de mașini, generația mea era una cam utopică, visam tot felul de meserii pentru că nu știam cu se mănâncă. Nu am terminat politehnica, pentru că nu m-am putut adapta ritmului de acolo, m-au trimis în armată, am fost militar în termen, vreo 17 luni și o zi. După ce m-am lăsat la vatră, așa se spune, am luat-o de la capăt, am dat admitere la științe economice, cursuri de zi. După absolvire, în 1977 am luat prin repartitie post de economist în Baia Mare. Era concurs și în funcție de medie puteai să-ți alegi un post într-un oraș din România. La mine, la Sebiș nu erau posturi de economiști pentru secția mea, aceea de industrie, construcții și transporturi, am luat un post mai departe de casă în ideea că voi reveni către casă mai repede, dorul mă va îndemna mai tare să fac demersurile pentru aceasta. Soția mea a rămas în Timișoara, lucra deja de doi ani. Dar s-a întâmplat invers, a venit nevastă-mea aici cu mine și vremea zboară, au apărut copiii, lucrurile s-au complicat. Eu sunt de principiul lui Slavici, nu este bine ca omul să plece de la casa lui, nevastă-mea este orgolioasă și de loc e din zonă, de lângă Baia Mare; a reușit să mă determine să tot amânăm întoarcerea.

2) Ce v-a determinat să începeți să scrieți?

Ș.J.: Este cea mai grea întrebare, nu știu ce m-a îndemnat spre scris că „patima” asta o am din liceu; apărea o revistă școlară și se căutau doritori să colaboreze, așa am publicat poezii în revista liceului, împins de la spate de unii profesori. În liceu se formează caracterele, ai tot felul de pasiuni care, cu timpul, se atenuează la unii, la alții se accentuează pentru tot restul vieții. Cât eram student la politehnică am citit multă literatură contemporană, apăreau reviste noi, *România Literară*, *Astra*, *Familia*, *Lucefărul*. În Brașov exista și o revistă studențească *Sigma*, unde am publicat și eu, m-am prezentat la un cenaclu; acolo erau aspiranți la titlul de scriitor studenți de la diferite facultăți, dar și redactori de la revistele literare din oraș. Făceam ore de practică prin secțiile marilor întreprinderi cu profesorii de la politehnică, am rămas dezamăgit de ce vedeam în producție, nu știu cum, dar m-a apucat așa un fel de

inapetit pentru viața pe care o vedeam în uzină, deși uzinele Tractorul și Steagul roșu erau atunci la standarde ridicate, pur și simplu nu-mi plăcea ceea ce trebuia să învățăm acolo la politehnică. Dar scriam versuri, necentenit. La științe economice era altceva, se făcuse un progres de când lipsisem eu, seminariile erau atrăgătoare, se studiau probleme economice din Europa, apăruse și Clubul de la Roma, se studia economia globală de un grup de experți, exista o bibliotecă specială, să nu-i spun secretă, de unde se puteau împrumuta anumite cărți considerate cu efect nedorit la noi în țară. Chiar și cartea „Șocul viitorului” a lui Alvin Toffler era primită cu rezerve, deși vorbea de societatea de consum americană a anilor '60. Ca dovadă, acest club ființează și acum. România era tratată ca făcând parte din Europa de Răsărit, nici nu prezenta importanță prea mare în evoluția economică mondială. Apoi au apărut cărți importante de Marin Preda, Petru Popescu, plecat apoi din țară, Buzura, Țoiu, Breban. Le citeam pe nerăsuflăte, le împrumutam de la colegi, nu frecventam biblioteca, întrucât acolo trebuia să apărem că am studiat revista *Probleme Economice* ori *Era Socialistă* etc. Nu vreau să intru în amănunte, în amintiri. Tot ce am făcut eu, referitor la literatură era cumva paralel cu lumea spirituală în care trăiam. Poate de asta am pus atîta pasiune și speranță în literatură. Încă mai cred că nu degeaba.

3) Care sunt prima și ultima poezie publicate? Referindu-vă la evoluția dvs., cum le puteți compara?

Ș.J.: Prima poezie publicată se numea „Tinerețe”, titlul i-a fost schimbat de profesori, nu mai știu cum am botezat-o eu. Acolo ziceam că doresc să mă avînt spre stele, cleștar etc. Ultima poezie publicată este cea care se numește „Mierle în iarbă”, dar am poeme scrise și nepublicate, a se vedea revista on line *Nomen Artis*, *Dincolo de tăcere*, nr. 47. Am o pagină de poeme acolo. Așa cum un copil nu se poate compara cu un om matur, nici poemele mele nu se compară... Desigur, cele din

tinerețe au o notă de naivitate, dar sunt proaspete, cele de acum sunt mai elaborate, spun mai mult, dar nu știu dacă emoționează la fel. De altfel scriu mai mult texte de proză, doresc să-mi elucidez mie, mai întâi problemele cu care m-am confruntat în viață, ce se întâmplă cu lumea de-acum și încotro se îndreaptă. Chiar am văzut că unele expoziții de artă plastică își pun astfel problema, de unde venim, cine sîntem și încotro ne îndreptăm? Lumea de azi, a virtualului și a internetului se conectează rapid, nu se mai ține cont că există a treia vîrstă, a bătrîneții. Sunt unii oameni care știu să profite de această etapă a progresului tehnic. Apar cei doi poli ai lumii, un pol foarte dezvoltat, mai bogat și celălalt mai sărac de care lumea ar dori să fugă.

4) *Ce înseamnă poezia pentru dvs.?*

Ș.J.: Poezia înseamnă pentru mine enorm de mult, este hrana mea spirituală, eu citesc zilnic poezie, așa cum pentru un călugăr rugăciunea este o iluminare, un mod de viață, așa este pentru mine poezia. Este o rugăciune, un mod de a mă adresa tatălui nevăzut. Spune un filosof că omul trăiește poetic pe pămînt. Poeții sunt acei muritori care le sugerează semenilor drumul către schimbare. Încă nu a putut fi definită prin gen proxim și diferență specifică, la fel cum nu a putut fi dată o definiție definitivă romanului, aceasta poate și din cauza evoluției modului de a se scrie poezie ori roman, posibilitățile de a scrie și de a lectura poezia și romanul sunt într-o neconținută metamorfoză. Genul dramatic, cît și proza scurtă au niște reguli mai stricte. Cîta vreme presa nu avea libertatea de acum, romanul era un mod de a te exprima și a te adresa cititorului mai direct, unii autori reușind să evite cenzura, mai mult de ordin politic. Poeții, în vechime, au avut de suferit din cauza exprimării lor. Deși se spune că există scriitori profesioniști, nu știm cîți de la noi din țară trăiesc doar din scris. Inițial, poezia a fost doar pentru cititorii inițiați, apoi s-a încercat să i se dea un caracter de masă, să fie mobilizatoare. S-ar părea că cititorii de azi sunt tot mai puțini, în schimb apare un fenomen ciudat: parcă a crescut numărul autorilor și a scăzut cel al cititorilor.

5) *Cum vă simțiți cînd scrieți?*

Ș.J.: Cînd scriu mă simt extraordinar, este o stare pe care o are un om singur cînd îi vine să cînte, este ceva nelumesc, e o beție spirituală. Este ca actul suprem cînd se întîlnesc doi îndrăgostiți și se contopesc. Mai grea este truda de a reda ceea ce simt cînd m-am hotărît să redau acel sentiment, să-l comunic lumii. Eu am publicat puțină poezie pentru că de la o vîrstă, spiritul nu ți se mai aprinde la fel ca în tinerețe. Îmi recitesc poemele mai vechi și mi se pare că ele au fost scrise de o „străină mîină”, uneori nu mă regăsesc în ele. Nu-mi place să teoretizez prea mult despre lucruri pe care unii specialiști le știu mult mai bine decît mine, eu spun doar ceea ce simt. Pentru a scrie am nevoie de liniște absolută, să fiu, totuși într-o stare specială.

6) *Cîte volume ați publicat? Care este cel mai important pentru dvs.?*

Ș.J.: Am publicat un volum de „Poeme uitate, boeme regăsite” și trei de proză, „Peretele cel mai iubit”, „Păpușa de rumeguș”, cărți de proză scurtă, schițe și povestiri și un roman „Pagina de gardă”. Nu știu dacă e mult ori dacă este puțin, unii au scris zeci de cărți, alții au scris o singură carte și despre ei se vorbește și azi. Cea mai iubită carte este aceea pe care n-am scris-o încă, dar mă rog să am putere să o finalizez că am pornit-o deja. Am publicat mai tîrziu decît alții cărți pentru că se considera că doar cei cu studii de filologie ori apropiați de ele ar fi meniți pentru așa ceva.

7) *După spusele domnului Ion M. Mihai, creația vă este însoțită de ironie, sarcasm și ludic. Cum de v-ați gândit să le transpuneți în creația dvs.?*

Ș.J.: Am mărturisit mai sus că eu cînd scriu am o iluminare, îmi vine de undeva acea stare, dacă sunt sarcastic sau ludic, aceasta mă exprimă pe mine așa cum sunt, ceea ce am scris este lumea mea și viața mea, deci așa sunt eu, ludic, sarcastic dar nu tot timpul. Ion M. Mihai mi-a fost prieten literar, deși de formație era inginer a visat tot timpul să facă literatură, dar nu i s-a nimerit prilejul decît spre zenitul vieții. Despre cartea mea au scris mai mulți, dar trebuia o prefață să justifice evoluția mea literară cam sofisticată, am debutat cu proză și am revenit la poezie; volumul a trecut prin mai multe mîini și sertare. Paradoxal, unele poeme au fost scrise cînd eram tînar, apoi le-am rescris, nu vroiam să le pierd.

8) *Care sunt temele pe care le abordați cel mai des în creațiile dvs. și de ce optați pentru ele?*

Ș.J.: Întrebarea este cam școlărească, te asigur că nici un creator din cîți am citit eu nu-și propune tema și apoi trece la scris, este vorba de întîmplare, de momentele de viață prin care este obligat creatorul să treacă. Sigur că în lume au existat cazuri cînd unor scriitori li s-a impus o temă anume, alții au scris pentru bani, glorie și funcții, puțini sunt cei care scriu pur și simplu pentru că nu pot altfel. Cu cît citești mai mult cu atît devii tu însuși, temele te caută ele pe tine. Uneori ne întrebăm de ce sunt războaie pe lume, oameni bolnavi, de ce sunt oamenii săraci și bogați, întrucît toți ne naștem la fel, fără veșminte, de ce li se impun oamenilor diferite regimuri și moduri de viață. Acestea sunt temele mele: vechi de cînd lumea, relația bărbat-femeie, om-natură, om-divinitate, lupta pentru existență, metamorfozele spirituale ale lumii, războaiele, cele mai abjecte relații dintre oameni, un aspect al lașității de a folosi arma împotriva semenilor...

9) *Ca membru fondator al „Asociației scriitorilor din Baia Mare”, cum ați contribuit la crearea ei?*

Ș.J.: Membru fondator al Asociației Scriitorilor am devenit pentru că am ajuns într-un cerc de oameni deosebiți, cu o cultură superioară, care doreau să facă ceva pentru semenii lor: Săluca Horvat, Ion Burnar,

Augustin Cozmuța, V.R. Ghenceanu, Nicolae Scheianu, Florica Bud, Marian Ilea, Ion M. Mihai etc. Săluc fiind profesor, director de bibliotecă, cunoștea mulți oameni influenți; și-a luat pe cap sarcina de a legaliza o asociație a scriitorilor prin sentință judecătorească, cu timpul, mulată și pe cenaclul existent aici de mai mult de jumătate de secol. S-a reușit editarea unei reviste literare, *Nord Literar*, recunoscută la nivel național. Aș avea multe de spus și de scris, dar întrebările dumneavoastră sunt telegrafice, jurnalistice și nu știu unde vor ajunge. Eu însumi, să nu fiu acuzat de lipsă de modestie am făcut ceea ce dumneavoastră faceți cu mine, am chestionat o serie de creatori, aș avea de o carte. Nu vreau să se spună că mă laud cu activitatea mea, dar revista se face cu oameni puțini, eu nu sunt printre ei, dacă mi se cere dau texte ori aduc colaboratori.

10) *Am auzit că ați colaborat cu câteva reviste din țară. Îmi puteți da câteva exemple?*

Ș.J.: Colaborez cu revistele literare bazate pe prietenie și afecțiuni estetice: *Nord Literar*, *Familia*, *Viața Românească*, *Nomen Artis*, *Vatra Veche*, *Lucașfărul*, serie veche de pînă prin 1997, ori *Pro Unione*, *Archeus* etc. Asta cu colaborarea este o chestiune de noroc, mai ales că Baia Mare nu are încă o tradiție și un renume literar, cum ar fi de pildă vechea școală de pictură de la Baia Mare. Un pictor din Baia Mare altfel este cotatec decît unul din Arad, ori un scriitor din Cluj e văzut altfel, fiind mai napocan și mai cotoșman decît unul băimărean. Desigur că am glumit, dar s-a ajuns că scriitorii sunt împărțiți pe geografii literare. Acest lucru este bun pentru studii de istorie literară, pentru promovarea unei zone, în realitate, dezvoltarea poetică, literară depinde mult de iubitorii de literatură existenți la un moment dat în zona respectivă, pentru care de fapt se scrie, dar și de forurile administrative existente, de atenția financiară pe care o acordă fenomenului cultural dincolo de propaganda electorală. Cum ar suna ca Eminescu să fie poet botoșănean, Nichita Stănescu ploieștean, Coșbuc năsăudean, Slavici șirian? Acestea sunt convenții pentru diverse aplicații și studii literare. Un creator, în forul său interior se crede, oricît ar fi de modest, buricul pămîntului. Toți ne amăgim că lumea începe și sfîrșește odată cu noi, desigur că o anumită lume, pentru că orice om este o minune, se spune pe undeva: ești minunea lui Dumnezeu.

11) *Cum vă simțiți în Baia Mare? Ce înseamnă acest oraș pentru dvs.?*

Ș.J.: În Baia Mare mă simt acasă, aici am trăit aproape 40 de ani, aici mi s-au născut copiii, dar am nostalgia orașelor din prima tinerețe: Brașov, Timișoara ori satul meu natal, pe jumătate pustiu. Orașul Baia Mare a fost oraș regesc, aici s-a întemeiat una din marile Colonii de pictură ale Europei, este un oraș foarte curat și cochet, orice se va spune în disputa dintre politicieni. Unii nici azi nu știu cît de greu se realizează o investiție aici de au ajuns să compare

prețurile din Oradea cu cele din Baia Mare, aflată geografic undeva mai la margine. Mircea Eliade spunea că nici o națiune nu pune atîta patimă în politică la fel cu națiunea română. România a fost dominată de-a lungul secolelor de trei imperii, asta ne-a marcat caracterul. Poate va dispărea și acest complex față de alții veniți de oriunde că sunt mai proști ori mai deștepți. Suntem din același pămînt și în pămînt ne vom întoarce, ce va rămîne sunt faptele și mai ales cele spirituale. A se vedea Bucureștiul format din diverse specimene cu origini din toată România ori Timișoara unde eu m-am simțit cel mai acasă.

12) *Ce înseamnă OJT pentru dumneavoastră și ce îmi puteți spune despre el?*

Ș.J.: Este o cafea ca oricare alta, dar aici eu am băut prima cafea cînd am sosit în Baia Mare. Apoi înainte de 1989 aici ne adunam după ședințele de cenaclu că era mai ieftin și atmosfera era mai elevată decît acum. Dacă ar fi s-o credem pe nevastă-mea, cel mai dur critic al meu, atunci ea spune că aici eu mi-am petrecut cel mai mult din timpul meu liber. La OJT mă simt acasă, aici am petrecut ore minunate în dezbatere literare cu Ion Burnar, Ion M. Mihai, Iosif Hamza, Claudiu Cosoi, Vasile Bologa, Mihai Cupcea, Dumitru Rus, Mihai Olos, ei erau intelectualii de atunci, acum, din păcate plecați într-o lume mai bună. Uneori mă îndrept cu emoție spre OJT, dar la jumătatea drumului îmi amintesc că am tot mai puțini prieteni vechi.

13) *Care este ocupația dvs. în prezent?*

Ș.J.: Ocupația mea actuală este cititul și scrisul după 40 de ani de vechime în cîmpul muncii, recunoscuți și de instituțiile statului care îmi plătesc pensia. Apoi aceea de soț, tată și cetățean, adică plătitor de taxe către stat. Dacă nu era un super deștept care să ne taie pensiile poate scriam altfel, mai satisfăcut de atmosfera pe care sunt obligat să o inspir. Din fericire, s-ar părea că poluarea orașului s-a diminuat considerabil, cartierele mi se par prospere, deși industria nu este la locul meritat în această zonă cu oameni obișnuiți cu munca.

14) *Sunteți mîndru de ce ați realizat pînă acum? Simțiți că v-ați îndeplinit scopurile?*

Ș.J.: Nu, nu sunt mîndru de ceea ce am realizat pînă acum, nici profesional, nici familial și mai ales nici în scris. Mă bucur că am ajuns zilele cînd pot să comunic cu prietenii mei din zona Aradului, ori cu nepoții prin mass media liberă încă. Internetul ne-a schimbat pe toți din lumea asta. Mi-e frică să nu începă un război, nu pentru mine ci pentru voi, tinerii de azi, pentru valorile de azi. Trebuie, din păcate să trăim într-o stare de provizorat permanent, aceasta ne stresează și ne reduce puterile spirituale, ne predispune la boli. Încă n-a sosit acel conducător care să se ridice ca un vultur deasupra intereselor meschine individuale și care să lupte numai pentru binele națiunii, al compatrioților săi. Dacă ai un vis merită să lupți pentru el pînă se împlinește.

Un moTIFF de încântare

Alice Valeria MICU

Anul acesta a fost unul fantastic pentru cinema-ul românesc, iar peliculele noastre au avut parte la Cluj de vizionări cu săli arhipline și public care a savurat din plin fiecare secvență. Așa s-a întâmplat cu ocazia premierei naționale a filmului „Sieranevada”, semnat de Cristi Puiu, care a venit însoțit de aproape întreaga echipă la TIFF. Recunosc, pentru mine a fost filmul câștigător, dar cred că toți facem același lucru când e vorba de o competiție și indiferent de deznodământul ei, avem propria ceremonie de decernare și propriul premiant.

Am absorbit cu aviditate fiecare zi de festival, dar filmele românești au încântat publicul în cel mai înalt grad. Covorul roșu, autorul Cristi Puiu, protagoniștii, echipa, invitați și public iubitor de film, aplauzele care nu se mai terminau, repetând povestea de la Cannes, râsete, chiar și acolo unde n-ar fi trebuit, ovații, identificare cu întâmplări, replici, receptare diferită, în funcție de bagajul de informații și experiențele personale ale fiecăruia, cam aceasta a fost, pe diagonală, radiografia unui moment remarcabil din epopeea TIFF 2016.

Ediția aniversară cu numărul 15 a avut ca de obicei pe agendă întâlniri directe cu realizatorii celor mai remarcabile pelicule, proiectate cu casa închisă de-a lungul festivalului.

A doua zi după „Sieranevada” la TIFF Lounge, Cristi Puiu a reușit aceeași performanță, coagulând interesul celor mai mulți participanți la conferința de presă moderată de neobositul Mihnea Măruță.

Se lasă rar și greu iscodit Cristi Puiu, dar e de fiecare dată o experiență încântătoare, fiecare întrebare fiind doar un pretext de îndelung taifas, la care ajungem să asistăm printr-o fericită întâmplare.

Cu gândul la viața filmului

„Sieranevada” este povestea unui parastas de 40 de zile după un domn Emil, ceremonial organizat într-un apartament de bloc. Toate detaliile la care sala a reacționat, replicile care au zguduit sala prin verosimilitatea lor, toate au avut în spate un șir de coincidențe, iar acest lucru s-a transmis publicului spectator. „Nu-i așa că-ți vine să te îmbrățișezi cu toată lumea?” a întrebat cineva la sfârșitul proiecției și felul în care Cristi Puiu și echipa sa a reușit să ne pună față în față cu noi înșine și cu viața noastră, alegând cu inspirată

intuiție momente emoționante, replici virale, totul cu acea excepțională măsură pe care o apreciem cu toții la Cristi Puiu, mă fac să am încredere în cinema-ul românesc actual, care se revendică indubitabil de la „Reconstituirea” lui Lucian Pintilie.

„Sieranevada” a beneficiat de sprijinul financiar al lui Lucian Pintilie, după ajutorul oferit de Mirsad Purivatra, directorul Festivalului de Film de la Sarajevo. La sfârșitul anului 2012, filmul avea primii bani de la Sarajevo, în ianuarie 2013 Cristi Puiu a fost în Franța și Cornel Porumboiu, care terminase filmul la care lucra atunci, i-a propus lui Lucian Pintilie să sprijine filmul său și apoi Anca Puiu, producătorul filmului i-a întâlnit pe ceilalți co-producători din Croația și Macedonia, iar ultimii au fost cei de la Alcatraz și cei de la Arte, care cu două săptămâni înainte de Cannes au întregit suma.

L-am întrebat pe Cristi Puiu dacă felul în care alege să utilizeze experiențe personale în filme, șirul de coincidențe sunt benefice sau păguboase în economia filmului, atât în receptarea publicului, cât și în căile de finanțare.

„Eu nu prea mă gândesc la lucrurile astea. Mă gândesc, dar cu măsură. Și nu prea mă pricep la povestea asta cu banii. Mi se pare că viața e prea scurtă și ne pierdem de foarte multe ori timpul cu prostii. Asta este o chestie serioasă, fiindcă fără bani nu poți face filmul, dar să alegi să faci concesii, doar pentru a putea face filmul într-o fundătură foarte rapid. Nu mai știi de ce ești acolo.

Mie mi s-a întâmplat o chestie în '92. Am trimis dosarul meu cu lucrări la o galerie din Lausanne, care era orientată către tinerele talente și l-au acceptat, și am avut o lună o expoziție personală. Am început să

fantasmez așa, ca un venit din Estul Europei, dintr-o Românie foarte cenușie și cu fel de fel de prostii în cap. S-a întâmplat ceva, ca un miracol, și mi-a venit în cap... Dar dacă nu vând. Dacă fac aceste concesii și fac aceste tablouri așa cum cred eu că trebuie pentru a le vinde, și nu le vând, atunci pierd tot. Și atunci, dintr-odată, perspectiva asta de a face ceea ce vreau, ceea ce gândesc eu în termeni de pictură, cu riscul de a nu vinde, mi s-a părut așa, raiul pe pământ. Ceea ce am și făcut. Și am vândut trei tablouri. Atât. Am făcut totul cu mare pasiune, dând cu totul la o parte perspectiva financiară.

Riscul nu are legătură cu concesiile pe care ai putea-o face cu gândul la viața filmului, dar conținutul este mai important. Te gândești: faci un film, filmul trebuie să meargă prin cinematografe, publicul să-l vadă și dacă-i un film de trei ore oamenii nu vor intra sau vor ieși, dar conținutul este mai important și acolo se poate să ratezi, acolo se poate să pierzi, să te păcălești foarte serios. Timpul va alege și timpul le va alege pe toate, vom vedea noi în cinci ani sau zece ani cât de importante sunt filmele astea românești din noul val, ale mele inclusiv. Serios, mă uit la mine, asta e filmul, într-un an-doi n-o să mai fie asta.

S-a întâmplat cu toate filmele pe care le-am făcut până acuma, sunt fragmente din fiecare film pe care l-am făcut pe care le socotesc și acum ca fiind extraordinare, dar nu le-am pus eu acolo, lucruri care s-au întâmplat, nu numai povestea cu porumbeii, dar lucruri care li se întâmplă actorilor, când dau replica, când se naște relația aia. Că nu e o chestie construită. Tu o repeți, o repeți, o repeți... *de la capăt, nu, nu, nu intra pe aici, vino pe-aicea, nu fă asta, nu fă aia, nu fă aia...* tot tam-tam-ul. Dar în momentul în care începe filmarea, o dublă, două, trei, la un moment dat se-ntâmplă un miracol și aia e! Trasă. Și lucruri în interiorul secvențelor, lucruri mici, o privire, un gest... sunt foarte puține și adunate, puse laolaltă sunt foarte puține lucruri care contează și care vor conta”.

Mărturisiri și decupaje de la filmări

„Ce mă emoționează la filmul ăsta (și la celelalte filme din familia lui) e legat de tot ce se naște pe loc acolo, ceea ce se întâmplă, nu ceea ce este pus, nu ceea ce este construit, controlat, toate lucrurile astea reprezintă balastul. Filmele sunt făcute din mult balast, în interiorul căruia se află niște accente, care sunt, de fapt, lucrurile care se întâmplă. Și oamenii cred – regizori, operatori – mulți cred că ei le-au pus acolo. Nu le-au pus ei acolo. Dar ele se întâmplă. Și sunt cele mai frumoase lucruri cu care tu, în viața asta, ajungi să te întâlnești (...).

Spre exemplu, în *Sieranavada* există un moment, un dialog în bucătărie, între Lary și Sebi, preotul pregătește slujba, și apar porumbeii ăia la fereastră...

Cum ar fi să dau un interviu și să zic: Stai să vezi, că trei luni de zile am lucrat cu porumbeii, i-am momit, i-am adus, i-am șmecherit și-am obținut chestia asta, în momentul ăla.

Este unul dintre momentele tari. Se întoarce și, când s-a întors, mișcarea asta bruscă în cadru face ca păsările să zboare. Cam cât de smintit să fii, să crezi că ești așa, un Fel de Dumnezeu? Apoi mai este un moment în sufragerie, când intră soarele în nori, care mă emoționează foarte tare, fiindcă e sincronizat. El intră în nori și se aude soneria, și doamna Tatiana zice: «Habemus Papam» și vine preotul. Avem multe duble acolo și doar în asta a intrat soarele în nori. M-am bucurat foarte tare că actorii au fost la înălțime și că momentul ăsta nu a fost pierdut”.

E un fel de a spune: Moartea nu există

„Un alt moment tare este povestea costumului. Asta nu a existat în scenariu, la fel și povestea croatei. Din motive diferite și independente unul de celălalt, am ales să le pun în film. Povestea cu costumul am auzit-o la Simona Ghiță, care joacă personajul Simonei în film și care a intrat în film odată cu costumul, este un personaj pe care l-am inventat atunci. La mine în familie nu am văzut asta. Am crezut inițial că este un ritual păgân, dar este un ritual creștin. Sunt hainele pe care le găsesc atunci când descoperă mormântul gol. Iisus a înviat. El nu mai este acolo, dar hainele se află acolo, așezate după forma trupului și, în tradiția asta, povestea cu costumul se află în relație cu eternitatea.

Moartea nu există. Există înviere. Cel care poartă costumul este reprezentantul dispărutului, ambasadorul lui. E un fel de a spune: Moartea nu există. Dar ceea ce m-a emoționat foarte tare este această formă de solidaritate invizibilă, care există în interiorul unei echipe, de care nu-ți poți da seama decât în momente tari, momente de intensitate emoțională mare. Nu aveam intenția să pun în scenă ritualul ăla. [...] Studenții ăia de la teologie care cântă în film nu sunt actori... nici măcar nu am auzit numele lui Emil, numele lui taică-miu, că m-au podidit lacrimile...

Știam toți povestea apartamentului ăluia. Fusesem să căutăm un apartament împreună cu Oana Giurgiu. Am găsit un apartament la etajul 5, l-am văzut, dar era renovat, mă interesa foarte tare pentru că felul în care erau distribuite camerele în formă de H mă ajută foarte mult. Dar apartamentul era foarte bine renovat și, având tavan fals și foarte jos, nu se putea filma. Am găsit la domnul Cotescu, care a murit și a lăsat apartamentul gol; a doua zi m-am dus acolo. Erau aceste două apartamente, cel în care intră ei la început, în stânga, cel în care are loc acțiunea, și cel din dreapta, de unde ies cu cratițele. Cel în care am filmat era al domnului Cotescu, un domn notar din București. Când am ajuns să îl vedem, ei țineau parastasul de 40 de zile. Era un moment foarte straniu, și Oana Giurgiu mi-a zis după aceea: «Tu nu ai avut sentimentul că intri în apartamentul lui Lăzărescu?»

În *Sieranevada*, personajele sunt marcate de propria lor istorie și de propria lor suferință. Nu reușesc

să se întâlnească unii cu alții. Nu știu dacă întâlnirea asta cu adevărat se petrece, cu ce seamănă ea. Avem senzația că știm, și asta probabil că vine din educație. Totul este un spectacol, nu sunt eu primul care observă. Oamenii se folosesc de premii ca de criterii serioase, și ce le poți spune? Să se apuce să studieze cinema ca să aleagă?... Se creează foarte ușor senzația că există criterii solide, că există sisteme de referință infailibile, dar de fapt nu știm... și oamenii oricum nu sunt dispuși să spună adevărul până la capăt, pentru că se protejează”.

Topul personal

„Cinematografia nouă începe, în opinia mea, în România cu filmul *Reconstituirea* și tot în opinia mea are acești cinci pași, ca cinci degete de la o mână: *Reconstituirea*, *Secvențe*, *Croaziera*, *O lacrimă de fată* și *Moromeții*. Acestea sunt filmele mele, care m-au format pe mine.

Când cauți ceva într-o direcție aproape că stârnești destinul, provoci o schimbare undeva și vor veni asupra ta foarte multe. Adică: *Crezi că ești tare, uite, ia de aici! Ce faci cu astea?* Cât ești dispus să dai pentru ca un lucru să-ți iasă? Numai cine a făcut un film din poziția de regizor producător știe, e un stres, o demență, o suferință continuă. (...)

Lucrurile par așa, nelegate și faci tu legătura, dar nu cred. (...) Mă gândeam, de fapt, când mori și te uiți înapoi la ai tăi, cum vrei să fii? Să-și smulgă părul din cap, *Nu pleca!* și să fie distruși, să fie după tine prăpăd, că tu țineai în loc toată baliverna? Scoți așa, un element și se dărâmă totul... din povestea asta din *Sieranevada* a dispărut tatăl și s-au smintit toți, a dispărut păstorul și s-au smintit oile. Așa mi s-a părut, pentru că începe o serie întreagă de re poziționări în interiorul grupului”.

Una peste alta, cu un Mimi Brănescu de zile mari, un Cristi Puiu jenat de privirile celor ce au asistat la filmarea scenei de violență verbală dintre blocuri, cu un succes de zile mari la publicul de TIFF, „*Sieranevada*” este un film de povestit, dar e mai mult un film de văzut, pentru că de trăit l-am trăit sau îl vom trăi cu toții, la un moment dat.

Gheorghe Vidican

Cochilia lichefiată a melcului

e o îndrăzneală să lichefiez cochilia melcului balconul ei a căzut în mare
mușcatele nu știu să înoate salvamarii au înotătoarele în concediu
printre degete mi se strecoară mlaștina o insulă plutitoare în formare
malurile ei ademenesc mușcatele cu șoldurile lucitoare ale unei sirene
murmur de liberare în lama de ras a marinarului
a venit tocmai din madagascar să scrie cu creionul pe cer te iubesc
lipsa lui de pricepere la făcut declarații de dragoste e un fel de duminică văduvă
rămasă fără sărbătoare între privire și colțul buzelor lui o mușcată înflorită
imită formele gotice ale mângâiatului
atinge cu mâna coapsele tale înțelepte ca și murmurul mării
imită murmurul lamei de ras
melcul lipește în mlaștină un fel de clei lipicios să facă drumuri
pe marginea drumurilor cresc sălcii pline de insomnii
nimeni nu se mai gândește la salvarea mușcatelor înflorite
mlaștina a devenit insulă cu acte în regulă duminică sunt alegeri locale
cochilia lichefiată a melcului e un simbol ce atestă documentar existența unor înaintași demni
la secția de votare un singur scaun recuperat din balconul căzut în mare
vocea marinarului o formă nevinovată a unui cântec spaniol condamnat la uitare
devine imnul național al insulei
la secția de votare primii alegători împart duminică în felii
melcul își ocolește umbra să nu-i tulbure somnul președintele secției de votare caută în degetul lui mic ordinea alfabetică a alegătorilor
să nu fie suspiciuni de fraudare
cochilia lichefiată a melcului stă pe singurul scaun din secția de votare
să nu se plictisească se joacă cu creionul marinarului vestea fraudării în zona de vest a insulei a alegerilor provoacă un val de indignare a coapselor tale mângâiate de mâna marinarului

pe marginea scaunului cochilia lichefiată a melcului cade pe gânduri
nu vrea să țipe la nimeni în cutia de valori ale neamului și-a ascuns ochii
să poată da lumină trecătorilor
umbra ei în frac princiar anunță numele învingătorului
fraudările din vest au fost mârșave zvonuri îmbătrânite pe retina unui alegător
după cum spuneam umbra în frac a cochiliei lichefiate de melc anunță învingătorul
din coapsele tale iese triumfal marinarul venit tocmai din madagascar
pe buzele lui imnul național despică cerul
ochii tăi crescuți peste umbra cochiliei de melc îi mănâncă buzele
în biserică preotul vă binecuvântează sărutul focurile de artificii se roagă de noapte să plece la culcare
pașii tăi deschid ușa președintele secției de votare desenează oameni și case
cu creionul învingătorului
cochilia lichefiată a melcului își odihnește umbra în răsăritul verde al dimineții

Campus

îmbătrânesc studenții în culorile pictorului pierderea tinereții e o convenție stipulată la geneva
în campus revelațiile bătrâneții unui student cu toiașul în mână bate în călcâiul lui achile
euforia investirii frumuseții tale în funcția de starețăla mănăstirea din palma mea
eșuează într-un clăbuc de săpun
troia e o ruină cu copii plini de bube electrice luminează copitele calului troian
în patul lui procust înverzesc cuvintele tale de dragoste
bătrânețea studentului mănâncă tăcut aroganța dangătului de clopot
mănăstirea din palma mea e o capodoperă a renașterii tale târzii
fără să vrea a dat de mirosul propriei tale nașteri ascuns în robinet izvorul curge prin urechea dreaptă a peretelui
enoriașii vor viață veșnică
crucificarea halbei de bere în zâmbetul chelneriței
duc ochii tăi la periferia incestului
felinarul plin de înjurături prin trupurile noastre
elogiu al dezmațului într-o pălărie roz
scara de incendiu trage capul șarpelui în podul campusului să-i schimbe șuieratul
o studentă șireată pe broadway fură gălbenușul din oul lui columb

niște dansatori mexicani prin urechile mele
 în toiagul studentului îmbătrânit își ascund originile
 pașii dansatoarei la bară sunt condamnați la moarte
 prin împușcare
 în mănăstirea din palma mea li se cântă prohodul
 frumusețea stareței e împodobită cu mirosul uleiului
 de măslini
 să poată aluneca prin bătrânețile noastre
 în valahia dracula a tras în țepă scara de incendiu îi
 fură șuieratul șarpelui
 cine a ieșit din campus poate intra în umbra lui ca un
 remember
 părinții trimit banii la post-restant din respect pen-
 tru erudiția fiilor lor
 viețuirea lor prin cărciumi schimbă culoarea vinului
 pictorul tapetează pereții hrubei cu bătrânețea lor
 în trupul tău degetele unei viitoare neveste joacă bar-
 but cu felinarul din pașii prostituatei
 dezrădăcinând amintirile urgiilor uitate în campus
 alungarea liniștii din culoarea vinului îți învinețesc
 buzele sărutul tău devine o târfă solemnă
 înghesuie fumul tavernei în mahmureala pictorului
 în patru labe bătrânețea studentului umbră a unui
 ferestru prin campus
 matrița unui examen la biologie încarcerează frumu-
 sețea stareței
 prin campus formele coapselor ei îmi poartă pașii
 spre ochii bibliotecarei
 să-mi poată citi tristețea din privire
 în campus fierb visele împușcate în ceainic restanțele
 se numără pe degete
 ochii pictorului culori o derivată a tinereții în trupul
 tău degetele devenite degete de nevestă
 în ceașca de cafea scâncet de copil campusul se copi-
 lărește părinții copilului au îmbătrânit studenți
 părinții în campus își odihnesc bătăturile din italia la
 post-restant pensiile lor mucegăiesc timpul

Oxford

memoria ta plină de cămile cu o cocoașă umezește
 nisipul clepsidrei
 spune-mi de ce mor clipele o lume învălmășită de
 moartea lor
 un evantai împlânzit în mâna ta plină de litere dege-
 tele o frustrare a clopotelor
 împart frumusețile lumii în emisfere lăcomia răsări-
 tului a ieșit la iveală
 fericirea virtuală a evantaiului un premiu cu ligamen-
 tele întinse în visele mele
 natura statică din fereastra ta un imperiu al trădării
 se moștenește prin efracție
 deasupra niște păsări ridică din umeri nepăsarea ve-
 cinilor le clădește o duminică în cioc

se spune că ești demodat dacă iubești la optsprezece
 ani iubirea se poartă în pruncie
 la optsprezece ani construiești stări virtuale ale îm-
 plinirilor
 te ridici în capul oaselor și mergi la oxford înveți
 noua ordine mondială
 faci sex cu o negresă ba chiar te căsătorești cu ea ai
 facilități la primirea cetățeniei
 copiii mulatri sunt prevăzători ca și iubirile tale vir-
 tuale
 un booking sentimental ia razna prin londra se oferă
 la preț redus o croazieră pe tamisa
 berea irlandeză se cumpără on line
 bicicleta lui jules verne a îmbătrânit așteptând coră-
 bierii cu mătăsuri din china
 memoria ta ruginește îndoiala bursierei la oxford
 negresa cu pălărie albastră coboară din turnul lon-
 dreii osemintele regale ale unei lumi plină de frică
 drumul spre windsor trece prin respirația corăbierii
 reîncarnarea gărzii regale în frumuseți princiare e o
 eroare virtuală a privirii tale
 ai promis să tragi de limbă insula mare a brăilei în
 drumul tău spre oxford
 negresele fac sex cu degetele tale pline de plozi virtu-
 ali
 culoarea piersicii îți îmbracă stările tale ambigui
 trebuie să tunzi iarba din fața bibliotecii cu privirea
 negresei
 îți amintești vremea suspectă a primului tău sărut
 învelit în staniol
 sărutul virtual al laurei l-ai salvat pe desktop
 îți-amintește prima ta tranzacție bicicleta de la buni-
 cul pe o pereche de blugi
 în drum spre oxford o șaretă cu lucruri smintite me-
 moria ta slobodă ca o haită de lupi
 mă îndeamnă să locuiesc într-un vuiet de scoică se
 zămislește un alt om în ochiul meu virtual
 la sosirea mea privirea negresei tunsese iarba din
 fața bibliotecii să-mi pot răsflora gândurile pe rafturi
 evantaiul ei împlânzit de mirosul ierbii devine liric ca
 o fantomă în pălăria albastră
 la oxford e o evidență strictă a fantomelor
 prin sălile de clasă e elogiul refuzul lor de a face sex
 cu noii veniți
 zâmbetul negresei țipă la copiii mulatri înghesuți în
 privirea mea
 trebuie să le potolesc foamea cu umbra
 glasul profesorului de literatură victoriană îmi amin-
 tește de erudiția scriitorului timișorean mihăieș
 irealul din pașii lui mă urmăresc prin oxford
 după cursuri trupul negresei mobilat ca o arenă ro-
 mană face sex pe iarba tunsă din fața bibliotecii
 cu umbra mea uimită de vocea profesorului de litera-
 tură victoria

Alcoolul, bibliotecile și jandarmii

GYÖRFI-DEÁK György

Multă vreme am fost convins că expresia „să mergem la bibliotecă și să bem una mică” se referă la obiceiul alcoolicii împătimiți de a piti sticla de băutură într-un loc neumblat, precum dulapul cu cărți, de unde o scoteau când doreau să tragă o dușcă. În mod obișnuit, bețivanii dau dovadă de o imaginație vie în momentul când vine vorba de camuflarea butelcilor, dar, parcă pentru a-i ajuta pe cei aflați în criză de idei, magazinele de suvenire oferă cutii tip carte din lemn, plastic ori chiar oțel, cu unul sau două lăcașuri pentru sticle, copertate cu pânză sau piele, cu titluri pompoase, imprimate cu aur pe cotor: Brâncoveanu XO, Europa Atlas, The New English Dictionary etc.

În mod surprinzător, am întâlnit o altă legătură între păstrarea „minții treze” și cititul cărților în vreme ce răsfoiam presa românească din perioada interbelică: cercurile de lectură, societăți de cumpătare propuse drept o alternativă culturală la frecventarea cârciumilor. În mod neașteptat, biblioteca publică a intrat în atenția comunității, acolo unde ea exista sau era dorită, pentru că în vremurile dinainte de Gutenberg se întâlneau biblioteci doar în orașe, mănăstiri și reședințe aristocratice. În schimb, oricine va vizita o cetate romană din antichitate, precum Porolissumul din Moigradul sălăjean, va remarca locul central ocupat de „taberna”. Omul este o ființă socială, drept urmare îi place să stea la un pahar de vorbă cu altcineva, pentru că alcoolul dezleagă limbile, facilitează comunicarea și înveselește firea. În Ardeal, după târguială și cumpărare, se bea aldămașul, cum se zice: la botul calului. Câtă vreme se respectă măsura, nu se întâmplă nimic tragic. Precum zice un proverb arab: la prima cupă, omul bea vin; la a doua, vinul bea vin; la a treia, vinul îl bea pe om.

Consumul exagerat de alcool a provocat multe episoade dramatice de-a lungul timpului, pornind de la Geneză 9:20-27, unde patriarhul Noe a băut până când a uitat de sine, continuând cu decapitarea lui Holofern de către Iudita (Iudita 12:16-20; 13:1-9) și terminând cu 1Macabei 16:11-17, unde generalul Ptolemeu, fiul lui Abubos, i-a îmbătat pe preotul Simon Macabeul și fiii săi, apoi i-a omorât. La o strategie similară a recurs și Petru Aron ca să-l asasineze în toamna anului 1451 pe Bogdan al II-lea, tatăl lui Ștefan cel Mare. De altfel, cronicarul Grigore Ureche a notat și despre acesta din urmă: „de multe ori, la ospete omorâia fără giudeț”.

Scrive în Cartea lui Tobia 4:15: „Să nu bei vin până

când te îmbeți și să lași beția să meargă pe drum cu tine!” Vechiul Testament le interzicea preoților cu desăvârșire să intre băuți în spațiul sacru unde se păstra Chivotul Legii: Domnul i-a vorbit lui Aaron: „Vin și băutură tare să nu bei nici tu, nici fiii tăi care sunt cu tine când veți intra în cortul întâlnirii ca să nu muriți” (Leviticul 10:8-9).

Dar vinul a fost dintotdeauna o componentă liturgică atât în Vechiul Testament cât și în Evangheliile. După ce Dumnezeu i-a vorbit lui Iacob și i-a schimbat numele în Israel, păstorul a marcat locul prin înălțarea unui stâlp de piatră, peste care a turnat „o jertfă de băutură”. La creștini, în timpul fiecărei slujbe, vinul se preschimbă prin Euharistie în sângele Mielului sacrificat de Paști pentru răscumpărarea păcatelor.

Totuși, nici evreii, nici italienii nu pot fi socotiți ca fiind robiți patimii beției.

O posibilă explicație ne-a fost oferită de David Small, eroul din seria de romane polițiste scrisă de Harry Kemelman. În romanul „Sâmbătă rabinul a postit”, sacerdotul remarca într-o discuție purtată cu detectivul Hugh Lanigan, șeful poliției din Barnard's Crossing, faptul că, deși urmașii lui Abraham, Isaac și Iacob consumă băuturi la toate sărbătorile, numărul alcoolicilor este mic. La fel se întâmplă și în cazul altor popoare, precum italienii și chinezii, unde familiile sunt tradiționale, adică sub același acoperiș trăiesc mai multe generații, iar bătrânii sunt deosebit de respectați. Chiar dacă nu dispun de suficiente forțe ca să efectueze munci grele, prezența vârstnicilor, conservatorismul caracteristic senectuții, experiența lor de viață, felul cum se ocupă de cei mici oferă un sentiment de securitate și de încredere în viitor. „Cinstește-l pe tatăl tău și pe mama ta ca să îți se lungească zilele în țara pe care ți-o dă Domnul Dumnezeu tău” (Exodul 20:12). Alte neamuri, mai individualiste, unde fiecare trăiește pentru sine, își caută remediul singurătății în alcool.

Cercurile de lectură din perioada interbelică și-au propus tocmai socializarea alcoolicii, au încercat să le ofere un mediu binevoitor și o comunitate de susținători, elemente esențiale pentru recuperarea vicioșilor. Teoretic, în vremea aceea, a merge la bibliotecă însemna să bea o ceașcă de ceai (fără rom) și, dacă în societatea de cumpătare se înscrieseră câteva doamne, să ronțăie prăjiturele, în vreme ce era ascultat un lector sau se discuta despre cărțile citite. Dar, pentru că la noi întotdeauna se manifestă și un dram de ori-

ginalitate, inițiativa înființării caselor de temperanță a fost impusă de guvern, pusă în aplicare cu ajutorul brigăzilor de jandarmerie, obligate să raporteze progresele periodic către autoritățile medicale.

Pare incredibil!

Citiți gazeta duminicală „Cultura poporului” din Cluj, care, pe parcursul anului 1925, a publicat o serie de uimitoare articole grupate sub genericul „Lupta antialcoolică”.

Campania de temperanță a pornit din Bucovina. În nr. 99 / 22 februarie 1925, cititorul era informat că, la îndemnul învățătorului și/sau a preotului din diferite localități, au fost înființate „Tresvii”, societăți de cumpătare. În unele locuri, precum comunele Marginea, Bădeuți ori Horodnicul de Sus, s-a reușit chiar închiderea crășmelor. Prefectul județului Rădăuți, Dr. Emanuil Bancescu, s-a îmbrăcat în haine sărăcicioase și, precum domnitorul Alexandru Ioan Cuza, a umblat prin crășme ca să verifice aplicarea noii legi referitoare la comercializarea spirtoaselor. Entuziastul autor al articolului extrapola efectele operațiunii și supralicita posibilitățile rezultate: „Ar fi lucru întreg atunci, când în locul unde a fost crășma, s-ar ridica sau o casă națională, sau o bibliotecă populară sau un cabinet de lectură sau o «Arcășie» sau o «Trezvie», societăți prin cari săteanul nostru se poate lumina și înfrăți cu semenii săi de același neam și de aceeași lege.”

Oricât ar suna de ciudat, închiderea birturilor de la țară, idee care ar da fiori oricărui ministru de finanțe și ar amenința cu scăderea veniturilor încasate de stat, era socotită în perioada de după Primul Război Mondial drept o activitate patriotică, mai ales în noile provincii unite cu Vechiul Regat. Când a venit în Sălaj ca să recruteze tineri pentru armată, dr. Odysseus Apostol a notat îngrozit: „Alcoolismul face ravagii. E cel mai mare dezastru. În județ sunt 846 cărciumi. O cărciumă la 255 locuitori, dintre aceste 846 cărciumi, 454 (cetiți bine!) sunt la mâna străinilor” (Cultura poporului, nr. 103 / 26 martie 1925).

Faptul că românii și unghurii nu se ocupau cu cărciumăritul a fost remarcat de toți călătorii occidentali. Îndeobște, era o ocupație încredințată refugiaților armeni și evrei, iar dacă nu era nimeni disponibil, seniorul local desemna un iobag. Așa a fost până la destrămarea Imperiului Habsburgic.

În primul volum din „Transilvania și locuitorii săi” de Auguste de Gérando, nobilul francez făcea haz de necaz pe seama lipsei hotelurilor din această parte de lume:

„Hanurile nu aparțin celor care lucrează acolo. Ele sunt proprietatea nobilului. Numai el are dreptul de a ridica un han în sat. Plasează acolo un țăran, care are ca funcție principală să dea de băut localnicilor. Căci acolo sătenii dansează duminica, ori dansul te însuflețește și-ți usucă gâtul. Drept urmare, vinul nobilului își găsește o destinație sigură. Călătorii sunt tratați asemenea unui accesoriu, deoarece nu pentru

ei a fost construit hanul, și de aceea li se dau camere din condescendență, cum se face pe pachetoturile comerciale. [...] La întrebarea de rigoare: «Ce aveți [de mâncare]?» Hangiul răspunde: «Ce-ați adus?»”.

Pentru că în crășmele din mediul rural se vindeau doar băuturi din producția locală, păstrătorii ordinii publice s-au lovit de o rezistență fățișă din partea populației în aplicarea noii legi. Tulburau un aranjament vechi de câteva veacuri. Producătorul nu trebuia să-și ducă marfa la târg și să aștepte până când se vinde, comerciantul era mulțumit de partea care-i revenea, deci amândoi ieșeau în câștig. Bani n-au nici miros, nici etnie, nici confesiune.

Să revenim la ciclul de articole din gazeta clujeană.

În 1924, brigada jandarmilor din Hunedoara a luat în vizor comunele care-și înființaseră deja așa-numitele „case de cetire”: Simeria, Crăștior, Zanc, Tei, Ghelari, Beriu, Almașul Mare, Rișculița și Hărău. Planul de luptă întocmit de căpitanul Bădescu și locotenentii săi, sprijinit de protopop, subprefect și revizorul școlar, prevedea închiderea tuturor cărciumilor în zilele de sărbătoare și duminica. Teoria ca teoria, dar, când dai piept cu realitatea din teren, practica te omoară. Cităm din „Cultura poporului”, nr. 100 / 5 martie 1925:

„Compania de Jandarmi Hunedoara.

a) A avut de luptat cu anumite concepții greșite a anumitor persoane, cari erau chemate a fi îndrumători ai poporului.

b) Cu faptul că majoritatea comunelor din acel județ au livezi de prune și meri”.

Spre deosebire de aceștia, Făgărașul, un alt „dulce ținut al poamelor”, a reușit doar să-i strângă laolaltă

Felician Săteanu - În podul bisericii - Petrova

plasă, ca să pună bazele unor „tovărășii de cumpătare”: „E un început frumos! E greu uneori să-i ai pe toți la un loc”.

În Ținutul Secuiesc, scaunul Odorhei, prefectura a reglementat problema de la început, permițând deschiderea localurilor publice duminică după-masă, între orele 15-19. În Brașov, socotindu-se că populația „bea nemțește” (cu măsură, astfel încât omul se întoarce acasă fără ajutor), nu s-au făcut nici un fel de concesii, așa că birturile au rămas deschise, lucru care a provocat o vie nemulțumire din partea „anchetatorilor”: „s-a întâmplat ca tocmai cei cărora se cerea să se adreseze [cu îndeplinirea noilor prevederi] să fie prieteni cu zeul Bacchus”.

„Lupta antialcoolică” a continuat și în numărul 101 / 8 martie 1925. În plasa Ciuc, sub privegherea jandarmilor, s-au înființat cinci societăți de cumpătare, care, pe lângă acțiunile de temperanță, și-au propus să învețe lumea cu cartea românească. Compania Jandarmi Târnava Mare, patria vinurilor ardelenesti, „a avut de luptat cu populația din Armeniș și îndărătnicii din Ghija de Sus”, fără succes. Pe Valea Someșului, Dejul a raportat sec înființarea a opt societăți pe

lângă opt posturi de jandarmi.

Deoarece doctorul Apostol a fost numit în comisia de recrutare a tinerilor ardeleni născuți în 1904 și a fost nevoit să se deplaseze în provincie, și-a continuat ciclul abia în numărul 103 / 26 martie 1925, unde și-a informat cititorii despre acțiunile jandarmilor din Cluj, Mureș și Satu Mare. Și pentru că legile pot fi interpretate și prevederile ocolite, autorul a ținut să atragă atenția: „Jandarmaria a prins și un truc (o șmecherie) a cârciumarilor pentru a putea ocoli legea repauzului duminical și ordonanțele prefecturei. Iată-l: au scos brevete de restaurante și bodegi, întrucât acestea sunt scoase de sub legea repauzului”.

Ziarul „Clujul Românesc” din 14 iunie 1925 a dat știrea că harnicul medic militar a fost premiat de Ministerul Sănătății cu suma de 5000 de lei „pentru o conferință contra beției”. Precum am aflat din aceeași sursă, „țapul de bere” (paharul de 300 ml) tocmai fusese scumpit de la 7 la 9-12 lei de către „producătorii speculanți” (prețuri de vară toridă), astfel încât un calcul simplu ne arată că premiul reprezenta echivalentul a 20 navete cu câte 20 de sticle de 1/2 l.

Parodie de Lucian Perța

Gheorghe Vidican

Structura inefabilă a poemului

(după poemul „Cochilia lichefiată a melcului”)

(din *Caiete Silvane*, august 2016)

e o bagatelă în ziua de azi să abordezi structura inefabilă a poemului,
precum un salvamar ce abordează crestele valurilor,
chiar în concediu,
te închizi într-o cameră, de preferință a unui hotel,
și, în singurătatea candelaburului,
scrii tot ce-ți trece prin cap, de obicei utopii, scrisul
ca remediu,
respectând totuși, ca să nu te învârti în cerc, anumite rigori
ale cercului și ale ortografiei, asta dacă scrii cu creionul ca să poți
să ștergi când ai greșit ceva, eventualele erori
ale poemului, dar în ziua de azi aproape toți
poetii scriu la laptop, mângâind
tastele de parcă ar fi coapsele muzei,
dar aproape niciunul nereușind

să surprindă structura inefabilă a poemului, abandonându-se scuzei
că nu dau randament fiind bântuiți de insomnia,
aproape toți căutându-și salvarea în forma obeză a foșnetului bancnotelor obținute din diferite alte meserii,
lucrând și duminica, toate sărbătorile devenind vulnerabile, nu mai contează,
numai să aibă bani, crezând că doar așa vor putea aborda cu succes structura inefabilă a poemului și astfel se vor salva
de la condamnarea la uitare a sistemului – poemul însă nu se dă prins,
fuge de ei, tulburat, cu ochii hăituiți de trădare, trădat fiind mereu de fiecare ins
incapabil să-l obțină altfel decât prin fraudare, structura inefabilă a poemului fiind pentru ei un scaun prea înalt pe care nu se pot urca doar prin jocul banului și al intereselor electorale alor acei
care consideră aceasta un lucru normal, aproape un har,
poetul adevărat e imediat marginalizat, ignorat, lăsat să se plictisească, ba chiar să fie în mod public acuzat că îndrăznește să scrie și să citească
când preotul e încă în biserică – pașii lui găsesc doar uși de editură închise, așa că poetul abandonează structura inefabilă a poemului și se dedică
politicii, care îi oferă satisfacții materiale, dincolo de orice vise!

Daniel Mureșan

Scrisoare cu păcatele averii

O pasionatule, îți spune o zeiță a dreptății
cât a stăruit să schimbe sorocul,
știi
ce momente grele a adus potopul.
Eu trebuie să port balanța,
puteam avea o răspundere
privată, plătită cu mare
câștig, în locu-i am fost convinsă
să port onoare,
primind mirată o sabie purtată,
și vorba că toți vom schimba ordinea,
odată și odată,
cu remunerația-n aur
a celui lihnit,

azi zile hărțuite,
nopti nedormite,
nici un profit.
Atâția îmi cer: împarte
bucate,
îmbrăcăminte,
adăposturi de la templu cu
nevoiașii, vezi odăile-s goale,
bătuții de soartă,
suferă cumplit,
salvează-i de la moarte.
Vă spune Themis, cu voia-mi crăiască,
sub controlul celor mai sigure preziceri

că de ascunzi ce ai la vedere e
mare păcat,
o rătăcire mai grea aceeaia
de a dobândi
peste măsură.
Prietenă, Demetra,
și-a amintit,
eu câștig mai mult când e
bogată recolta, era atât de cu folos
s-o înțelegem,
fie Zeus laudat.
și-i deopotrivă zeiță:
nu-i drept ca unii să păstreze
în hambare în vremi de restriște,
mai mult, e dreptă însă o împărțeală
după voia mulțimii...
Ce nu înțeleg, de unde atâta sete

când dietele-s frugale
În vremuri de război și pace.
Tu prietenă a mea Demetra.
dă belșugul, alungă sărăcia,
scumpetea că nu se încalcă
vreo lege,
nu-i neprihănire să-și potolească
semenii foamea, setea, voi spune apoi
toate obiceiurile stricate,
Zeus, știți, își ia răspunderi
doar când este sigur.

Ochii copiilor

Nimeni nu cunoaște ca voi
ce-i dalb și ce-i murdar în munți,
de aceea respingeți urâtul,
vă este inocentă ursita,
nu vreți cu prețul vieții
vânzările de prunci.
La curțile înalte căpeteniile
pe cât au pe limbă cuvinte
din suflet spuse,
pe atât învinuiesc pe cele nouă muze,
că le întinează truda cu priviri difuze,
se pierd între desculți.
Între Tigru și Eufrat,
pe luncile din toată lumea
le auzi
pe cinstitele Ariștah,
Mithra, Hestia, Rașnav,
Artemis și pe cunoscuta Atena cum știu
câtă bunătate lăsă ochii pe alocuri,
și cum în alte case privirile-s speriate
umilite, inima se strânge,
locul rămâne pustiu,
vina o poartă „n-a fost să fie duhul sfânt”

Se știe, și-n somn luptă nimicul,
pândește speranța,
se înalță trufia, îngenuncheată-i
răzmerița,
iar se răzvrătesc zeii pitici,
vieți în transe,
e clară prețuirea candorii,
să se nască copiii lui Tonitza

Veniți toți regii luminii să spuneți,
iată frumusețea e aici, urățenia acolo,
faceți ceva să treacă neobservat păcatul,
curățați ferestrele înserării,
sigur că toți suntem regi de-a valma,
jalea nu are nevoie de tălmaci,
atâția nori acoperă coaja și nu miezul,
nu închideți ochii la nefericiții prunci,
nu glumiți, ei te plac,
tu nu-i placi.

Noapțile Iclejiei lui Pachi

Marian ILEA

„Mă duc să mă ascund ca să scriu un roman”, îi ziceam nevastei și fetiței în bucătăria aia de la bloc. „Sînt prozator”. După ce-mi spuneam poezia din bucătărie o auzeam pe Melania spărgînd vasele. Melania era căsătorită cu mine. A rezistat douăzeci de ani. Pe fetița noastră o cheamă tot Melania. Are optsprezece ani. E elevă la un liceu din Paris. Am trimis-o acolo ca să nu fie parte dintr-un divorț încărcat de injurături. A ajuns președinta unei „Maison des élèves”. Seamănă cu mine. Organizează evenimente culturale cu finanțări obținute de la primărie.

Toate proiectele ei au trecut de urechile vigilente ale funcționarilor.

„Te duci, din nou, la curvele tale de care m-am săturat”, îmi șoptea în ureche Melania.

După ce am divorțat, am început să călătoresc fără o țintă anume prin Transilvania.

Am ajuns în Baia Sprie în seara de trei august a anului două mii paisprezece. Îmi plac orașele mici. Găsești cu ușurință o pensiune. Te casezi. Te plimbi câteva zile prin împrejurimi și pleci mai departe.

La ora douăzeci și unu fix mă aflam în fața ghișei doamnei Teodora Pachi, patroana pensiunii Edelweiss situată pe strada Boczor Wolf, la numărul cinci.

Doamna mi-a dat cheia de la cameră, nu s-a uitat în buletin. „Vă conduc pînă la etaj”, mi-a spus.

Pensiunea Edelweiss avea parterul construit din piatră și etajul cu camera de hotel de lux din lemn. Cina urma să fie servită într-un salon cu pereții încărcți de trofee de vînătoare.

În pensiunea Edelweiss era plăcut. Afară erau douăzeci și opt de grade.

Am mîncat două felii de șuncă, pîine prăjită, unt și am băut un ceai. Înainte de a urca în cameră am întrebato pe doamna Teodora Pachi cine a fost Boczor Wolf. Am felul ăsta de curiozități. Cred că dacă ai pensiunea pe o stradă cu nume ciudat... Boczor Wolf... mi se părea că sună pitoresc, e bine să cunoști istoria celui pe strada căruia locuiești.

Mulți habar n-au cine a fost cel care a devenit nume de stradă.

Pe alții nu-i interesează. Alții devin nervoși cînd îi întreb.

Doamna Teodora Pachi s-a așezat comod pe scaunul din fața mea și mi-a spus: „Domnule, e un evreu din Baia Sprie, născut în trei august una mie nouă sute cinci și mort în douăzeci și unu februarie una mie

nouă sute patruzeci și patru la Fort Mont Valerien în Franța. Cel puțin așa zic unii în oraș. A luptat prin Spania, a eliberat Franța, a fost și inginer chimist. Cînd l-au condamnat, zic cei care-l cred mort, a apărut o lozincă la intrarea într-un tribunal pe care scria: «Boczor Wolf Hongrois chef Derailleur 20 attentats».

A plecat din Baia Sprie cînd împlinise douăzeci și trei de ani. A locuit la Paris la următoarele adrese: 1 bis, rue Lomeau; 85, rue de Torbigou și 9, rue Loillaux.

Avem la pensiune un pliant unde găsiți și fotografii cu mormîntul lui, cu el tînăr, cu el luptînd pe un front din Spania.

Numai că... domnule, alții zic cu totul altceva. Cică după război a devenit tîmplar și a locuit mulți ani în arondismentul al 13-lea din Paris”.

Cu vocea puternică a doamnei Teodora Pachi în urechi m-am dus în cameră. Am adormit imediat. De nenumărate ori în acea noapte mi s-a părut că mă trezește un glas de femeie care-mi șoptește în urechea dreaptă: „Kelemerberger Anton Ignatius zis «Peniță» a fost făcut praf”.

Soarele dimineții intra pe fereastră. M-am trezit plin de dorința de a ieși la plimbare pe strada Boczor Wolf din Baia Sprie. Bîguielile nopții mi-au apărut în urechea dreaptă făcînd duș cu apă caldă. Anton era numele meu, iar Ignățiu mi-ar fi plăcut să-l am trecut în buletinul de identitate. „Ciudat”, mi-am spus.

Dacă mă gîndesc la Melania, nevastă-mea, e de spus că pînă și acel „mă duc să mă ascund ca să scriu un roman” a fost un plagiat după Augustin Buzura. Prozatorul îi spunea nevastii-sii la fel. Aia n-a divorțat chiar dacă Buzura lipsea cîte o jumătate de an de acasă.

L-am întrebat odată dacă-i place că apare în manualele școlare și dacă simte ura elevilor care-și dau bacalaureatul din „Vocile nopții”.

Eram la o prietenă invitați la masă. Și eu dădusem bacalaureatul din „Vocile nopții”. „Dacă ar fi să-l dai și dumneata, l-ai lua cu notă de trecere?” Buzura a stat îngîndurat. Mi-a răspuns chibzuit: „Dacă așa avea timp să mă pregătesc, cred că da”.

În unele manuale școlare apar cîteva din prozele mele. Noroc că nu fac parte din bibliografia pentru bacalaureat. M-am întîlnit de cîteva ori cu elevii unor licee din București. M-au întrebat uimiți dacă mai trăiesc. Învățaseră la școală despre scriitorul care-mi purta numele și aveau speranța că e mort demult. Mai

trăiam. Micul dejun era pregătit. Doamna Teodora Pachi m-a întrebat ce doresc să măninc la prînz. I-am spus că voi reveni la pensiune către seară, că-mi doresc să mă plimb pe străzi, să cunosc orașul și să stau de vorbă cu oamenii lui.

Îmbrăcat în pantaloni scurți, cu tenișii mei albaștri, cu o bluză cumpărată anul trecut în Croația, cu pălărie largă de paie și ochelari de soare, am ieșit din pensiunea Edelweiss în soarele dimineții. Strada Boczor Wolf e lungă, cu căsuțe mici acoperite de viță-de-vie. Dai într-o stradă numită Bogdan-Vodă cum mergi către Valea Chiuzbăii. Am intrat în două pensiuni mari: „Vlad” și „Rustic” cu piscine, cu pescării, cu bucătăriile dinspre care veneau mirosuri de fasole și ciolan de porc fiert.

Cînd mă plimb prin orașe beau doar apă.

Un chelner de la „Rustic” m-a îndrumat către pădure. „Vin cîteva poteci și apoi Lacul Albastru, domnule. La apus își schimbă culoarea. Din albastru în verde. E singurul din Europa care face așa ceva”, mi-a spus acela. Merita să încerc. Așa că am luat-o către pădure. „Lacul Albastru” apăruse prin prăbușirea filonului Domnișoara în anul una mie nouă sute douăzeci. De sus se vedea orașul.

În ziua aceea am aflat suficiente lucruri despre Baia Sprie pentru a mă hotărî să stau o săptămînă și să mă plimb în voie.

Un oraș unguresc înconjurat de sate de români. Un oraș aflat în proprietatea reginei, cedat unor sirbi cum au fost Lazarevișc în anul una mie patru sute unsprezece și Brancovișc în una mie patru sute douăzeci și șapte. Un oraș cu invazii de-ale turcilor, de-ale lăcustelor, cu incendii, inundații și ciumă. Un oraș cu mii de mineri, sute de meșteșugari, zeci de cerșetori și cu o fanfară înființată în anul una mie opt sute șaptezeci și șase.

Îmi plac plimbările lungi pe străzi necunoscute. La ora opt seara intram triumfător și flămînd în pensiunea Edelweiss. Doamna Teodora Pachi mă aștepta cu cina gata. Am rugat-o să se așeze la masă. Aveam chef de povești. Pe la miezul nopții am urcat în cameră. Îmi era somn. Înainte de a adormi, am rememorat întreaga discuție purtată cu patroana pensiunii.

Teodora Pachi: Cînd vine, domnule, pe seară, aud cîteva bătăi în geam, cu dosul mîinii. Și ieri a bătut. Întotdeauna se întîmplă așa. Deschid ușa, intră, poartă o mască atît de interesantă încît o cunosc după voce.

Anton H.: O mască de întinerire doamnă?

Teodora Pachi: Cu mulți ani, așa e făcută, o mască de tinerețe, domnule. Dau mîna cu ea, o îmbrățișez ca pe o rudă de demult, o poftesc să ia loc, o întreb pe unde a mai umblat, de ce e veselă ori supărată. Are în mîna una dintre cele două trăistuțe albe.

Anton H.: E o trăistuță plină, doamnă!

Teodora Pachi: Stă cît stă, domnule!

Anton H.: De mîncat nu mănincă, doamnă?

Teodora Pachi: Apoi pleacă, domnule.

Anton H.: Fără să spună un cuvînt, doamnă!

Teodora Pachi: Ei, domnule, spune lucruri de neînțeles. Că unul n-are inițiativă, că altul e lipsit de pregătire sau fricos sau are un vecin mic de stat care preferă să fie bătut.

Anton H.: Decît să treacă la acțiune, doamnă?

Teodora Pachi: Că-s bolnavi, cu rinichii, cu inima, cu plămîinii, că-s plini de reumatism sau prea grași, că nici foarte slabi nu-s, buni de nimic. Că mai bine cu Ignăție, domnule.

Anton H.: Ignățius, doamnă?

Teodora Pachi: Vecinul cu casa lipită de pensiune, domnule. E surd și bate cîinele după ce se îmbată.

Anton H.: Care Ignățius, doamnă?

Teodora Pachi: Surdul care umblă cu un măgar după el. Adună ouăle din împrejurimi de la țărani cu găini și le vinde proaspete la pensiuni. Dar, domnule, ați picat cam prost în orașul nostru!

Anton H.: Lucrul acesta mă cam lasă rece.

Teodora Pachi: Să nu faceți caz din asta, vă rog.

Anton H.: A pus la punct pe mulți?

Teodora Pachi: Oho. Veți păți cum au pățit și alții pe care i-a chinuit cumplit.

Anton H.: I-a și bătut tot cumplit?

Teodora Pachi: Unii chiar au și murit.

Anton H.: Cu atît mai bine. Înseamnă că nu voi deranja prea mult.

Teodora Pachi: Nu deranjezi cu nimic, domnule.

Anton H.: Cu ce v-aș putea deranja, doamnă?

Teodora Pachi: Cred că a suferit mult.

Anton H.: De ce a suferit?

Teodora Pachi: Acuma nu mai suferă, domnule. Îi face pe alții să se chinuie.

Anton H.: Sînteți în relații bune?

Teodora Pachi: De rudenie. Tatăl ei a fost într-o funcție, cîndva, pe la biserica din oraș.

Anton H.: Ați avut și mai aveți atîta suflet să o mai ajutați încă?

Teodora Pachi: Cît am putut, pot și voi putea, domnule.

Anton H.: Da, e clar! Tatăl ei a fost pe la ceva biserică din oraș.

Teodora Pachi: Cred că și dumneavoastră aveți suflet și-i ajutați pe cei nenorociți, domnule.

Anton H.: Aici nu îndrăznește să intre?

Teodora Pachi: Aveți mare noroc, domnule.

Anton H.: N-aveam ce să caut pe aici.

Teodora Pachi: Înseamnă că sînteți foarte liniștit.

Anton H.: Da și nu, doamnă.

Teodora Pachi: Ce vreți să spuneți?

Anton H.: Dar de ce vă incomodează acest lucru?

Teodora Pachi: Propriu-zis nu mă incomodează cu nimic. Doar atît că nu mă simt bine cînd vă aud.

Anton H.: Aveți dreptate. N-o cunosc, dar simt că n-o pot suferi.

Teodora Pachi: Vedeți, domnule.

Anton H.: Sînt proști și fricoși. Trebuia căutată și prinsă.

Teodora Pachi: Am căutat-o, domnule. Degeaba.

Anton H.: Spuneți că a fost căutată la modul foarte serios?

Teodora Pachi: Da.

Anton H.: Atunci cum de n-au putut s-o prindă?

Teodora Pachi: Știe tot ce se face în urma ei.

Anton H.: Nici nu mă îndoiam de asta.

Teodora Pachi: De fapt nu e căsătorită, dar are o față.

Anton H.: Am înțeles.

Teodora Pachi: Dintr-o căsătorie, cred. Uneori fata o caută pe mama ei.

Anton H.: Dar nu știți precis. Să înțeleg că femeia asta nu iartă pe nimeni?

Teodora Pachi: Fără discuție, a pus pe mulți la punct.

Anton H.: N-a rămas cu nici unul în relații bune?

Teodora Pachi: Cum să nu. Cu cîțiva v-aș putea face cunoștință.

Anton H.: Și cu ce se ocupă ei acum?

Teodora Pachi: Circulă ca și dumneavoastră. De colo-colo.

Anton H.: Vă aveți atît de bine cu ei?

Teodora Pachi: Desigur.

Anton H.: Nu văd cu ce vă încălzește?

Teodora Pachi: După ce o veți cunoaște, o să-mi dați dreptate.

Anton H.: Ce să discut, doamnă. Despre greutățile și amărăciunile ei. E plină lumea de din astea.

Teodora Pachi: O să aveți ocazia. Cu siguranță se va întîmpla.

Anton H.: Asta da inteligență. Sînteți foarte deșteaptă doamnă Teodora.

Teodora Pachi: Este și normal să fiu.

Anton H.: Într-adevăr.

Teodora Pachi: Fiți sigur de asta. Nu veți uita cîte am făcut pentru dumneavoastră. Nu știu cînd va veni ziua în care o s-o ducem bine cu toții.

Anton H.: Nici nu vă puteți închipui cît de ferit mă simt în compania dumneavoastră.

Teodora Pachi: Fiți convinși și de asta.

Anton H.: Sînt bun, am și o parte negativă. În camera de sus nu există sobă, doamnă, și nici nu se poate pune. Din lipsă de spațiu. Fiți fără grijă, nici măcar n-aș concepe să mă mut pentru atîta lucru.

Teodora Pachi: Să-mi spuneți dacă scap vreo vorbă nelalocul ei.

Anton H.: Nu vă faceți griji. O să mă bucur de ospitalitatea pensiunii Edelweiss.

Teodora Pachi: Exact.

Anton H.: Mă voi strădui să nu dezamăgesc.

Teodora Pachi: O să o vedeți?

Anton H.: Pe cine?

Teodora Pachi: Poate veni și cu o rochie albastră.

Anton H.: Vă cred. Și eu mă gîndeam la o rochie albastră. Umblă după potcoave de... doamnă.

Teodora Pachi: Cum adică, domnule?

Anton H.: Bine, dar ce-ar putea să caute aici?

Teodora Pachi: Umblă peste tot și nu-și uzează pinzele. Este extraordinară, păcat că nu o cunoașteți.

Anton H.: Încă.

Teodora Pachi: Dacă doriți, vă pot sta la dispoziție, vă pot da tot sprijinul pentru a vă ajuta să reușiți.

Anton H.: Mi-ați face un mare serviciu și v-aș fi recunoscător.

Teodora Pachi: Pentru mine nu e greu. Nu aveți și pe altcineva care să vă sprijine?

Anton H.: Asta n-ar fi un inconvenient.

Teodora Pachi: Sînt foarte bucuroasă că-mi cereți sprijinul. Poate că veți reuși.

Anton H.: N-aș vrea să vă supun la un efort prea mare.

Teodora Pachi: Ținînd cont că veți pleca departe de noi, de orașul acesta, eu vă voi sprijini. V-am spus că vreau sincer să vă ajut. Dacă, însă, v-ați muta de aici la vecinul nostru, ați putea rămîne mai mult cu noi.

Anton H.: Cred că știți că am motive serioase să tatonez atent terenul pe care calc.

Teodora Pachi: Dacă nu v-ați înțelege cu el, puteți încerca la altul. Pe strada asta sînt mai mulți vecini, domnule.

Anton H.: Dacă are recomandarea dumneavoastră, doamnă, sînt sigur că n-am a mă teme de nimic.

Teodora Pachi: Veți fi tratat cum se cuvine, din moment ce sunt eu la mijloc, domnule.

Anton H.: Nu-mi închipuiam că ar putea fi altfel.

Teodora Pachi: Îmi închipui cît de greu v-ar fi să vă mutați.

Anton H.: Indiscutabil. Întocmai așa este după cum spuneți.

Teodora Pachi: Cînd se strică vremea, mă întreb pe unde umblă. Cred că îi este foarte greu. Cred că și acum se plimbă departe de aceste locuri. Totuși e pe-aici prin preajmă.

Anton H.: Adică n-a părăsit aceste meleaguri?

Teodora Pachi: Nu se teme de nimeni și de nimic. Nu este departe de noi. O cunosc. Îi știu obiceiurile, lasă impresia că a dispărut.

Anton H.: Îi este dor.

Teodora Pachi: Cum să nu-i fie?

Anton H.: Oricum cu alimentația cred că o duce mai greu.

Teodora Pachi: Nu-i adevărat. Ultima dată era destul de grasă, destul de bine făcută. Are din ce să trăiască.

Anton H.: Sper că m-am purtat decent.

Teodora Pachi: Am apreciat și apreciez. Ați cîștigat încrederea noastră.

Anton H.: A noastră. Adică, doamnă?

Teodora Pachi: O să vedeți, domnule.

Anton H.: La asta m-am gândit și eu.

Teodora Pachi: Sînt sigură că o veți cunoaște.

Anton H.: Credeți că m-aș da în lături?

Teodora Pachi: Bine. Dar n-o cunoaște nimeni. Se întîlnește cu oameni în oraș. În fiecare seară de după tîrg se îmbracă în rochia roșie pentru unul Valer, șoferul de la fabrica de pîine.

Anton H.: Dar cum mai umblă îmbrăcată.

Teodora Pachi: Păcat că n-ați cunoscut-o.

Anton H.: Să nu credeți una ca asta, doamnă.

Se făcuse miezul nopții. În patru august spre cinci august. În salonul pensiunii Edelweiss din Baia Sprie. Se lăsase tăcerea. Priveam un trofeu de vînătoare. Îmi amintesc capul de porc mistreț cu o ciudată liniște care urca înspre ochii de sticlă. Lucioși. Doamna Teodora Pachi se ridicase de pe scaun. Intrase cu pași legănăți în bucătărie. Mi se închideau ochii de oboseală. Ochi lucioși. M-am frecat cu ambele mîini pe pleoape. Mă apucase o mîncărime ciudată. „O să am ulcioare înspre dimineață”, mi-am spus. Am urcat în camera de la etaj. M-am întins în pat. Cred că am trecut în vis în secunda care a urmat. Despre visul ăsta scriu de două luni de zile. E zece octombrie anul două mii paisprezece. Masa din bucătăria apartamentului de bloc e ca un atelier de lucru.

De la miezul nopții din patru către cinci august, am visat pînă-n opt august la ora șapte dimineața. M-am ridicat cu greu din pat. Eram zgîriat pe picioare, pe mîini și față de parcă intrasem în murariile din pădure. De parcă alergasem prin tufe. Am luat micul dejun. Doamna Teodora Pachi m-a privit tăcută.

Am certitudinea că-n diminețile de cinci, șase și șapte august a intrat în camera mea de la pensiunea Edelweiss. Mi-a schimbat cearșafurile și fețele de la perini. A făcut curat. A aerisit camera.

Chemasem un prieten scriitor din Baia Mare să vină cu mașina. Doream să ajung în Baia Mare. Să găsesc un tren care să mă ducă pînă în București. Ajunsesem în Baia Sprie cu un autobuz Fany venind din Suceava. Plecam cu trenul către casă. Bagajul era gata. Sosise scriitorul. S-a uitat uimit la picioarele și la mîinile mele.

Am întrebat-o pe doamna Teodora Pachi ce înseamnă „Felsobanya”. „E Baia Sprie în ungurește, domnule Anton”, mi-a răspuns proprietara pensiunii.

Nu-mi găseam pălăria. Nu mai aveam ochelarii de soare. Eram îmbrăcat de cinci zile cu pantalonii scurți, tenișii și bluza.

Cînd am ieșit din curtea pensiunii, l-am văzut pe strada Boczor Wolf pe domnul Kelemlberger Ignatius Anton zis „Penița”, care trăgea după el măgarul. Eram într-un Opel albastru care tocmai accelera.

Întreaga lună septembrie au tîșnit din minte întîmplări cu scriitori care-mi fuseseră prieteni. M-am fixat pe un dialog purtat cu Radu Săplăcan și Teohar Mihađaș în fața la „Continentalul” din Cluj. Era luna august a anului una mie nouă sute nouă zeci și unu. Ne opriseam în fața ușii de la intrarea în hotel. Priveam frumoasele studente ale orașului. Săplăcan era în formă ca-ntotdeauna. „Ce zici bătrîne” l-a întrebat pe Teohar, „mai faci hărți pe cearșafuri de cu noaptea?”

„Orice om face hărți la timpul lui. Toate la vremea lor”, i-a răspuns Teohar Mihađaș.

Visul

Culorile de celuloid ale dimineților din vis nu seamănă cu diminețile. Eram pe strada Boczor Wolf. Nu se numea în nici un fel. Căsuțele mici de-o parte și de alta aveau garduri din lemn. Pe stradă erau minerii, ieșiți din schimbul de noapte. Munceau în filonul de la Domnișoara. Sub Dealul Minei.

Urcatul potecilor în vis nu e obositor. Eram la Lacul Albastru. Nici urmă de lac. Doar murarii în care te înțepai. Culegeam mure negre. Îmi umpleam gura cu ele. Siropul mirosea a pădure. Din partea stîngă dinspre pădure a apărut. Am recunoscut-o. Era Iclejia lui Pachi. Umbla călare pe o iapă neagră, fără șea. Avea două perechi de desagi albi plini pe o parte și pe aialaltă a spinării animalului. Mi-a făcut semn s-o urmez. Cînd calul merge la pas, omul aleargă în spatele lui. În vis e foarte ușor să alergi. Mi-a arătat dealul de la zardă. Bătea clopotul de slujbă. Am știut că e mănăstire. Iclejia lui Pachi a rostit un singur cuvînt: „Felsobanya”. Și-a văzut de drum intrînd în pădure.

Domnul episcop Zborovschi mi-a oferit o chilie. L-a chemat pe călugărul Kelemlberger Ignatius, căruia i se zicea „Penița” mănăstirii din pricină că era de meserie copist de cărți sfinte.

„Ai fost numit să-i arăți acestui domn împrejurimile”, a zis episcopul Zborovschi.

În vis oamenii vorbesc, dispar, apar alți oameni care vorbesc și care dispar. Călugărul își pregătea măgarul. „O să mergem să adunăm ouăle din oraș și din împrejurimi”. Așa am și făcut.

„Adunăm toate ouăle de pe aici, domnule Anton. Episcopul le vinde doamnei Iclejia lui Pachi care le duce tot la două zile în Debrecen. De aia avem averi la mănăstire și din pricina asta nu sînt ouă în țînut. Luăm tot de la toți”, mi-a spus cu voce tare călugărul.

„E doamnă?” am întrebat răstit.

„Desigur. În burta ei a crescut plodul lui Pachi. De-acuma e văduvă”.

Călugărul Kelemlberger Ignatius era penița mănăstirii. O pictase pe un papirus pe Iclejia lui Pachi. O privea ore în șir. La mănăstirea din Felsobanya episcopul numea lucrarea lui Kelemlberger un act monstruos care impunea penitențe drastice.

„Mi-a dat treizeci de zile de post, domnule, m-a amenințat că mă trece la o jumătate de an de pedeapsă ca să mă propună pentru iertare. Doar el poate așa ceva. Păcatul ăsta e pentru episcopi. Dar ce aveți la ochi, e pentru privitul soarelui, domnule?”

„Dacă mi-o arăți pe doamna pictată, ți-i dau ție, Kelemlberger”, i-am spus călugărului.

Ochelarii îi cumpărasem la Milano în urmă cu trei ani. Costaseră două sute de euro. I-am pus la ochii lui Kelemlberger.

„Extraordinar. O să vă dăruiesc pictura pentru ei, domnule. Oricum nu mai am voie s-o privesc. Nu că mă tem. Dacă face pe nebunul, episcopul rămîne fără ouă, domnule Anton”.

În vis ajungi ușor în grădina mănăstirii ca să te rogi. Mă uitam la Iclejia lui Pachi pictată de Kelemlberger. Un demon pusese stăpînire pe mine și pe rugăciunile mele. Învățasem să mă prosternez în rugăciune privind cu coada ochiului pictura. Demonul cel rău se apropia. Punea mîna pe organul meu genital. Nu se oprea din frecarea trupului devenit viu pînă cînd nu ajungeam agitat. Apoi mă linișteam. În afara acestor episoade dese, aveam un comportament exemplar. Cum nu eram călugăr la mănăstirea episcopului Zborovschi, nimeni nu mă considera virgin și n-avea nici o obiecție.

„Orice mirean, domnule, are dreptul să-și pîngărească trupul și prin masturbare. La noi e strict interzis așa ceva”, zicea călugărul Kelemlberger.

De cîteva ori am avut impresia că mă urăște, că mă invidiază, că-și dorește să se întoarcă la cele lumești. Se învățase cu ochelarii. Îi purta și pe întuneric. Ar fi dormit cu ei. Îl fereau de ultraviolete.

Tinerii și vîrstnicii care n-aveau neveste erau priviți cu îngăduință de către mănăstire.

„Lichidul seminal se elimină în timpul orgasmelor, neeliminat aduce boală și moarte. Așa că stimularea organului genital e permisă, domnule, și la ejaculare”, mi-a spus cu compătîmire episcopul Zborovschi într-o seară liniștită de început de toamnă.

Cînd ți se face dor de Iclejia lui Pachi, în vis, te duci deasupra filonului Domnișoara. O aștepți mîncînd mure. Vine negreșit. De la mănăstire odată plecat, era cu neputință să te mai întorci.

În Felsobanya era invazia lăcustelor. Mănăstirea episcopului Zborovschi arsese. Mă plimbam printr-un oraș aproape pustiu. Pășunile aveau fîntîni necurățate. Lăcustele erau molima vremii. Stricaseră și apa. Ochii vineții precum cerneala, ochii de apă în care te scufundai ca-n călimara lui Kelemlberger Ignățiu zis penița mănăstirii. Fîntîni noi n-avea rost să se facă. Cele vechi nu se puteau curăța. Trebuia răbdare. De unde veniseră acolo aveau să se întoarcă lăcustele. Vitele se zăpăciseră de sete.

Oamenii părăsiseră orașul. S-au dus către muntele unde mai erau pîriuri cu albie uscată acoperită cu frunze putrede unde domnea cocleala laolaltă cu șopîrlele verzi cu dungulițe roșiatice.

De la pîriurile acelea, oamenii s-au dus mai departe

către vîrfurile de la Creasta Cocoșului. Acolo rîurile deveniseră firicele cu apă bună la gust. Vitele au băut la un loc cu orașenii.

„Poți să-ți umezești buzele, domnule Anton”, mi-a spus chelnerul care mă îndrumase în patru august către Lacul Albastru.

Pădurile aveau poteci, drumuri strîmte unde ploaia năștea nămoluri în care te împotmoleai. Piatra era atît de aproape încît o puteai încărca direct în căruțe.

În Felsobanya sărăciseră cu toții. Erau egali în toate cele. Au sosit căruțe de la Debrecen cu stofă. S-a împărțit la toți. Stofă cîntărită, și nu măsurată, cu greutate bune ori măsluite. Și tot nu ajungea. Tot nu puteau scăpa de zdrențele de pe ei.

Drept și cinstit nu mai puteai fi. Erăi eliminat. Uitat. Oamenii își doreau pîini din alea care se mîncău la Debrecen. Plătite și nu cerșite ori luate cu împrumut, ori din colbul drumului, ori din ageagul lui.

În păduri, pe pășuni, cel mai bine trăiau foștii servitori ajunși cu timpul porcari. Ceilați se descurcau cu greutate. Pînă a trecut grosul lăcustelor. Încet s-au pus pe picioare.

„Dă-mi un buletin de populație fals”, a zis un negustor către autorități.

„Deoarece ai intenția să pleci în alt loc”, a răspuns un funcționar.

Femeile se iubeau între ele. Bărbații nu mai aveau putere în ei. Cînd cîinii începuseră să latre din nou în curți, orașenii îi duceau în tinzile caselor. Nimeni n-a fost compătîmit. Au trecut lăcustele. S-au așezat treburile orașenești, cînd au apărut cei deghizați în femei, care-și schimbau rochiile în fiecare zi pentru a nu da naștere la suspiciuni.

Pe călugărul Kelemlberger Ignățiu l-am recunoscut după ochelari. Pe vremea lăcustelor era printre cei cu firea șopîrlei verzi. Acuma îl vedeai. Acuma nu-l vedeai. Purta ochelarii în fiecare minut al zilei.

„Eu nu te cunosc”, zisesse Kelemlberger.

„Poți să mă urmezi ca să scapi, Anton”, continuase fostul călugăr zis penița mănăstirii din Felsobanya.

„De unde ai ochelarii ăștia, domnule?”, l-am întrebă.

„Nu-i treaba ta. I-am moștenit de la bunicul”.

Kelemlberger nu mai avea măgarul. Se îmbrăca în haine țigănești cu coș în spate. Umbla să repare oale de tinichea tocmai în Satu Mare.

Lăcustele au plecat pe vînt rece. Zilele deveniseră cenușii și ploioase. Cînd au luat altă cale, au adus beznă în oraș.

Eram de nedespărțit. I-am arătat pictura în care apărea Iclejia lui Pachi. Kelemlberger s-a uitat curios. „Penița, Ignatiu, nu-ți mai amintești”, i-am spus. A dat din mîna. Ne-am dus în pivnița depozitului de vinuri Zimermann. Kelemlberger a folosit un tîrnăcop și o lopată de miner. Din groapa săpată a scos o casetă în care erau trei ceasuri de mîna și patru brățări de damă din aur. „Om te fac, Anton”, mi-a spus Kelemlberger.

Taoism și Confucianism (II)*

René GUÉNON

(Continuare din numărul 133/februarie 2016
al revistei „Caiete Silvane”)

Fondatorii celor două doctrine, Lao Zi și Kong Zi (pe care occidentalii l-au numit Confucius) au fost deci contemporani, și istoria ne arată că ei s-au întâlnit într-o zi. „L-ai descoperit pe *Tao*?” a întrebat Lao Zi. „L-am căutat douăzeci și șapte de ani, a răspuns Kong Zi, și nu l-am găsit”. La acest răspuns, Lao Zi s-a limitat la a-i da interlocutorului său aceste câteva îndrumări: „Înțeleptul iubește obscuritatea; el nu se descoperă primului venit; studiază timpurile și circumstanțele. Dacă momentul este favorabil, vorbește; dacă nu, tace. Cel ce are o comoară nu o arată la toată lumea; astfel, cel cu adevărat înțelept nu-și dezvăluie înțelepciunea oricui. Iată tot ce pot să-ți spun: folosește-te de ea”. După această întâlnire, Kong Zi a spus: „L-am văzut pe Lao Zi; seamănă cu dragonul, care nu știu cum poate fi purtat de vânturi și de nori și să se înalțe până la cer”.

Această anecdotă, relatată de istoricul Sima Qian, definește perfect pozițiile celor două doctrine, ar trebui mai degrabă să spunem cele două ramuri ale doctrinei, în care avea să fie divizată de acum înainte civilizația extrem-orientală: una comportă în mod esențial metafizica pură, la care se asociază toate științele tradiționale ce au o importanță propriu-zis speculativă sau, mai bine spus, „cognitivă”; cealaltă se limitează la domeniul practic și se menține exclusiv pe terenul aplicațiilor sociale. Kong Zi recunoștea că nu era „născut pentru Cunoaștere”, așadar că n-a atins cunoașterea prin excelență, care este cea a ordinului metafizic și suprarational; el cunoștea simbolurile tradiționale, însă nu le-a pătruns sensul cel mai profund. De aceea, opera sa trebuia să se limiteze la un domeniu special și contingent, singurul care era de competența sa; dar cel puțin s-a ferit să neghe ceea ce îl depășea. În această privință, discipolii săi mai mult sau mai puțin îndepărtați nu l-au imitat întotdeauna, și unii dintre ei, dintr-un cusur foarte răspândit la „specialiștii” de orice gen, au dat dovadă de un exclusivism care le-a atras, din partea marilor comentatori taoiști din secolul IV înaintea erei creștine, Lie Zi și mai ales Zhuang Zi, câteva riposte de o ironie usturătoare. Discuțiile și disputele ce s-au produs astfel în anumite epoci nu trebuie totuși să ne facă să privim Taoismul și Confucianismul ca două școli rivale, ceea ce n-au fost niciodată și nu pot să fie, deoarece fiecare își are domeniul său propriu și vădit distinct. Nu există deci, în coexistența lor, decât ceva perfect normal și regulat, sub anumite raporturi distincția lor corespunzând destul de exact distincției, din alte civilizații,

între autoritatea spirituală și puterea temporală.

Am spus deja, de altfel, că aceste două doctrine au o rădăcină comună, anume tradiția anterioară; Kong Zi, la fel Lao Zi, n-au avut niciodată intenția de a expune concepții care să fie doar ale lor, și care, chiar prin asta, ar fi fost lipsite de orice autoritate și de orice importanță reală. „I-am iubit pe cei vechi, spunea Kong Zi, și am făcut toate eforturile pentru a dobândi cunoștințele lor”¹; și această atitudine, care este opusul individualismului occidentalilor moderni și pretențiilor lor la „originalitate” cu orice preț, e singura compatibilă cu constituirea unei civilizații tradiționale. Cuvântul „readaptare”, pe care l-am folosit înainte, este prin urmare cel mai potrivit aici; iar instituțiile sociale ce au rezultat din ea dovedesc o stabilitate remarcabilă, de vreme ce durează de douăzeci și cinci de secole și au supraviețuit tuturor perioadelor de tulburare pe care China le-a traversat până acum. Nu vrem să ne referim pe larg la aceste instituții, care, de altfel, sunt destul de cunoscute în linii mari; vom aminti doar că trăsătura lor esențială este faptul că iau ca bază familia, de la care se extind la rasă, adică la ansamblul familiilor legate de aceeași proveniență originară; unul din caracterele proprii civilizației chineze constă, într-adevăr, în întemeierea pe ideea rasei și a solidarității ce unește membrii săi între ei, pe când celelalte civilizații, cuprinzând în general oameni ce aparțin unor rase diverse sau slab definite, se bazează pe principii de unitate cu totul diferite de acesta.

De obicei, occidentalii, când vorbesc despre China și doctrinele sale, se gândesc aproape exclusiv la Confucianism, ceea ce nu înseamnă, de altfel, că acesta este interpretat întotdeauna în mod corect; se pretinde uneori să se facă din el un fel de „pozitivism” oriental, deși este cu totul altceva în realitate, mai întâi datorită caracterului său tradițional, apoi pentru că el este, cum am spus, o aplicație a principiilor superioare, pe când pozitivismul implică dimpotrivă negarea acestor principii. În ce privește Taoismul, el este în general trecut sub tăcere, și mulți par să ignore până și existența sa, sau cel puțin cred că a dispărut de multă vreme și că nu mai prezintă decât un interes istoric sau arheologic; vom vedea în continuare cauzele acestor confuzii.

Lao Zi nu a scris decât un singur tratat, extrem de concis de altfel, *Tao-te-king* sau „Cartea despre Cale și Rectitudine”; toate celelalte texte Taoiste sunt, ori comentarii ale acestei cărți fundamentale, ori redactări mai mult sau mai puțin târzii ale anumitor învățături complementare care, la început, au fost pur orale. *Tao*, care se traduce literal prin „Cale”, și care a dat numele doctrinei însăși, este Principiul suprem, considerat

din punct de vedere strict metafizic: el este în același timp originea și sfârșitul tuturor ființelor, așa cum o arată foarte clar caracterul ideografic ce îl reprezintă. *Te* (pe care preferăm să-l redăm prin „Rectitudine” mai degrabă decât prin „Virtute” cum s-a făcut uneori, și asta pentru a nu părea că-i dăm o accepțiune „morală” ce nu este deloc în spiritul Taoismului) este ceea ce s-ar putea numi o „specificație” a lui *Tao* în raport cu o ființă determinată, precum ființa umană de pildă: ea este direcția pe care această ființă trebuie s-o urmeze pentru ca existența sa, în starea în care se găsește în prezent, să fie conformă Căii sau, altfel spus, în conformitate cu Principiul. Lao Zi se situează așadar, înainte de toate, în ordinul universal, și coboară apoi la o aplicație; însă această aplicație, deși vizează în mod propriu cazul omului, nu este făcută nicidecum dintr-un punct de vedere social sau moral; e luată în considerare întotdeauna și exclusiv legătura cu Principiul suprem, și astfel, în realitate, nu ieșim din domeniul metafizic.

De aceea, Taoismul nu acordă deloc importanță acțiunii exterioare; el o consideră în definitiv ca indiferentă în ea însăși, învățând în mod expres doctrina „non-acțiunii”, căreia occidentalii în general îi înțeleg cu greutate adevărata semnificație, deși ar putea fi ajutați s-o facă prin teoria aristotelică a „motorului imobil”, al cărei sens este același în fond, dar se pare că n-au încercat niciodată să-i dezvolte consecințele. „Non-acțiunea” nu este nicidecum inerție, ci dimpotrivă plenitudinea activității, însă o activitate transcendentă și cu totul interioară, nemanifestată, în unire cu Principiul, așadar dincolo de toate distincțiile și aparențele pe care vulgul le ia pe nedrept drept realitate însăși, pe când ele nu sunt decât un reflex al ei, mai mult sau mai puțin îndepărtat. E de remarcat de altfel că însuși Confucianismul, al cărui punct de vedere este totuși cel al acțiunii, vorbește și el despre „invariabilul mijloc”, adică despre starea de echilibru perfect, sustrasă neîncetărilor schimbări ale lumii exterioare; însă, pentru el, aceasta nu poate fi decât expresia unui ideal pur teoretic, neputând sesiza, în domeniul său contingent, decât cel mult o simplă imagine a adevăratei „non-acțiuni”, în timp ce, pentru Taoism, e vorba de cu totul altceva, anume de o realizare pe deplin efectivă a acestei stări transcendente. Situat în centrul roții cosmice, înțeleptul perfect o mișcă în mod nevăzut, doar prin prezența sa, fără să participe la mișcarea ei, și fără a fi preocupat să exercite vreo acțiune oarecare; detașarea sa absolută îl face stăpânul tuturor lucrurilor, pentru că nu mai poate fi afectat de nimic. „El a atins impasibilitatea perfectă; viața și moartea fiindu-i deopotrivă de indiferente, năruirea universului nu i-ar trezi nicio emoție. Prin putere de pătrundere, el a ajuns la adevărul imuabil, la cunoașterea Principiului universal unic. El lasă ființele să evolueze după destinele lor, menținându-se în centrul imobil al tuturor destinilor... Semnul exterior al acestei stări interioare este imperturbabilitatea; nu cea a unui viteaz ce se năpustește singur, pentru iubirea de glorie, asupra unei armate angajate în luptă; ci aceea a

unui spirit care, superior cerului, pământului și tuturor ființelor, locuiește într-un corp la care nu ține, nu face niciun caz de imaginile pe care i le oferă simțurile sale, cunoaște totul prin cunoașterea globală în unitatea sa imobilă. Acest spirit, absolut independent, este stăpânul oamenilor; dacă ar vrea, într-o anume zi, să-i convoace în masă, toți ar veni în fuga mare; însă el nu vrea să fie slujit”². „Dacă unui înțelept adevărat i s-ar încredința, fără voia lui, grija imperiului, el ar rămâne în non-acțiune, folosindu-și răgazul non-intervenției pentru a da curs liber înclinațiilor sale naturale. Imperiului i-ar merge bine dacă ar fi dat pe mâinile acestui om. Fără a-și folosi organele, fără să uzeze de simțurile sale corporale, nemișcat, el ar vedea totul prin ochiul său transcendent; absorbit în contemplație, ar zgudui totul precum tunetul; cerul fizic s-ar adapta docil mișcărilor spiritului său; toate ființele ar urma impulsul non-intervenției sale, așa cum colbul urmează vântul. De ce să-și dea acest om osteneala să conducă imperiul, când e suficient să-l lase să funcționeze?”³

Am insistat în mod special asupra acestei doctrine a „non-acțiunii”, deoarece, în afara faptului că ea este efectiv unul din aspectele cele mai importante și mai caracteristice ale Taoismului, avem motive mai speciale pentru asta, ce vor fi înțelese mai bine în continuare. Se pune însă o întrebare: cum se poate ajunge la starea descrisă ca fiind cea a înțeleptului perfect? Aici, precum în toate doctrinele analoge ale altor civilizații, răspunsul este foarte clar: se ajunge la ea exclusiv prin cunoaștere; însă această cunoaștere, pe care Kong Zi recunoștea că n-a dobândit-o, este de un cu totul alt ordin decât cunoașterea obișnuită sau „profană”, neavând nicio legătură cu știința exterioară a „literiei”, nici, cu atât mai puțin, cu știința așa cum o înțeleg occidentalii moderni. Nu e vorba aici de o incompatibilitate, deși știința obișnuită, prin limitele pe care le pune și prin obișnuințele mentale pe care le induce, poate fi adesea un obstacol în calea dobândirii adevăratei cunoașteri; dar cine o posedă pe aceasta, consideră obligatoriu drept negliabile speculațiile relative și contingente în care se complac majoritatea oamenilor, analizele și cercetările de detaliu în care se încurcă, și multele divergențe de opinii ce decurg inevitabil din ele. „Filozofii se pierd în speculații, sofistii în distincții, cercetătorii în investigații. Toți acești oameni sunt captivi în limitele spațiului, orbii de ființele particulare”⁴. Înțeleptul, dimpotrivă, a depășit toate distincțiile inerente punctelor de vedere exterioare; în punctul central în care se menține, orice opoziție a dispărut și s-a rezolvat într-un echilibru perfect. „În starea primordială, aceste opoziții nu existau. Toate provin din diversificarea ființelor, și din contactele lor cauzate de rotația universală. Ele încetează, dacă încetează diversitatea și mișcarea. Ele nu mai afectează ființa ce și-a redus eul distinct și mișcarea sa particulară la aproape nimic. Această ființă nu mai intră în conflict cu nicio altă ființă, deoarece este stabilită în infinit, ștersă în indefinit. Ea a ajuns și se menține în punctul de plecare al transformărilor, punct neutru în care nu există conflicte. Prin concentrarea naturii

sale, prin alimentarea spiritului său vital, prin unificarea tuturor puterilor sale, ea se unește cu principiul tuturor genezelor. Natura sa fiind întreagă, spiritul său vital fiind intact, nicio ființă n-ar putea s-o afecteze”⁵.

Din acest motiv, și nu dintr-un fel de scepticism ce exclude evident gradul de cunoaștere la care a ajuns, înțeleptul se ține deoparte de toate discuțiile ce îi agită de obicei pe oameni; pentru el, într-adevăr, toate opiniile contrare sunt de asemenea fără valoare, deoarece, chiar datorită opoziției lor, ele sunt la fel de relative. „Punctul său de vedere este cel din care aceasta și aceea, da și nu, nu sunt încă distincte. Acest punct este pivotul normei; acesta este centrul imobil al unei circumferințe pe conturul căreia se rotesc toate contingentele, distincțiile și individualitățile; de aici nu se vede decât infinitul, care nu este nici aceasta nici aceea, nici da nici nu. A vedea totul în unitatea primordială nediferențiată încă, sau de la o distanță de la care totul se întemeiază în unu, iată adevărata inteligență... Nu ne interesează să distingem, ci vedem totul în unitatea normei. Nu discutăm pentru a învinge, ci folosim, cu semenul, procedeul crescătorului de maimuțe. Acesta le spune maimuțelor pe care le creștea: Vă voi da trei taro⁶ dimineața și patru seara. Maimuțele au fost dezamăgite. Atunci, spuse el, vă voi da patru taro dimineața și trei seara. Maimuțele au fost mulțumite. Cu avantajul că le-a mulțumit, acest om nu le dădea în definitiv, pe zi, decât cele șapte taro destinate lor de la început. Așa face și înțeleptul: spune da sau nu, pentru binele păcii, și rămâne liniștit în centrul roții universale, indiferent de sensul în care se învârt”⁷.

Se înțelege că starea înțeleptului perfect (cu tot ce implică ea și nu putem insista aici în acest sens) nu poate fi atinsă dintr-odată, chiar gradele inferioare ei, și care sunt tot atâtea stadii preliminare, nefiind accesibile decât cu prețul unor eforturi de care puțini sunt în stare. Metodele folosite de Taoism în acest scop sunt, de altfel, deosebit de greu de urmat, și ajutorul oferit de ele este mult mai redus față de cel ce poate fi găsit în învățătura tradițională a altor civilizații, a Indiei de pildă; în orice caz, ele sunt aproape impracticabile pentru oamenii aparținând unor rase diferite de cea căreia îi sunt adaptate în mod particular. De altfel, chiar în China, Taoismul nu a avut niciodată o răspândire prea mare, pe care nici n-a urmărit-o, abținându-se întotdeauna de la orice propagandă; această rezervă îi este impusă prin însăși natura sa; e o doctrină foarte închisă și esențial „inițiativă”, ce nu este destinată ca atare decât unei elite, neputând fi propusă tuturor fără deosebire, căci nu toți sunt capabili s-o înțeleagă și mai ales s-o „realizeze”. Se spune că Lao Zi nu și-a încredințat învățătura decât la doi discipoli, care la rândul lor și-au făcut alți zece; după ce a scris *Tao-te-king*, el a dispărut spre Apus; fără îndoială s-a refugiat într-un loc aproape inaccesibil din Tibet sau Himalaya și, spune istoricul Sima Qian, „nu se știe nici unde nici cum și-a sfârșit zilele”.

Doctrina comună tuturor, cea pe care toți, în măsura mijloacelor lor, trebuie s-o studieze și s-o pună în

practică, este Confucianismul, care, îmbrățișând tot ceea ce privește relațiile sociale, e arhisuficientă pentru nevoile vieții obișnuite. Totuși, de vreme ce Taoismul reprezintă cunoașterea principială din care derivă tot restul, Confucianismul, în realitate, nu este într-un fel decât o aplicație a acestuia într-un ordin contingent, fiindu-i subordonat de drept chiar prin natura sa; dar acesta este un lucru ce nu trebuie să preocupe masa, pe care poate nici nu-l bănuiește, deoarece în orizontul ei intelectual nu intră decât aplicația practică; în masa de care vorbim, trebuie incluși desigur și marea majoritate a „cărturarilor” confucianiști. Această separație de fapt între Taoism și Confucianism, între doctrina interioară și doctrina exterioară, constituie, orice chestiune de formă fiind lăsată de-o parte, una din cele mai notabile diferențe ce există între civilizația Chinei și cea a Indiei; în aceasta din urmă, nu există decât un corp al doctrinei unice, Brahmanismul, care conține deopotrivă principiul și toate aplicațiile sale, și de la gradele cele mai inferioare până la cele mai înalte, nu există, ca să spunem așa, nicio întrerupere a continuității. Această diferență ține în mare parte de aceea a condițiilor mentale ale celor două popoare; totuși, e foarte probabil ca acea continuitate ce s-a menținut în India, și fără îndoială doar în India, să fi existat odinioară și în China, din epoca lui Fo-hi până la cea a lui Lao Zi și Kong Zi.

Se vede acum de ce Taoismul este atât de puțin cunoscut occidentalilor: el nu apare în exterior precum Confucianismul, a cărui acțiune se manifestă vizibil în toate circumstanțele vieții sociale; el este apanajul exclusiv al unei elite, poate mai restrânsă ca număr astăzi decât a fost vreodată, și care nu caută în niciun fel să comunice în exterior doctrina a cărei ocrotitoare este; în fine, chiar punctul său de vedere, modul său de expresie și metodele sale de învățare sunt tot ce poate fi mai străin spiritului occidental modern. Unii, deși cunosc existența Taoismului și au realizat că această tradiție e mereu vie, își închipuie totuși că, datorită caracterului său închis, influența sa asupra ansamblului civilizației chineze este practic neglijabil, dacă nu cu totul nul; aceasta este încă o eroare gravă, și ne rămâne să explicăm, în măsura în care putem aici, cum stau lucrurile cu adevărat în această privință.

Dacă ne raportăm la câteva texte pe care le-am citat mai sus în legătură cu „non-acțiunea”, vom putea înțelege fără dificultate, cel puțin în principiu, care trebuie să fie rolul Taoismului, rol de orientare invizibilă, care domină evenimentele în loc să ia parte directă la ele, și care, oricât de greu de distins ar fi în mișcările exterioare, e cu atât mai profund eficace. Taoismul deține, cum am spus, funcția „motorului imobil”: el nu încearcă deloc să se amestece în acțiune, dezinteresându-se chiar cu totul de ea, de vreme ce nu vede în acțiune decât o simplă modificare momentană și tranzitorie, un element infim al „curentului formelor”, un punct al circumferinței „roții cosmice”; însă, pe de altă parte, el este pivotul în jurul căruia se învârt această roată, norma după care se reglează mișcarea sa, tocmai pentru că nu participă la această mișcare, și fără

chiar să intervină în ea în mod expres. Tot ce este antrenat în revoluțiile roții se schimbă și trece; rămâne doar ceea ce, fiind unit cu Principiul, se menține invariabil în centru, imuabil precum Principiul însuși; și centrul, pe care nimic nu-l poate afecta în unitatea sa nediferențiată, este punctul de plecare al indefinitei multitudini de modificări ce constituie manifestarea universală.

Cele spuse, privind în mod esențial starea și funcțiunea înțeleptului perfect (căci doar el a atins efectiv centrul), nu se aplică în mod riguros decât gradului suprem al ierarhiei Taoiste; celelalte grade sunt intermediare între centru și lumea exterioară, și așa cum spițele roții pornesc din butucul său și îl leagă de circumferință, ele asigură, fără nicio discontinuitate, transmiterea influenței emanate de punctul invariabil în care rezidă „activitatea non-acționantă”. Termenul „influență”, și nu cel de „acțiune”, e mult mai potrivit aici; s-ar putea de asemenea spune, dacă se dorește, că e vorba de o „acțiune de prezentă”; și chiar gradele inferioare, deși foarte departe de plenitudinea „non-acțiunii”, participă totuși la ea într-un anumit mod. De altfel, modurile de comunicare ale acestei influențe scapă în mod necesar celor ce nu văd decât exteriorul lucrurilor; ele ar fi tot atât de puțin inteligibile spiritului occidental, și din aceleași motive, ca și metodele ce permit accesul la diversele grade ale ierarhiei. De aceea ar fi cu totul inutil să insistăm asupra a ceea ce se cheamă „templele fără porți”, „școlile unde nu se învață”, sau asupra constituției unor organizații ce nu au niciunul din caracterele unei „societăți” în sensul european al cuvântului, care nu au formă exterioară definită și uneori nici nume, și care creează totuși între membrii lor legătura cea mai efectivă și mai indisolubilă cu puțință; toate acestea n-ar putea să reprezinte nimic pentru imaginația occidentală, ceea ce-i este familiar neoferindu-i aici niciun termen de comparație valabil.

La nivelul cel mai exterior, există fără îndoială organizații care, fiind angajate în domeniul acțiunii, par mai ușor sesizabile, deși ele sunt secrete într-un alt mod decât toate asociațiile occidentale ce au pretenția mai mult sau mai puțin justificată de a poseda acest caracter. Aceste organizații nu au în general decât o existență vremelnică; constituite în vederea unui scop special, ele dispar fără să lase urme din momentul în care și-au îndeplinit misiunea; e vorba de simple emanații ale altor organizații mai profunde și permanente, de la care își primesc direcția reală, chiar atunci când șefii lor aparenti sunt cu totul străini de ierarhia Taoistă. Unele dintre ele, care au jucat un rol considerabil într-un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, au lăsat în spiritul poporului amintiri ce se exprimă sub o formă legendară: astfel, am auzit povestindu-se că odinioară maeștrii cutărei organizații secrete au luat un pumn de ace și l-au aruncat pe jos, și că din aceste ace s-au născut tot atâția soldați gata înarmați. E exact istoria lui Cadmus ce semăna dinții dragonului; și aceste legende, pe care vulgul are doar vina de a le fi luat în literă, au sub aparența lor naivă o valoare sim-

bolică foarte reală.

Se poate de altfel întâmpla, în multe cazuri, ca asociațiile în discuție, sau cel puțin cele mai exterioare, să fie în opoziție și chiar în luptă unele cu altele; observatori superficiali au concluzionat din acest fapt, împotriva celor spuse de noi, că în aceste condiții, unitatea de direcție nu poate exista. Aceștia uită că direcția în chestiune este dincolo de opoziția pe care o constată, și nicidecum în domeniul unde se afirmă această opoziție, singurul pentru care este valabilă. Dacă tot le-am răspuns unor asemenea opozanți, le vom mai aminti doar învățătura Taoistă despre echivalența lui „da” și „nu” în indistinția primordială, și în ce privește punerea în practică a acestei învățături, îi retrimitem la istorioara crescătorului de maimuțe.

Credem că am spus suficient pentru a se înțelege că influența reală a Taoismului putea să fie extrem de importantă, deși rămânea întotdeauna invizibilă și ascunsă; nu doar în China există lucruri de acest gen, dar se pare că aici au fost aplicate mai constant decât în alte părți. Se va înțelege, de asemenea, că aceia care posedă o oarecare cunoaștere a rolului acestei organizații tradiționale trebuie să nu se încreadă în aparențe și să se arate foarte rezervați în aprecierea unor evenimente de felul celor ce se derulează acum în Extremul-Orient, judecate prea adesea prin asimilare cu ceea ce se întâmplă în lumea occidentală, fapt ce le face să apară într-o lumină complet falsă. Civilizația chineză a trecut prin multe alte crize în trecut, regăsindu-și finalmente întotdeauna echilibrul; în fond, nimic nu indică până acum că actuala criză ar fi mult mai gravă decât precedentele, și chiar admitând că ar fi așa, acesta nu ar fi un motiv pentru a presupune că ea trebuie obligatoriu să atingă ceea ce este cel mai profund și mai esențial în tradiția rasei, fiind suficient poate un mic număr de oameni ca s-o păstreze intactă în perioadele de tulburare, căci lucrurile de acest gen nu se sprijină pe forța brută a multitudinii. Confucianismul, nereprezentând decât partea exterioară a tradiției, poate chiar să dispară în cazul în care condițiile sociale ajung să se schimbe într-atât încât să necesite constituirea unei forme cu totul noi; însă Taoismul este dincolo de aceste contingente. Să nu se uite că înțeleptul, conform învățăturilor Taoiste la care ne-am referit, „rămâne liniștit în centrul roții cosmice”, oricare ar putea fi circumstanțele, și că nici chiar „năruirea universului nu i-ar trezi nicio emoție”.

Traducere de Daniel HOBLEA

* Partea a doua și ultima a capitolului X din volumul postum *Aperçus sur l'ésotérisme islamique et le taoïsme*, Éditions Gallimard, Paris, 1973; text apărut inițial în „Le Voile d'Isis”, 1932, pp. 485-508 (n.t.).

¹ *Liun-yu*, VII.

² *Tchoang-tseu*, V.

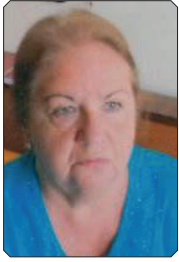
³ *Ibid.*, XI.

⁴ *Ibid.*, XXIV.

⁵ *Ibid.*, XIX.

⁶ Plantă tropicală - *Colocasia esculenta* (n.t.).

⁷ *Tchoang-tseu*, II.

Flavius Lucăcel sau despre singurătate ca stare de spirit

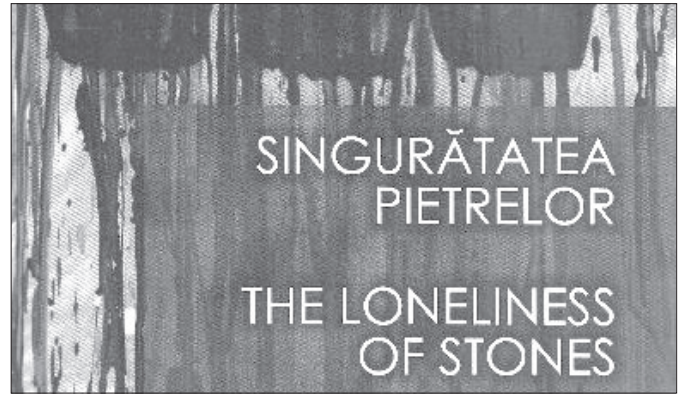
Ioana SASU-BOLBA

Anul acesta, juriul de la Premiile UNITER a nominalizat piesa dramaturgului clujean Flavius Lucăcel „Singurătatea pietrelor”, înscrisă în competiție alături de multe alte piese. Acum câteva zile, piesa a fost publicată de Editura Limes și s-a îndreptat spre cititori. Sigur, acest eveniment ne produce bucurie și mulți vor spune „E clujean de-al nostru!” și cu asta l-au și uitat. Doar că Flavius Lucăcel este un prezent continuu și uitarea nu-și are locul.

Flavius Lucăcel este un artist complex, neașteptat, care se „desfășoară” pe mai multe planuri. Asta în situația în care nu prea se mai citește teatru, adică nu prea se mai citește. „Artisticul” din el se infiltrează mai peste tot: în cuvintele sale, în privire, în înfățișare, în felul în care atacă viața, în intensitatea la care o trăiește, dar și în felul cum o abordează în piesele sale. Subliniez acest aspect deoarece Flavius este mai înainte de toate pietrar sau un pietrar – artist, un pietrar – dramaturg. Faptul că este pietrar nu face decât să întărească subtil latura sa artistică, căci arta și natura (în cazul nostru pietrele – și în realitate și în piesă) au fost întotdeauna complementare și au format o unitate. Acest lucru se știa din antichitate. Noi preferăm să-l uităm. Abordarea vieții, în piesele sale, este dură ca piatra, dar și poetic-sentimentală, plină de compasiune pentru oameni, pentru personajele sale. Combinația celor două aspecte este atât de personală încât te lasă, de multe ori, fără cuvinte. Ca să nu mai întind discuția, eu cred că Flavius are talent. El s-a născut să scrie piese de teatru. Indiferent ce altceva mai face.

Piesele sale atacă o lume abstractă și foarte concretă în același timp. Totuși, dintre toate piesele, „Singurătatea pietrelor” este diferită și, ca atare, ocupă un loc aparte. În ea nu este doar compasiune, ci este iubire. Iubire pentru viață, pentru părinți, pentru copii (are și el trei copii și îi iubește nespuse), pentru copii bolnavi și, nu în cele din urmă, pentru prietenul său, copilul autist. Cei care și-au luat răgazul să trăiască lângă un copil autist știu că el este o sursă miraculoasă de iubire și căldură. Un paradox!? Iubirea este cu atât mai puternică și mai reală cu cât ea este amestecată cu durerea incapacității de a ajuta.

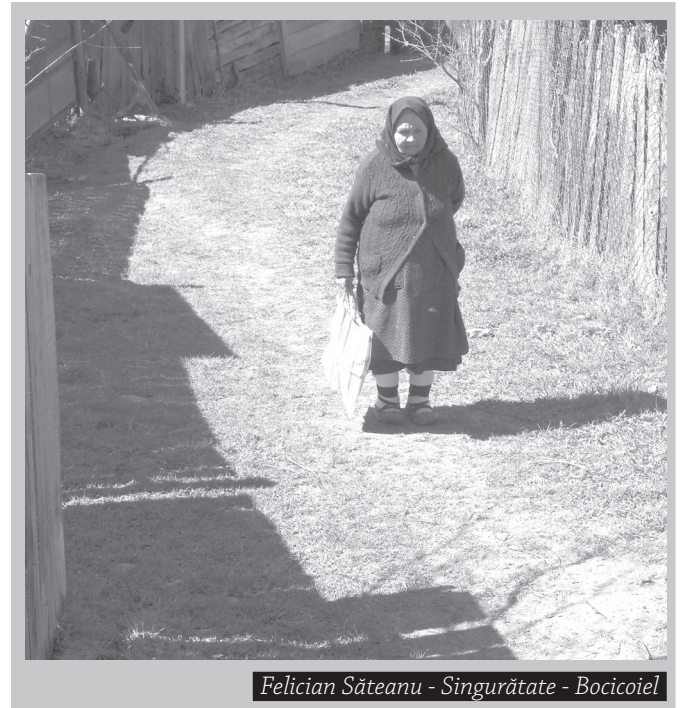
Piesa este povestea schițată a unui copil autist care, cu micile sale puteri „încearcă” să-și țină părinții împreună și lângă el. Câți părinți realizează drama prin care trece orice copil în clipa în care părinții hotărăsc să se despartă? Indiferent de greutate, părinții care au copii ar trebui să rămână împreună! Este una dintre concluziile piesei (cea poetică). Viața aduce cu sine atâtea necazuri și obstacole ce nu pot fi depășite,

încât omul nici nu mai are timp să vadă și părțile ei frumoase. Dar *Frumosul* rămâne ca un garant pentru zilele triste ce pot urma (concluzia filozofică). Când am ajuns la final, am fost oarecum intrigată. Acel copil care a fost mereu centrul piesei și al universului părinților săi... nu apărea în „Scena finală”. Am vrut să-l întreb pe Flavius Lucăcel: „Dar unde e copilul?” Mi s-a strâns inima și, pur și simplu, m-am temut să o fac (concluzia realistă).

Există ceva comun între copilul din piesă, Flavius Lucăcel și noi: singurătatea. Oricât de mulți am fi, suntem de fapt în momentele esențiale ale vieții *singuri!*

Cine vrea să se confrunte și altfel cu viața, va citi (sau vedea pe scenă, de ce nu?!) piesa lui Flavius Lucăcel ca pe un simbol al unui prezent continuu!

Felician Săteanu - Singurătate - Bocicoiel

Drumul cărților –

1. Muzica melancoliei

DEMÉNY Péter

Despre romanul lui Vlad Roman

O carte melancolică – cred că asta e cea mai bună definiție a romanului de debut al lui Vlad Roman. Un roman bun, deși pare câteodată tras de păr datorită unor soluții.

Ce este dragostea? Aceasta-i întrebarea. Întrebare care, după cum știm, îi intrigă pe oameni deja de niște milenii bune. Cum nu există un singur răspuns corect, se acceptă orice răspuns credibil.

Cât mai aproape de tine spune că dragostea este un lucru care se pierde, și, în cel mai rău caz, se uită. David, care scrie scrisoarea lungă de-o carte, îl pierde pe Robert care are un accident cu barca foarte asemănător crimei din *O tragedie americană* a lui Theodore Dreiser, iar Ana, iubita lui Robert, îl uită, pentru că în același accident își pierde memoria.

Scrisoarea îi este scrisă chiar Anei, pentru a o ajuta să-și reamintească viața; dar, așa cum reiese din răspunsul scurt al ei, ea nu reușește să-și amintească poate cea mai importantă întâmplare a vieții ei. Mai este atunci asta viața ei? „Șoimii au zburat astăzi mai sus decât de obicei. Sunt animalele mele favorite: pentru sinceritate, distanța discretă, seriozitatea deciziei, viteza fabuloasă cu care reacționează, apoi simplitatea și tonurile elegante ale mișcărilor lor și câte încă. Se roteau deasupra mea lăsându-mi impresia că eu sunt vizat, nu șoarecii de câmp sau puii de iepuri.” (p. 9)

Acest paragraf ar putea sta alături de primul paragraf din *Amintiri din copilărie* sau cel din *Craii*. Anunță cu o forță „minor” melancolia de care am amintit și faptul că toate se vor întâmpla oglindindu-se cumva în regnul animal. David este ihtiolog care se ocupă cu peștii ketoa (am aflat de la Adina Dinițoiu că specia

asta a fost inventată de Vlad Roman), îi va cumpăra lui Robert o iguană, certurile dintre Marta, soția lui David, și David, dintre Robert și David, dintre Robert și Ana au mereu o „oprire” printre lilieci, pești etc.

Oare de ce? Cred că deoarece personajele le invi-diază oarecum pe animale, despre al căror suflet nu știu nimic, dar au senzația că văd indiferența în ochii lor, sau poate înțelepciunea. Martin, iguana lui Robert dăruită lui de David, așteaptă plimbarea și după moartea gazdei sale. „Când m-am trezit luni dimineața, Martin privea pe geam ploaia de afară.” (p. 170) Oare nu noi, oamenii „citim” aici că ar fi vorba despre melancolia lui Martin? O iguană se uită pe geam: atîta tot.

„Minor” – nu întâmplător am utilizat o expresie muzicală. Totul este muzical aici, de la textura frazelor pînă la ambiguitatea eroticii. Ambiguitate care spune mai multe despre dragoste decât ar spune cuplările din fiecare capitol. *Cât mai aproape de tine* este un roman foarte atent scris.

De ce am pomenit de soluții trase de păr? Ce-i drept, m-am gândit numai la una, dar majoră. Așa cum spune și Adina Dinițoiu în excelenta-i recenzie, „romancierul îl pune pe David” să-i repovestească Anei viața ei. O scrisoare atît de lungă este aproape inimaginabilă, oricît de prieteni ar fi fost cei doi, deși ambiguitatea eroticii, tranzitivitatea ei (David îl iubește pe Robert care o iubește pe Ana) se răsfrînge asupra acestei prietenii. Dar să concedem că o introspecție este mai întotdeauna ceva forțat, greu de înțeles pentru ceilalți.

Oricum, *Cât mai aproape de tine* este o carte bună, și un debut foarte frumos.

Felician Săteanu - Joc pe Valea Vaserului - Vișeu de Sus

Texte inutile

Ioan F. POP

Trebuie să fii bun în viață, rău în scris și inacceptabil în modul de a le judeca pe acestea. Trebuie să privești lumea cu ochiul mansuet al altei lumi. Trebuie să privești omul din postura lui Dumnezeu. De fapt, trebuie să anulezi orice imperativ pentru a face survolul abisal al eului. Merită să fii doar ceea ce nu sînt și nu pot fi ceilalți. Merită să fii tu însuși chiar cu riscul de a rata specia din care faci parte.

*

Prima formă de prostie, oricît ai ști, este încîntarea de sine, autoadulația nețărîmîrită. Faptul de a te proiecta bovaric în tot ceea ce nu te cuprinde, de a te măsura doar cu ceea ce nu înțelegi. Constată că știi absolut sigur că știi. Am ajuns atît de jalnici, încît nici prostiile nu mai au nici o originalitate. Mulți se lăfăiesc în prostiile altora, în stupidenii de împrumut. Alții cred că nu mai merită făcut nici minimul efort de a fi proști autentici. Căci necesită prea multă osteneală și efort creativ. Să mobilizezi o oarecare deșteptăciune nativă pentru a fi prost, iată paradoxologia absolută a prostiei. Unii fac eforturi aproape inteligente pentru a fi idioți, după cum alții se prostesc mimînd înțelepciunea. Ceva greu de suportat – prostul simandicos, atotsuficient, care își argumentează savant prostia. Să rîzi de prostie – de acord. Dar pînă cînd?

*

Omul este mult prea mic pentru a putea încheia o lume atît de mare. Nici chiar Dumnezeu nu-i poate cere asta. Omul nu a fost făcut pentru a-l egala pe Dumnezeu, ci pentru a se egala pe sine, pentru a se instala sacral în umanitatea sa. O lume de dumnezei și un singur om – un paradox creațional greu de gîndit. Totuși, dacă voia o altă lume, Dumnezeu trebuia să facă din fiecare om un Isus Cristos. E greu de închipuit o lume de dumnezei ducînd dorul unui om, tînjind chiar și după terestrele lui păcate.

*

Turismul – o imbecilitate sezonieră, cea mai gregară modalitate de a scăpa de tine însuși, simplă dromomanie – *peregrinationes profanas*. (Cînd cineva se gîndește să plece într-un anumit loc, ar fi bine să se gîndească la plectiseala celor care trăiesc acolo, la dorința lor de a vedea tocmai locul din care pleci sâstisit. Unii trec total indolenți pe lîngă ceea ce alții speră să vadă vreodată. După cum se miră uimiți de ceea ce au alții, neștiind nimic despre ceea ce au acasă). De fapt, locurile străine ne ajută să ne privim altfel eul pasager. Ne ajută să ne descoperim pe noi înșine ca vechi *cunoștințe*. Ultima extravaganță turistică pe care ne-o putem permite – drumul spre cimitir.

*

Să cauți de-ne-găsitul cu răbdare de mistic, cu precizie de anahoret. Să duci ideile în imposibil, în ultima lor turnură lexicologică. Să așterni peste ele acele tăceri mai grele decît piatra. Să te lași purtat de pașii nerostirilor dintii, de întunericul ce-ți bate în tîmple. Să alungi prezentul în viitorul trecut. Să mai cutreieri încă prin propria-ți absență. Să mai fii cu toate datele ne-ființei. Eul – mobilizarea tuturor resurselor care nu au nici un temei, a energiilor risipite pe iluzii. Eul – argumentul ultim a ceea ce nu poate fi demonstrat.

*

Dacă de la unii filosofi am învățat să gîndesc împotriva propriei gîndiri, de la alții am învățat să nu gîndesc decît în afara oricărei constrîngerii, chiar și a celei impersonale a eului – non-gîndirea activă. Unii m-au învățat să mă dez-văț de cel care nu își locuiește cuvintele. Alții m-au mobilizat cu patosul lor nihilist, m-au împins pe mica mea insulă pustie. Mă caut mereu prin alții și nu mă regăsesc prin nimic. Căci mă caut întotdeauna în gîndurile pe care le-am părăsit, în cuvintele rătăcite în primele idei. Mă caut acolo unde niciodată nu ajung.

*

Nu vreau, sub nici o formă, să devin prostolog sau, mai grav, prostosof (de prostofil, ce să mai spun!). Nu vreau să mă *specializez* în prostia umană – deși aici ne naștem cu toții specialiști. Vreau doar să-i înțeleg puterea de iradiere, magnetismul și fatuitatea care ne doboară. Vreau să văd pînă unde poate merge în detrimentul înțelepciunii. Să observ cîtă *inteligență* îi trebuie pentru a rămîne mereu ea însăși, de unde își trage omnipotența și omniprezența. Mă sperie totuși gîndul că, după o spusă a lui H. Heine: „În lumea asta sînt mai mulți proști decît oameni”.

*

De multe ori, filosofia explică lumea cu noi de-ne-înțelesuri. O decorticează pînă îi sporește enigma. Filosofia este drum, niciodată popas. Pentru că ea merge nu ca să ajungă undeva, ci ca să exerseze în sine faptul de a merge. Căci încotro să meargă ideea, gîndul? Meritul filosofiei e acela că ea nu duce nicăieri. Duce doar la cîteva interogații care lasă existența mai bogată cu o sumă de dileme. Filosofia ne obișnuiește cu ceea ce credem că nu putem înțelege, complică lucrurile, aparent simple, pînă ce acestea devin complexe. Filosofia este luxul gratuit al căzutului pe gînduri, fascinația trecerii imposibilității în inexplicabil. „Filosofia, în felul în care folosim noi cuvîntul, este o luptă împotriva fascinației pe care o exercită asupra noastră formele de exprimare” (L. Wittgenstein).

Jurnal de lectură

O zonă etnologică fabuloasă

Victor RUSU

Poet, publicist, reductabil epigramist și pamfletar, profesorul **Victor Becheanu** ni se înfățișează, de data aceasta, prin apariția valorosului volum **„Obiceiuri ale vieții de familie”**, în ipostaza inedită, surprinzătoare, de remarcabil etnolog, de înzestrat, pasionat cercetător științific al unei ancestrale, fabuloase zone etnofolclorice – „Zona de sub Codru-Maramureș”.

Într-un succint „Cuvânt înainte”, scris cu onestitate și impresionantă modestie, autorul își argumentează amplul, susținutul demers științific de absența inexplicabilă a „unui studiu sintetic cuprinzător în sfera folclorului, ... despre zona «De sub Codru», până în prezent aproape neglijată de cercetători”.

Autorul mai face precizarea la fel de necesară și semnificativă că „la baza lucrării stă materialul cules cu ajutorul unui chestionar întocmit de autor, materialul oferit de studiul istorico-etnografic comparativ: Nașterea, Nunta, Înzmormântarea la români al lui S. Fl. Marian, studii monografice, culegeri de folclor, reviste de folclor precum și propriile-mi cunoștințe asupra obiceiurilor românilor De sub Codru”.

Cartea se deschide cu un capitol de factură esoterică și, pe alocuri, poemătică, „Românul și codrul” sau „Codrul – frate cu românul”, scris fluent, expresiv și marcat de interpretări inedite, de o subliniată originalitate și inteligență speculativă și disociativă, în legătură cu importanța, funcționalitatea și înrâurirea majoră, complexă a pădurii în viața (etnografia) și istoria poporului nostru, precum și cu privire la polivalența semantică, în planul expresivității și sugestiei lirice, a atât de frecventului motiv poetic al „codrului” în folclorul nostru.

Apoi, așa cum reclamă orice studiu monografic temeinic, de certă ținută științifică, dedicat unei anume zone etnofolclorice, urmează o „prezentare generală”, adică o descriere geografică atractivă, pitorească, a fascinantului topos al Maramureșului, arealul „De sub codru”, însoțită și de o succintă trecere în revistă a îndeletnicirilor și meșteșugurilor tradiționale, a obiceiurilor, datinilor și sărbătorilor arhaice ale zonei investigate.

Structura de rezistență, factologică, ideatică și informativă, a întregii cărți se constituie din cele trei capitole dense, semnificative și, mai ales, reprezentative și revelatoare pentru subiectul abordat, „Nașterea”, „Nunta” și „Înmormântarea”, consacrate momentelor fundamentale ale unui destin omenesc. Substanțialele capitole în discuție se citesc cu viu interes, cercetătorul științific Victor Becheanu fiind dublat de un prozator de real talent, care narează captivant, ani-

mat, cu o sensibilă capacitate evocatoare și plastici-zantă, bogata, ampla suită a datinilor, obiceiurilor și credințelor încorporate armonios, mitic, în veritabilul ceremonial menit a sublinia importanța fiecăruia dintre reperele existențiale menționate. Ceremonial căruia autorul are inspirația și disponibilitățile narative de a-i conferi structura unui sui-generis scenariu dinamic, implicant, al unui posibil filon documentar de factură etnografică și folclorică. De remarcat, în aceste condiții, știința și arta regizorului etnolog de a alterna cu finețe și rafinement al compoziției unui demers narativ, descriptiv și interpretativ viabil, percutant, de substanță, planul documentar-informativ cu cel ideatic, al pluralelor implicații de ordin simbolic și alegoric al elementelor tradiționale de scenografie, de acțiuni și gestică, al pieselor de folclor poetic ancestral, de o excepțională valoare estetică și inițiatică, orații, cântece ritualice, descântece, bocete, „strigături și versuri de înzmormântare”, întregul corpus de texte de o impresionantă bogăție, diversitate, originalitate și valoare estetică, tipărit la Anexa I a volumului, cu subtitlul explicit „Folclorul obiceiurilor de familie”.

Întregul volum „Obiceiuri ale vieții de familie” de Victor Becheanu se constituie într-o remarcabilă sinteză a unei întinse, aprofundate activități de cercetare științifică, desfășurată după o metodologie complexă, riguroasă, asemănătoare în multe privințe, celei concepute și aplicate cu rezultate strălucite de reprezentanții dintâi ai celebrei școli de sociologie monografică, întemeiate la București de marele om de știință Dimitrie Gusti. După modelul Gusti, autorul cărții a întocmit un amplu chestionar, care a fost difuzat pe întreaga arie investigată unui eșantion reprezentativ de informatori, s-au efectuat profesionale numeroase „anchete pe teren” materializate de înregistrări și culegeri bogate de „material” etnofolcloric, în bună parte inedit și de o valoare inestimabilă și, nu în ultimul rând, s-a consultat o amplă bibliografie a domeniului și alte surse documentare, i s-a asigurat cărții o edificatoare, sugestivă iconografie.

Aleasa, impecabila ținută științifică a cărții profesorului de limba și literatura română Victor Becheanu este conferită, între atâtea altele, și de funcționalitatea de ordin informativ a unui prețios și extrem de util aparat critic, întocmit după toate normele filologice și bibliografice: două anexe cu texte de folclor poetic, glosar, note, indici de informatori și bibliografie.

Cartea „Obiceiuri ale vieții de familie” de Victor Becheanu are, cu certitudine, valoarea unei contribuții etnologice de referință.

Miros de pământ umed

Alexandru JURCAN

Doar acolo unde tu consideri că e casa ta, pământul comunică subtil cu tine, îți trimite semne, ba chiar mirosul inconfundabil de după ploaie. Acum e caniculă, chiar cinefilă, terasele sunt pline cu halbe de bere, numai că eu, puțin nostalgic în seara asta, mă întorc spre un film care tocmai despre reîntoarceri vorbește.

Filmul *Înapoi acasă* (*Louder Than Bombs*) din 2015 e regizat de Joachim Trier, care ne-a regalat cu filmul *Oslo* anii trecuți. Da, am scris bine, nu e Lars Trier, desigur, însă Joachim are toate șansele să devină un nume inconfundabil. Joacă în film Isabelle Huppert, Gabriel Byrne, Jesse Eisenberg (vi-l mai amintiți din *The Social Network*?) și minunatul Devin Druid (era băiatul de 13 ani din *Olive Kitteridge*).

Hai, țineți-vă bine, intrăm în osatura filmului... Ești tatăl cu doi copii. Soția Isabelle a murit într-un... accident. Era fotograf celebru, dar s-a sinucis. Am distrus suspansul, asta e... Așa trebuia să le spui copiilor de la bun început. Conrad e adolescent recalcitrant. Așa îl vezi tu. Mereu cu jocuri pe calculator.

Când vrei să-i vorbești, își trage o pungă pe față. Rolul de părinte e greu. Ai senzația că „stai în calea lor”. Au nevoie de tine? Nici tu nu ești ușă de biserică. Te culci cu profesoara lui Conrad, atunci nu te mira că băiatul a scuipat-o în fața clasei. Celălalt fiu, Jonah, e căsătorit și nefericit. Vine la tine și face amor cu o fostă amantă. Soția ta – dispăruta – era amanta celui ce-a publicat acum articolul lung despre Isabelle. Ce faceți cu viața voastră? Nu știi că introvertitul Conrad observă totul? Că iubește în secret o fată ce se dovedește superficială. I-a lăsat la ușă o scrisoare, adică sufletul lui ascuns. Mărgăritare... cui? Care fată e beată, vomează în fața lui, distrugând orice himeră, apoi face pipi în spatele mașinii, iar dâra lichidă atinge pantoful lui Conrad. Cu siguranță, Conrad nu era solidar cu lumea din jur. Adulți perverși, mincinoși. Trădări. Superficialitate. Noapte. Zgomotul periutei de dinți. Lătrat de câine. Somn fragmentat. Cine e de vină? De ce s-a sinucis Isabelle? Chiar nu vreți să vedeți filmul?

Apărarea

Lucrurile inutile se aruncă la gunoi

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Îmi amintesc perfect cu ce pasiune am trăit până acum, începând de la menținerea unor afaceri și terminând cu mersul prin literatură. Ce îmbârligături, clenciuri, războaie, vanități, trufii etc. am provocat până acum, crezând că sunt un unicat. Da' de unde – eram „în rând cu lumea”! Unicat aș putea deveni abia acum, după ce am experimentat cam tot ce este important în societate, abia acum când mi-e lehamite și lene, iar alte resurse pentru a reveni „la normal” nu am de unde scoate.

Lucrurile inutile se aruncă la gunoi, așa am învățat. N-ar fi oare mai potrivit să mor, dacă tot nu mă simt de trebuință cuiva? Iată o idee cât de cât interesantă, dar și aici intervin câteva nebuloase de factură exterioară: să mă sinucid nu se cade. Să mor de bună voie când vreau eu – nu pot (ar însemna să pot și învia). Să plătesc pe cineva să mă omoare, n-am bani (să cer împrumut mi se pare ridicol). Nici cum nu dă bine.

Cel mai lesne ar fi să-L invoc pe Dumnezeu. Să-mi

rezolve problema; dar probabil că ar râde de mine, dacă nu cumva o face chiar acum, așa că tot la mintea mea limitată trebuie să recurg. Și cum știu deja că apelez degeaba – îmi desfac o bere, în încercarea de-a provoca viziuni de tip șamanic; cine știe ce răspunsuri pot obține drogându-mă astfel, deși mă îndoiesc: am mai practicat beția și nu m-am ales decât cu o sete enormă.

Acuma, serios: ce sens au blocurile astea înalte? Trebuie să plătești pentru tot ce consumi. Ce sens are să faci agricultură, să ai casă la țară? Trebuie să plătești impozite. La mașini – taxă auto, la mersul pe jos – taxă de habitat, la salariu – reduceri și impozit pe profit, la țigări și bere – accize, la a face greve – polițai care te bat. Etc. Și tot serios: la plecatul pe-un munte – n-ai ști cu ce să-ți duci zilele, afară de faptul că te-ai pripăși pe la vreo mănăstire (dar și acolo te-ar pune la muncă și te-ar trezi în miez de noapte să te rogi). Și ultra-serios: ce să fac să scap de încrengătura asta aiuritoare?

Transilvanismul și studiul istoriografic al lucrării lui Kós Károly

VARGA István Attila

1) Definiere

Transilvanismul este greu de definit, deoarece în momentul apariției, acest concept nu a primit o formă fixă, o definiție clară. În publicistică, el a fost folosit cu sensuri și scopuri diferite. Din această cauză și-a pierdut caracterul de termen¹. O opinie asemănătoare este exprimată de Kós Károly când afirmă: „Este adevărat că nu poate fi definit conținutul material al transilvanismului... dar eu nu pot defini conținutul material al frumosului sau al religiei...”² Totuși, e necesară definirea conceptului, ținându-se seama de caracteristicile comune ale semnificațiilor³.

O definiție destul de clară este următoarea: transilvanismul, în interpretare politologică, este o mișcare politică și ideologică apărută, înainte de 1918, în cadrul Statului Maghiar și, după 1918, în cadrul Statului Român, care servea îndeplinirii scopurilor regiunii Transilvaniei. În planul literaturii, el a propus prezentarea unei spirit transilvan⁴.

Originea lui, politică și literară, poate fi situată în a doua jumătate a secolului XIX, în urma acordului semnat de Ungaria cu Austria din 1867. În literatură, după 1870 încep să apară mișcări regionale, iar în plan politic, începând cu noul secol apar tot mai multe mișcări împotriva centralizării⁵.

2) Origini

În ceea ce privește originea transilvanismului, Sárréti Sándor a afirmat că transilvanismul timpuriu nu a luat naștere din mentalul transilvan, ci este o formă adoptată a radicalismului maghiar din acea perioadă, adaptându-se situației istorice, politice, culturale din Transilvania în contextul dat de unire⁶.

Kós Károly a văzut la originea transilvanismului întreaga istorie a acestei zone. Într-o lucrare puțin cunoscută, el prezintă pe scurt momentele cruciale din istoria acestei zone în felul următor.

Începând cu înfrângerea dacilor de către romani, Transilvania este de sine stătătoare. Odată cu venirea populațiilor migratoare, ea se modifică. Însă cel mai mare efect asupra ei l-a avut venirea maghiarilor, fiindcă acest moment reprezintă nașterea culturii în această zonă⁷.

În acești 1000 de ani, două evenimente au influențat major istoria Transilvaniei. Primul este aducerea coloniștilor sași, al doilea adoptarea protestantismului simultan cu autonomia principatului⁸.

În 1000 de ani, cele trei națiuni, maghiarii, sașii și românii și-au păstrat caracterul propriu. Însă maghiarii de aici sunt diferiți de cei din Ungaria, românii de cei din Țara Românească sau Moldova, iar sașii de

germani. Această păstrare a caracterelor proprii acestor popoare nu a exclus formarea unei populații unite, a unei culturi aparte, transilvănene⁹.

În manifestul transilvanismului se afirmă foarte clar că această regiune „are o istorie proprie de 1000 de ani, cu o conștiință transilvană proprie și cu o cultură proprie”¹⁰. Astfel, Kós Károly încearcă să sublinieze că Transilvania și-a păstrat mereu o anumită autonomie, atât politică, dar mai ales culturală.

Ideea acestei autonomii a fost subliniată și exploatarea de stilul *secession*, adică varianta austro-ungară a artei 1900.

În acest context, Transilvania era considerată cel mai autentic spațiu maghiar, fiind o regiune autonomă în perioada ocupației otomane, iar ulterior primind puține influențe dinspre Austria¹¹. Din Transilvania au fost cercetate mai ales două zone: ținutul Secuiesc și Țara Călatei. Un grup numit „Fiatlok” (tinerii), din care făceau parte foștii absolvenți ai Universității Tehnice din Budapesta, printre ei fiind și Kós Károly, și-a căutat inspirația în arhitectura locală din Țara Călatei¹².

3) De la Transilvania la Țara Călatei

Pentru a înțelege textul care urmează să fie prezentat și analizat, consider necesar să prezint câteva date biografice despre Kós Károly.

El s-a născut în 1883, sub numele de Kosch Károly, la Timișoara. În anul 1887 s-a mutat cu familia în Sibiu, iar în anul 1892 în Cluj, unde a început să studieze la colegiul reformat. În anul 1900 a avut un contact important cu Țara Călatei, când a pribeșit în această zonă. Anul următor a terminat studiile la colegiu și și-a dat examenul. Acesta avea să fie anul când și-a cunoscut viitoarea soție¹³.

Însă în 1902 pleacă la Budapesta pentru a studia la Universitatea Tehnică, absolvind în 1906. După o perioadă se întoarce la Cluj, iar în anul 1908 realizează proiectul pentru casa părintească, care se va ridica peste doi ani la periferia Clujului¹⁴.

În 1909 își cumpără o moșie în Stana, unde va construi casa numită *Varju Vara*. După ridicarea acesteia, o va lua de soție pe Bálazs Ida, fiica preotului din Turea¹⁵. Datorită acestor relații strânse cu Țara Călatei, în 1911 îi apare lucrarea cu titlul *Régi Kalotaszeg*.

În primul capitol tratează istoria Transilvaniei în raport cu istoria arhitecturii din această zonă. Aici autorul prezintă cum ar fi arătat această zonă și cum trăiau oamenii în perioada primelor secole din mileniul II. O întâmplare care a schimbat acest aspect, a

fost aducerea sașilor, deoarece ei au început să construiască orașe cetăți și biserici într-o manieră nouă. Cu toate acestea, chiar după venirea lor exista o arhitectură autohtonă: „construit de maghiari, pentru maghiari”¹⁶.

Mai departe se trece la prezentarea lui Bethlen Gábor, dar acțiunile lui sunt interesante mai mult din perspectiva momentului în care aduce arhitecți italieni și introduce astfel un nou stil, diferit de cel autohton. În aceeași manieră îl analizează și pe Rákóczi György, dar pe el îl consideră un domnitor autentic, care salvează și readuce arta tradițională, deoarece știe de ce au nevoie maghiarii¹⁷.

Un moment neplăcut l-a constituit venirea Habsburgilor și aducerea unui nou stil, care îl va înlocui pe cel specific acestei zone. Însă, acea arhitectură specifică nu a dispărut, ci s-a păstrat în anumite zone, de pildă în Țara Călatei¹⁸.

Următorul capitol este destinat istoriei Țării Călatei prin prezentarea monumentelor acesteia, cum ar fi cetățile și bisericile, dar prezintă și familii nobiliare. Consideră că aceste biserici nu sunt autentice și că doar cele construite din secolul XVII ar fi. În opinia lui și bisericile de lemn românești sunt creații transilvane¹⁹.

Următoarele pagini au o strânsă legătură cu arhitectura tradițională, deoarece prezintă, comparând prezentul cu trecutul, cum au fost exploatate lemnul și piatra pentru folosirea lor în construcții²⁰.

Într-o nouă epocă se trece prin momente tragice, când, din cauza lui Rákóczi György al II-lea, sultanul trimite 150000 de tătari pentru a se răzbuna. În același timp, tot din cauza lui Rákóczi, izbucnește un război civil între maghiarii și românii din munți numiți „mocani”. Acesta a avut loc în 28 februarie 1659 și este descris printr-o poveste auzită din moși strămoși²¹.

După ce ia sfârșit atât răzburarea sultanului, cât și războiul civil, Țara Călatei primește aspectul pe care îl avea în momentul când Kós Károly scria această lucrare. Turnurile zidite au fost înlocuite cu turnuri clopotnițe din lemn, bolțile cu tavane casetate din lemn, iar acoperișurile vor fi realizate din șindrilă. Astfel, spiritul maghiar a fost introdus în materia bisericilor medievale²².

Cartea este continuată în stilul specific unui arhitect, încercându-se a se recrea clădiri de locuit din acele perioade îndepărtate. Pentru a reuși aceasta, studiază sursele din acele secole și arhitectura populară. În timp ce recrează clădiri, începe, în spiritul *secesion*, să caute înrudiri cu arhitectura vernaculară nordică. Aici găsește caracteristici comune cu Finlanda și Norvegia, cu popoarele germanice, anglo-saxone și cu nordul Franței, dar afirmă că totuși există un caracter specific care rezultă din gândirea autentică²³.

Încheierea a fost scrisă tot în spiritul artei 1900. Se aduce un elogiu artei populare și se prezintă importanța exploatării acesteia. În același timp se resimte atașarea lui pentru această zonă și transilvanis-

mul.

4) De la istoria faptică la monumente

În scrisul istoric al lui Kós Károly există o istorie faptică manifestată prin acțiunile unor persoane sau ale unor grupuri. Aceasta este urmată de un efect asupra materiei, fiind o altă istorie a patrimoniului.

Acele efecte pot fi pozitive, de creare și ridicare a unor opere arhitecturale, sau negative, prin distrugerea unor elemente de patrimoniu, a unor sate sau a unor oameni chiar. În textul de mai sus, aceste efecte negative au fost cauzate indirect de Rákóczi György al II-lea și direct de tătari.

În timp ce istoria faptică este închisă în timpul trecut, operele arhitecturale sunt meta-istorice, fiindcă nu sunt limitate de timp, ci din trecut au ajuns în prezent și vor ajunge în viitor. Însă și acele opere arhitecturale vernaculare care s-au distrus, paradoxal, au evadat din trecut datorită gândirii și acțiunii omului tradițional. Opera inițială este reconstruită în aceeași manieră, din aceleași materiale și cu același scop. În acest fel și spiritul este identic cu cel original.

5) Subiectivitatea lui Kós Károly

În *Régi Kalotaszeg* apare timpul trecut, care este descris, timpul prezent, în care se regăsesc monumentele, și cel al autorului, în care el creează opera și meditează, timpul lui subiectiv. Asupra acestui timp și a acestui spațiu în care creează și apare eul subiectiv, atrage atenția cititorului din introducere. El afirmă că această lucrare nu este scrisă cu un scop științific, ci pentru a lăsa moștenire gândurile. Din această cauză el își permite să intervină direct în decursul lucrării cu observații emoționale. Prin urmare, eu îl văd pe Kós Károly asemenea unui istoric, care dorește să fie corect prin faptul că își asumă subiectivismul și nu-i induce cititorului iluzia obiectivității.

1 Tóth Sándor, „A transzilvanizmus fogalmáról” în *Tiszatáj*, an 1974, nr. 1, pp. 54-55.

2 Kós Károly, „Jelszó és mítosz?” în *Erdélyi Helikon*, an 1937, nr. 10, p. 769.

3 Tóth Sándor, *op. cit.*, p. 55.

4 <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/4785/>, accesat la data de 02.05.2016.

5 *Ibidem*.

6 Tóth Sándor, *op. cit.*, p. 56.

7 Kós Károly, „Beszélnek Erdély kövei is”, în *Napkelet*, an. 1920, nr. 3, pp. 136-137.

8 *Ibidem*, pp. 137-138.

9 *Ibidem*, pp. 138-140.

10 Kós Károly, *Kiáltó szó*, Kolozsvár-Cluj, 1920, p. 4.

11 *Moștenirea Culturală Transilvaniană, an II, nr. 02/2012*, pp. 2-3.

12 *Ibidem*, pp. 4-5.

13 <http://adatbank.transindex.ro/inchtm.php?akod=4808>, accesat la data de 20.XII.2015.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*.

16 Kós Károly, *Régi Kalotaszeg*, Atheneum, 1911, pp. 6-8.

17 *Ibidem*, pp. 9-10.

18 *Ibidem*, pp. 11.

19 *Ibidem*, pp. 12-21.

20 *Ibidem*, pp. 22-25.

21 *Ibidem*, pp. 27-33.

22 *Ibidem*, pp. 33-35.

23 *Ibidem*, pp. 36-50.

Contribuții la istoria partidului comunist în Sălaj. Alegerile din 1946

Dănuț POP

După cum am arătat în studiul precedent¹, în martie 1945 erau în întreg județul puțin peste 20 de membri de partid. Nici vorbă de vreo organizare a acestora: partidul nu avea secții, școală de cadre, corespondent de presă sau serviciu financiar. Cu partidul la guvernare și trupele sovietice în țară, situația s-a schimbat însă, curând. Crește numărul membrilor, se creează structurile necesare, femeile și tineretul capătă un minim de organizare, iar conferința organizației județene Sălaj a P.C.R., din 11 noiembrie 1945, stabilește sarcinile prioritare: eliminarea totală a burgheziei și elementelor „reacționare”, întărirea partidului și arătarea „adevăratei puteri” a acestuia în alegeri².

Publicația de limba română care apărea atunci în județ, „Democratul - organul Frontului Plugarilor din Carei”, scrie despre viitoarele alegeri încă din 12 septembrie 1945, consemnând spusele lui Teohari Georgescu, ministrul de interne: „Pentru prima oară în istoria țării vom avea alegeri libere și cu adevărat democratice. Aceste alegeri le poate garanta însă numai guvernul de largă concentrare democratică Petre Groza sub care toate categoriile sociale din țara românească se bucură de toată libertatea. Pentru fasciști, hitleriști și reacționari nu poate exista libertate în România”³. Apoi, într-un alt articol: „Guvernul face lucrările pregătitoare pentru alegeri și este sigur de victoria partidelor democratice care colaborează la actuala guvernare”⁴. Și iarăși, după încă două săptămâni: „legea electorală elaborată de d. Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, va fi în curând supusă consultării partidelor politice, ceea ce înseamnă că data viitoarelor alegeri se apropie. Data lor nu are prea mare importanță...”⁵

Problema alegerilor din România a fost abordată și în cadrul Conferinței de la Moscova, din decembrie 1945: „Cele trei guverne sunt gata să dea M.S. Regelui Mihai sfatul pe care l-a cerut în scrisoarea Sa din 21 August 1945 asupra lărgirii bazei guvernului român. M.S. Regele va fi sfătuit ca un membru al partidului național-țărănesc și un membru al partidului liberal să fie cuprins în guvern (...) guvernul român astfel organizat va declara că alegeri libere și nestingherite vor fi ținute cât de curând posibil, pe baza votului universal și secret”⁶.

Guvernul se conformează, iar la 8 ianuarie 1946 se desfășoară un Consiliu de Miniștri extraordinar. Sunt prezentați noii miniștri (Mihail Romniceanu și Emil Hațieganu, intrați în guvern la 7 ianuarie 1945, din

partea P.N.L., primul, și P.N.Ț., al doilea, ca miniștri fără portofolii), și se propune spre aprobare „executarea integrală a hotărârilor luate între 16 și 26 Decembrie 1946 la Moscova, de către Miniștrii de Externe ai Uniunii Sovietelor, Regatului Unit și Statelor Unite”. Consiliul de miniștri declara: „1. – Efectuarea alegerilor generale legislative în cel mai scurt timp posibil; 2. – Asigurarea libertății acestor alegeri care vor fi făcute pe baza sufragiului universal și secret, cu participarea tuturor partidelor democratice și antifasciste, care vor avea dreptul să-și prezinte candidații; 3. – Asigurarea libertății presei, a cuvântului, a religiei și a dreptului la asociație”⁷. Ca urmare a acestei declarații, „Guvernul de largă concentrare națională prezidat de Dl. Dr. Petre Groza își primește în sfârșit binemeritata satisfacție: recunoașterea sa ca guvern legal al României”⁸. Regele reia legăturile cu Guvernul, iar primul ministru este decorat la 26 mai 1946 (titlul articolului din „Democratul”, nr. 40 din 2 iunie 1946, este acesta: „Suveranul apreciază realizările Guvernului. Decorarea d-lui Dr. Petre Groza președintele consiliului de miniștri. M.S. Regele a înmănat personal primului ministru înaltul ordin ce i-a fost conferit”).

Presa popularizează și prevederile noii legi electorale, lege a cărei apariție a fost amânată, totuși, până în iulie 1946. Sub titlul „M.S. Regele a semnat noua lege electorală”, „Democratul” consemna: „Au drept de vot: Cetățenii români dela 21 de ani, femeile și militarii. Pot fi aleși: Cetățenii români dela 25 ani, femeile, funcționarii publici, militarii și magistrații, care sunt miniștri sau subsecretari de stat. Sunt nedemni de a vota, și a candida: criminalii ordinari, vinovații de dezastrul țării și criminalii de războiu, militanții împotriva națiunilor unite, candidații legionari și gogo-cuziști, conducătorii organizațiilor fasciste din Ardealul de Nord, epurații, conducătorii centralei evreilor, membrii asociațiilor româno-germane și maghiaro-germane, miniștrii, subsecretarii de stat, secretarii generali, prefecții și primarii antonescieni sau din Ardealul de Nord. Nedemni nu au voie de a face propagandă în favoarea unui partid sau candidat. Votanții vor fi înscriși în registrul electoral al comunei unde domiciliază...”⁹

La fel, Decretul Lege de convocare a alegerilor, care apare după încă trei luni: „În ziua de 15 octombrie 1946, M.S. Regele a semnat Decretul Lege prin care se convoacă Corpul Electoral din tot cuprinsul Țării pentru a alege membrii Adunării Deputaților... Data

alegerilor a fost fixată pentru ziua de 19 Noembrie 1946, iar Adunarea Deputaților este convocată pe data de 1 Decembrie a.c. În aceeași zi au fost numiți președinții și supleanții tuturor Birourilor Electorale județene din țară. În județul nostru președinte a Biroului Electoral județean a fost numit Dl. Ațeanu Octavian, jude-consilier la Tribunalul Sălaj-Zalău, iar ca supleant Dl. Grădișteanu I. Vasile, judecător la Judecătoria mixtă din Sighet. Imediat după constituirea Biroului Electoral, Blocul Partidelor Democratice din Sălaj a depus următoarea listă de candidați: Mironescu Mera Petre (social-democrat), Silaghi Leontin (Partidul Comunist Român), Dr. Lobonțiu Emil (liberal tătărăscian), Bruder Francisc (social-democrat), Dr. Gheție Ioan (național-țărănist-Alexandrescu), Chimiveș Gheorghe (Frontul Plugarilor), Popescu Grigore (liberal tătărăscian), Veronica Țugoe (Frontul Plugarilor), Dumitriu Paul (liberal tătărăscian)¹⁰.

„Lupta” comuniștilor pentru câștigarea alegerilor, începută, de altfel, neoficial, încă din martie 1945 (cu reinstalarea administrației românești în Transilvania de Nord și reforma agrară; acestea, împreună cu readucerea prizonierilor din Rusia și ușurarea condițiilor armistițiului sunt considerate, de către presa timpului, marile realizări ale guvernului Groza, n.n.) se desfășoară în acest cadru, iar sălăjenii înscriși în partid la sfârșitul anului 1945 (mai puțin de 5.000, inclusiv cu cei din plășile Carei și Valea lui Mihai, la o populație de peste 360.000 locuitori; cam 1,5%!) fac din munca de pregătire a alegerilor și de câștigare a lor o chestiune de viață și de moarte, așa cum precizase Chimiveș Teodor în conferința județeană: „Dacă nu vrem să murim, trebuie să reușim!”

Dar partidul comunist are deocamdată mari probleme nu doar cu membrii de rând, ci și cu cadrele proprii. Un „Raport al secției de Educație Politică a județenei Sălaj” îi caracteriza astfel pe cei opt activiști de care dispunea: „nu toți au nivelul politic și experiența necesară”; „sunt unii care nu sunt cinstiți, elemente neverificate, a căror scoatere din producție a fost o greșeală mare, care arată lipsa de vigilență în

general ce domnește la Zalău”; unii aduc „numai rușine partidului”; aceștia „vor trebui trimiși înapoi în producție, unii chiar excluși din partid”¹¹.

Toți activiștii de partid, de calitate îndoielnică sau nu, vor fi însă folosiți în pregătirea alegerilor, împreună cu o parte din membrii de partid (nu se spune cât de mare e această parte, dar ținând cont că adeziunile încă erau colective, presupunem că unii dintre acești membri de început nu participau la viața de partid) și cu „unele elemente din celelalte organizații și partide democratice” (iarăși, așa cum chiar șefii știau, unele dintre acele organizații erau doar de decor). Activitatea lor va consta, în principal, în „vopsirea semnelor electorale, afișarea placatelor, vânzarea ziarelor, cărților, materialelor”. Lor li se adaugă cei veniți din afara județului, ca „Conga Gheorghe, de la CC și tovarșa [sic] Roth, dela regională”, ori Leontin Silaghi, secretarul organizației regionale Oradea și membru în Comitetul Central al P.C.R., care stă, în această perioadă, mai mult prin Sălaj. Acesta spune, printre altele, la Carei, încă în 13 ianuarie 1946: în curând vor avea loc alegerile, dar înainte trebuie înlăturate anumite lipsuri, a căror existență se aruncă în cărca democrației și a partidului comunist; nu mergem singuri pe acest drum, avem ca tovarăși de drum organizațiile democratice, angajate și ele la opera uriașă de reconstrucție a țării¹². El vorbește în adunări populare (la Șimleu, în 23 aprilie 1946, se afirmă că au participat 3.000 țărani) și are întâlniri dese cu cei din conducerea organizației din Sălaj, „dând județenei noastre sfaturi organizatorice și de muncă pe linia Partidului Comunist”¹³.

Rapoartele de activitate ale partidului comunist din anul 1946 sunt în măsură să ofere o imagine a Sălajului din acel an hotărâtor pentru soarta țării întregi: „reacțiunea” este în ofensivă și „își arată colții pretutindeni”, inscripții împotriva comuniștilor apar tot mai des pe pereți și ziduri, tineretul „dela școlile secundare” face propagandă împotriva partidului, sediul P.C.R. din Zalău este devastat și tablourile „înțemeietorilor comunismului” sunt „pângărite”, agenții

„maniști” circulă prin județ folosindu-se chiar și de „camioanele militare”, adunările „reacțiunii” se desfășoară încă, agitațiile pe tema națională continuă, au loc bătăi (la Surduc, responsabilii cu reforma agrară „au fost bătuți destul de grav”; tot acolo, au fost atacați activiștii Frontului Plugarilor) și chiar omoruri (la Carastelec, „a fost omorât un membru de partid maghiar de către reacțiunea maghiară”; la Curtuiușeni, „a fost omorât un cetățean român de către cetățeni maghiari”), mașinile partidului sunt atacate chiar și cu focuri de armă (la Aghireș) etc.

Totodată, ele surprind și starea de spirit a populației înaintea procesului electoral: „Părerea cetățenilor în legătură cu alegerile nu este îndeajuns clarificată, unele [sic!] așteaptă cu nerăbdare, alții sunt nepăsători. Românii privesc alegerile 60-70% satisfăcător, maghiarii privesc alegerile bine, o să voteze toți cu U.P.M.-ul, evreii privesc bine alegerile, o să voteze toți cu guvernul, svabii o parte cu U.P.M.-ul și o parte cu guvernul. Raportul de forțe se prezintă astfel: pentru B.P.D. 45-50%, U.P.M. 35%, restul neutrii”. Nici armata nu e uitată: „Ofițerii și soldații din armată în ultimul timp putem să spunem că simpatizează în proporție de 40-50% cu guvernul”¹⁴.

Partidul își constituie și o comisie de „Informare și contrapropagandă”, care transmite periodic conducerii „știri” despre acțiunile și propaganda „manistă”: „merg din casă în casă mințind pe țărani că Maniu a făcut reforma agrară și că el a încheiat armistițiul”; „vorbesc despre colhoz, despre biserică, despre Anglia și America”; „Ziarele lor Dreptatea și Patria sunt distribuite nu în chioșcuri, ci prin intermediari din mână în mână”; „au investit bani în câteva cârciumi unde băieții lui Maniu se îmbată și apoi strigă pe stradă Trăiască Maniu”; le spun oamenilor: „Dacă vreți ca în zece ani să dispară poporul român și toți să mănânce dintr-un cazan, atunci înscrieți-vă la Comuniști”, că „Anglia a declarat război Rusiei și au înconjurat-o. Rusia cere ajutorul României, însă România nu-i proastă ca să-i dea ajutor”, dar și că „evreii pleacă din România pentru că aici nu au un viitor durabil. Că și în Rusia i-a împușcat după Revoluție”, ori că „prizonierii care vin din Anglia și America sunt grași, iar cei ce vin din U.S sunt slabi”¹⁵.

În asemenea condiții, când nu se bucurau prea mult de simpatia populației, nu era ușor pentru comuniști să-și desfășoare campania, chiar dacă aveau la dispoziție poliția, jandarmeria, administrația. În adunări publice, ei încearcă să combată propaganda manistă: „este o minciună sfruntată că noi vrem să facem colhozuri; în trecut când ați muncit, ca biresi și argați pe moșiile boerilor, pe acele vremuri putem spune că existau colhozuri ale domnilor. Nu suntem contra bisericii precum nici contra proprietății individuale”¹⁶, sau folosesc presa pentru același scop, „Țara Românească trebuie să fie o țară monarhică constituțională, deci guvernul luptă pentru întărirea rega-

lității. Credința în Dumnezeu și în morala pe care o propăvăduiește biserica trebuie să fie și va fi temelia legiurilor noastre; proprietate întărită și încurajată de Stat...”¹⁷ Nu sunt însă, peste tot, crezuți. Sunt nevoiți, deseori, să-și lipească afișele noaptea, nu pot la lumina zilei; umblă prin județ însoțiți de o „gardă de apărare formată din 20 tovarăși”, folosesc curieri călări și se folosesc de jandarmi, „în caz de nevoie”, pentru a opri „propaganda manistă”¹⁸.

Au fost organizate, cu sprijinul administrației de stat¹⁹, adunări populare, în care s-au distribuit titluri de proprietate, ori „s-a dat țăranilor presă gratuit”. Sunt vizitați minerii din județ, de la minele Sărmășag, Surduc, Lupoia, Cristolțel și Tihău, iar alte echipe de comuniști merg, în misiuni de propagandă, la sate.

Se serbează 1 mai „cu un fast destul de mare”, dar și cu observația că „populația maghiară nu a luat parte la această serbare în număr corespunzător”; la 5 mai 1946 vine în județ Petru Groza, președintele consiliului de miniștri, însoțit de Romulus Zăroni, ministrul agriculturii, dar și de alți demnitari, pentru a participa la congresul Frontului Plugarilor, la care, scrie „Democratul”, dar și responsabilii partidului, în dările lor de seamă, au „luat parte 12-15.000 oameni”; la 7 mai, „cu ocazia hotărârei de la Paris în județul nostru s-au făcut manifestații de simpatie față de URSS” (în „Democratul” din 10 mai 1946 apărea pe prima pagină articolul cu titlul „Hotărârile Conferinței dela Paris: Transilvania de Nord a fost atribuit [sic!] în întregime și definitiv României”), iar „9-10 Maiu s-a sărbătorit în ziua de 10 Maiu pe întreg cuprinsul Județului după instrucțiunile și lozincile date de Reg. PCR Oradea”, dar se remarcă, din nou, „lipsa maghiarilor”²⁰.

Sub titlul „Platforma-Program a blocului Partidelor Democratice”, presa își informează cititorii despre hotărârea „partidelor democratice ce au alcătuit Guvernul Dr. Petre Groza” de a constitui B.P.D. și a se prezenta pe o singură listă și cu un program comun în alegeri, subliniind că realizările „de până acum” nu sunt „decât începutul operii de refacere și de consolidare a democrației în Țara noastră”, dar și că: „Aceste

alegeri SE VOR DEOSEBI fundamental de cele din trecut prin aceea că de astă dată stau față în față forțele tinerei Democrații Românești, care apără interesele întregului Popor și așa zisele *partide istorice* care nu reprezintă decât interesele reacțiunii”²¹.

Prefectul județului participă la consfăturile și activitățile electorale ale Blocului Partidelor Democratice și are întâlniri cu conducerea Uniunii Populare Maghiare²². Petru Groza vine din nou în județ la 14 octombrie 1946, pentru a indica „drumul ce duce spre limanul mântuirii noastre definitive”, reafirmând, în cuvântarea sa, că nu se vor face colhozuri („nu se vor face pentru că țărănimea a câștigat Reforma Agrară prin luptă și sânge”, „dacă am fi intenționat să facem colhoz la noi în țară am fi făcut aceasta în toamna anului 1944 când împrejurările au fost prielnice”), că între Rege și Guvern nu există diferende („amândoi servim poporul”, „ne-am găsit pe aceeași linie: Regele, Ostașul, Muncitorul, Plugarul și Intellectualul”), că față de Biserică nu se manifestă o atitudine ostilă („Suntem hotărâți pentru Biserică în Stat, pentru că Biserica are menirea de a se îngriji de cele sufletești, pe când menirea noastră, a Guvernului, este de a ne îngriji de cele lumești. Dar cerem preoțimii ca în drumul nostru să fie alături de noi”). Primul ministru a vorbit și despre alegeri, spunând că vor fi fixate „mai curând poate decât vă închipuiți”, că o „victorie a opoziției nu este de loc de dorit pentru că în 48 de ore vrajba s-ar ivi din nou în mijlocul nostru cu rezultate incalculabile”, la adunarea desfășurată la Carei fiind prezenți atunci, conform relatărilor presei, „circa 45.000 oameni”²³.

Conform instrucțiunilor, listele electorale trebuiau finalizate până la 15 septembrie 1946. Nu s-a reușit peste tot, iar termenele, în anumite cazuri, au suferit modificări. Au fost șterși din listele electorale „cca. 3500-4000. Motivul ștergerilor: nedemni și reacționari dușmănoși democrației”²⁴. Epurările, mai ales în aparatul administrativ, au continuat și ele, hotărârile Consiliului de Miniștri în acest sens fiind publicate de „Democratul”, în nr. 26 din 3 februarie 1946. Puterea are, de acum, ca preocupare principală, câștigarea alegerilor²⁵.

Șabloanele cu semnul electoral, Soarele, au fost făcute la timp, dar „la secțiuni de votare semnul a fost mai slab popularizat, iar la comune aproape deloc”²⁶. Pentru „popularizarea semnelui electoral al B.P.D. s-a aranjat un camion special, cu toate materialele necesare și cu o echipă special instruită, a fost trimisă la plăși, - în special în comunele destinate a fi secțiuni de votare (...). Pentru popularizarea candidaților, a realizărilor guvernului, a realizărilor locale, pentru a câștiga populația de partea noastră și a o îndemna să participe la vot, precum și pentru demascarea candidaților reacțiunii s-au tipărit 212.500 manifeste și afișe (...). Acest material, împreună cu materialul primit de la București a fost difuzat în întreg județul. S-au confecționat: 300 table, cu mâner, câte patru pentru fi-

ecare secție de votare, cu inscripțiile: *Votați lista Nr. 1, cu Semnul Soarele*. De asemenea, s-au confecționat săgeți indicatoare, pentru toate secțiile de vot, pe cari de asemenea a fost gravată aceeași inscripție. S-au confecționat table mari, cu lozinci, care au fost puse la toate intrările în oraș. Mașina cinematografică a fost trimisă în comunele reședințe de secții de votare. În timp ce rula filmul de propagandă, o echipă specială organiza acțiuni de vopsit. Studioul de asemenea a fost pus în slujba campaniei electorale, difuzând apeluri, manifeste și programul radio. Am căutat să îmbunătățim singura publicație săptămânală, din capitala județului, *Graiul Sălajului*, punându-l în întregime în slujba campaniei electorale, tratând problema ajutorării regiunilor înfometate de secetă, popularizarea candidaților B.P.D.-ului, realizările guvernului, dări de seamă despre diferite adunări de lămurire politică etc. Ziarele de partid, precum și celelalte ziare democratice au fost distribuite în această lună mai mult gratuit. În total au fost distribuite 16.500 buc. Vestea Satelor, 6500 ex. Scânteia, 3200 Lupta Poporului, 500 *Graiul Sălajului* etc. Secția de Studii și documente și-a dat concursul pentru demascarea dlui. Pop V. Ioan și a dlui Domșa Iuliu, candidați maniști. S-au organizat acțiuni de vânzare a cărților și broșurilor noastre, în toate zilele de târguri, precum și cu prilejul diferitelor adunări populare...”. Acest impresionant material propagandistic a fost împărțit pe plăși „și chiar dacă luăm în considerare că un procentaj n-a ajuns în mâna oamenilor, totuși marea majoritate a fost împărțit la târguri și adunări”. Totuși, raportorul spune și mai mult referitor la interesul populației pentru acest material: „La Crasna, secretarul partidului tovul Peșteșan a vândut afișe la kg. Deși nu știm concret probabil că asta s-a întâmplat și în alte locuri”²⁷.

Graiul Sălajului, săptămânalul de limba română²⁸, ce apare la Zalău începând din august 1946, pus în „întregime în slujba campaniei electorale”, a apărut în ultimele două săptămâni de dinaintea alegerilor, de „câte două ori pe săptămână”. Totuși, *Graiul Sălajului* nu are încă „o popularitate așa cum ar trebui”, iar „colportajul ziarului este foarte slab”. Se face și men-

țiunea că ziarele „în cea mai mare parte au fost distribuite la Zalău, la chioșcul de ziare, iar restul avem un tovarăș Penzeș Adalbert care vinde în străzi”²⁹.

Listele de candidaturi, declarate valabil depuse la Biroul electoral al județului Sălaj până în seara zilei de 29 octombrie 1946, orele 20.00, erau: Lista Nr. 1. - Blocul Partidelor Democratice; Lista Nr. 2. - Uniunea Populară Maghiară; Lista Nr. 3. - Național Țărănesc-Maniucartelat cu Național Liberal-Dinu Brătianu și Lista Nr. 4. - Țărănesc Democrat-dr. N. Lupu”. Lista nr. 1. cuprindea următoarele nume: Petru Mironescu-Mera, Leontin Silaghi, Paul Dimitriu, Francisc Bruder, Dr. Ioan Gheție, Teodor Chimiveș, Ioan Pușcaș, Țugoie Veronica și Ilie Călăuz. Stabilirea ordinii pe lista partidului (B.P.D., Lista nr. 1), a dus la mari nemulțumiri. În raportul de activitate al partidului pe perioada 20 septembrie - 20 octombrie 1946³⁰, în partea dedicată muncii în Blocul Partidelor Democratice, se strecoară și astfel de informații: „Până la data depunerii listelor munca în bloc a fost destul de armonioasă, iar de la acea dată nu mai există nici o înțelegere, deși tovul Mechiu Miron a căutat să convingă pe cei nemulțumiți de realitatea lucrurilor. Blocul a fost vizitat de delegați ai Centrului (...), dar cu toate acestea neînțelegerea celor nemulțumiți a dus până acolo că au plecat la București pentru satisfacere”; de aici, modificările față de lista inițială anunțată în presă.

Cum s-a desfășurat procesul electoral, cum au câștigat comuniștii alegerile? Documentele oficiale, păstrate în fondurile Tribunalului județene, indică victoria B.P.D. Sunt totuși de găsit, în rapoartele de activitate ale activiștilor de partid din perioada desfășurării alegerilor, informații despre fraudarea scrutinului, despre măsuri de forță împotriva opoziției ș.a.m.d. Unele cazuri au fost deja dezvăluite, în studiile apărute pe marginea acestei teme, altele însă nu. Vom prezenta câteva, edite sau inedite, pentru o imagine cât mai reală asupra scrutinului decisiv din noiembrie 1946.

Astfel, la Jibou, „ca să nu se fi întâmplat eventuale dezordini a fost nevoie să fie arestat huliganul Dr. Victor Fărcașiu etc. (etc., în acest caz, înseamnă și alții, n.n.) care făceau mari provocări în rândul țărânimii, așa că alegerile au fost făcute în liniște în cele opt secții care au aparținut plasei”³¹.

La secția de votare nr. 47, Subcetate: „A sosit și părintele din Iaz care nu și-a arătat nici un fel de delegație și nici nu ne-a spus nimic. I-am spus, com. Iaz urmează pe la 11-12 și să părăsească locul. El a plecat și oamenii mei de încredere urgentă [sic!] l-a urmărit și au observat că într-o casă face politică contra guvernului și l-am deținut până la orele 19 jumate. Am mai deținut încă 3 oameni fără observațiunea populației”³².

La Zalău³³, „pe motivul că biroul electoral are ceva de discutat au fost rugați delegații și asistenții să părăsească sala pe câteva minute și să aibă grijă să nu

intre nimenea în sală. În minutele acestea goală [sic!] președintele cu biroul a pus în urnă cca. 500 de voturi la secțiunea I-a și 300 la secțiunea II-a. Întrucât voturile era pregătite de înainte toată socoteala n-a ținut decât două minute. Așa că delegații și asistenții abia au ieșit afară că au fost chemați înapoi. În felul acesta nici n-a trecut în mintea lor nimic în legătură cu urna. Iar mai departe n-am lăsat să se gândească pentru că imediat am dat drumul cetățenilor pentru votare”. Dan Alexandru, instructorul județean, autorul raportului citat, explică în amănunt și o altă metodă, bazată pe neatenția reprezentanților partidelor de opoziție, prin care „în cursul zilei am introdus în urna secției a II-a 200 bucăți, iar la secțiunea I-a unde delegații opoziționiștilor erau Dr. Jarca și un țăran din comuna Ortelec n-am putut din cauza vigilenței lor să introducem decât cca. 50-60 bucăți”.

La Cehu Silvaniei, „am reușit ca să obținem o mulțime de voturi de 700 Buc. încă în seara zilei de 18, care prin votanți în total 910 din partea B.P.D.-ului (prin urmare, rezultatul real al B.P.D. ar fi fost de doar 210 voturi!), opoziția 1.106, uniunea UPM-ului 213, lupiștii 114, după toate eforturile și năzuința pe care am depus-o”³⁴.

Într-un „Raport despre activitatea alegerilor din secția de votare nr. 59 Săcășeni”, semnat de către „responsabilul față de partid”, Olariu Victor, se arată că în dimineața votării au introdus în urnă 1000 de voturi cu Lista nr. 1, au dat ceasurile înapoi cu o jumătate de oră pentru a nu putea fi prezenți delegații opoziției la constituirea biroului electoral, au sigilat urna și au început votarea; numărătoarea, la fel, s-a desfășurat corect până pe la 600 de voturi cu lista 1, arătate tuturor, apoi, pe fondul descurajării și neatenției opoziției, se spunea „lista nr. 1” și se arunca repede „buletinul în foc”³⁵.

La Cehăluț, un alt „responsabil”, Conea Gheorghe, împreună cu președintele secției de votare și sublocotenentul Niculescu, a pregătit 1000 de voturi „nr. 1, care au fost introduse în urnă dimineața la orele 7,15”. După ce „Urna a fost trecută prin fața delegaților goală de unde pe urmă am intrat în localul școlii unde

s-au introdus biletele ștampilate cu o zi înainte. Imediat au fost chemați și asistenții înăuntru și a început votarea... Raportorul scrie mai departe: „La sfârșit s-a comunicat rezultatul următor: B.P.D. 1544, U.P.M., 528, Maniu, 578, Lupu 38. Rezultatul real, ar fi fost: B.P.D. 500, U.P.M. 450, Maniu 950, Lupii 138”³⁶.

Un alt mod de operare la Moftinul Mare, unde acțiunea de introducere în urnă a voturilor favorabile comunistilor se petrece nu dimineața, ci în timpul mesei de prânz: „pe când erau cu toții la masă, eu (secretarul cu educația politică delegat din partea comunistilor acolo, n.n.) m-am reîntors împreună cu grefierul Cioclu punând la încercare toată prezența de spirit cu toate că eram spionați din toate părțile am reușit să introducem în localul de vot cca. 700 buletine de vot pe care le-am introdus în urnă. Cu toată vigilența delegaților maniști, totuși nu au reușit să observe”³⁷.

Alte informații, în procesele-verbale ale ședințelor biroului comitetului județean P.C.R. La 21 noiembrie 1946, în prima ședință de acest fel de după alegeri, la care au participat 11 persoane, s-au prezentat rapoartele responsabililor de plăși. Iată doar câteva afirmații ale responsabililor partidului, făcute în acest cadru restrâns, referitoare la alegeri și rezultatele obținute. La Carei: „Lucăceni și Ianculești, slabe”; „n-au votat cu BPD unii din muncitori”; „în comunele române n-am putut avea o influență destul de mare” (tov. Barabas). În plasa Cehu: „Ungurii au votat cu ochiul”; „s-a lansat o știre că guvernul nu are decât 10%”; „gărzile pentru ordine n-au făcut nimica” (Coller). La Crasna: „Crișan Augustin n-a voit să semneze procesul verbal”; „opoziția puternică”; „ungurii au votat cu ochiul” (Soporan). În Tășnad: „Santăul a votat cu ochiul”; „Notarul din Santău a fost contra BPD” (Laza). În Zalău și plasa Buciumi: „Comuna Crișeni a votat cu ochiul”; „Ungurii din Cristur și Gârcei au votat cu ochiul”; „Poptelecul reacționar” (Huluba). În plasa Supur: „Organizațiile slabe, P.C slab, F.P. la fel”; „La Derșida suntem slabi și Babța rău” (Dr. Csillag)³⁸.

Contestațiile opoziției oferă alte date prețioase despre desfășurarea procesului electoral și falsificarea rezultatului acestuia. Astfel, se depun contestații, „contra numerotării (numărării, n.n.) voturilor de la secția de votare nr. 50 Acăș”; „la secția de votare nr. 31 Unguraș (azi, Românași), cu privire la împăturirea greșită a voturilor”; „la secția de votare nr. 33 Vașcapău (azi, Poarta Sălajului) cu privire la oprirea delegaților și asistenților”; „la Secția de votare Nr. 1 Zalău referitor la despuerea scrutinului”, pentru că „alegătorii nu și-au primit certificatele”, „contra operațiunilor premergătoare”, ori pentru că „Biroul Electoral refuză comunicarea rezultatului alegerilor pe secțiile de votare”. Toate sunt respinse³⁹.

Dacă adăugăm și repartizarea comunelor pe secții de votare (comuna Arduzel n-a putut vota; multe comune au de făcut un drum lung pentru a ajunge la secția de vot; de pildă, cei din Brusturi votează la

Poarta Sălajului), constituirea de secții speciale pentru militari (la secția 3 militară, unde votează Cercul Teritorial Sălaj, Legiunea de Jandarmi Sălaj și Batalionul 7 Vânători de Munte, rezultatul comunicat arată că toți cei 509 înscriși în liste au votat cu Lista guvernului!), abuzurile împotriva reprezentanților partidelor de opoziție (nu mai sunt lăsați să intre în secțiile de vot pe motiv de întârziere, nu participă la numărarea voturilor, sunt „deținuți” ș.a.m.d.), rezultatele comunicate oficial sunt de înțeles.

Rapoartele asupra activității desfășurate de organizațiile de partid din perioada alegerilor și imediat următoare ne arată cum a privit partidul comunist campania electorală, alegerile propriu-zise și perioada care a urmat. Sarcina de căpetenie a organizației județene de partid a fost „câștigarea bătăliei alegerilor” (raportul pe 20 octombrie – 24 noiembrie⁴⁰). În acest scop partidul a urmărit: „legarea liniei noastre politice cu rezolvarea nevoilor zilnice ale maselor”, „lupta împotriva speculei”, „ridicarea nivelului politic al cadrelor”, dar și „evidențierea cadrelor care se vor distinge în lupta electorală”.

Deși aceste sarcini, „n-au putut fi duse integral la îndeplinire (...) am putut înregistra succesul deosebit ca în alegerile parlamentare dușmanii noștri să nu poată trimite niciun deputat în parlament”. Raportul face și aprecieri, nu lipsite de importanță, referitoare la președinții și grefierii secțiilor de votare: „Aceștia au fost aleși cu destulă grijă, din materialul pe care-l aveam în acest județ – iar rezultatul alegerilor a confirmat aceasta”.

Sunt prezentate și rezultatele oficiale ale votului: B.P.D. 115.085 voturi, 64,49%; U.P.M. 44.086 voturi, 8,71%; P.N.Ț. 15.508, 2,10% (o greșeală evidentă, de fapt P.N.Ț. 8,68%; interesant că, deși nici în previziunile cele mai optimiste comunistii nu-și dădeau mai mult de 50%, B.P.D. va obține în județ, și prin metodele dezvăluite, peste 64%; cu aceste rezultate, cele nouă mandate convenite Sălajului vor merge spre B.P.D, șapte mandate și U.P.M., două); P.T.D. Lupu 3.762, 2,10%, și se fac referiri asupra desfășurării procesului electoral: „trebuie să menționăm că, pe alocuri gărzi-

le noastre de pază n-au prea funcționat, iar delegații noștri stând mai mult în localul Secțiilor de vot, nu s-au ocupat îndeajuns de masa de popor care aștepta afară, astfel că agenții reacțiunii și-au putut desfășura în voie propaganda (...). În rândurile acestor agenți s-au găsit în special preoții și studenții”.

Se fac aprecieri și despre partidele politice de opoziție: „Am avut în județ pe dnii. Zaharia Boilă, Corneliu Coposu, candidați pe lista P.N.Ț. dar n-au desfășurat nici-o adunare publică (...). Au încercat să organizeze, în ziua alegerilor, mici acțiuni de mase, dar fără nici un rezultat. Astfel, în comuna Creaca, din plasa Jibou, au reușit să forțeze urna după începerea operațiunilor de votare, arzând buletinele de vot care se găseau în lăuntru (puse probabil, de dinainte, la fel ca în cazurile prezentate). După sigilarea urnei din nou, votarea a decurs mai departe în liniște, aici agenții maniști au avut concursul Comandantului gărzii militare, serg maj. Juaju Gheorghe din Rgt. 92 inf. Despre acest fapt am sesizat autoritățile militare competente”.

Raportul se încheie cu câteva concluzii, convenite într-o „consfătuire restrânsă cu responsabilii județeni și regionali, cari au activat în plăși în timpul campaniei electorale”. Ce a determinat victoria asupra reacțiunii, în opinia lui Leontin Silaghi, prezent la consfătuire: realizările „pe plan intern cât și extern” ale guvernului Groza, sprijinul primit de la „aparatură de stat” și materialele de „propagandă și instructorii politici”. Dar tot el prezintă și părțile negative ale campaniei și alegerilor: „munca slabă în direcția elementului feminin, slabă muncă de educație de la om la om, lipsa combativității, curajului și spiritului de jertfă a forțelor noastre, idem a vigilenței, slaba muncă organizatorică” (ar fi de mirare, totuși, cum, cu asemenea lipsuri și slăbiciuni, recunoscute și asumate deschis, s-au putut câștiga alegerile, dacă nu am fi văzut cum au procedat comuniștii și „aliații” lor, înainte și în ziua votării). Raportul este semnat, „pentru secretarul județean”, de Miron Mechiu, viitor prefect al județului Sălaj⁴¹.

Un al doilea raport⁴², privitor la activitatea desfășurată de la 24 noiembrie până la 22 decembrie 1946, cuprinde informații despre perioada imediat următoare alegerilor. De la început se arată că liniștea și tăcerea de după alegeri n-au durat mult. În plasa Șimleu Silvaniei situația rămânea încordată, „fiind aici cuibul reacțiunii Bădăcinul. Mai fiind aici și o mulțime de elemente reacționare de nepoți ai lui Maniu ca Popa Raț, din Jurtelecul Șimleului, Dr. Pop Ionel...”. În plasa Cehu Silvaniei situația era grea, „mai ales că o serie de maniști sunt prin regiunea Codrului”. În plasa Valea lui Mihai „se fac cele mai odioase afaceri. Priprietorul plasei Farkas Victor în public și în localuri manifestă contra regimului”. În plasa Tășnad, „reacțiunea manistă se manifestă prin fostul candidat inginer agr. Filip Sever cari în adunări publice manifestă ura între naționalități, antisemitismul și antisovietismul”. De

asemenea, „Reacțiunea” își manifestă nemulțumirea pentru înfrângerea din alegeri și prin lansarea a „fel și fel” de zvonuri: „că alegerile nu sunt valabile și că nu sunt aprobate de Anglia și America”, și că „în curând vor fi alte alegeri”. Raportul este semnat de secretarul politic al partidului comunist, Sabău Gheorghe.

Dar, după cum se știe, protestele opoziției pe lângă puterile occidentale pentru anularea alegerilor au rămas fără rezultat, partidul comunist a ieșit întărit în urma remanierii guvernamentale care a urmat retragerii din guvern a reprezentanților opoziției, iar la 1 Decembrie 1946, Regele Mihai a deschis lucrările parlamentului nou ales, validând astfel alegerile.

Note:

1. D. Pop, „Contribuții la istoria partidului comunist în Sălaj. Începuturile”, în „Caiete Silvane”, serie nouă, an XII, nr. 5 (136), mai 2016, pp. 17-24.

2. Pe tema alegerilor din 1946 în Sălaj au apărut mai multe studii. Voi menționa aici doar unul: C. Grad, D. E. Goron, „Alegerile parlamentare din noiembrie 1946 în Sălaj. Pregătire, desfășurare, rezultate”, în „Sovietizarea Nord-Vestului României”, Satu Mare, 1996, pp. 143-203, foarte bine ilustrat documentar, autorii publicând, din fondul P.C.R. Sălaj, ca anexe, multe rapoarte de activitate, procese-verbale etc., folosite și în elaborarea acestui studiu.

3. „Democratul”, nr. 6, 12 septembrie 1945, p. 4.

4. *Idem*, nr. 14, 11 noiembrie 1945, p. 3.

5. *Idem*, nr. 16, 25 noiembrie 1945, p. 5; data alegerilor avea, dimpotrivă, foarte mare importanță, iar partidul comunist, conștient de reprezentarea sa insuficientă în teritoriu, le va amâna de mai multe ori, până când va fi sigur că le poate controla și câștiga.

6. „Democratul”, nr. 21, 1 ianuarie 1946, p. 6.

7. *Idem*, nr. 23, 13 ianuarie 1946, p. 1.

8. *Idem*, nr. 27, 10 februarie 1946, p. 1.

9. *Idem*, nr. 46, 21 iulie 1946, p. 4; Senatul a fost desființat de guvernul Groza, prin decret, încă din iunie 1946, legea electorală din 15 iulie 1946 confirmând acest lucru. Va fi reînființat după revoluția din 1989.

10. *Idem*, nr. 59, 27 octombrie 1946, p. 4.

11. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare S.J.A.N. Sălaj), Fond P.C.R., dosar 11/1946.

12. Vezi întreaga cuvântare, în „Democratul”, nr. 24, 20 ianuarie 1946, p. 4.

13. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 2/1946, f. 21.

14. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 2/1946, f. 67.

15. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 11/1946; vezi și Marin Pop, „Viața politică în nord-vestul României (1869-1948). Partidul Național Român și Național Țărănesc din Sălaj”, Ed. Argonaut, Ed. Porolissum, 2007, pp. 183-213.

16. „Democratul”, nr. 45, 15 iulie 1946, p. 1.

17. *Idem*, nr. 42, 16 iunie 1946, p. 1; presa putea lăsa să se creadă aceste lucruri, deoarece apar numeroase articole elogiatoare la adresa regelui, altele despre marile sărbători religioase, obiceiuri și tradiții sau despre necesitatea întăririi proprietății țărănești și sunt publicate chiar pastorale arhieresti (ex: în „Democratul” din 21 aprilie 1946, pastorală I.P.S.S. Dr. Valeriu Frențiu); de asemenea, ziarul publică, pe prima pagină, în mai multe numere, începând cu 7 iulie 1946, „Puncte din Programul Blocului Democrat”, ca: asigurarea regimului democratic și a suveranității depline a Statului Român în cadrul monarhiei constituționale; respectarea proprietății individuale; asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești; asigurarea liberei manifestări a credințelor religioase; drepturi politice, economice și sociale pentru femei, drepturi egale pentru naționalitățile con-

locuitoare, consolidarea și apărarea păcii etc.

18. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1946, f. 26.

19. La începutul anului 1946 a fost schimbat și prefectul. În locul Dr. Virgil Câmpeanu, care condusese județul „când obligațiunea satisfacerii îndatoririlor la cari ne-am angajat prin Convenția de Armistițiu implica sacrificii serioase, după aproape totala distrugere a inventarului agricol și a economiei naționale, când aprovizionarea populației era aproape imposibilă”, a fost numit Dr. Eugen Chișiu, care, „fiind fiul unui vrednic paroh din acest județ, ne îndreptățește nădejdea că-și va face un titlu de mândrie din ridicarea economică și culturală a țărânimii din Țara Silvaniei”; vezi articolul „Ne părasește un prieten”, în „Democratul”, nr. 27, 10 februarie 1946, p. 1 precum și mesajul lui Virgil Câmpianu la plecarea din funcția de prefect, în „Buletinul Oficial al județului Sălaj”, an XXIII, nr. 7/1946, p. 1; mesajul lui Eugen Chișiu, la instalarea în funcție, a fost publicat în Buletinul oficial al județului, nr. 8/1946, pp.1-2; de asemenea, despre cei doi prefecti amintiți, vezi D. Pop, D.E. Goron, „Prefecții județului Sălaj. O istorie în documente”, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2007, p. 65; trebuie făcută și mențiunea că în iulie 1946 a fost modificată și împărțirea administrativă a județului, care va avea de acum un oraș reședință de județ („Zalău”), două orașe nereședință (Carei și „Șimleul-Silvaniei”) și 131 de comune rurale compuse din 299 sate, vezi întregul „Tablou de împărțire administrativă”, în „Buletinul Oficial al județului Sălaj”, nr. 34/1946, pp. 1-19.

20. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 2/1946, f. 21-26;

21. „Democratul”, nr. 41, 9 iunie 1946, p. 1; vezi și C. Grad, D.E. Goron, *op.cit.*, pp. 143-153 și 167-168, unde sunt publicate și analizate documentele referitoare la constituirea, componența, ședințele de lucru etc., ale B.P.D. Sălaj.

22. „Democratul”, nr. 49, 15 august 1946, p. 1.

23. Vezi întreaga desfășurare a manifestației și cuvântarea întregală, în „Democratul”, nr. 58, 20 octombrie 1946, pp. 1-3.

24. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1/1946, f. 6; poate fi o posibilă cauză a faptului că, de pildă, pe listele electorale din Chichișa sau Ciurmărna nu se găsesc decât 32, respectiv 20 alegători, iar pe cele dintr-un sat comparabil ca mărime, Vașcapău (Poarta Sălajului), apar 235; în Vașcapău, oficial a învins lista nr. 3, Maniu, cu 1486 de voturi față de 1426 pentru lista nr. 1, a guvernului.

25. Vezi, I. Zainea, „Campania de purificare a administrațiilor publice din județele Bihor, Maramureș, Satu Mare și Sălaj în vederea câștigării alegerilor din toamna anului 1946”, în „Acta Musei Porolissensis”, XXVII, Zalău, 2005, pp. 415-428, unde se găsește și situația primarilor și ajutorilor de primar din județul Sălaj schimbați în vara anului 1946.

26. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 2/1946, f. 28.

27. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 2/1946, f. 29; vezi, publicat integral, „Raport lunar, despre munca secției de Educație Politică a județului Sălaj, între 24 octombrie și 24 noiembrie”, în C. Grad, D. E. Goron, *op.cit.*, pp. 198-201.

28. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 11/1946, f. 23.

29. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 11/1946, f.23; în numărul din 1 septembrie 1946, la un an de la apariție, în „Democratul” se scria: „Datorită câtorva colaboratori inimoși, devotați guvernului dr. Petru Groza, s-a reușit ca gazeta în ultimele sale numere să pornească pe făgașul unei linii cu adevărat juste și democratice, eliminând încetul cu încetul pe acei colaboratori cari n-au înțeles chemarea vremurilor istorice de azi...”; cu toate acestea, nu a putut scăpa de la dispariție; publicația a popularizat semnul electoral al B.P.D. Soarele, începând cu numărul din 1 septembrie 1946, însoțit de lozinci ca: „Prin acest semn vom învinge. Trăiască victoria Blocului Partidelor Democratice în alegeri”, „Niciun vot pentru reacțiune! Toate pentru B.P.D.!” „Cetățeni! Votați Soarele! Semnul B.P.D.”, „Români! Votați Soarele! Semnul B.P.D.” etc.

30. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1/1946, f. 63-66.

31. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 31/1946, f. 17; Dr. Vic-

DEMOCRATUL

Data alegerilor a fost fixată pentru ziua de 19 Noembrie

Președinția Consiliului de Miniștri comunică :
La 15 Octomvrie 1946 la ora 16 a avut loc la Președinția Consiliului de Miniștri un consiliu de miniștri sub președinția d-lui Primministru dr. Petru Groza. În acest consiliu s'a hotărât data definitivă a alegerilor parlamentare, fixându-se pentru ziua de 19 Noembrie 1946.
Consiliul de miniștri a luat sfârșit la ora 17.

In Franta s'a votat noua Constituție

In ziua de 13 Octomvrie 1946 au avut loc în Franta referendul pentru adoptarea sau respingerea noi Constituții.	Republicană Populară a fost votată după cum urmează : Au votat pentru noua Constituție 9,109.000 cetățeni. Au votat contra 8.064.000 și s'au înregistrat 7,000.000 abțineri.
Aceasta Constituție, care este spijinită de Partidul Comunist, Partidul Socialist și Mișcarea	

Tratatul de pace cu România a fost adoptat în sedința plenară a Conferinței de Pace dela Paris

PARIS, (Agerspress). — În primele ore ale dimineții de Vineri, în cursul sedinței plenare a conferinței de pace a fost adoptat proiectul tratatului de pace cu sații în proporție de 75% pentru proprietățile aliate din România care au suferit pagube în cursul războiului. Toate Națiunile Unite se vor bucura de clauzele națu-

tor Fărcașiu fusese delegat, în noiembrie 1944, la conducerea plășii Jibou, de către prefectul Augustin Pinteș, vezi D. Pop, D.E. Goron, *op. cit.*, p. 168.

32. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 33/1946, f. 38.

33. Vezi toate rapoartele de activitate referitoare la alegeri, în S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1946.

34. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 28/1946, f. 20.

35. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1946, f. 29.

36. Raportul este datat 22 noiembrie 1946; S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1946, f. 34-35.

37. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1946, f. 43-44; vezi, pentru cazurile și metodele de furt, din Sălaj sau județele învecinate, studiul „Fraudarea alegerilor din 19 noiembrie 1946 în județele nord-vestului României”, scris de Augustin Țărău, multă vreme arhivist, în „Revista de Istorie contemporană”, Oradea, nr. 3, 2006, dedicat de autor memoriei colegului nostru Doru E. Goron.

38. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 3/1947, f. 49v-52.

39. C. Grad, D.E. Goron, *op.cit.*, p. 145; autorii publică integral contestația lui Zaharia Boilă, Corneliu Coposu și Iuliu Coroianu (pp. 157-163), procesul verbal al Tribunalului Zalău-Sălaj, din 21 noiembrie 1946, cu rezultatele oficiale ale alegerilor (pp. 164-166), dar și multe alte documente relevante.

40. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., Dosar 1/1946, f. 70-75.

41. Vezi, D. Pop, D.E. Goron, *op. cit.*, p. 65.

42. S.J.A.N. Sălaj, Fond P.C.R., dosar 1/1946, f. 76-83; la data întocmirii raportului erau în evidențele organizației județene 7995 membri de partid, din care români 2607, unguri 4789, evrei 288 etc. Raportul ne vorbește despre oboseala unor membri, manifestată prin „delăsare”, dar și despre o înviorare a altora. Cu aceștia va intra partidul în anul 1947, an în care partidele de opoziție vor dispărea, iar monarhia va fi abolită.

Filmografiile Simonei

Sideways (2004)

Simona ARDELEAN

Pentru adaptarea scenaristică a filmului despre care vă voi povesti, Alexander Payne a câștigat un Oscar, un Golden Globes și un premiu BAFTA. Același Payne a fost nominalizat la Oscar și la Golden Globes pentru regie și a câștigat aprecierea criticilor de la Independent Spirit Awards ori premiul festivalului internațional Palm Springs. Iată deci că filmul așterne înaintea posibililor spectatori un drum argintat care măcar prin premiile câștigate îl recomandă. Desigur, întrebarea care se pune este: cum anume reușește Payne să impresioneze și să convingă? Cu siguranță nu prin efecte speciale și nici prin complexitatea firelor narative.

Dimpotrivă, filmul fascinează prin simplitate și naturalitatea situațiilor și a personajelor prezentate, a dilemelor profund umane, a unor dialoguri de substanță filosofică și, mai ales, prin umor. Rama filmului se prezintă în linii mari astfel: doi prieteni urmează să petreacă o săptămână împreună explorând podgoriile din nordul Californiei. Unul dintre ei, Jack (interpretat de Thomas Haden Church), e pe cale să se însoare și dorește să profite din plin de această ultimă săptămână premaritală. Nu finețea vinurilor despre care amicul său știe nesfârșit de multe lucruri îl interesează și nici partidele de golf planificate, ci aventurile efemere, copleșit de gândul unei libertăți pe cale de a se pierde, copleșit de asumarea unei responsabilități pe care punctul critic al nunții o revendică. Personajul nu este câtuși de puțin simpatic: superficial, lipsit de empatie, instinctual, disperat să-și păstreze impresia de prospețime, explorând ori de câte ori are ocazia un succes actoricesc de tinerețe și guvernat de legi morale proprii pare a se așeza în antiteză inițial cu amicul său, Miles (magistral interpretat de Paul Giamatti), care însă nu e nici el lipsit de defecte. Acesta din urmă se confruntă cu proprii demoni: un divorț pe care nu este pregătit emoțional să îl accepte, o carieră medică de profesor de literatură engleză, refuzul editurilor de a-i publica romanul recent încheiat și de a fi astfel validat pe cel puțin un plan. Construcția sa amintește de Gavrilesco din *La țigănci* a lui Mircea Eliade, iar laitmotivul *prea târziu* ia masca unei depresii pe care intelectualul introvertit o poartă. Telefonul pe care-l dă în stare de ebrietate ilustrează perfect pateticul, dar și atașamentul emoțional cu care se luptă.

Cunoștințele sale despre vinuri țin de memoria afectivă care reiterează o călătorie anterioară alături de fosta soție, dar sunt și prilejul care duce la interacțiunea cu o altă iubitoare de vin din zonă, o chel-

nerită divorțată la rândul-i care ar putea fi povestea vieții lui, aproape prea frumoasă ca să fie adevărată. Personajul feminin este Maya (Virginia Madsen), iar interpretarea este elegantă și diafană. Poate că farmecul modest și onestitatea cu care personajul pare a lua decizia este una din principala sursă estetică a filmului. Dialogul despre vinuri și despre soiurile distincte de vin sintetizează neașteptat viziunea despre lume și viață nu numai a celor doi protagoniști, ci și a multora dintre spectatori. Distincția pe care o face între un Cabernet și un Pinot este plină de poezie. Miles îl preferă pe ultimul pentru că este pretențios, fiindcă are nevoie constantă de atenție și îngrijire, iar gustul patinat al acestuia nu se dezvăluie de la început, ci se deșteaptă adormit, fantomatic, subtil, pe câtă vreme Cabernetul este produsul unui soi adaptabil. În fond, Miles se descrie cu toată poezia de care este în stare un scriitor neapreciat, un personaj fluid emoțional. Pasiunea Mayei pentru vinuri rezidă într-o altfel de filosofie: un pahar de vin este un proces de rememorare a anului în care strugurii au fost culeși, a reînchipuirii momentului exact, cu soare sau ploaie, a așezării sale în coșuri, a generațiilor care s-au stins de la fabricarea sa. Pentru Maya vinul este evocare, melancolie, dar și conștiința lucidă a faptului că odată sticla deschisă, tot procesul care a dus la complexitatea construită a buchetului intră în declin. Și dacă aceste viziuni nu ar fi suficient de diferite, atunci un alt obstacol ce le stă în cale este aventura lui Jack cu Stephanie, prietena Mayei, căreia îi ascunde faptul că este pe cale să se căsătorească, fiind prins în euforia unei relații mai degrabă senzuale, lipsită de constrângeri. Desigur, Stephanie va afla adevărul, iar lucrurile devin în acest moment imprevizibile.

Rolul lui Stephanie este interpretat de Sandra Oh, căsătorită la data apariției filmului (2004) cu regizorul, Alexander Payne, de care însă va divorța doi ani mai târziu. Figura ei este cunoscută publicului larg mai ales din serialul de televiziune *Anatomia lui Grey* (2005-2016) sau din filmul *Sub soarele toscan* (2003).

Intenția regizorului a fost de la bun început aceea de a nu distribui nume mari ale industriei cinematografice tocmai pentru a conferi o notă caldă, neforțată filmului, astfel că atât Brad Pitt, cât și George Clooney au fost refuzați la audiția pentru rolul lui Jack. Ultimul, Clooney, va avea însă ocazia să colaboreze cu Payne în 2011, pentru *The Descendants*, film pe care, intrigată de stilul regizoral al acestuia, voi căuta curând să-l urmăresc.

Filmografiile Simonei

10 Cloverfield Lane (2016)

„Spune-mi ce crezi despre filmul acesta”, m-a provocat R. Am notat numele filmului în lista mea mentală cu lucruri de văzut mai târziu, dar, recunosc, după o vreme, am uitat de el. Aș putea da vina pe lipsa de timp cum o facem cu toții, dar, în sfârșit, indiferent de motiv, am uitat. „L-ai văzut?” a revenit întrebarea. „L-ai văzut?”

Așa că l-am văzut. Am văzut un film pe care nu pot să-l încadrez cu precizie în nicio categorie, iar dacă aș încerca, aș ruina farmecul filmului pentru cei care încă nu s-au bucurat de el. Ceea ce pot să spun e că filmul se joacă cu mințile spectatorilor care vor specula constant și fără pauză pe tot parcursul celor aproape două ore de vizionare asupra posibilelor explicații raționale ale demersului dinamic. Scenariul pe care eu mi l-am creat, aproape dintru început, a fost legat de experiența cinematografică anterioară din *Room* (2015) și asta datorită faptului că suntem programați genetic să căutăm tipare care să ne valideze experiențele. *Cloverfield 10 Lane* și *Room* au în comun spațiul abrupt, claustrofobic, care-i schimbă protagonistei parcursul mundan. Aici, în *Cloverfield 10*, o banală despărțire de logodnic a unei tinere care dă bir cu fugiții atunci când situația devine incomodă va avea rezultate imposibil de anticipat. Rolul protagonistei, Michelle, este jucat de Mary Elizabeth Winstead, o versatilă și talentată actriță a cărei performanță actricească este convingătoare.

Alături de ea, spectatorului i se mai înfățișează doar doi actori: John Gallagher Jr. în rolul lui Emmett și fabulosul John Goodman care-l interpretează pe Howard. Sunt roluri care se așază ca o pecete pe unii actori și pe care nu le poți înlătura perceptiv: Goodman rămâne un constant și amuzant Dan Conner în serialul de televiziune *Roseanne* (1988-1997), dar aici, palimpsestic, peste matricea interpretativă existentă se va așeza figura gravă, înfricoșătoare, aproape dementă a lui Howard, în rolul pe care-l joacă atât de convingător încât, la final de film m-am simțit înșelată de propria-mi capacitate de a distinge între aparență și esență. Ceea ce Howard îi relatează tinerei pe care o ține captivă frizează absurdul. Există mărturisiri de parcurs menite să o liniștească, dar există și semne că situația ei, este o repetare a unei tragedii anterioare, că înaintea ei, o altă fată a încercat să scape din buncărul care o izola de lumea anterioară. Felul ticăit și autoritar al lui Howard pare a înclina balanța spre alienare, iar scenele violente însoțite de un fundal sonor specific filmelor de groază, mențin suspansul în timpul vizionării. Implicarea afectivă se face fluid, într-o tranziție în crescendo. Femeia care apare la ușa buncărului pare neverosimilă și, în mintea specta-

torului, Emmett, cel care mărturisește că de bunăvoie se află închis, pare la fel de bine un complice histrionic sau o victimă ingenuă.

Filmul nu te lasă să-ți tragi sufletul, dar te recompenșează în fiecare minut. Când Michelle evadează și deasupra ei zboară un stol de păsări, un soi de aroganță omniscientă te va face să zâmbești fiindcă tu „știi” ce se întâmplă. Dar nu știi. Cel care știe este doar regizorul, Dan Trachtenberg (cunoscut pentru *Portal: No Escape*, 2011 și *Kikin'*, 2003), care ține să facă o artă din mottoul „Monsters come in many forms” (Monștrii au chipuri felurite), precum și regizorii Josh Campbell (care a lucrat și la *Cronicile din Narnia*, 2005 și *Van Helsing*, 2004) și Matthew Stuecken. De aceea, finalul este deschis interpretărilor, alegerilor. Protagonista fiind, de altfel, cea care, de la început până la sfârșit, are de făcut mereu alegeri. Și fiecare alegere generează un nou posibil parcurs ca într-un joc virtual. Dar alegerile ei nu sunt gratuite. Între tânăra care lasă în urmă inelul de logodnă și cea care alege conștient să lupte în final stă un întreg proces de devenire.

Desigur, filmul are și scăpări. Aruncarea unui cocktail Molotov pentru a învinge gura flămândă a unui monstru, dispariția ancorată în mister a fetei din fotografie, inscripția de pe hubloul, mediul toxic care nu pare a acționa la fel pentru vecină și pentru Michelle, rămân ferestre deschise. Poate tocmai de aceea părerile celor care vor vedea filmul sunt împărțite.

Mie una, mi-a plăcut. Mi-a plăcut starea de tensiune, suspansul și faptul că nimic din ceea ce aș fi putut anticipa nu m-a pregătit pentru final. Mi-a plăcut, de asemenea, fundalul sonor de care este responsabil Bear McCreary, pe care-l îndrăgesc pentru contribuția sa la serialul de televiziune *Outlander* (și în special pentru melodia din deschidere *Skye Boat Song*) sau pentru cea la *The Walking Dead*. Nu-mi rămâne decât să vi-l recomand.

Simona ARDELEAN

Cronica de concert

Rammstein – Rock in Vienna 2016

Daniel MUREȘAN

În momentul în care *Rammstein* intră pe scenă, totul devine special. Tensiunea crește, publicul vibrează. Pe malul Dunării totul pulsează. Explozii, artificii, forje, totul într-o mare de lumini. Inima îți intră într-o călătorie întunecată, o poveste cu tenebre stropită cu benzină pe scenă și multă bere în public. Cu toate acestea, *Rammstein* parcă face dragoste cu publicul. Dragoste în subsolurile secolului XXI, cu mâini murdare, cu violența specifică epocii.

Chitarele se dezlănțuie într-un melanj melancolic cu clapele ce te duc într-un picaj muzical, pigmentat cu multă cifră octanică. Rădăcinile muzicii germanilor se află undeva la începutul anilor '90, în zidul Berlinului. Zidul metalic se zdrobește la *Rammstein* cu metal, punk și tehno-trance, molozul fiind un ansamblu modern, denumit de unii industrial metal. Dar, cui îi pasă de catalogări? Focul ne arde la propriu pe malul Dunării dar, surprinzător, nu domină muzica. Curios, germana devine o limbă melodiosă sub inflexiunile sacadate ale lui *Till Lindemann*. Poate datorită teatralității spectacolului, a metalului meticolos orchestrat de către nemți.

Fără îndoială, *Rammstein* șochează prin teatralitatea și pirotehnia din spectacole. Dar nu trebuie neglijate valențele instrumentale ale trupei. Aș da doar două exemple: superbul cover *Depeche Mode* și magistrala interpretare a acusticului *Ohne Dich*. Cred că *Rammstein* a ajuns o minune a rockului actual, un fel de *Cirque du Soleil* al metalului. Un concert *Rammstein* este mai mult decât un concert rock. Este o artă protestatară a unui veac zbuciumat. Și nu se poate rata așa ceva!

Setlist:

1. Ramm 4
2. Reise, Reise
3. Hallelujah
4. Zerstören
5. Keine Lust
6. Feuer frei!
7. Seemann
8. Ich tu dir weh
9. Du riechst so gut
10. Mein Herz brennt
11. Links 2-3-4
12. Ich will
13. Du hast
14. Stripped (Depeche Mode cover)

Biss

15. Encore:
16. Sonne
17. Ohne dich (Acustic)
18. Engel

Componentă Rammstein

- Till Lindemann (voce)
- Richard Z. Kruspe (chitară solo, clape)
- Paul H. Landers (chitară ritmică)
- Oliver „Ollie” Riedel (chitară bas)
- Christian „Flake” Lorenz (clape)
- Christoph „Doom” Schneider (baterie)

Maria Berciu - Socăcițele - Bocicoiel

Ce (mai) citiți? De ce/cum?

Citesc tot mai greu „din cărți” (chiar dacă sunt obligat fie numai de volumele editate). Zilnic, „prizez” sute de titluri de pe net și de pe ecranele tv. Am ajuns un bolnav al „cititului pe diagonală”. Anii mulți de presă, de editor probabil m-au deformat mai degrabă decât m-au profesionalizat ca cititor. Cum stau alții, vedeți în paginile de față. O anchetă de vară (și nu prea). Oare cititorul – model, cuminte, ordonat a dispărut dacă a existat vreodată? (Daniel Săuca)

„Cititul e cea mai bună și mai potrivită mie metodă de situare în lume”

■ De ce și cum: Mă consider Cititoare de meserie – citesc de 65 de ani! Am descoperit curând că cititul e cea mai bună și mai potrivită mie metodă de situare în lume, de reconstituire a adevăratului plan al locului meu limitat. Citind, deveneam, încet-încet, cea care știe, adică un ins mai greu de amăgit. Lectura era/este un fel de ieșire din hotare pentru

o mai bună, lucidă re-așezare între limite. Îmi place să citesc în singurătate, înconjurată de o lume atenuată și prietenoasă: în grădină, sub un soare orbitor strecurat prin țesătura pălăriei de paie, în camera mea, cu obloanele trase cât să pătrundă o jumătate de lume și de zi, să mă simt departe și aproape în același timp; în marile și tăcutele săli de lectură, în foșnet complice de file întoarse. De ani buni, în fotoliul meu „celebru” în care mă culcușesc cu o carte în mână, iar verile, în loggia plină de flori, cu vedere spre dealurile Clujului. E în toate aceleași închidere-deschisă pe care o pot adopta ca descriere succintă a relației mele cu lumea.

Ce (mai) citesc: Există autori pe care îi caut și-i recitesc oricând: Bachelard, Baudrillard, Barthes, Marcel Moreau, Alain Bosquet, Umberto Eco, Italo Calvino, Ortega Y Gasset, Laurent Jenny, Pascal Bruckner, Lorenzo Renzi, Michel Onfray, Corrado Bologna, Stephen Hawking, Richard Dawkins; dar și Noica, Cioran, Liiceanu, Radu Cosașu.

Pentru vacanțe, aleg cărți în engleză, fie ele serioase ori ceva mai frivole. Pentru a-mi liniști firea obsedată de datorie și de nepierderea timpului, îmi spun că fac exerciții de limbă, deci „lucrez”. Citesc Ambrose Bierce, Agatha Christie, Virginia Woolf, P.D. James, Julian Barnes, Henry James, Tracy Chevalier, D.H. Lawrence, Ian McEwan, într-o devălmășie de timpuri și perspective, și cu o plăcere aproape senzuală.

Am citit de curând *Războiul nu are chip de femeie*, excepționala carte a Svetlanei Aleksievici (laureata Premiului Nobel pe 2015). O teribilă demonstrație că Istoria are, nu-i nicio îndoială, și o față feminină lăsa-

tă prea multă vreme în umbră. Manifestul său discret, dar ferm se încheagă din frânturi de mărturii, din depoziții pe cât de tulburătoare, pe atât de reticente, speriate, parcă, de cuvintele pe care le rotunjesc la feminin. Când Războiul oamenilor își va asuma ambele sale chipuri, el va înceta să existe. Căci poveștile despre bătălii eroice, bărbătești își vor arăta, privite din spre femei, fața sumbră, absurdă, neomenească.

Irina PETRAȘ

„Sunt atât de agitat când țin în mâini o carte pe care o comentez, încât mereu o abandonez, pentru a reveni la ea peste un timp neprevăzut”

■ Tema lecturii, într-o anchetă de presă, poate fi una extrem de incitantă și cu multe fațete. Cine mai citește astăzi? Ce citesc scriitorii? Ce scriu cititorii și cine le citește scrisul? Ce citesc personajele? Oricum, un lucru e sigur: dacă, din punct de vedere biologic, suntem ceea ce mâncăm și bem, în plan spiritual nu putem fi decât ceea ce citim. Și dacă nu

prea citim?... Un posibil răspuns îmi dă fiori. De-ar ști mai multă lume că există și biblioterapie, poate că ar fi mai puțină suferință. Un filosof iluminist, în veacul al XVIII-lea, își trata soția, care suferea de depresie, citindu-i literatură deocheată.

Pentru mine, în ipostaza de cititor, e foarte important locul lecturii: în natură sau în spațiu închis; într-o grădină publică, în tren sau în autobuz. Am cunoscut toate aceste toposuri ale lecturii și fiecare pagină citită mi-a fost marcată de cadrul lor. Cărțile despre care urmează să scriu, mai niciodată nu le citesc dintr-o răsufare. Lectura lor, la mine, se întinde pe două-trei săptămâni, alternând cu alte lecturi, care îmi pot furniza idei. Sunt atât de agitat când țin în mâini o carte pe care o comentez, încât mereu o abandonez, pentru a reveni la ea peste un timp neprevăzut. Le citesc într-un fotoliu, cu spatele la pe-

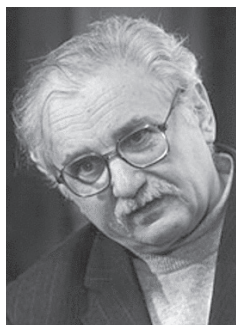
rețele de unde lumina îmi cade pe pagini. Fac însemnări, cu creionul, direct pe carte, care, uneori devin foarte stufoase. Făcute pe genunchi, cu un scris repezit, precipitat, la redactarea articolului, adnotările sunt greu descifrabile.

Ca într-o rânduială bisericească, duminicile citesc albume și cărți de artă și câte cinci-zece poeme din marii poeți la care mereu revin, în care îmi caut, risipită, încercând apoi s-o recompun, propria-mi viață. Multă atenție acord re-lecturilor, fie pentru o traducere nouă, fie pentru a observa mai atent mecanismele scrisului, felul cum se naște „desenul din covor”. Aici intră și câte o carte a Bibliei ori câte un dialog din Platon, alese de mine întotdeauna cu grijă. Niciodată, la re-lectură, nu citim aceeași carte pe care am citit-o prima dată. La fiecare re-lectură se schimbă cadrul, ne-am schimbat noi, altă viteză de lectură, într-o altă lumină, încât, nicio parcurgere a unei cărți nu poate fi considerată definitivă. Mai mult sau mai puțin, cititul este și o activitate subversivă. Atrage o anumită rezervă din partea celorlalți, în mintea cărora încolțește metafora turnului de fildeș, suspiciunea că te-ai retrage de la a pune umărul la bunul-mers obștesc. Meseria de cititor, pentru care puțini au vocație, l-ar putea avea printre profesori și pe Francis Bacon, măcar pentru această apoftegmă: „Unele cărți trebuie gustate, altele înghițite și câteva mestecate și digerate”.

Ca un final pentru intervenția noastră, fără a avea și o concluzie, ne punem întrebarea de ce și-ar fi pierdut, prin atâtea secole, aroma acel cântecel de copil auzit de urechea Fericitului Augustin, în vreme ce plângea amarnic în grădina sa de vară, căindu-se sub smochin: „tolle lege” (ia și citește)? Îndemnul la lectură e o revelație venită prin gura aurită a unui copil. Și, de aceea, e o poruncă.

Viorel MUREȘAN

„Vreau să integrez, un pic mai bine, literatura basarabeană în «Geografia literară a României»”

sigur, din Basarabia.

Cornel UNGUREANU

■ Citesc „Noua poezie basarabeană”, antologia lui Dumitru Crudu, „Romanul generației 80” de Maria Șleahtițchi; Citesc „Biserica albă”, ediția a VI-a, de Ion Druță, fiindcă vreau să integrez, un pic mai bine, literatura basarabeană în „Geografia literară a României”. Firește, cărțile de bază rămân ale lui Mihai Cimpoi și Adrian Dinu Rachieru cărora le adaug, zilnic, altele, primite, de-

„M-am format în baza cărților și cred în această variantă a înțelepciunii”

■ Prin natura muncii mele sunt obligat să citesc (sau frunzăresc) toate manuscrisele ce vin la editură. De obicei dau și peste autori excelenți și aici îi menționez pe: Viorel Birtu-Pîrăianu, Ion Țoanță, Mihai Cotea, Gabriel Cazan, Dan Șalapa, Grig Gociu... Lista poate continua. Uneori printez manuscrisele și le citesc în pat, alteori le citesc direct de pe monitorul calculatorului, depinde de situație. Am, totuși, o listă destul de lungă de cărți pentru vara acestui an. M-am format în baza cărților și cred în această variantă a înțelepciunii (în detrimentul culturii de tip „facebook” de exemplu). Sfătuiesc și pe alții să pună mai mult preț pe cărți și mai puțin pe internet. Dacă într-o zi nu va mai fi curent, cum am văzut într-un film, spre ce ne vom îndrepta?

Ștefan Doru DĂNCUȘ

„Citesc cu încântare, în doze homeopate...”

■ În săptămânile care urmează, voi lucra intens la spectacolul Goldberg Show. Facerea lumii și alte întâmplări de George Tabori, pe care îl realizez la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași (premiera oficială va fi în luna noiembrie). Miza e mare, iar textul, pe cât de provocator, pe atât de dificil. În astfel de condiții „extreme”, puținele mele lecturi de seară se concentrează aproape exclusiv pe poezie. Citesc cu încântare, în doze homeopate, numărul 1 din 2016 al excelentei reviste „Poesis International”, o recitesc pe Marta Petreu, o mare poetă, îl descopăr pe Wojciech Bonowicz, autorul volumului *Ecouri și alte poeme*, apărut în 2014 la Editura Tracus Arte, și recitesc (a câta oară?) *Micul Prinț*, în frumoasa traducere a Ioanei Pârvulescu. Vacanța, în ce mă privește, e undeva departe, așa că deocamdată nu-mi fac planuri estivale de lectură. După ce Goldberg Show va vedea luminile rampei, cărțile de care am nevoie se vor ivi cumva de la sine pe raftul care deja le așteaptă.

Mihai MĂNIUȚIU

Hic sunt dracones!

■ Ce citesc? Tocmai am început seria de romane „Temeraire” scrisă de Naomi Novik, în excelenta traducere a Laurei Bocancios. Blokada engleză a interceptat fregata care îi ducea lui Napoleon un ou de Dragon Celest dăruit de împăratul chinez. Oul a eclozat și simpatica dihanie zburătoare a ajuns să joace un rol decisiv în apărarea Angliei. Iar chinezii își vor „puiul” înapoi.

În mod surprinzător, deși este americană, scriitoarea cultivă valorile morale și stilul de viață englezesc: izolaționism protector și imperialism victorios.

De ce le citesc? Pentru că acum le-a venit rândul. Tocmai am pus jos cartea preotului ortodox Gheorghe Munteanu, „Monografia satului Poiana Blenchii”, scrisă în 1980, cu toate concesile necesare pentru o publicare în „Epoca de Aur”. N-au folosit, trecutul a atârnat mai greu, autorul făcuse închisoare politică pe vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, a fost grațiat în 1964, dar a rămas cu pata în dosar și cu manuscrisul nepublicat. Literatură de Kredenz.

Îmi place Novik. Am deschis primul volum și m-a prins povestea. Bașca Anglia tocmai a votat să iasă din Europa. Doamne, câți povestitori buni ai dat spațiului anglo-saxon! Dacă părinții decid să le citească o poveste copiilor înainte de culcare, au de unde alege. La noi, nu vei găsi un autor român de literatură „ad usum Delphini” pe raft nici dacă vei teroriza librăresele cu declamarea „Lucaefărului” în limba swahili. Rămânem deci cu traducere, dar nici ele în tiraje uimitoare. Iar părinții care să le citească au plecat la lucru în străinătate...

Aici „tabăra Brexit” are dreptate, chiar dacă a ridicat un nou zid între bunăstarea occidentală și speranțele răsăritenilor: orice român care a trecut Canalul Mânecii n-ar trebui să fie problema Marii Britanii, ci a României. În insula unde steagul Sfântului Gheorghe flutura cândva alături de corola steluțelor norocoase, acum scrie: Hic sunt dracones! În traducere liberă: NU INTRAȚI! BALAUR RĂU!

GYÖRFI – DEÁK György

Obișnuință devenită patimă

■ Citesc dintr-o obișnuință, devenită patimă, acum că am timp liber mai mult, fiind dezlegat de obligațiile profesionale, citesc și din plăcere, ba, și recitesc. La o întrebare asemănătoare i-am răspuns, cândva, și lui I. M. de la revista Familia. Tocmai am lăsat din mână cartea lui Ștefan Aurel Drăgan, *Haita*, un roman bun,

antrenant, la lansarea căruia am fost rugat să-mi aduc și eu contribuția. Apoi am citit o carte, lansată tot recent, *Dialoguri maramureșene*, coordonată de Daniela Sitar-Tăut, carte realizată cu elevii de la secția jurnalistică a liceului Vasile Lucaciu din Baia Mare. Citesc cărțile de poeme, în format pdf ale lui Ioan Moldovan, *Timpuri crimordiale* și *Pietre din potop*, cartea netipărită încă a lui Nicolae Scheianu. Am luat din bibliotecă, să le răsfoiesc, Constantin Țoiu, *Căderea în lume, plimbarea prin nopțile de iarnă ale Bucureștiului, cu zăpadă*, a lui Bebs și Negotei și am constatat arta de prozator a lui Țoiu. Am aici, la îndemână, *Sala de așteptare*, romanul masiv al lui Bedros Horasangian, acel jurnal din vremea războiului, obsedant pentru mine după ce am citit *Ultimul tren spre România* a lui Anatolie Paniș, tot despre Basarabia, în război. Dar *Jurnalul fericirii* al lui Nicolae Steinhardt mi se pare la fel de proaspăt ca în anul 1998, când l-am citit prima dată. Am o ediție din *Elegiile din Duino*, ale lui Rilke, tradusă de Vasile Avram, cartea *Dialoguri literare și Pagini de critică* ale regretatului critic Augustin Cozmuța. Le citesc, răsfoiesc. Apoi am citit Milovan Djilas, *Conversații cu Stalin*. Generalul iugoslav se întâlnește cu Stalin de trei ori, în timpul și după cel de-al doilea război mondial. Cum citesc? Stând pe pat cu cartea-n sus, ca în cântecul acela, ori la masa P.C.-ului. Citesc multe reviste, mai nou în format pdf. Cartea lui Ștefan Andrei, *I se spunea Machiavelli*, în dialog cu Lavinia Betea. Sunt chestiuni care nu le știam până acum. La numărătoreasa asta nouă nu știu dacă m-am încadrat. Asta este.

Ștefan JURCĂ

„Cartea ține haosul în echilibru”

■ Citesc toate cărțile cu dedicație, autorii le trimit la redacția „Graiul Maramureșului” unde lucrez, pentru a fi prezentate în ziar. Sînt monografii/istorii ale localităților (ultimele, pentru Vișeu de Sus și Tăuții de Sus), biografii (a lui Ioan Buteanu, prefectul Zărandului la 1948), jurnalul de lagăr al unui evreu, lucrări de licență tipărite (una premiată la concursul de debut „Caiete Silvane”), poezie religioasă (închinată papei Ioan Paul al II-lea), poeme în amintirea mamei (premiat deUSR Cluj), eseuri (*Gâlceava himerelor; Șapte păcate împotriva spiritului*), culegeri de folclor, cărți de epigrame (Baia Mare are 13 epigramiști), cărțile pentru copii (scrise de doamnele educatoare), debuturi în poezie și proză ale unor juni încurajați de părinți... Citesc apoi cărțile pe care le cumpăr, romanul „Jocul și fuga” de Nicolae Breban, romanul „Chermeza sinucigașilor” de Radu Ulmeanu, povestiri SF de Constantin Cubleşan, „Literatura de gradul trei” de Emil Lungeanu, ultimul roman (îmi scapă titlul) al lui

Cărtărescu... Citesc apoi cărți împrumutate de la biblioteca județeană, una-două pe lună – completez golurile de cultură literară (așa am citit „Mic dejun la Tiffany”, la insistențele lui Alexandru Petria) și filosofică (fiul meu este student la filosofie și este plăcut să vorbim – mai mult ascult – despre „Principiul identității”, broșurica densă a acelui german). Tindem să-i determinăm pe cei din jur să citească ceea ce citim și noi, asta e!... Citesc și pentru relaxare, de pildă Raymond Smullyan. Am descoperit o metodă nouă, videobook-ul, însă am renunțat după primele ore, ochii n-au mai rezistat la fluxul de fotoni albi. O soluție ar fi audiobook-ul (intenționez să înregistrez o carte de ascultat – romanul meu „Cimitirul copiilor” – cu ajutorul actorului Paul Antoniu). Citim cărți, biblioteca e plină, mansarda e plină de formele manifeste ale arhetipului Liber Mundi. În cărți găsim răspunsuri, mereu parțiale, ceea ce nu ne descurajează, la întrebările legate de cunoaștere, existență, starea materiei și a spiritului. Cartea ține haosul în echilibru, dar oare nu cerem prea mult de la cărți, reviste, ziare?...

Nicolae GOJA

„Uneori, parcă-mi aud biblioteca «plângând»” ...

■ Din păcate citesc din ce în ce mai puțin de „pe hârtie” și tot mai mult în format electronic (uneori, parcă-mi aud biblioteca „plângând”)...

Spun „din păcate”, pentru că între timp mi-a crescut și numărul de dioptrii la ochelarii de citit, foarte probabil și din cauza contactului vizual prelungit cu displayul calculatorului.

Cu trecerea anilor, firește, am devenit tot mai selectiv în privința lecturilor... Câțiva autori au rămas, de când i-am descoperit, în „topul” preferințelor mele: René Guénon, Ananda Coomaraswamy, Titus Burckhardt, Frithjof Schuon, Julius Evola, Vasile Lovinescu, Shankaracharya, Berdiaev, Arthur Schopenhauer, Nietzsche, Mircea Eliade, Emil Cioran... Dintre prozatori îi (re)citesc pe: Dostoievski, Kafka, Gustav Meyrink, Herman Hesse, Ernst Jünger, Dan Stanca... Poeți ar fi mai mulți (nu o să-i înșirui)...

De ce (mai) citesc? În ce mă privește, lectura a devenit, de multă vreme, o necesitate (așa cum trupul, după o sugestie a lui Aristotel, are nevoie de hrană materială, la fel, sufletul are nevoie de hrană spirituală).

Cum citesc? În vremurile astea zălude, „pe apuca-te”: când am răgazul și starea pentru lectură, mă cufund în ea cu voluptate, cu o bucurie comparabilă celei a unui pelerin în deșert când descoperă o oază...

Daniel HOBLEA

Boală cronică – lectura

■ Exact cu un an în urmă răspundeam unei solicitări similare venite din partea revistei „Apostrof”. Inițiatorul anchetei actuale, redacția revistei „Caiete Silvane”, adaugă întrebării vizând conținutul lecturii, între paranteze, cuvântul polisemantic mai, adverbial aici, având însă posibile conotații aluziv-ironice.

Răspund categoric: Da, se (mai) citește astăzi, poate mai mult decât ieri. Dar numărul acelor care citesc textele editate doar pe suport de hârtie a scăzut. Este fără îndoială foarte numeros desantul cititorilor off- sau online de toate vârstele. Un adevăr imposibil de eludat. Mă prenumăr și printre aceștia. Am trecut prin toate etapele unui lector pătimăș, așa cum au fost prognozate, apoi validate, de mari psihologi. Citesc de când mă știu. Un fenomen obișnuit. N-a reușit nimeni să-mi dirijeze lecturile, până la terminarea școlii medii și a stagiului militar; nici măcar profesorii de... lectură. S-a întâmplat, totuși, în timpul studiilor universitare. Constat acum, în proximitatea senectuții, că toate cărțile, revistele și ziarurile citite au lăsat urme perene, unele mai vagi, altele mai profunde. Îmi amintesc afirmația profesorului Ion Vlad, enunțată la un curs de introducere în literatură din primul semestru al anului întâi: nivelul ridicat de cultură asimilat prin lecturi se manifestă cel puțin în două moduri distincte; unii, beneficiind de o memorie prodigioasă, te uluiesc în diverse situații, prin citate extrase din operele marilor scriitori, alții, mai avantațați, prin felul cum știu să se comporte civilizată în viață, cum reușesc să escaladeze obstacolele, să evite capcanele vieții. Prin lectură învățăm să iubim, până și pe acei care ne urăsc. Boală cronică – cititul!

În perioada recentă mi-am propus să continuu lectura romanelor unor prieteni sălăjeni, precum Florin Horvath, Ion Pițoiu – Dragomir, Grigorie Croitoru și Artemiu Vanca, în ordine aleatorie. Sunt trei maniere stilistice distincte, între ultimii doi existând afinități din acest punct de vedere. De exemplu: Florin Horvath valorifică documentul istoric, real sau posibil, șarjând apoi într-un conflict imaginar, enigmatic, spectaculos până în vecinătatea absurdului; Ion Pițoiu – Dragomir știe să gliseze frecvent epicul în prozodic, creând tensiuni prin intermediul invocațiilor și al interogațiilor retorice, alternând paradoxul cu verosimilul; Grigorie Croitoru, etnolog, prozator și dramaturg, poate să se refugieze dintr-un autobiografism cu note caustice, prin derobarea veridicului, în ficțiunea istoricizantă și, pe alocuri, didacticistă; proza domnului Artemiu Vanca ia naștere dintr-o incomensurabilă nostalgie a locurilor natale neapărat paradisiace și a timpului contorsionat pentru geneza legendei. De ce (mai) citesc? Nu știu! Poate pentru că altfel nu pot renaște în fiecare dimineață! Boală cronică – lectura!

Viorel TĂUTAN

„La Cluj te întâlnești cu Literatura română pe stradă ”

■ Între eterogenitatea lui „a fi” și fragilitatea lui „a deveni” demersul este fie unul exterior, către lectură, fie unul interior, către rugăciune.

La Cluj te întâlnești cu Literatura română pe stradă, iar o plimbare înseamnă, inevitabil întâlnirea cu librăriile, cu scriitorii, cu casele în care au locuit scriitorii, cu editori, cu cărți.

Evident, alegerile de lectură sunt în funcție de idiosincraziile fiecăruia, dar mie îmi place să păstrez cartea alături, chiar după ce am parcurs ultima pagină și să revin la unele pasaje pentru a testa dacă ele rezistă și au același efect.

Așa se face că alături de primul volum al *Operei Poetice* a lui Paul Celan, tradus de George State, stă proaspătul volum al Veronicăi D. Niculescu, *Spre văi de jad și sălbăție*, pe care o dedic vacanței. Cum anul acesta nu voi merge să văd Italia, voi aduce Italia la mine, prin volumul lui Alessandro Baricco, *Mireasa tânără*, în traducerea Gabrielei Lungu. Nu de alta, dar autorul va veni la Cluj în această toamnă, iar traducătoarea mi-a mărturisit căte ceva din avatarurile muncii la această carte.

Sunt mai multe cărți pe masa mea de lucru, iar viețuirea în preajma lor ține cumva locul autorilor.

Rămâne amărăciunea de a constata goana orelor, a zilelor, de a nu apuca să citesc ce și cât mi-aș dori. Iar atunci când oboseala ochilor și târziul din noapte fac greoaie trecerea paginilor, murmurul unei rugăciuni este recursul final.

Alice Valeria MICU

„Obiectul «carte» (nu pot citi cărți în format electronic!) a devenit, printr-o altoire inedită, un fel de prelungire a ființei”

■ Pentru că (pre)simt în cele 3(4) întrebări ale anchetei o relație de cauzalitate, voi începe, evident, cu „De ce-ul?”

Cred că sunt ani buni de când citesc deopotrivă pentru că lectură = loisir, lectură = „obligație (cât de plăcută!) de serviciu” și, mai presus de toate acestea, pentru că lectură = fugă de acasă („acasă” = „lumea asta”). În plus, în ceea

ce mă privește, obiectul „carte” (nu pot citi cărți în format electronic!) a devenit, printr-o altoire inedită,

un fel de prelungire a ființei.

Citesc, din păcate, fără să mă pot debarasa de un deranjant „organ” critic, care antrenează, în timpul lecturii, resorturi pe care tind să le reprim. Și, ca într-o cursă auto ilegală, lectorul inocent aleargă, portieră lângă portieră, cu lectorul avizat, căci da, o deprindere „greșit” formată e greu de îndreptat. Și ca să prind adormit, în ofsaid sau ca să driblez criticul din mine, citesc ba pe vârfuri, ba înghit, vulturește, pagină după pagină, carte după carte.

Ei, dar când vine vorba despre ce citesc, nu pot decât să felicit criticul din mine care cere, imperios, noutăți editoriale românești (în ultima lună, Liliana Coropca, *Kinderland*, Nora Iuga, *Hai să furăm pepeni*, Cornel George Popa, *Cei care mor și cei care vor muri*, Ana Blandiana, *Orologiul fără ore*) și să-i mulțumesc nevoii organice de literatură contemporană universală pentru Elif Shafak („Lapte negru”, „Bastarda Istanbulului”, „Cele patruzeci de legi ale iubirii”), Jose Saramago („Eseu despre orbire”, „Memorialul mănăstirii”), Dino Buzzati (splendidele povestiri), Haruki Murakami („După cutremur”, „Pădurea norvegiană”, „Bărbați fără femei”), Rabih Alameddine („Femeia de hîrtie”), Kawabata („Păpădiile”), J. M. Coetzee („Dezonoare”) și câte or mai fi...

Ce (o să mai) citesc în august? Cu siguranță „Scrisoare către tata”, Kafka, „Femei fără bărbați”, Shahrnush Parsipur, „Lecții aparte”, Helene Grimaud, „O vară fără bărbați”, Siri Hustvedt.

La bună lectură, dragii mei!

Carmen ARDELEAN

Citesc (și scriu), deci mai exist

■ Pentru mine, lectura a devenit de timpuriu o manifestare metabolică, un mod de a fi. Aș putea, probabil, renunța la scris, în condiții extreme, dar, la citit, niciodată. Sună ușor patetic, dar nu am ce face. Scrisul nu e decît o funcție *secundară* a cititului. Citesc cu plăcerea cu care alții se hrănesc. Cititul e *desertul* meu sufletesc. Scrisul nu este decît

promisiunea unei noi *infometări*. Citesc fiecare carte cu sentimentul că sînt primul și ultimul care o citește. Trăiesc și mor de la o pagină la alta. Cititul mă ajută cel mai mult să cred în iluzia de a avea încă iluzii. M-am apucat de citit și de scris ca înecatul de prima mîină întinsă. Cititul și scrisul sînt ca inspirația și expirația – un tot. Poate că, în scris, nu am făcut decît să așez unele tăceri între cuvinte. Scriu abuzînd de anumite complexe, de anumite imponderabile. Nu pot să tac cu adevărat decît scriind. Scrisul topește în mine toate idealitățile tăcute la care rămîn restanțier. Chiar dacă din scrisul meu nu ar rămîne decît impresia că am fost

un cititor adevărat, acest fapt ar fi suficient. Pentru că eu cred în scrisul care ne poate face cititori desăvârșiți. În scris, mă atrag doar temele riscante, cele în care elocința își poate rupe gîtul, cele în care cuvintele își riscă toate tăcerile. Pot scrie doar cu ceea ce aparent nu dețin. Scriu din imposibilitățile aflate la îndemînă.

Datorez celor cîteva sute și sute de cărți valoroase citite – dibuite în egală măsură prin intuiție și riguroasă selecție critică – faptul că m-au scutit să citesc zeci și zeci de cărți proaste, de maculatură inutilă. Cred doar în cititul care te cutremură, în cărțile care au impact de taifun, tonalitate apocaliptică. Căci nu orice citit te înalță peste ceea ce ești. Multe cărți doar te mîngîie, patern, pe creștetul ignoranței. Cred doar în scriitorii cu lecturi fundamentale, în cei care citesc mult, scriu puțin și publică și mai puțin. Eu nu citesc, ci devorez cărțile... Citirea unor cărți deșteaptă în mine un fel de vacuum, mă transformă, pe parcursul unor zile întregi, într-o umbră. Ele mă umplu de zădărnicii și angoase care le dislocă pe ale mele, făcîndu-le ridicole. Unele cărți lasă impresia că nu au nevoie de cititori. Nu au fost scrise pentru nimeni. De multe ori, mi se pare că similitudinea cu alți *rătăciți* care s-au exersat în scris este aproape indecentă. Sînt cărți pe care visez că le recitesc, ba chiar că le rescriu pe alocuri. Dimineața găsesc paginile visului albe... Cititul e singura formă de *scuză* pentru faptul că scriu. Existența în sine nu poate scuza nimic, decît o anumită inocență ancestrală. Toată viața m-am ținut disperat de carte ca de ultimul colac de salvare. Sub vraja cărților se poate sta ca sub umbra unui copac imens. Paginile adie ca niște frunze mișcate de vînt, cuvintele așteaptă tresăririle unei raze de lumină. Cititul adevărat e acela în care o carte o citești cu alte sute de cărți, cu cîteva culturi. Cultura te „sărăcește” pînă te face bogat. Ea tot inaugurează suspansul lumilor interioare. Le oglindește o clipă în absolut. Înțelegi un autor doar cînd îl poți reduce la o propoziție, la un cuvînt, la o tăcere... Cititul și scrisul scot din mine ceea ce nici nu credeam că am. Cu ajutorul lor, mă *mint* petulant cu cele mai tangibile adevăruri. Citirea este gîndire paralelă cu o altă gîndire. Scrisul – gîndire paralelă cu ea însăși. Cititul nu e decît un mod de a dialoga cu cărțile. Cei care nu pot duce acest dialog citesc degeaba. Din cărți trebuie reținută mai mult gîndirea care le mobilizează. A citi înseamnă a-ți învecina ideile, gîndurile, proiecțiile ideatice. A împrumuta un destin preț de cîteva pagini. Gînditul, cititul și scrisul sînt singurele activități în care nu se face aproape nimic. Așteptarea e suficientă. Pînă la urmă, toate cărțile te ajută să ajungi la o carte. După cum toate viețile te ajută să înțelegi cît de cît o viață. Dacă cititul și scrisul nu prea contează la mîntuire, nu mă văd prea bine la judecata finală.

Dacă nu citesc nimic într-o zi simt că sînt pierdut. Dacă nu scriu nimic două-trei zile simt că sînt pustiu. Mă tot caut printre filele citite/scrise ale unei zile, prin foșnetul nopților dintre coperti. Mă caut acolo unde se

zvonește că sînt, acolo unde mă găsesc cîteodată cuvintele. Mă ajung din urmă tot mai multe tăceri și mă găsesc tot mai puține cuvinte. Cititul și scrisul m-au transformat într-un etern student, aflat mereu într-o sesiune a zădărniciilor restante. Sînt format și deformat de lecturile mele. Lectura nu înseamnă automat și creativitate culturală. Ea e doar o bună promisiune. Nu orice parcurgere de rînduri scrise poate fi numită lectură. Cititul înseamnă o empatie profundă cu textul, ba chiar o re-scriere paralelă a lui. Cititul trebuie să fie cel puțin la același nivel de comunicare cu scrisul. Citesc cu plăcere doar cărțile care mă deturneză. Cititul este viața de apoi a scrisului. Cititul și scrisul sînt modurile esențiale de a te împrieteni cu o limbă. Celelalte forme sînt doar simple amiciții. Pentru a scrie, mai întii trebuie să știi să citești dincolo de aparențele cuvintelor. Se poate ajunge la scris, dincolo de dotările native, doar în măsura în care te lași acaparat total de această fascinantă zăbavă care este cititul. În măsura în care peste posibilul talent așterni un strat gros de cultură. Adică în măsura în care poți să-ți investești viața în acest proiect autodevorator. Din păcate, a apărut scriitorul fără lecturi, fără cultură, făcut doar din ambiții deșarte și hazard bine aranjat. S-a ajuns chiar la paradoxul că nu prea citesc nici cei care scriu. Nu citesc deoarece nu vor să-și conturbe incultura, vidul interior. Nu doresc să afle cît de goi sînt spiritual. Sau, mai grav, se citesc leșinați de admirație doar pe ei înșiși. Cărțile bune își pot permite orice, dacă sînt citite de cine trebuie. Anumite cărți îmi vine să le citesc... urlînd. Nu știu, pe de altă parte, de ce toate cărțile proaste parcă sînt scrise de același autor. Dacă fiecare carte ar fi însoțită de „durerile facerii”, alta ar fi soarta cărții și a culturii în lume. Numai că multe cărți se nasc printr-un deces. Nu pot să-i mai citesc decît pe *ratații* de geniu. Toți cei care s-au „realizat” prin scris mă deprimă. Adevăratele cărți sînt cele care își *citesc* cititorul. Îl *citesc* pînă îl fac co-autor. O carte nu doar se citește, ci te citești prin intermediul ei, te lași parțial re-scris de ea. De fapt, cărțile ne *scriu* pe noi, ne pun gramatical în pagina vieții. Cărțile autentice își *scriu* autorul. El se lasă doar prins în textura cuvintelor, dă, din cînd în cînd, credibilitate iluziilor. Cititorul devine singurul autor. Într-un fel, scrisul este deshurare și profanare a eului. Expunerea lui în nuditatea halucinogenă a cuvintelor. O carte care nu te pune pe gînduri, nu te scoate din sărite, nu te trimite la alte mii de cărți, la cîteva culturi, la resortul eului și al lumii e o carte care a fost scrisă degeaba. „Cred că ar trebui să citim doar acele cărți care ne rănesc și ne înjunghie. Dacă o carte pe care o citim nu ne trezește cu o lovitură în cap, pentru ce o mai citim?” (F. Kafka). Cu fiecare carte ar trebui dărmată și re-construită o nouă lume de cuvinte, un paradis și un nou infern. Una în care începutul și sfîrșitul să coabiteze în ecorșeul aceleiași pagini. Fiecare carte trebuie să ne nască gata *citiți*, să ne rememoreze tot ne-scrisul pe de rost. Fiecare carte ar trebui să ne facă mai bătrîni cu o nos-

talgie, mai trecuți cu câteva reverii. Fiecare carte e un rid pe o inimă nescrisă. Îmi place să scriu din ceea ce au ratat alții, din ruinele unor provocări. Oricum și oricât aş scrie, esențialul rămîne tot neexplorat. Reuşesc să scriu nu dintr-un plus de imaginație, de idei salvatoare, ci chiar din golul în care nu pot instala nimic, nici din real, nici din imaginar. Scriu din cel mai pustiu impas în care ajung, din slăbiciunile esențializate. Cuvintele mă ajută să înțeleg cîte ceva din tăcerile interogative care mă bîntuiesc. Nu există o mai mare inadecvare decît aceea de a răspunde provocărilor existenței cu bizare-ria scrisului, cu marginaliile unei neputințe, cu urma pe nisip a gîndului.

Cărțile mele favorite sînt toate acele cărți care m-au ajutat să descopăr ceea ce nu credeam că am. Mă interesează doar acei autori care scriu pentru că nu pot trăi altfel, în special poeții și gînditorii nihilisti și excentrici, inadaptații și marginalizații, „cavalerii neantului”. Imboldul creativ vine din tot ceea ce mă inspiră să adaug vieții o necesitate inutilă - fascinația scrisului. Din tot ceea ce am putut gîndi ultimativ pe marginea eului, a non-eului. Din reveriile faptului de a cădea țărănește pe gînduri. Merită scris doar dacă o poți face peste propriile limite, dacă o poți face din neomenescul de care ești în stare. De cîte ori citesc o carte captivantă îmi revine în minte ideea că nu ar mai trebui să scriu. Ci doar să citesc și să-i elogiez pe cei care au scris mai bine înaintea mea. Nu poți admira ceea ce, mai întii, nu poți respecta. În multe date, cultura nu este decît o probă de admirație. În scris trebuie să te asemeni cu cineva prin diferențiere. Cărțile mari se pot naște și din eșecuri mărunte. Scrisul și cititul îți procură atîtea vieți că aproape nu mai știi ce să faci cu ele. Cititul – un dialog peirastic cu suflete pustii, cu singurătățile rătăcite în ele însele. Scrisul – un dialog diaporematic cu pustietățile proprii. Scrisul este violență domestică în cuvinte, crimă fără nici un cadavru, apocalipsă a nespulului. Cititul înseamnă o educație continuă a admirației, o empatie profundă cu textul, o re-scriere paralelă a lui. Cititorul – un înger care re-scrie totul cu o mîină de călău. Scrisul este și un stimul la diferite neputințe manifeste, un fel zglobiu de a înfiera realitatea, de a mă abandona confortabil în brațele idealității. Scrisul poate fi reversul soteriologic al oricărei trăiri. Scriu cu toate neputințele trăirii. Scriu cu tot *neajunsul* de a fi. Oricît ne-am condensa viața în jurul cititului și scrisului, trăim într-o *carte* pe care nu o va scrie nimeni, într-un *bibliopolis* rămas în veșnică rescriere. De fapt, trăim într-o *carte* care își tot caută autorul... Participăm la Cartea lumii cu cîte o filă mîzgălită în grabă sau cu una complet goală. Lumea e doar o imensă carte de trăiri nescrise, de cuvinte stinghere rămase în paragină. Începută ca ecou al Cuvîntului, lumea o va termina ca o imensă Ciornă indescrîtibilă, cu care nici Dumnezeu nu mai are ce face. Cu toate acestea, citesc (și scriu), deci mai exist...

Ioan F. POP

Lecturile verii dezrădăcinează

■ Cum evadăm?

Mi se pare puțin amuzant ca scriitorii să fie întrebați vara ce citesc. Ei investighează, fac introspecții, pe care le semnează orgolioși, dar se lasă mai puțin chestionați de către alții. Iată, într-o recentă anchetă a *României literare* despre lecturi ale verii, „respondenții” erau cam zgîrciți cu lista de lecturi. Chiar întrebarea dvs. (sau cuplul-grupul de întrebări) – *Ce (mai) citiți? De ce/cum?* – cu adverbul așezat în paranteză, este oarecum ezitantă, ocolitoare. *Ce (mai) citiți?* – pare pusă așa, într-o doară... Nu direct și irevocabil. Vreți să-i lăsați scriitorului iluzia unei anume libertăți? Să-i dați sentimentul că nu e obligat să se conformeze dezideratului dvs.? Vreți să-l agățați așa, în treacăt, să-l păcăliți, să-l sustrageți iluziei libertății estivale? Căci vara este un anotimp al tuturor libertăților. Scăpăm de obligațiile de serviciu, de obligațiile față de prieteni, față de publicații. Nu prea (mai!...) avem chef să promitem nimic. Nici nouă. Vara ne scriem cărțile în mai mare liniște. Fiecare e furat de libertățile lui estivale, nu-și mai bate capul cu iscodirile venite din afara visului său relaxat.

Evident, vara este un anotimp al relaxării. Dar cu lectura – de vară – este totuși o poveste. Este perceptă, în mentalul colectiv, ca o activitate relaxantă, agreabilă, ușoară. Ai mai mult timp la dispoziție și, în același... timp, nu vrei să-ți încarci memoria cu lucruri „serioase”, și atunci apelezi la lecturi lejere. Dar, te întreb contemporan al meu, merită să-ți convertești timpul vieții – chiar dacă e un timp de vară – într-o activitate superfluă, lipsită de sens? Merită să apelezi la o lectură-drog?

Evident, încă o dată, că vara te îndemna la evadare, la exacerbarea curiozității, imprudență, călătorie adesea fără busolă... Dar scriitorul poate oare

evada vreodată din propriul eu? Citim biografii, cărți de voiaj, romane polițiste... Răspundem tentației de a voiaja... cu un anumit regret. N-avem bani, ca nu știu care fost politician aflat acum după gratii, să evadăm în ținuturi exotice. Nu tu iaht, nu tu avion personal, blondă cu zece operații estetice și atunci ne mulțumim cu o carte. În cazul că mai avem vechi înclinații adolescente și nu ne topim nopțile, vara, în barul de fițe sau încercând noi droguri, care scapă filtrelor poliției...

La capătul lumii sau la capătul cărții?

Există însă o mică industrie a cărților de vară. Sa fac campanii pentru cumpărarea de cărți lejere. Asta urmărește un scriitor? El are alternativa opțiunii pentru o călătorie interioară, în contrast cu o călătorie în ținuturi exotice, dar asta mai este călătorie de plăcere? Însă, în perspectiva călătoriei estivale prin lectură, apare un pericol iminent: azi ajungi mai repede la capătul lumii într-un periplu turistic, decât la capătul unei cărți!

Răspunzînd – în treacăt, dar nu într-un mod... nesperios – la ancheta dvs., mărturisesc că mai citesc. Că mai citesc și vara. Dar nu pot să spun că lecturile verii au un anume specific. Spiritul de aventură nu aparține doar lecturilor verii. Nu-mi mai amintesc dacă prima carte de aventură (și călătorie) rămasă în memorie, din copilărie – o călătorie la tropice, cu botezul ecuatorului etc. – a fost citită primăvara sau vara. Știu că o carte care trezea spiritul de aventură și cunoaștere, deși scopul ei era probabil altul, cu marinari ruși ce luptau în nordul înghețat, în vremea celui de-al doilea război, a fost citită într-o vacanță de iarnă, de elev din ciclul primar... Nu am preferințe livrești specifice anotimpului. Citesc de toate, ca în fiecare anotimp. Cărți la prima lectură sau cărți la a doua lectură... Cărți ale prietenilor, ca și cărți ale scriitorilor clasici. Dar nu vreau să generalizez și nici să relativizez.

Totuși, trebuie să recunosc că lecturile de vară sînt lecturi ale dezrădăcinării. Prin ele ieșim din obișnuințe, din „obligații”... Renunțăm la ritualul obligațiilor de muncă. Ne dezpămîntenim din cele firești!... Poate că, uneori, ne și dezțelenim... Dar scriitorul vrea oare, deliberat, să iasă din propria condiție?

Trebuie să citești pur și simplu, nu să vă întrebați de ce citești!...

De ce citesc? Greu de spus. Ar însemna să-mi configurezi în câteva rînduri întregul demers scriitoricesc. Mi-ar fi mai ușor să spun altora de ce să citească scriitori clasici, scriitori contemporani sau cărțile mele. Citesc pentru că am, probabil, în genă o asemenea îndeletnicire. Dar, spunînd asta, mă cufund într-un truism. Dar s-o luăm metodic. Mai întii citesc pentru că îmi place să citesc! Clișeu. Și adevăr. Asta este cea

mai periculoasă lectură. De ce? Pentru că lectura generată de genă e la concurență cu scrisul. Te lași furat de lectură și *uși* de propriul scris. Un scriitor are totuși o știință a lecturii aparte. Combinată, această știință, cu morbul, greu de explicat, al lecturii, fură enorm din timpul scrisului. Din motivația lui. Cum să mai scrii cînd ai în fața ta bibliotecă de cărți de citit? Nu e de glumă. Dar nu putem scăpa din impas decât glumind. Și chiar aici treci granița spre lectura motivată, de îmbogățire și ameliorare a orizontului de lectură. Ea ține de profesionismul *lectorului*, care e și scriitor. Ca scriitor, îți petreci timpul în muzeul lecturii... Apoi e lectura de informare privind literatura care se scrie: scriitori celebri, prieteni și apropiați, sau chiar veleitari. Te poți delecta și cu un veleitari care scrie foarte prost. E o lectură meschină. Dar are gust. Desigur amar. Și poate ar trebui să amintim de lectura de serviciu, motivată anume, care vizează fie o literatură bună, fie una proastă, îndeletnicire pe care nu țin s-o aprofundez. Iată, intru în metodologie, fac clasificări, poate mă abat de la subiect, dar toate țin de îndeletnicirile momentului. Vara nu face o distincție clară între acestea. N-am timp nici măcar să aduc la zi lecturile amîinate. Asta nu înseamnă că citesc toată ziua. Și nu citesc doar cărți...

Citesc dezlegînd și legînd literele

Cum citesc? Nu știu ce-ați vrea să răspund. Că citesc repede? Că citesc încet? Că citesc stînd pe scaun sau în picioare? Sau dormind? Da, fac uneori și lecturi gen Iorga, adică în diagonala paginii, dar rar. Pentru că nu citesc doar pentru a afla o anumită informație, folosită eventual într-o trimitere bibliografică. Citesc dezlegînd și legînd literele, cuvintele, frazele... E lectura, să zic, majoră, de plăcere și de interes, la masa de lucru, poate la bibliotecă. Dar citesc și stînd în picioare, la librărie, cînd frunzăresc una sau mai multe cărți. Citesc și în pat, cînd vine somnul și mă fură unei lecturi importante. Am citit de exemplu, în urmă cu niște ani, *Versetele satanice* de Salman Rushdie vreo doi ani, cu sublinieri, doar seara, o ediție în franceză, înainte ca romanul să fie tradus în română. Am citit, într-o vară, la mare, Cehov pe plajă. Acum (re) citesc – lectură de vară? – *Sanctuar* de Faulkner, tot o ediție franceză, cu o prefață de Andre Malraux, de curiozitate, revenind deci, la veioza de la pat. Presa literară o citesc ascuns într-o cafenea, în fine pe o terasă, sperînd că n-o să dea de mine vreun binevoitor care ține să bem o bere împreună. În asemenea cazuri, prefer să-mi beau cafeaua sau berea singur. Însă citesc – aventură?, curiozitate? – peisaje din județul meu din zborul unui avion de agrement, două persoane, „eu și pilotul”. Numai vara permite o asemenea lectură...

Lista scurtă e greu de făcut

Și acum, totuși, ce mai citești?... Lecturile momentului sînt mai multe, ca de obicei, împărțite între domiciliul de la oraș și cel de la țară, plus unele locuri unde mă aflu în treacăt: *Orologiul fără ore* de Ana Blandiana, *Taishan-ul meu* de Patrizia de Rachewiltz (nepoată a lui Ezra Pound) tradusă de Daniela Oancea și Viorica Patea, câteva cărți semnate de poeți din Chișinău, primite recent de la ei, cartea de proze *Salutări lui Troțki* de Dumitru Crudu. Și un roman de Bohumil Hrabal, *Lecții de dans pentru vîrstnici și avansați*, să văd cum vede el, ironic?, bătrînețea. Lista scurtă e greu de făcut, căci pe masă sînt mai multe cărți, investigate deja, care își așteaptă dezlegarea. Am terminat doar de câteva zile *Laur* de Evgheni Vodolazkin, o proză care își așteaptă decantarea. Ceva, legat de arta stricta a romanului, nu de idei, mi-a rămas încă nelămurit... Vara trecută, îmi amintesc, am citit la un moment dat *Povestiri din Kolîma* de Varlam Șalamov (abia acum!...). Veri cu literatură... grea. Rușii, ori prin ce epocă ar trece – țarism, comunism, capitalism sălbatic (pe care, din păcate, nu-l prea cunosc, eu la ei) – țin flacăra prozei sus. Și o deschidere de lectură: *Meridianul singelui* de Cormac McCarthy, să văd dacă și cum romanul american se reinven-

tează. Lîngă noptiera de la țară revin cu *Sanctuar* de Faulkner, în ediție franceză, prefațat de Andre Malraux, roman care spărgea cîndva niște frontiere și nu știu dacă a fost egalat sau depășit, în ambiția lui... La orizont se anunță Haruki Murakami, la recomandarea lui LIS. A, da, era să uit: am terminat, aproximativ concomitent cu *Laur*, dialogul făcut de Andrea Tornielli cu Papa Francisc, *Numele lui Dumnezeu este Milostivirea*, apărut la Editura Trei, în care am urmărit câteva teme extraordinare, interesante pentru oricine, indiferent de religie, foarte actuale. Lecturi de vară, nu?

Dar mai citesc și vreun roman polițist bun, dacă îmi cade sub ochi, sau vreun text prost, care, prin existența lui, umilește literatura și dragostea cititorilor pentru ea. Să nu credeți însă că stau toată ziua cu nasul în cărți. Mai trebuie și să tai lemne pentru iarnă, să cosesc iarba printre niște pomi, să fac nu știu ce documente pentru *Mișcarea literară*, să duc cîinii – Lesy, Sașa și Zoro – la scăldat în micul și ondulatul rîu Șieu, sau să-mi antrenez nevasta în vreo excursie... Îndeletniciri de vară... Ce ziceți, sînt relaxat sau nu?

Olimpiu NUȘFELEAN

Gheorghe Petrîlă - Pe uliță - Bocicoiel

Gheorghe Petrîlă - Întâlnire - Vișeu de Sus

Amu, io ț-oi spune, dacă vrei...

Camelia BURGHELE

Povestea Grațianei Pop și poveștile satului Ciumărna din Sălaj

Când, în urmă cu câțiva ani, mă documentam în teren pentru studiul meu referitor la tradițiile nupțiale din satele sălăjene tradiționale, am ajuns și prin Ciumărna, unde, cunoscând talentul de povestitoare al Grațianei Pop, care-mi și devenise un fel de prietenă mai mare („mi-ești dragă de parcă ai fi fata mea, ca Violeta”), m-am oprit să vorbim despre nunta ciumărnanilor. Grațiana Pop m-a primit cu naturalețe și simplitate: *Amu io ț-oi spune, dacă vrei, cum să strângă la Ciumărna la nuntă, că mi-am scris io cum s-o strâgat la Jenica Bărburaș la nuntă, în 1981, în ianuarie.* Apoi, mi-a permis să folosesc caietele de însemnări ale domniei sale, rod al participării la numeroase nunți, dar mi-a și relatat, direct, cu cuvinte proprii, felul în care se desfășurau nunțile în Ciumărna:

Era în sat o casă a danțului, așe îi zăcea: casa danțului. Aia era în sat. Era on uom care avea o șură mare și ne lăsa să jucăm acolo, și iarna, și punea lompașu acolo sus, acățat la grindă și noi aveam aici în sat trii frați, și înainte o fost, cu părinții mei: unu zăcea cu ceatara, unu cu contra și unu cu gordona. Înaintea lor, până nu s-o învățat ei, era un om în sat care ne zăcea cu țitera. Și ne întâlneam la habă, la casa danțului, că acolo ne lăsa, că acolo să punea o taxă, și erau doi tizeși care adunau banii după la feciori: 15 lei, 10 lei, 9 lei, care cum, și atunci ala ne lăsa acolo să jucăm și meream luni sara, miercuri sara și joi sara.

Atunci nu să făcea nuntă sâmbăta, numa duminica, atunci să făceau tăte nunțile duminica. Scrie în cartea cea sfântă, că nunțile să făceau numa

duminica, nu sâmbăta și nu în zilele de post.

Sâmbătă sara să făcea tiperiu, la casa feciorului, că nunta să făcea la case atunci, nu ca amu, la cămin. Uomu scotea afară paturi și făcea nuntă în casă la el. Ori mai băgau și la vecini, când nu aveau unde și multe, multe informații de acest fel.

Multe din cele relatate atunci mie, le-a povestit și în volumul de față; mărturiile despre nuntă sunt completate de altele, din folclorul local al trecerii în lumea de dincolo, din gestionarea situațiilor de criză induse magic (descânțece de boală) și mai ales din folclorul local. Autoarea se dovedește a fi... etnograf de teren, ea însăși culegând informații referitoare la folclor, obiceiuri, tradiții; le notează atent, dând nu doar numele și prenumele informatorului, „de-a cui e” și anul nașterii sau adresa, ci și starea de spirit sau de sănătate (dacă în momentul culegerii era bolnav sau bătrân, dacă a spus textul cu bucurie sau a trebuit stimulat la dialog, dacă avea un statut special în comunitate).

Interesante sunt și contribuțiile proprii, poeziile compuse de Grațiana Pop cu diferite ocazii. Multe dintre ele scrise înainte de momentul 1989, în vremea colectivizării, a activiștilor de partid sau a navetismului, oferă cititorului nu doar mostre de ceea ce s-a numit „folclorul nou”, ci și o vedere personală asupra acelei perioade, cu festivalurile sale specifice, cu sărbătorile identitare ale acestor vremuri (8 Martie, 1 Iunie), cu procesele culturale și sociale proprii (mecanizarea agriculturii, armata, școala, viața de muncitor).

Descoperim în volum o serie de ipostaze ale Grațianei Pop: povestitor, culegător de folclor, autobiograf, rapsod popular, cântăreț de folclor,

performer al tradițiilor locale, monografist, autor de poezii și cântece, toate conturând o personalitate vie, proteică, profund ancorată în viața satului natal.

Pe de altă parte, ar trebui contextualizat puțin momentul apariției acestui volum. Modernizarea excesivă, globalizarea culturală, economică și financiară, precum și implementarea unor noi modele de viață și comportament au determinat diverse foruri internaționale să declare salvarea patrimoniului cultural identitar (național, etnic sau de grup) drept o acțiune culturală de primă mărime.

Impunerea acestui deziderat ca prioritate absolută este perfect acoperită în realitate, din punctul nostru de vedere, al muzeografilor, care avem contact zi de zi cu diverse aspecte ale patrimoniului și care luăm zilnic pulsul conservării sau pierderii acestuia. Mai mult decât atât, patrimoniul imaterial, prin însuși esența sa, fiind unul perisabil și extrem de ușor alterabil, necesită o rapidă prelevare, conservare și stocare, prin diferite căi și metode, pentru a putea da dovadă în viitor asupra identității culturale a unei comunități.

În acest context, protejarea acestor membri ai comunității care se preocupă de astfel de cauze nobile, trebuie să devină un scop prioritar, la toate nivelele de decizie. Este cazul dnei Grațiana Pop care, de-a lungul anilor, a știut să se facă cunoscută și apreciată nu doar de comunitatea în care trăiește sau de forurile locale sălăjene, ci și de multe jurii naționale sau internaționale. De aceea, în urmă cu câțiva ani, considerând că îndeplinește toate cerințele de eligibilitate reclamate de calitatea de „tezaur uman viu”, în accepțiunea pe care organismele culturale naționale

și internaționale o dau acestui termen, am susținut-o cu toată căldura și responsabilitatea științifică în demersurile pe care le face pentru obținerea acestei calități, pe autoarea acestei cărți. Am propus-o, așadar, pentru acest statut, în domeniul păstrătorilor și transmițătorilor de tradiții populare, a culegătorilor de folclor, datorită valorilor speciale ale patrimoniului cultural imaterial și a calităților indubitabile pe care le posedă, iar în continuare voi spicui câteva idei din referatul pe care l-am trimis atunci forurilor culturale de la București.

Ani în șir, a fost invitata Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău la *Târgurile meșterilor populari* desfășurate cu ocazia *Zilelor Cetății*; a fost nu doar un expozant remarcat de toți vizitatorii târgului, ci și un bun creator de atmosferă: s-a transformat mereu în „sufletul târgului”, prin momentele create: cântece, demonstrații practice ale copiilor ucenici, expuneri de costume populare. Eu însămi am invitat-o, anul trecut,

să-mi fie alături la o dezbatere pe tema perisabilității patrimoniului imaterial și pentru reliefarea unui specific clar detectat al celui sălăjean, în particular.

De altfel, biografia doamnei Grațiana Pop este impresionantă la capitolul participării la festivaluri, târguri sau alte manifestări culturale ce au ca țintă relevarea patrimoniului local sălăjean.

Remarcabilă păstrătoare a tradițiilor locale, dar și atent colecționar de obiecte vechi, cu valoare etnografică locală, a pus bazele unui mic muzeu, acasă la dânsa, la Ciumărna, unde poate etala în fața turiștilor români sau străini câteva piese autentice, importante prin valoarea lor documentară. În această calitate, de păstrătoare și colecționară a unor obiecte etnografice, dar și de creatoare a unora noi, după tipare originale, am recomandat-o ca participant în unele expoziții etnografice de grup, unde a reprezentat cu succes zona Sălajului.

Drept consecință, s-a bucurat

nu doar de recunoștința și aprecierea noastră, a specialiștilor etnografi sau folcloriști, ci și a comunității locale din care face parte, care o recunoaște ca pe un rapsod local și un vechi colecționar de artă tradițională.

În calitate de cercetător al culturii tradiționale locale și ca autor al unor studii centrate pe tradițiile și obiceiurile sălăjene, o consider pe doamna Grațiana Pop un remarcabil transmițător de modele culturale tradiționale și un bun performer din sfera patrimoniului imaterial.

S-a făcut remarcată în multe domenii ale culturii tradiționale și conservării acesteia, dar sectorul în care activează cu precădere și unde are cele mai notabile rezultate este cel al meșteșugului țesutului și cusutului (textile de interior dar mai ales costume tradiționale cu specific local). Este foarte documentată atât teoretic, cât și practic, în meșteșugul confecționării textilelor tradiționale, cea mai mare parte a informațiilor fiind preluate de la generația de

Maria Berciu - Ritm divin - Vișeu de Sus

Maria Berciu - Casă tradițională - Bocicoiel

femei bătrâne din sat, rod al unei munci și pasiuni de-o viață. Cu certitudine este deținătoarea unor informații și practici concrete extrem de interesante și utile pe care le transmite copiilor din grupele de lucru cu care activează într-un calendar susținut, în spațiul muzeului propriu și cu ocazia unor festivaluri unde este invitată alături de ucenicii săi.

Rezumând, este deținătoarea unor elemente de certă valoare și arhaicitate privind meșteșugul țesutului și cusutului pe care le transmite mai departe generației tinere (în mod concret, copiilor pe care îi inițiază). Mai mult, fiind și deținătoarea unor calități vocale și unor valori muzicale deosebite, îmbină în cadrul orelor de practică cu tinerii și transmiterea unor tradiții orale folclorice (cântece vechi specifice zonei noastre etno-folclorice, colinde, strigături la nuntă).

În acest domeniu, cel de culegător și păstrător de tradiții populare, doamna Grațiana Pop se ridică la un nivel remarcabil; venim în sprijinul acestei constatări cu următoarele argumente:

- este un admirabil culegător de folclor local: deține mai multe caiete în care a notat piesele folclorice culese; zona producțiilor folclorice de care s-a ocupat în mod special este cea a strigăturilor de nuntă, culese de la *grăitorii* locali, pe care știe să le recite, dar a cules multe piese și din folclorul epic sau foarte multe colinde. De altfel, a imprimat CD-uri profesionale atât cu colinde vechi din zona Meseșului, cât și cu cântece bătrânești și pricesne

- caietele deținute (din care și eu am utilizat unele informații despre desfășurarea ceremonialului nupțial în zonă) pot fi folosite ca material ilustrativ pentru calitățile speciale de deținător al unor valori de patrimoniu cultural imaterial pe care le posedă

- este un foarte bun informator etnografic (subiect): eu însămi am obținut de la dânsa informații extrem de interesante și vechi despre sărbătorile din vechiul sat tradițional, despre hăbele de tors sau despre

obiceiuri locale performate cu ocazia momentelor importante din ciclul vieții de familie

- toate aceste informații sunt conservate și transmise ulterior tinerei generații în cadrul unor cercuri de profil sau întâlniri tematice pe care le organizează cu grupul de tineri pe care îi coordonează; de exemplu, organizează frecvent câte o *habă* tradițională sălăjeană, autentică, la care invită un număr mare de femei bătrâne din sat dar și grupul de tineri cu care lucrează sau execută demonstrativ diverse secvențe din muncile cotidiene tradiționale (topitul cânepii, torsul, țesutul), subiecte potrivite pentru numeroase emisiuni televizate

- la aceleași întâlniri se preocupă și de transmiterea acestor valori de patrimoniu cultural imaterial tinerilor, constând în cântece populare bătrânești sau obiceiuri locale, dar le prezintă acestora și vechi tehnici de meșteșug, din sfera cusutului și țesutului

- la toate aceste acțiuni, doamna Grațiana Pop se remarcă prin calitățile deosebite de păstrător de tradiții, în ordinea conservării patrimoniului cultural imaterial, dar și de recunoscut culegător de folclor din zonele etnografice Meseș și Sălaj.

... Ceea ce scriam atunci este la fel de actual, doar că ar mai trebui completat: casa bătrânească de la Ciumărna, readusă la viață recent,

transformată într-un soi de muzeu viu, a înscris satul Ciumărna pe harta celor mai atractive obiective turistice din Sălaj și a conferit vizibilitate unui sat și unei comunități care nu au decât de câștigat din prezența unor turiști români și străini.

Turiștilor, Grațiana Pop le va putea dărui și un exemplar din acest volum: un soi de jurnal în versuri despre viața ei, dar și un fel de monografie folclorică a satului natal. Ne întoarcem la mărturisirea autoarei: *Am cules cântece mai multe din satul meu și din alte sate, de la femei, oameni bătrâni din toți au mai rămas foarte puțini în viață. Dragostea mea pentru cântec a fost de mic copil, mi-a făcut plăcere să cânt, să compun cântece, poezii, amintiri din copilărie și mă întreb dacă nu ar fi interesant ca Grațiana Pop să înregistreze fragmente din textele din carte pe un suport electronic care să asigure fundalul sonor al vizitei turiștilor în casa țărănească a familiei ei, acum muzeu; astfel, outsiderii – turiști ar putea afla în mod direct, din chiar vorbe și textele unui insider – culegător și rapsod popular, obiceiuri și tradiții din lumea satului pe care îl vizitează sau bucăți de folclor specifice comunității.*

Prefață la volumul Ilenei Grațiana Pop – *Ciumărna - satul meu cu vorbe dulci (cântece, poezii, doine, balade, obiceiuri)*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2016

Maria Berciu - Meșterul cojocar - Vișeu de Jos

Prima sinteză istoriografică românească din Sălaj

Marin POP

Lucrarea de față are o importanță deosebită pentru istoriografia românească din Sălaj, deoarece este prima sinteză istorico-etnografică. Odată cu trecerea timpului a devenit o carte rară, în prezent mai existând doar câteva exemplare în colecțiile muzeale, biblioteci sau arhive. Și din aceste considerente considerăm lăudabilă inițiativa Editurii *Caiete Silvane* de a tipări o nouă ediție și a o reda unui public cititor cât mai numeros.

În accepțiunea modernă a cuvântului, lucrarea de față nu reprezintă o monografie clasică, după cum subliniază chiar autorii ei, ci doar o schiță monografică. De asemenea, autorii sunt practic coordonatori ai lucrării, la care au colaborat mai multe personalități, după cum reiese și din prefața autorilor. Reputatul profesor și pedagog Victor Rusu, pensionar la vremea respectivă, stabilit la Budapesta, unde a și decedat în anul 1910¹, a pus la dispoziție informațiile cu caracter istoric pentru primul capitol. Capitolul referitor la Biserică a fost elaborat de protopopul greco-catolic din Meșeșenii de Sus, Grațian Flonta, iar istoricul școlilor sălăjene a fost elaborat de către profesorul de pedagogie Gavril Trif, pensionar la vremea respectivă, stabilit la Șimleu Silvaniei. Informațiile referitoare la fundațiile înființate de personalitățile sălăjene, testamentele lor și starea financiară la zi le-au primit, la cerere, de la Comitetul Central al „Astrei”, care le administra, după cum reiese din documentul pe care îl redăm și noi datorită importanței lui istorice: „Un punct esențial din lucrarea noastră va forma: *Biografia bărbatilor mecenai ai Sălajului*, cari au făcut fundațiuni, fie acelea chiar mai neînsemnate.

O parte din fundațiunile aces-

tea le manipulează «Astra» și prin urmare nu ne stau la îndemână literile fundațiunale ale acelor fundațiuni, chiar pentru aceia, în numele sfintei cauză de obște vă rugăm: binevoii a face dispozițiunea ca, pe speșele noastre, să ni se trimită – cu posibilă grabă – copia testamentului: 1) George Filep; 2) Ioan Gallian; 3) dr. Ioan Nichita; 4) Demetriu Suci; apoi 5) Teodor Szilágyi, încât și aceasta să manipulează prin „Astra”, căci noi nu o știm cu securitate, Ioan Kiss și Georgiu Pop.

Întrucât dispune și de fotografiile acestor fondatori ne-ați deobliga mult dacă ni le-ați trimite și pe acelea, în felul ca, după folosință să vi le retrimitem.

De asemenea ne veți deobliga mult dacă ne-ați da deslușiri și asupra altor fundațiuni sălăgiene – manipulate prin «Astra», – despre cari eventual noi nu știm ori le-am trecut cu vederea”. Cererea este semnată de Ioan P. Lazăr.

Conducerea centrală a „Astrei” a trimis copiile testamentelor lui G. Filep, Ioan Gallianu, Alex. Coste, I. Nichita și D. Suci².

Având în vedere preocupările anterioare ale celor doi autori, credem că următoarele capitole, referitoare la etnografie, folclor, port, tradiții, starea economică, personalități, Șimleul și comunele etc. le aparțin.

Pe lângă studiul bibliografiei pe care o redau în prefață, autorii au efectuat muncă de teren, cutreierând satele sălăjene.

Toate aceste elemente nu scad valoarea în sine a lucrării, care conține informații istorice importante și constituie o lucrare bibliografică de bază pentru toți cei care doresc să studieze istoria Sălajului. De asemenea, credem că trebuie să ținem cont și de faptul că lucrarea a fost realizată într-un timp foarte scurt,

respectiv câteva luni înainte de adunarea generală a Astrei.

Deși Ioan P. Lazăr și dr. Dionisie Stoica au fost personalități marcanțe, care au desfășurat o activitate prodigioasă pe tărâm cultural-național în Sălaj, în mod nemeritat au intrat în uitare. Din aceste considerente, credem de cuviință ca în primul rând să redăm câteva crâmpoșe din viața și activitatea lor.

Ioan P. Lazăr³ s-a născut la 22 februarie 1862 în localitatea Suci de Sus (jud. Maramureș). Tatăl său se numea Iacov Lazăr a popii, descendent dintr-o familie de preoți și de aici supranumele „a Popii”, pe care Ioan P. Lazăr îl purta prescurtat între prenume și nume.

După absolvirea școlii primare din satul natal, Ioan P. Lazăr a urmat cursurile Preparandiei (Școala normală de învățători) din Gherla, unde l-a avut ca profesor pe vestitul pedagog Vasile Borgovan.

Obține diploma în anul 1880, fiind numit învățător în Șimleu Silvaniei. Aici a câștigat repede simpatia tuturor românilor, în cercul cărora a început să activeze pe tărâm cultural-național și economic.

Pregătirea pe care o avea și în domeniul economico-financiar a atras atenția fruntașilor vieții publice din Sălaj. Astfel, în anul 1886, când la Șimleu Silvaniei ia ființă banca „Silvania”, Ioan P. Lazăr devine unul dintre primii săi funcționari. După ce a urmat un binevenit curs de contabilitate la banca „Albina” din Sibiu, a fost numit contabil la „Institutul de credit și economii Silvania, societate pe acții”, cum se numea în epocă banca „Silvania”. În acest post a desfășurat o activitate deosebită până în anul 1907, când s-a pensionat.

Însă, înainte de a fi economist, Ioan P. Lazăr a fost un reputat om

de cultură, desfășurându-și activitatea ca pedagog, folclorist, tipograf, editor, ziarist și om de litere.

În urma experienței dobândite la Sibiu, în anul 1903 înființează la Șimleu prima tipografie românească, sub numele de „Victoria”, iar un an mai târziu primul ziar săptămânal românesc din Sălaj, sub denumirea de „Gazeta de Duminecă”. Tot la tipografia „Victoria” s-au imprimat revista „Păstorul Sufletesc” și „Gazeta Învățătorilor”. De asemenea, Ioan P. Lazăr a înființat o bibliotecă serială sub numele de „Biblioteca Victoriei”. Prima broșură publicată de Editura „Victoria” în această serie a cuprins cinci povestiri de Ion Pop-Reteganu, prim redactor al „Gazetei de Duminecă”, care, din păcate, a decedat în anul 1905, fiind urmat în funcție de Victor Deleu.

Ioan P. Lazăr a îndeplinit funcția de director al prestigiosului săptămânal „Gazeta de Duminecă” de la înființarea sa și până în momentul sistării, în anul 1911. De asemenea, a îndeplinit, în anumite perioade, și funcția de prim redactor.

În ceea ce privește rolul deosebit pe care l-a jucat ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă” pentru cultura românească, credem că el este sintetizat foarte bine de un alt reputat om de cultură și jurnalist, Grațian C. Mărcuș: „Ea (*Gazeta de Duminecă* – n.n.) a avut un caracter profund popular și a apărut în tiraj apreciabil, trecând mult peste interesul local și putem afirma fără exagerare că a fost foaia cea mai prețioasă și mai bogată în material și știri în nordul Transilvaniei vreme de un deceniu, cât a existat”⁴.

Tot ca o contribuție adusă de Ioan P. Lazăr culturii românești amintim „Cartea românului”, apărută în anul 1904, „Din viața și activitatea pedagogică a lui Vasile Borgovan”, pe care a distribuit-o gratuit tuturor dascălilor abonați la „Gazeta de Duminecă” și, desigur, lucrarea de față, elaborată împreună cu dr. Dionisie Stoica.

Ioan P. Lazăr a activat și pe tărâm politic, alături de fruntașii politici sălăjeni Gheorghe Pop de Bă-

sești, Andrei Cosma, Victor Deleu, Coriolan Meseșan, Dionisie Stoica etc.

După o activitate prodigioasă desfășurată în slujba poporului român, Ioan P. Lazăr a încetat din viață la 19 noiembrie 1915, fiind înmormântat în cimitirul din Șimleu Silvaniei.

La fel ca Ioan P. Lazăr, dr. Dionisie Stoica a fost o personalitate complexă, care a activat și s-a făcut cunoscut în mai multe domenii de activitate. A fost folclorist, traducător, poet, prozator, dramaturg, autor de studii de istorie literară și al lucrării de față, alături de Ioan P. Lazăr.

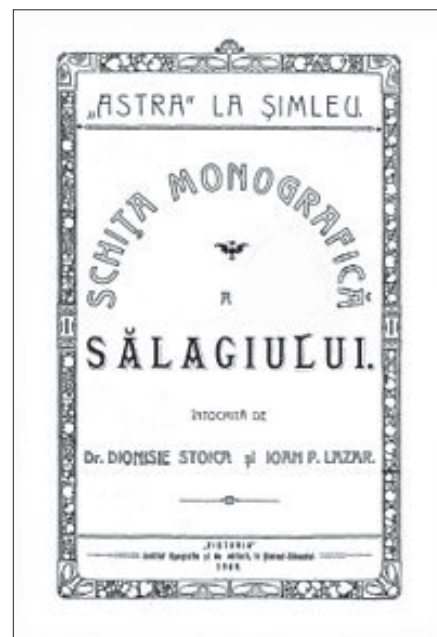
Dionisie Stoica s-a născut în anul 1880⁵ la Rotbav, în comitatul Brașov. Era unul din cei trei fii supraviețuitori din șase născuți ai învățătorului Ioan Stoica (1840-1907) și a Paraschivei Solca.

După ce a urmat cursurile primare, gimnaziale și liceale la renumitele școli românești din Brașov, în anul 1900, beneficiind de o bursă a fundației Gojdu, administrată de Consistoriul ortodox din Sibiu, pleacă la Budapesta, unde a studiat literele și filosofia.

Încă din anul doi de studenție este ales în structurile de conducere ale societății studențești „Petru Maior”, în funcția de vicepreședinte (1901) și președinte al secției literare, în anul 1902/1903. Tot acum și-a început cariera jurnalistică, începând cu octombrie 1901, la ziarul „Poporul Român”, înființat de Dumitru Birăuțiu. Aici va activa ca redactor, în perioada 1901-1904. De fapt, scria aproape singur ziarul⁶.

Dionisie Stoica a făcut parte din redacția „Luceafărului” în anul 1902⁷. De asemenea, a mai colaborat la revista „Familia” și ziarul „Tribuna” din Arad.

La chemarea lui Ioan P. Lazăr vine la Șimleu, în calitate de redactor al ziarului „Gazeta de Duminecă”. Primul articol semnat de Dionisie Stoica se intitulează „Nașterea Mântuitorului”, apărut la 7 ianuarie 1907, urmat de comentariul „Monumentul lui Traian”.

Pentru a face o publicitate cât mai mare Expoziției generale a României, care a avut loc în anul 1906, și a oferi cititorilor informații despre evenimentele istorice care aveau loc la București, Capitala spre care se îndreptau privirile și speranțele tuturor românilor aflați sub stăpânire străină, Dionisie Stoica, „unul dintre cei mai buni colaboratori” ai ziarului șimleuan, a fost trimis la București, în calitate de corespondent al ziarului „Gazeta de Duminecă”: „Voind a câștiga cetitorilor săi date cât se poate mai amănunțite despre frumoasa Expozițiune a fraților noștri din mândra Românie. Cu menirea ca, luând parte chiar la deschiderea Expoziției, să descrie în culori cât numai se poate mai vii celea văzute la frații noștri de un sânge”⁸.

Pe data de 27 mai 1906, Dionisie Stoica vizitează locul expoziției, pe Câmpul Filaret, la marginea Bucureștiului. Admiră locul expoziției, dar transmite sălăjenilor că mai era mult de lucru până la terminarea ei. Deși vernisajul era preconizat pe data de 4 iunie, spune el, întreaga expoziție putea fi vizionată cel mai bine în toamnă. Așadar, îi îndeamnă pe sălăjeni să nu se grăbească și să organizeze vizitarea expoziției prin lunile august-septembrie⁹.

Trimisul special al ziarului șimleuan descrie și momentul inaugurării expoziției de către Suveranii

României, regele Carol I și regina Elisabeta, pe data de 6 iunie 1906¹⁰.

După o activitate prodigioasă în orașul de la poalele Măgurii, Dionisie Stoica părăsește Șimleul în anul 1910, pentru a ocupa funcția de director executiv la nou înființata bancă „Luncana” din Marghita. Ioan P. Lazăr a fost ales și el în funcția de vicepreședinte al băncii¹¹. De asemenea, Dionisie Stoica a avut o contribuție însemnată la înființarea primului despărțământ al „Astrei” din Marghita, care purta același nume ca banca „Luncana”. În funcția de director al despărțământului a fost ales Dionisie Stoica¹².

Din păcate, soarta lui Dionisie Stoica a fost una tragică, el decedând în anul 1916 pe frontul sârbesc¹³, la vârsta de 36 ani, când se găsea în plină energie creatoare.

În al doilea rând, credem că trebuie analizat contextul istoric în care a apărut „Schița monografică a Sălajului”. Era anul 1908, când se aniversa centenarul nașterii ideologului revoluției de la 1848 din Transilvania, Simion Bărnuțiu. La propunerea despărțământului șimleuan al Astrei, adunarea generală din acel an, programată a avea loc în perioada 6-9 august 1908, a avut loc la Șimleu Silvaniei. Era cea de-a doua adunare generală care se organiza la Șimleu, după cea din anul 1878.

În programul activităților preconizate a se desfășura cu acest prilej s-a dorit să se organizeze și un pelerinaj la mormântul de la Bocșa, unde se găsesc osemintele marelui nostru înaintaș, Simion Bărnuțiu.

În ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă” se făcea apel pentru o participare cât mai numeroasă la acest pelerinaj, dovedindu-se faptul „că știm să cinstim amintirea marilor noștri înaintași, închinându-ne la mormintele lor”. Pe lângă pelerinajul la mormântul de la Bocșa mai era preconizat în programul manifestărilor, tot în acea zi de 9 august, o excursie științifică la Moigrad.

Manifestările comemorative urmau să fie simple, tocmai pentru a nu fi interpretate de către autorită-

țile austro-ungare. Astfel, era preconizat să se țină doar un parastas și să se rostească o predică ocazională însoțită, bineînțeles, de rugăciuni pentru odihna sufletului marelui înaintaș. Pentru buna desfășurare a acestor activități a fost ales și un comitet organizatoric compus din fruntașii sălăjeni ai Partidului Național Român, Gheorghe Pop și Ioan Suci, din Zalău, Cassiu Deleu, frațele mai mare al lui Victor Deleu și cumnatul lor, Lazăr Maior¹⁴.

Însă autoritățile austro-ungare au interzis activitățile de pe data de 9 august, adică pelerinajul de la Bocșa și excursia științifică la Moigrad.

Cu toate că pelerinajul a fost amânat, de fapt interzis, el a avut totuși loc. La mormântul de la Bocșa s-a adunat pentru a cinsti memoria înaintașului lor, poporul, „acest popor bun și recunoscător”. Au participat, conform relatărilor presei, peste o mie de persoane. S-a oficiat un parastas de către preotul local „pentru odihna marelui suflet și geniu al nostru”, iar mulțimea „s-a închinat, în nădejdea unei sorti mai bune”. De asemenea, un comitet ales s-a îngrijit ca mormântul de la Bocșa să fie renovat și prevăzut cu un grilaj de fier¹⁵.

În acest context, s-a luat decizia elaborării unei lucrări cu caracter monografic, pentru a pune la dispoziția distinșilor invitați și publicului, informații inedite referitoare la bogata și tumultoasa istorie a Sălajului. Decizia era anunțată în prestigiosul ziar șimleuan „Gazeta de Duminecă”, devenit principala platformă de promovare a evenimentului. Sălăjenii care participaseră la Expoziția generală a României, care a avut loc la București, în anul 1906, intenționau să organizeze un nou moment de înălțare sufletească a românilor transilvăneni, sub stindardul Astrei, cea mai importantă asociație culturală românească de dincoace de Carpați. În coloanele ziarului se făcea apel la elita sălăjeană, la preoți și învățători, să mobilizeze toată suflarea românească pentru buna desfășurare a acestui

eveniment cultural-național de mare însemnătate, să contribuie atât spiritual cât și material. A fost ales și un Comitet organizatoric, în frunte cu Ioan P. Lazăr. De asemenea, din comitet făcea parte și Dionisie Stoica, autorul piesei de teatru „Moise Păcurariu”, care s-a bucurat de un succes extraordinar în rândul participanților la serbările Astrei. Așadar, Ioan P. Lazăr asigură conducerea materială a evenimentului, iar Dionisie Stoica pe cea culturală. Tot ei anunțau hotărârea conducerii despărțământului șimleuan al Astrei de a face cunoscută istoria, tradițiile și obiceiurile sălăjenilor, prin elaborarea unei monografii: „Scrierea monografiei ținutului nostru din prilejul adunării generale a Astrei e o idee nouă, cât se poate de salutară și de imperioasă pentru promovarea culturii noastre; o idee care dacă ar fi urmată, în câțiva ani am avea datele necesare pentru monografia întregului popor românesc din Ungaria. Schița monografică a Sălajului va cuprinde vr'o 20 coli de tipar și va avea vr'o sută cincizeci fotografii originale. E o muncă uriașă aceasta pentru timpul de 2-3 luni, în care s-a terminat”¹⁶.

Serbările Astrei de la Șimleu s-au desfășurat sub deviza: „Totul pentru cultura noastră, totul pentru asigurarea viitorului neamului nostru”¹⁷, în spiritul chemării adresată de Andrei Bărseanu, vicepreședintele Astrei, elitei românești, în discursul său înălțător și vibrant din deschiderea lucrărilor adunării generale de la Șimleu.

Distinșii invitați, în frunte cu Andrei Bărseanu, vicepreședintele Astrei, au fost așteptați de către sălăjeni la Ciucea, unde s-au deplasat opt trăsuri pentru a-i aduce la Șimleu. La Cizer au fost întâmpinați, cu o poartă de triumf, confecționată din frunzari de stejar, de conducerea despărțământului șimleuan al Astrei, în frunte cu vicarul greco-catolic Alimpiu Barboloviciu, președintele despărțământului, Victor Deleu, preotul A. Orian din Cizer etc. La Cizer li s-a servit un mic dejun în „frumoasa grădină” a

„vrednicului” învățător pensionar Liscan și al fiicei sale, cunoscută sub pseudonimul Veronica de Sălaj.

De la Cizer, cele aproximativ 20 de trăsuri s-au deplasat la Șimleu Silvaniei, unde seara, la orele 8 a avut loc „întrunirea de cunoștință”, în incinta Castelului Báthory, unde se vor desfășura toate evenimentele preconizate a avea lor în aer liber. Aici au fost întâmpinați de către întreaga elită sălăjeană, în frunte cu George Pop de Băsești, Andrei Cosma, Victor Deleu, Coriolan Șteer, Vasile Pop, Coriolan Meseșan și cei doi autori ai lucrării de față.

Lucrările propriu-zise s-au desfășurat în zilele de 7 și 8 august. Pe lângă ședințele tehnice ale asociației, de un succes extraordinar s-au bucurat conferințele susținute de Octavian C. Tăslăuanu, care a vorbit despre tinerii nuveliști Mihail Sadoveanu, Sandu Aldea și Ion Agârbiceanu. Romul Simu a susținut o conferință economică, „la care a luat parte mult popor și inteligență”, fiind propusă apoi de membrii Astrei pentru a fi publicată în broșură. De un real succes s-a bucurat piesa teatrală țărănească „Moise Păcurariu”, scrisă de dr. Dionisie Stoica și avându-l în rolul principal pe Aurel P. Bănuțiu. Ziarul șimleuan subliniază faptul că la reprezentarea teatrală au participat peste 1.500 de persoane, iar țărani au plâns, deoarece s-au identificat cu personajele din piesă; de asemenea, un mare succes a avut expoziția etnografică organizată cu această ocazie. Țărani sosiți din localitățile Aghireș, Buciumi, Cățulul-românesc (Meseșenii de Sus), Domnin, Fetindia, Giurtelec, Hidig (Măierişte), Santău și Sărăuad au venit îmbrăcați fiecare în portul specific zonei de proveniență. Pereții expoziției au fost împodobiți cu portretele marilor personalități sălăjene, publicate și în schița monografică. Reuniunea Femeilor Române din Hunedoara, condusă de Elena Pop Hossu Longin, fiica lui George Pop de Băsești, prezentă la eveniment alături de soțul său, Francisc Hossu Longin, a expus „foarte frumoase lucrări de

mână, țesături și cusături, precum și un rând de haine și ornate preoțești”¹⁸.

Un moment deosebit în cadrul activităților l-a avut prezentarea lucrării de față – „Schița monografică a județului Sălaj”. Ea a fost prezentată de către Dionisie Stoica, chiar după discursurile de deschidere a lucrărilor. Datorită importanței sale, o redăm și noi în continuare:

„Onorată adunare generală!
Prea Stimat Dle president!

Am crezut, că facem un lucru bun dacă vom da un tablou cultural și economic al românilor sălăjeni din prilejul acestei adunări generale a Asociațiunii. Am dorit să arătăm din acest prea fericit pentru noi moment starea etnică adevărată a noastră, a celor din acest colț de țară, străin în foarte mare parte de cultura românească, pentru a dovedi, că aici trebuie desfășurată o muncă foarte stăruitoare în cadrele Astrei, dacă voim ca adevărata cultură românească să prindă rădăcini.

Ideea noastră a întâmpinat foarte multă simpatie și bunăvoință în ședința comitetului încredințat cu aranjarea serbărilor actuale – și astfel s-a luat hotărârea de-a se eda, cu această ocaziune, tabloul etnografic românesc al comitatului nostru.

Era deja prin luna lui Aprilie a.c. când ne-am apucat de lucru cu stimatul meu tovarăș, d. Ioan P. Lazăr. A întocmi o monografie completă într-un timp atât de scurt însă, știți prea bine, on. domni și doamne, este imposibilitate. Dar greutățile noastre au fost și mai mari în urma împrejurării, că datele necesare nu ne-au stat la dispoziție și în urma faptului, că a trebuit să facem drumuri lungi prin comitat pentru a lua fotografiile și pentru a cunoaște poporul din proprie intuiție etc.

Cu toate acestea ne-am năzuit a da o schiță cât mai bogată asupra trecutului și prezentului cultural și economic al românilor sălăjeni.

Întrucât ne-a succes a ne achita de îndatorirea, ce am luat-o cu dragă voie asupra noastră, nu putem ști.

Noi din parte-ne avem numai

mângăierea, că ne-a ajutat bunul Dzeu să terminăm și ne-a făcut părtași de fericirea de a vă prezenta, Prea Stimat Dle Președinte, din acest pentru noi atât de măreț moment, neînsemnata și modesta noastră lucrare. Dee bunul Dzeu, ca de aici înainte să avem alte și alte lucrări de felul acesteia, dar complete, opere de valoare, lucrate cu răgaz – și atunci vom face pași însemnați spre scopul nostru sublim, care este al tuturor: *ridicarea culturii românești la înălțimile, ce i-se cuvin.*

Vă rog, M. St. Dle președinte, primiți modesta noastră lucrare cu dragostea, cu care ne-am apucat noi de compunerea ei și binevoiti a o preda din parte-ne comitetului central al Asociațiunii, căruia îndrăsnim a i-o dedica.

Încheiu, P. St. Dle președinte, mărturisindu-vă, că ne simțim prea fericiți avându-vă în mijlocul nostru în calitate de conducător al acestei adunări generale și Vă urez din toată inima, să trăiți încă mulți ani, ca să avem fericirea de a vă mai saluta în Șimleu tot în calitatea aceasta și tot cu asemenea ocaziune.

Să trăiți, M. St. dle președinte, la mulți ani!”¹⁹

Chiar dacă autoritățile au interzis distinșilor invitați să participe la pelerinajul preconizat a se organiza la mormântul lui Simion Bănuțiu și la excursia programată a se efectua la Castrul roman de la Moigrad, serbările Astrei de la Șimleu Silvaniei au avut un ecou deosebit în rândul întregii suflări românești. De asemenea, un ecou deosebit în întreaga presă românească l-a avut „Schița monografică a Sălajului”. Spicuim și noi câteva din aceste impresii, republicate de ziarul șimleuan „Gazeta de Duminecă”²⁰.

În coloanele prestigiosului ziar *Gazeta Transilvaniei*, care apărea neîntrerupt la Brașov, începând cu anul 1838, se afirmă următoarele: „Autorii, dnii dr. Stoica și I.P. Lazăr, îi zic numai *schită monografică a Sălajului*, dar așa cum sunt numite la noi multe monografii, multe istorii de comune, se poate numi în dragă voe monografie, și aceasta. De al-

tfel, în prefață, înșiși autorii stăruie să spună, că le-a fost în putere să dea mai mult numai „starea actuală economică și etnografică”. Cu toate acestea, ei ne dau și un prețios tablou *cultural!* Mizerii culturale și încordate nizuinți de emancipare.(...)

E vrednică de toată lauda monografia așteptată cu atâta nerăbdare. E vrednică mai vârtos pentru îndrăzneala, cu care e scrisă, nelăsând ascunse nici mizeriile, cari bântue așa de urât viața românească; înstrăinarea de țaran, bani bisericești și școlari mâncați, așezăminte prăpădite pentru rea administrație etc.

Oricum s-a făcut – ca toate lucrurile românești mici și mari!! – numai în ultimul moment, schița monografică în ce privește prezentul, e mai mult decât o schiță. Singurul ei păcat este prețul ei de 4 cor. Pentru a fi răspândită în cercuri cât mai largi, astfel de lucrări trebuie scoase în editură cât se poate de ieftină”.

Vestitul ziar din București, *Voinea Națională*, publica următoarele aprecieri: „Doi fruntași români, d-nii dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr, au întreprins cu acest prilej o lucrare foarte merituoasă, aceea de a da o icoană a stărei culturale și economice a populației românești din acest comitat.

Într-un timp abia de câteva luni, cât au avut la dispoziție cei doi harnici fruntași n-au putut să dea la lumină o monografie completă a ținutului, ci s-au mărginit să culegă datele mai însemnate din viața românilor sălăjeni.

Lucrarea, – un volum de 326 pagini, – a fost împărțită în timpul serbărilor «Astrei», cari, să știe, au avut un succes desăvârșit. Nouă, abia acum ne-a căzut în mână. Credem interesant să extragem mai jos câteva din datele culese, neglijând bineînțeles partea istorică, ce nu poate intra în cadrul unui articol de ziar.

Urmează apoi datele etnografice, situația economică, situația culturală, bărbații distinși, instituțiile culturale și financiare, tractate într-un resumat foarte reușit”.

Viața Românească din Iași, revista științifică a profesorilor universitari C. Stere și dr. I. Cantacuzino publică o dare de seamă elaborată de directorul *Tribunei*, Ion Rusu Șirianu, asupra serbărilor de la Șimleu. Despre monografie se spune, printre altele: „E de remarcant că pentru acest prilej s-a alcătuit o monografie (schiță) a comitatului Sălaj. (...)

Lucrarea aceasta e vrednică de toată lauda și ar fi bine să fie imitată de toate comitatele în reședința cărora Asociația ține adunare”.

Marele istoric Nicolae Iorga afirma în ziarul său, *Neamul românesc*, următoarele: „*Schița monografică a Sălajului* de dd. Dionisie Stoica și I.P. Lazăr e o lucrare de merit. Cuprinde o sumă de știri prețioase și ilustrații binevenite. Partea istorică e de dd. profesor Russu, paroh Flonta și profesor Trif”.

Încheindu-și raportul asupra serbărilor Astrei de la Șimleu Silvaniei, Octavian C. Tăslăuanu, secretarul Astrei face importante aprecieri referitoare la monografie: „*Prin Schița monografică a Sălajului*, întocmită de dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr (1 vol 8°, 326 pag.) s-a făcut un foarte bun început de a se da, cu ocazia adunărilor generale ale Asociațiunii, un tablou măcar aproximativ exact și complet despre situația economică și culturală a unui ținut. Munca dlor autori merită toată lauda, întrucât a reușit să ne dea informațiuni prețioase și interesante asupra Sălajului. (...)

Partea cea mai interesantă a acestei schițe monografice e cea, în care se vorbește despre Șimleu, comunele din Sălaj și în care se publică tablouri statistice. (...)

Aceste date, adunate desigur cu multă trudă de autori, ne orientează destul de bine asupra stării înapoiate în care se găsește poporul nostru din Sălaj și totodată dau busola în ce direcție au să muncească cei chemați pentru îndreptarea înapoierii lui culturale și economice.

Pilda despărțământului Șimleu, de a pregăti asemenea schițe mono-

grafice, va fi de sigur urmată în viitor de toate despărțămintele pe teritoriul cărora se vor ține adunările generale.

În anul viitor ar fi de dorit ca Asociațiunea să-și țină adunarea generală în Oradea Mare, ca interesul trezit în Sălaj în acest an, să nu doarmă pe alte câteva decenii”.

Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr intenționau să continue cercetarea și să elaboreze o monografie a Sălajului în trei-patru volume. Sperau ca schița monografică să fie premiată de Academia Română, pentru a reuși să-și finanțeze cercetarea, după cum rezultă din documentul pe care îl redăm mai jos. Din document reiese că autorii au trimis lucrarea și pentru concursul „Andrei Mureșanu”:

„Nr. 502-1909

Onoratului Comitet

al Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român în Sibiu
Semnații ne luăm voie a prezenta lucrarea noastră «Schița monografică a Sălajului» la premiul «Andrei Mureșanu» al Asociației.

Lucrarea aceasta am prezentat-o și la premiul cel mare al Academiei Române, cu scopul, că dacă nu vor fi eventual lucrări mai de valoare, la acest premiu și se va premia schița noastră monografică, să o putem complecta după câțiva ani, adunând material pentru 3-4 volume mari. Cum însă nu putem avea șanse de a obține acest premiu și astfel de-a complecta lucrarea noastră, credem, că suntem îndreptățiți a solicita premiul «Andrei Mureșanu».

Suntem de părere, că lucrarea noastră merită atențiunea și distincțiunea Asociațiunii nu numai prin valoarea ce-o prezintă, ci și în urma faptului, că ea a fost compusă din prilejul unei adunări generale a Asociației, a fost dedicată ei și este prima lucrare la noi de felul acesta (s.n.).

Motivele acestea, precum și altele de natură materială, speșele cele multe avute cu compunerea lucrării, ne îndeamnă să solicităm ambele premii «Andrei Mureșanu», pentru care s-a scris concurs.

Întrucât s-ar obiecționa, că lucrarea noastră nu e literară (conform dispoziției concursului), amintim, că ea e literară și prezintă o bună parte pur literară.

În speranța, că solicitarea noastră va fi apreciată și satisfăcută după merit și alăturând cele 5 exemplare pretinse semnăm cu profund respect. Șimleu, 24 Aprilie n. 1909/s.s./Dr. Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr²¹.

În urma participării la concurs, lucrarea „Schița monografică a județului Sălaj” a primit din partea Astrei marele premiu „Andrei Mușesianu”, pe anii 1907 și 1908²².

Din păcate, autorii nu au reușit să continue cercetarea și să elaboreze o monografie completă a Sălajului, însă lucrarea elaborată în anul 1908 a rămas în timp ca o lucrare de referință pentru istoriografia românească din Sălaj. Reputatul profesor și etnograf Leontin Ghergariu, redactorul revistei „Țara Silvaniei”, din care apare doar un singur număr în anul 1940, la Zalău, înainte de Dictatul de la Viena din 30 august 1940, făcea următoarele aprecieri: „Schița monografică a Sălajului întocmită de dr. Dionisie Stoica și Ioan P. Lazăr, în 1908, azi o carte rară, este singura monografie românească asupra plaiurilor noastre. Ea a fost o lucrare vrednică pentru timpul ei. Puține județe din Transilvania erau prezentate, acum trei decenii și mai bine, cu un oarecare sâmbure de criteriu sociologic în metodă și atâtea date cum era regiunea noastră, prin acea lucrare de 332 pagini, tipărită în vederea marilor serbări ale Astrei care au avut loc în acel an la Șimleul Silvaniei. Lucrarea a oglindit însă fidel, poate incomplet, din cauza grabei, înfățișarea românismului de la aceste fruntarii etnice”²³.

Aprecierile făcute de Leontin Ghergariu sunt valabile și astăzi, la distanță de mai bine de un secol de la apariția schiței monografice a Sălajului. Din păcate, generațiile care au urmat autorilor nu au reușit, până în zilele noastre, să ducă la în-

deplinire dezideratul autorilor, acela de a elabora o monografie cât mai completă a Sălajului, ceea ce face din noi o generație de epigoni care nu știu să lucreze în echipă, pentru a elabora o sinteză istoriografică a Sălajului.

(Prefață la volumul *Schița monografică a Sălajului*, autori Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, în curs de apariție la Editura „Caiete Silvane”, colecția „Restituiri”)

1 *Gazeta de Duminecă*, nr. 29, 18/31 iulie 1910.

2 Ioan Musca, *Societăți cultural-naționale din Sălaj în epoca modernă (documente, manifestări, ecouri). (1870-1921)*, mss aflat sub tipar la Editura *Caiete Silvane*, pp. 329-330; Ioan Musca, *Documente privind activitatea Despărțământului sălăjean al Astrei (1908-1910)*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XXVII, Zalău, 2005, pp. 167-212.

3 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare S.J.A.N. Sălaj), fond Colecția personală Leontin Ghergariu, dosar 20, ff. 21-28.

4 *Ibidem*, f. 26.

5 Informația am descoperit-o pe verso-ul unei fotografii din colecția familiei Deleu, existentă la S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția familială Deleu. Fotografia îi prezintă pe Ioan P. Lazăr, Dionisie Stoica și Victor Deleu, cei care conduceau ziarul *Gazeta de Duminecă*; Vezi și Liviu Bordaș, *Teosofie și naționalism în Transilvania: cazul Dionisie Stoica*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XXXIII, vol. II, Zalău, 2000, pp. 485-526, care plasează nașterea lui Dionisie Stoica la sfârșitul anului 1879

sau începutul anului 1880.

6 Liviu Bordaș, *art. cit.*, pp. 486-487.

7 Mircea Popa, *Momente culturale silvane*, Ed. *Caiete Silvane*, Ed. Școala Ardeleană, Zalău, Cluj-Napoca, 2015, p. 135.

8 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Colecția familială Deleu*, dos. 12/1876-1939, ff. 98-99.

9 *Ibidem*.

10 *Gazeta de Duminecă*, nr. 25, 1 iulie 1906.

11 *Idem*, nr. 8-9, 13 martie 1910.

12 *Idem*, nr. 40-41, 10/23 octombrie 1910.

13 Informație descoperită pe verso-ul fotografiei amintite din colecția familiei Deleu.

14 *Gazeta de Duminecă*, nr. 30, 20 iulie 1908.

15 *Idem*, nr. 33, 10 august 1908.

16 *Idem*, nr. 29, 13 iulie 1908.

17 *Idem*, nr. 31-32, 3/16 august 1908, pp. 2-4; *Transilvania*, nr. III/august-septembrie 1908, pp. 169-176.

18 *Gazeta de Duminecă*, nr. 31-32, 3/16 august 1908, p. 5.

19 *Ibidem*, pp. 2-3.

20 *Idem*, nr. 39, 21 septembrie 1908, pp. 3-5.

21 Ioan Musca, *Societăți cultural-naționale din Sălaj în epoca modernă (documente, manifestări, ecouri). (1870-1921)*, mss aflat sub tipar la Editura *Caiete Silvane*, pp. 333-334; Ioan Musca, *Documente privind activitatea Despărțământului sălăjean al Astrei (1908-1910)*, în *Acta Mvsei Porolissensis*, XXVII, Zalău, 2005, pp. 167-212.

22 Vezi art. *Raport despre cărțile prezentate la concursul pentru premiul Andrei Mușesianu pentru anii 1907 și 1908*, în *Transilvania*, nr. IV/oct.-dec. 1909, pp. 347-348.

23 Leontin Ghergariu în *Țara Silvaniei*, an I, vol. I, Tipografia „Luceafărul”, Zalău, 1940.

Poem de Viorel Tăutan

Alături poetul

Se-anunță o nouă geneză a zilei,
în așteptare toate-ale firii nerăbdător așezate
la rând stau, înfrigorat de-aerlenele hidre,
alături poetul face pact cu îngerul nopții,
cel îmbrăcat în veșmânte-argintii,
să-și țină tăcerile-n frâu,
ale iubitei odihnă veghind, câtă vreme
din ghiocul Pithiei vești bune așteaptă.

Cumetrii molcome

Artemiu VANCA

Dragă domnule Săuca,

După câte vă cunosc eu, nu sunteți un om foarte comunicativ. Nu vă place vorbăria, nu vă place nici să întindeți prea mult pelteaua atunci când scrieți ceva. Încercați totdeauna să fiți scurt și concis. E-mail-urile dumneavoastră, în special, pot fi date ca exemple de lapidaritate. Nu m-aș mira ca și după ce veți primi acest material să-mi răspundeți ceva de genul: „ok”, „da”, „nu”, „bine”, „nu-i bine”, „mulțam” etc.

Nu cred că aș fi putut avea, în realitate, o discuție prelungită cu dumneavoastră, în care să comentăm fiecare tabletă din carte. Mi-am închipuit că această discuție a avut totuși loc, dumneavoastră ați citit, iar eu am făcut observații, exact cum aș fi făcut dacă vă comentam tabletele pe forumul ziarului în care au apărut.

Am încercat să fiu la fel de sincer pe cât ați fost și dumneavoastră când ați scris. Sunt convins că nu vă veți supăra pentru câteva remarci critice. N-am putut să le trec cu vederea și să vă laud doar, sau chiar să vă tîmâiez, cum se practică de către unii atunci când e vorba de ziaristul, redactorul șef la *Caiete Silvane*, directorul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Daniel Săuca. De altfel, cred că nici nu aveți nevoie de așa ceva. Bănuiesc că v-ar și indispuce.

Eu am în vedere doar pe ziaristul și pe scriitorul Daniel Săuca, cu calitățile lui de necontestat: cu un stil interesant și inconfundabil, cu priză la cititori, franc (uneori prea franc). Nu vă pasă de culoarea politică a șefilor dumneavoastră. Nu iertați pe nimeni. Procedați ca un kamikaze, dar... supraviețuiți, și mă bucură asta. S-ar zice că scrieți după principiul: „Ce-i în gușă îi și-n căpușă”. Uneori însă sunteți prea aspru, iar alteleori de-a dreptul rău. Nu vă jenați nici să folosiți cuvinte și expresii mai puțin ortodoxe, sau să le citați, atunci când sunt folosite de alții.

Judecățile dumneavoastră sunt, în marea lor majoritate, juste, chiar dacă au și o doză de exagerare, cu scopul de-a scoate mai bine în evidență niște stări de lucruri prost alcătuite, niște defecte sau năravuri. Imaginea societății românești contemporane, așa cum rezultă din tabletele dumneavoastră, este, cu mici excepții, una întunecată, sumbră. Se vede că v-ați propus să arătați, mai ales, fața urâtă, neagră a realității noastre. Poate că acest fel de a proceda v-a făcut și să nu zâmbiți decât foarte rar și să nu râdeți aproape niciodată (eu nu v-am văzut rîzând!). Cu toate acestea, vă simt ca pe un om bun și generos. Am suficiente probe în sprijinul acestor afirmații.

Și acum, comentariile de pe „forum”:

„Like”-uri fericite!

Spre deosebire de Vasile Dâncu, Andrei Pleșu, înțrebat, într-un interviu, dacă crede în reforma clasei politice românești, a răspuns: „Pe termen scurt și mediu, nu”. Pe cine să crezi? Referitor la like-uri, am propria mea experiență: pun o povestire – interesantă din punctul meu de vedere – și nu interesează pe nimeni, pun o fotografie anodină și primesc o mulțime de like-uri. Învățătură: nu trebuie solicitată inteligența și răbdarea celor de pe facebook!

Independența

Aici nu suntem de acord. „Independența energetică” este un deziderat al tuturor țarilor. Dacă ar fi fost independentă energetic, Ucraina n-ar fi virat spre Rusia, cu sula în coaste.

Fatalitatea erorilor

E clar că este o fatalitate, din moment ce într-un articol în care se înferează erorile, apare cel puțin una: „atentalele” în loc de „atentatele”. Eu nu sunt un as al gramaticii și m-am bizuit totdeauna pe corectori. Din păcate, așa cum ziceți, sunt puțini de meserie. Nu orice profesor de limba română este un bun corector. E important nu numai să știi, ci să ai și ochi și să citești cu răbdare (silabisind, aș zice).

Meșterii cârmaci

Mai urâtă și mai enervantă decât cearta între USL-iști este cea dintre ei și Băsescu, ceartă în care vinele sunt împărțite.

Descentralizări

Sunt de acord cu dumneavoastră: descentralizarea este o problemă controversată și spinoasă.

Apropo de erori: Ce înseamnă „cojones”?; nu l-am găsit în DOOM.

Încă un an pierdut

Adevărat: din multe puncte de vedere, încă un an pierdut, care se adaugă la ceilalți douăzeci și patru. Poate o fi altfel în toamnă 2016, când se vor număra bobocii.

Ipocrizia salvează România

Pentru că ați pus în discuție și titlul, cred că ar fi mers și „Circ”.

Un pumn de pastile

Pentru că tot ați abuzat de truisme, vă servesc și eu unul, în trei culori: scrieți interesant, incitant, acid.

Întreb, maică, nu dau cu parul

Prea multe întrebări, și toate retorice.

După politică

De ce credeți că totuși filmele românești sunt premiate la festivalurile internaționale?

P.S. Trageți-l de urechi pe corectorul cărții, care n-a observat patru acorduri gramaticale greșite.

Eu sunt de părerea lui Camil Petrescu: *Scrisul corect e pâinea profesorilor de limba română. Nu e obligatoriu decât pentru cei care nu sunt scriitori.* Obişnuiesc să citez asta, ca să mă scuz pe mine.

Viziuni

Vedeți, pentru asta e bună descentralizarea: să-ți faci județul tău așa cum vrei tu. Pentru asta trebuie însă să ai și resurse. Are Sălajul suficiente resurse? Mi-e teamă că nu. Atunci, pentru el e bine să facă parte dintr-o structură mai mare, cu potențe mai mari. O fi țara? O fi regiunea? Astea sunt întrebările. Dacă va fi regiunea, mi-e teamă că județele mari vor trage spuza pe turta lor, așa cum fac țările mari din UE.

Negativ/pozitiv

Și eu sunt sătul de vești proaste. Noroc că am în mână telecomanda și le pot închide gura colportorilor de astfel de vești.

Apropo de întrebarea dacă Sarkozy și-a scris singur discursurile: Andrei Pleșu mărturisește, într-un interviu, următoarele: „Îmi amintesc că, ajuns ministru de Externe, mi-a fost greu să mă obișnuiesc cu ideea că voi citi discursuri scrise de alții. Meseria mea era totuși să scriu!... Îmi scriau discursul, eu îl citeam, iar ei, în timp ce citeam discursul scris de ei, luau notițe și, la sfârșit, mă și felicitau sincer”.

Înclin să cred că aderarea României la UE a fost un pas care se va dovedi benefic.

Nu mai întrebați de ce nu suntem întrebați

Problema este că ne întrebăm singuri și că nu avem răspunsuri la întrebările noastre.

Celălalt

O viziune prea sumbră a realității zilelor noastre.

Salva-Vișeu

Din nou o viziune în culori prea negre și... foarte mult „căcat”.

Despre ratare

Ce vă determină să vedeți totul în culori întunecate, sau să vedeți numai partea întunecată a lumii? De ce țineți să vă amărâți cititorii? Vă atenționez că un astfel de comportament dăunează la ficat, atât scriitorului cât și cititorului.

Liniște, se lucrează!

N-o să reușiți să faceți liniște. Gălăgia este fondul sonor natural pe care se desfășoară politica noastră.

A murit și propaganda?

Eu zic că n-a murit. Chiar dumneavoastră, prin funcția pe care o aveți, faceți o bună propagandă culturii și Sălajului.

Extremismul de lângă noi

Din păcate, extremismul naționalist maghiar, din Ungaria, se infiltrează și printre ungurii noștri și nu știm să-l contracărăm.

15 ianuarie 2012

Cred că cea mai valoroasă categorie de cultură este cea care ne merge la inimă. Nu oricine și oricând se pricepe s-o facă. Elitele sunt în stare să se culturalizeze singure, masele trebuie culturalizate de noi. Prin urmare, în această direcție trebuie canalizate eforturile principale.

România Furioasă

Schimbarea la care vă refereați a avut loc, fără tancuri. Acum așteptăm schimbarea schimbării. Întrebarea este: Cu ce? Cu cine?

Posibile detalii

Aproape toate detaliile la care v-ați referit s-au materializat întocmai.

Nici primul, nici ultimul trădător.

Vorba lui Caragiale: „Da, așa, dacă e **trădare**, adică dacă o cer interesele partidului, fie. Dar **cel puțin** s-o știm **și noi!**”

Alegeri cu neamurile

Înlăturarea „jocului politic” a fost tot un „joc politic”, care a ieșit și nu prea a ieșit.

Lumini la amiază

Referitor la urarea din final, eu aș adăuga: Să avem parte de minți luminate!

Civilizația „light”

Știți și dumneavoastră că nu putem face orice împotriva vântului. În orice caz, Sălajul n-o poate face. Putem doar să încercăm să contrabalansăm fenomenul cu... „civilizație hard”.

Câteva rânduri amicale

Correspondentul sălăjean al lui „molcom” este „cătingan”. Se mai zice și „cătingănaș”, care aduce a „Tot pe loc, pe loc... deloc!”

Războiul continuă

Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face! PDL a venit la putere grație unei trădări și a plecat de la putere ca urmare a unei trădări.

Țigara de după

Încă nu s-a spart USL, dar s-a fisurat periculos.

Scintiții

Deșteptii mor de moarte bună, proștii (scintiții) de grija altora.

Cazul Năstase

Săracul om bogat! Bietul Năstase!

Căderea în propagandă

Mai deranjant decât faptul că, într-o știre, ziaristul „și exprimă puncte de vedere personale”, este deformarea știrii, trunchierea ei, scoaterea ei din context. Și mai deranjant este când în loc să-și exprime punctul lui de vedere, îl exprimă pe cel al patronului. Din păcate, aproape toate ziarele noastre sunt colorate politic, iar unii ziariști au devenit simple flașnete.

Câteva soluții

Soluțiile propuse sunt de bun simț. Sunt de acord cu ele, cu observațiile făcute, anterior, la capitolul regionalizare. În „fiscalizarea totală”, bănuiesc că ați inclus și Biserica?

Â din (D) A

Mă bucur că nu fac parte din categoria celor pe care-i criticați: scriu cu „â” din „a” și am votat „DA” la referendum.

Să câștigi prin neprezentare

La noi, ca la nimeni!

Penibil! Jalnic! Grotesc!

Aș mai adăuga: Dureros! Am fost impresionat de vocabularul „elevat” al parlamentarului Nicolae Stan. M-am documentat pe Internet despre el: licențiat al Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor, a Universității din Craiova (2006), membru PD, fost președinte de CAP. El este adevăratul „intelectual” al lui Băsescu. Cum îi turcul îi și pistolul, nu-i așa?

Dinozaurul mișto

Nu este cazul să ne descurajăm: Tot înainte... că podu-i rupt!

Nu contăm

Suntem ceea ce merităm să fim, avem conducătorii pe care-i merităm.

Cine câștigă: binele sau răul?

În politică, e ca și în fotbal: nu câștigă totdeauna echipa cu care ții și nici cea care merită; există și meciuri trucate – „blaturi” cum li se mai zice – mai este și ghinion și lipsă de inspirație. În filme, e cum vrea scenaristul și cum cere piața.

Fericirea brută

Este așa cum ați zis: Fericirea este a celor săraci cu duhul. Ei nu-și pun întrebări, sunt surzi, sunt orbi și nu-și fac procese de conștiință.

Șișu

Îmi pare rău că nu l-am cunoscut.

Manevre

Una peste alta, campaniile electorale sunt distractive.

DDMRUVPCATB

DD – o persoană sinistră, spun eu.

MRU – „Unguent”, spune presa USL-istă.

VP – un tânăr blocat în ultimele faze ale pubertății, spune Andrei Pleșu.

CA – nulitate volubilă, zice tot Andrei Pleșu.

TB – sămânță de scandal, spun eu și cred că au mai

spus-o și alții.

În situația asta, noi cu cine defilăm?

De 1 Decembrie

Încerc să răspund la întrebările și provocările dumneavoastră:

1. „Bun român”, din punctul de vedere al celor de la putere, este un român bun la toate: să tragă la jug, să plătească taxe și impozite, să nu miște în front, să nu ceară nimic etc.

2. Autocenzura este cea pe care ți-o impui singur, și e bine că există.

3. Nu se poate ieși din istorie. Istoria este trecut, iar trecutul nu poate fi șters.

De 9 decembrie 2012

De ce vă mirați? Ați fi vrut să vă spună să nu-l votați? Doar Spirache din „Titanic Vals” a fost în stare s-o facă.

Dacă n-ai simțul ridiculului, cazul unora dintre politicienii noștri, poți spune orice, inclusiv să dai vina pe „greaua moștenire”.

Lipsa dezbaterilor electorale. Ziceți-le „cumetrii molcome”, nu blaturi.

Imperative. Speranțe

Acum, la un an de la alegeri, avem răspunsurile la întrebările pe care vi le-ați pus atunci. Ne-am dat seama și că nu-i suficient să ai 70% în parlament dacă n-ai majoritate în DNA și CCR și dacă președintele te pândește permanent de după colț. E bine când un guvern nu-și poate face de cap, când există cineva care să-i pună piciorul în prag, cu condiția ca acel cineva să fie principial.

Sfârșitul lumii

Între timp am răsuflet ușurați, iar pe viitor nu ne vor mai neliniști previziunile apocaliptice. Chiar dacă se va adevări vreo una din ele, e mai bine să vină pe nepusă masă.

Povestea B-urilor

Între timp, s-a tras cu tunul, și din cei cinci B a mai rămas doar unul. Autostrada Transilvania este în hi-bernare, cu pierderi, iar când se va termina (nu se știe când), va intra în cartea recordurilor, ca fiind cea mai

Robert Kovacs - Întortocheatele căi - Vișeu de Sus

Maria Berciu - Paralele - Petrova

scumpă autostradă de pe mapamond.

Poeme sfărâmate între dinți și cer

Referitor la sfârșitul poeziei: „Nu mor caii când vor câinii!”

2011, hai 2012. Urături & murături

Din această tabletă, am reținut urările haioase și mi-am dat seama că sunteți obligat să vă înscrieți într-un număr de semne, sau, cu alte cuvinte, să respirați scurt. Veți mai putea respira și altfel?

George Vulturescu la „Transilvania culturală”

O să mă leg de câteva „chestii” din acest interviu:

1. Ați pomenit printre organizatorii acestor lecturi publice Asociația Scriitorilor din Sălaj. Este o societate dacă nu invizibilă, foarte, foarte discretă. Din București, deși mă uit atent la viața culturală sălăjeană, n-o văd deloc. Mă așteptam să fie una cu un rol important în viața culturală a Sălajului, așa cum au fost, înainte de al Doilea Război Mondial, Reuniunea Învățătorilor Români Sălăjeni și Reuniunea Femeilor Române Sălăjene.

2. „...noi suntem niște marginali”, se plânge domnul Vulturescu. Am remarcat și eu numărul mare de niveluri existente în lumea literară și m-am hazardat să le identific astfel:

- *Nivelul 1*, cei care apar în toate cele trei istorii literare (a lui Manolescu, a lui Alex Ștefănescu și a lui Marian Popa) și unii din cei publicați de marile edituri (Humanitas, Nemira, Polirom și încă una sau două) și grupați în jurul revistelor literare centrale (România literară, Observator cultural, Dilema veche și încă una sau două);

- *Nivelul 2*, cei grupați în jurul revistelor literare din marile centre culturale din provincie (Cluj și Iași) și care fac parte din filialele USR din aceste orașe;

- *Nivelul 3*, cei grupați în jurul revistelor literare din restul județelor și fac parte din asociațiile de scriitori din județe.

- *Nivelul 4*, cei care scriu în alte publicații literare și sunt membri ai cenaclurilor literare, din diferite orașe ale țării. Sunt cei mai mulți, iar unii dintre ei

sunt și activiști culturali harnici, în localitățile lor.

Pe membrii USR îi găsești la toate cele patru niveluri. A fi membru USR, nu înseamnă, în toate cazurile, că ești un scriitor valoros. Am numeroase exemple în sensul acesta.

Eu mă consider ca fiind de nivelul 4.

3. Azi se scrie tot felul de poezie, în toate stilurile care s-au perindat începând de la Enăchiță Văcărescu și până în zilele noastre. Se poate scrie poezie bună în toate aceste stiluri, dar nu toate sunt la modă. Poezia în stilurile la modă, cea care se scrie cu predilecție azi, este accesibilă, la fel ca și muzica simfonică, doar celor inițiați (antrenați), care sunt puțini. Doar câțiva dintre politicienii și oamenii de azi fac parte din această categorie. Asta nu înseamnă că restul sunt „niște peșteri umblătoare”, cum îi numește domnul Vulturescu.

Liviu Antonesei la „Transilvania culturală”

Nu există ziare bune de la un capăt la altul. Toate au însă și articole bune. Și în tabloidul „Ring”, care se distribuie gratuit, citesc cu plăcere „bombănelile” Marinei Almășan. Cred că fiecare dintre noi citim din ziare numai ce ne interesează sau ne place și le cumparam sau ne abonăm doar la cele în care numărul articolelor care ne plac este suficient de mare. Ziarele care nu plac la destui oameni, nu rezistă pe piață. Nu toți cititorii pot fi băgați în aceeași oală. Mai vinovați decât cei care acceptă presa proastă, sunt cei care o fac.

Kelemen Hunor

Am înțeles din discuția cu el că n-a putut face suficientă cultură din lipsă de bani. Nu sunt xenofob, dar mi s-a părut deplasat să avem un minoritar ministru al Culturii, mai ales unul care este și președintele unei organizații politice construită pe criterii etnice și care dorește autonomie teritorială pe aceleași criterii. L-am acceptat, în schimb, pe Varujan Vosganian, în toate demnitățile în care a fost promovat, de-a lungul timpului. El a făcut abstracție de calitatea lui de armean și a acționat, în toate împrejurările, ca un bun cetățean român.

Maria Berciu - Pe trepte - Petrova

Maria Berciu - Grăpatul ogorului - Bocicoiel

Stilul publicistic actual

(unele probleme de ortografie)

Dumitru DRAICA

Limba română literară reprezintă acea variantă elaborată și îngrijită a limbii vorbite, în care au fost delimitate mai multe aspecte, limbaje sau stiluri, precum: limbajul solemn (folosit în vorbirea ocazionată de diverse solemnități), limbajul mediu, standard sau neutru (în uzul vorbitorului instruit, cultivat) și limbajul uzual (propriu conversației curente).

Stilul reprezintă o variantă a limbii care se realizează în situații speciale, „stilul este omul însuși” (spunea naturalistul francez Buffon). Fiecare vorbitor de limbă română are un stil individual, un mod propriu în care alege și folosește mijloacele lingvistice ale limbii, resursele ei bogate; la rândul lui, fiecare scriitor are un stil individual, ce reprezintă o sinteză a particularităților artistice: idei, teme, compoziție, limbă. Stilul funcțional (limbajul funcțional) este un ansamblu de particularități de exprimare, o varietate a limbii literare a întregului popor, corespunzând unor sfere de activitate umană, ținând cont de particularitățile și sarcinile comunicării într-un domeniu sau altul, de factorii sociali și culturali care ne influențează comunicarea cotidiană orală sau scrisă. În orice limbă, în orice stil funcțional al ei, cuvintele reprezintă elementele de construcție, fiecare cuvânt își are individualitatea specifică, de care trebuie să ținem seama dacă vrem să fim înțeleși de cei din jurul nostru și dacă dorim să comunicăm interlocutorilor noștri gânduri, idei, sentimente, cât mai exact și mai clar. O exprimare corectă, orală și scrisă, presupune întrebuintarea adecvată, alegerea potrivită și cunoașterea cât mai precisă a sensurilor cuvintelor, expresiilor și termenilor limbii române. Astfel sunt evitate eventualele greșeli în folosirea lor, ezităările și erorile, inerente, ce apar îndeosebi în utilizarea unor cuvinte cu circulație restrânsă, este vorba de unele neologisme, arhaisme, termeni regionali, cu care cititorii nu sunt atât de bine familiarizați.

După decembrie 1989, am fost martorii unor schimbări, era necesar ca aceste cuvinte noi pătrunse în limbă să corespundă noilor stări de lucruri din societatea românească; erau vizibile primele semne ale democrației, printr-o mare diversitate de opinii, mai ales în presă, în stilul publicistic, asistăm la îmbogățirea lexico-semantică și conotativă a limbii române actuale. De altfel, nu numai presa, ci și radioul și televiziunea, mass-media în general, s-au aflat în fața unui „asalt lingvistic”, publicistica, mai ales, trebuia să răspundă provocărilor din societatea românească, din dorința de a oferi cititorilor ineditul, senza-

ționalul, pitorescul, în setea acestora de cunoaștere, indiferent de vârstă, pregătire, situație socială. Mulți ziariști, eliberați de-acum de orice constrângeri, au început să folosească un limbaj pe înțelesul tuturor, chiar dacă uneori exprimarea lor a fost confuză, greoaie și a dat naștere unor neînțelegeri, incertitudini, ambiguități în presa scrisă.

Stilul publicistic este specific unor ziare și reviste destinate publicului larg, nu doar unei anumite categorii de cititori, cu o anumită pregătire și cu un anumit nivel de cultură. Construcțiile folosite, cuvintele și expresiile sunt, în cea mai mare parte, pe înțelesul tuturor, nu sunt utilizate noțiuni specifice și explicații de strică specialitate, căci scopul lui este informarea cititorilor și comentarea unor fapte de viață. *Limbajul publicistic actual* este de cele mai multe ori protestatar, negator, fapt explicabil dacă ținem cont de trecutul totalitarist, iar multe dintre cuvintele și sintagmele actuale nu sunt înregistrate nici în *Dicționarul de Neologisme*, nici chiar în *Dicționarul Explicativ al Limbii române...*, cei mai mulți dintre acești termeni dezvoltând noi și noi sensuri denotative și conotative.

Astfel, *termenii tehnici* ocupă un loc central, ei sunt prezenți, de fapt, în diverse limbaje de specialitate, ar trebui să fie monosemantici, folosiți cu sensurile lor proprii, denotative, pentru a nu da naștere unor ambiguități, inexactități, în propozițiile din care fac parte. În multe cazuri, transferul termenilor specializați în *limbajul publicistic* dă naștere unor sensuri conotative, figurate, realizate îndeosebi prin metafore, apărând la tot pasul o serie de sintagme întâlnite și în diverse editoriale, relatări, comentarii: *manipularea electoratului, seismograf social, șacali industriali, confiscarea revoluției, actualizarea conflictelor, partid flexibil, erodarea puterii, să dezamorseze conflictele, șoc de privatizare, oile negre ale societății, emanație a revoluției...*

Prezența unor astfel de creații semantice figurate, în număr tot mai mare, șochează, se pare astăzi, raportându-ne la o etapă anterioară lui 1989, aproape o treime din sensurile inedite ale publicisticii post-decembriste sunt metafore: din domeniul fizicii și chimiei (*să se corodeze popularitatea, dezghețarea colaborării, înghețarea politicii de colonizare, să frâneze elanul tinerilor întreprinzători particulari, dezgheț post-totalitar, proces de transparență, au focalizat atenția, filtrul discuțiilor forurilor legislative, strabism politic...*); din medicină (*colaps economic, metastazele șomajului, radiografia unei mișcări de cenzură, simptome de însă-nătoșire, acutizarea durerilor, insomnie ulceroasă, pulsul*

vieții...); din matematică, domeniul financiar-bancar, domeniul artistic (*un important segment al vânzărilor, idei se intersectează..., inflație de partide..., show parlamentar, topul șomajului...*).

Toate aceste sensuri figurate sunt deja consolidate, sunt ușor definibile și clar delimitate de sensurile proprii din care s-au format și cărora li se subordonează, ele sunt frecvente în publicistica cu caracter politic, îndeosebi, primind mereu conotații suplimentare.

Termenii politici sunt și ei prezenți în presă, care ne prezintă și faptul că „politicul” este omniprezent; lexicul de după 1989 „s-a politizat” excesiv, din cauza diversității opiniilor și opțiunilor socio-culturale, cuvintele din domeniul politic sunt numeroase și denumesc apartenența la noi partide, asociații și organizații: *cepeunist, fesenist, vetrist, udemerist, pesemist, peunerist, penelist, penetecedist, guvernanți, reformiști, senatori, deputați...* Cei mai mulți dintre acești termeni politici sunt obținuți prin mijloacele interne ale limbii române (derivarea, schimbarea valorii gramaticale și compunerea): prin derivare cu prefixe: *anti-, contra-, in-, hiper, super-, ultra-, pseudo-, neo- ne-, re-, de(s)-, de(z)-* (*antievreiesc, antidemocrat..., contramiting, contramonarhie..., instabilitate, inabordabil..., hiperinflație, hipercentralizare..., superagent, superputere..., ultracomunist, ultraconservator..., pseudo-independent, pseudo-democrat..., neocomunism, neoconservator..., neagreat, neeficient..., reconciliere, reabilitare..., deolectivizare, derusificare...*) sau cu sufixe: *-are, iza, -ism, -tor...* (*revigorare, redresare..., liberaliza, mușamaliza..., ceaușism, veleitarism..., demolator, profitor...*); prin schimbarea valorii gramaticale (conversiunea): adjectivul devine substantiv (*audiovizualul, executivul, economicul, judecătorescul, demisionari, întreprinzători, profitori, investitori...*), infinitivul lung, nume de acțiuni, devine substantiv (*autolimitare, complexare, deolectivizare, dezindustrializare, dughenizare, ideologizare...*), substantivul devine adjectiv (*anchetator, contravenient, infractor, partizan, financiar...*); mult mai numeroase sunt substantivele, nume de acțiuni, provenite din infinitive lungi (*afluire, agresare, contactare, contractare,*

intermediere, renegociere, rezolvare, soluționare...).

Sunt prezente și numeroase dublete sinonimice (*coroda-eroda, demitere-destituire, emana-degaja, indecizie-nesiguranță...*) și antonimice (*democratic-nedemocratic, destituire-învățare, implicat-neimplicat, competență-incompetență...*) și *cuvinte și sintagme noi*, mai puțin cunoscute și înțelese de către vorbitori, chiar dacă nu sunt în totalitate neologisme recente: (*azilant, absenteism, blocaj financiar, business, expulzare, evaziune fiscală, fief, implementare, imunitate parlamentară, manager, moțiune de cenzură, promulgare, slogan, tabu...*). Necesitatea de a apela la termeni mai preciși pentru o anumită noțiune impune utilizarea neologismelor, ele trebuie folosite corect, cu respectarea exactă a sensurilor (*bagatelă „lucru neînsemnat”, banal „lipsit de originalitate”, bastard „copil nelegitim”, fortuit „întâmplător”, fabulos „extraordinar”, faleză „țârm înalt al mării”, fantasmagorie „imagine ireală”, naturalețe „atitudine firească”, nonșalant „nepăsător”, novice „începător”, nostalgie „sentiment de tristețe, melancolie provocat de dorința de a revedea un loc drag”, aberant „care constituie o abatere de la normal”, abject „josnic, abis „adâncime foarte mare”, eronat „greșit”, etala „a expune”, etatiza „a naționaliza”*)...

Un rol important în apariția neologismelor l-au avut și îl au dezvoltarea științei și învățământului, progresul tehnicii moderne, colaborarea cu alte țări pe plan economic, cultural, politic... O problemă deosebită este aceea a adaptării neologismelor la sistemul fonetic și morfologic al limbii române, o importanță deosebită având-o data intrării în circulație a acestor cuvinte. Pentru cuvintele intrate în limbă cu o jumătate de veac în urmă, problema pronunțării, a scrierii, a flexiunii acestora a fost deja rezolvată de uzul vorbirii (*mass-media, auto-service, informatică, cibernetică, motel, marketing, computer, performer, alură, balansoar, balnear, banchiză, banjo, calambur, calchia, cameleon, camufla, canțonetă, debandadă, debusolat, decibel, miting, neodarwinism, vacuum, uzual, veritabil...*), greșelile din presă fiind mai puține. De obicei, cuvintele împrumutate dintr-o limbă romanică se adaptează mai ușor și

Robert Kovacs - Amurg - Vișeu de Sus

Robert Kovacs - Biserica de lemn - Vișeu de Sus

mai repede decât cele de alte origini. În vreme ce cuvintele vechi au dezvoltat mai multe sensuri, neologismele aduc o notă de precizie, având, de regulă, un singur sens, concret: inimă – *cord*, a merge – *a circula*, a sta – *a staționa*, a începe – *a debuta*, a trece – *a traversa*, a cere – *a solicita*, a vedea – *a observa*, situație – *circumstanță*... Alți termeni, păstrează scrierea specifică limbii din care provin (numele diferitelor unități de măsură): *coulomb* (pronunța culomb), *joule* (jul), *ohm* (om), *newton* (niuton), *watt* (vat)..., iar în cazul neologismelor intrate recent în limbă, scrierea diferă de pronunțare, iată câteva exemple: *lied* (se pronunță lid), *pizzicato* (pițicato), *spleen* (splin), *outsider* (autsai-dăr), *intermezzo* (intermețo), *design* (dizain), *dancing* (dancing), *diesel* (dizel), *dandi* (dendi)...

Prezența tuturor acestor construcții noi, în număr mare, în stilul publicistic, în diferite contexte și preluarea lor de către cititorii mai puțin avizați duce la o înțelegere greșită a mesajului, la o interpretare semantică ambiguă: *ambient* (cu sensul de înconjurător, nu plăcut), *vindictiv* (răzbunător, nu vindecător), *stringent* (care nu suferă amânare, nu care face să contracteze țesuturile organismului uman), *arbitrar* (întâmplător, nu dat de arbitru), *investi* (despre bani, nu a pune într-o funcție)...

Cu toate acestea, în ciuda eforturilor publiciștilor, se întâlnesc adesea și îmbinări lexicale neadecvate, formulări ridicole, de tipul: *derularea muzicii continuă*, *derularea importului*, *impulsionarea derulării agriculturii*, *marasm economic*, *areal geo-politic*, *am demarat multe programe*, *amanetarea viitorului țării*, *logoree calofilă*, *e dărâmat psihic*...

Asistăm, așadar, la „invadarea” societății românești, martoră a unei explozii lingvistice, datorită unor factori: o varietate de expresie ce-i șochează pe cititori, prin noutate și extravaganță, repetarea unor elemente lexicale ce nu sunt încă bine înțelese de vorbitori, readucerea în actualitate a unor cuvinte considerate tabu, schimbarea totală a conotațiilor unor cuvinte. Rămân în atenția publiciștilor, dar nu numai a lor, anumite imprecizii, riscuri, clișee lingvistice, formule fixe și șabloane, toți, deopotrivă, ziariști și vorbitori, trebuie să dea dovadă de discernământ, de prudență, preluarea și transmiterea informațiilor tre-

buie să se facă în modul cel mai corect, în conformitate cu normele gramaticale ale limbii române literare.

Limba română folosită în contextul actual trebuie să facă față tuturor împrejurărilor, cu atât mai mult, cu cât mijloacele de exprimare sunt tot mai bogate, felurite, nuanțate. Ea trebuie să se dezvolte prin mijloace proprii, dar și prin mijloace externe, trebuie îmbogățită și înfrumusețată cu grijă, cu simțul responsabilității, deoarece prin intermediul ei existăm și ținem legătura cu generațiile trecute și cu ei care vor urma, datorită ei valorile culturii noastre materiale și spirituale trec granițele țării și ne facem cunoscuți în lume.

Bibliografie

Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române, Editura Univers Enciclopedic, București, 2005.

Dumitru Draica, *Limba română contemporană*, Editura Universitas, Petroșani, 2008.

Liviu Groza, *Limba publicitar*, în „LLR” (București), nr. 3-4, 1992, pp. 11-13

Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Împrumuturi necesare și împrumuturi de lux în limbajul publicistic actual*, București, 1992.

Radu Paraschivescu, *Dintre sute de clișee. Așchii dintr-o limbă tare*, Editura Humanitas Fiction, București, 2009.

Ilie Rad, *Limba de lemn în presă*, Editura Tritonic, București, 2009.

Dumitru Uritescu, *De la chioșcari la vesternizare. Mic dicționar de termeni actuali*, Editura Humanitas, București, 1993.

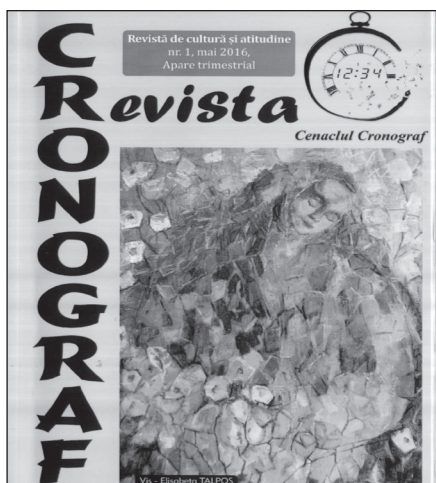
Ionela Natalia Kovacs - Aspect de stradă - Bocicoiël

Robert Kovacs - Tablou de mecanic - Vișeu de Sus

Malaxorul de vară-toamnă

■ Cronograf, nr. 1, mai 2016.

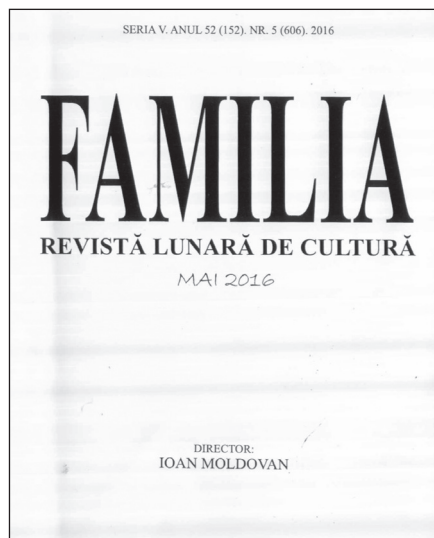
Debutul unei noi reviste, trimestrială, concepută, se pare, în jurul cenaclului omonim, „revistă de cultură și atitudine”, apărută sub egida Consiliului Județean Satu Mare și a Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare (CJCPCT); redactor șef: Robert Laszlo, secretar de redacție: Loredana Știrbu, redactori: Felician Pop, Ștefan Mazilu, George Terziu, tehnoredactare: Cristian Pomian. Din editorialul lui Felician Pop: „Ferice de noi, că nu suntem în nicio gașcă și nu am primit vreun premiu ca să fim siliți să-l întorcem acum, într-un soi de lucrativ balet encomiastic!” Să fie într-un ceas bun și succes! Acest prim număr este însoțit de un pliant de promovare a muzeului etnografic al lui Sorin Avram din Craidorolț.

■ Argeș, nr. 6 (408), iunie 2016.

Odată cu acest număr, revista *Argeș* a împlinit o jumătate de secol de existență: „Luna aceasta, Revista *Argeș* a sărbătorit 50 de ani de la primul număr. O viață de om. (...) Ea s-a reinventat de câteva ori în acest timp, au fost mai mici sau mai mari rupturi în mersul ei, existând totuși și o continuitate. (...) Dar, personalitatea revistei

este dată și de numele care au primit în decursul ultimului deceniu premiul anual al redacției noastre, de la Mihai Șora și Mircea Handoca, până la Adrian Alui Gheorghe, Radu Aldulescu, Liviu Ioan Stoiciu, D.R. Popescu și Ileana Mălăncioiu, de la Horia Bădescu, Magda Ursache și Radu Cârnelci până la Marian Drăghici și George Vulturescu, de la Octavian Doclin, Nichita Danilov și Al. Cistelean până la Varujan Vosganian, de la Vasile Spiridon, Nicolae Coande și Ioan Lascu până la Gellu Dorian, Nicolae Preliceanu și Gheorghe Grigurcu...” (Dumitru Augustin Doman, *Revista Argeș la jubileu*). Felicitări și la cât mai mulți ani de activitate!

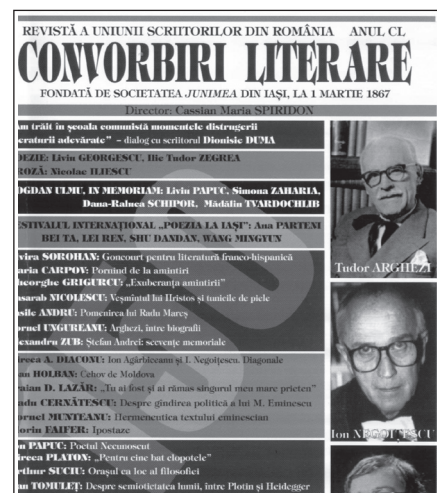
■ Familia, Anul 52 (152), nr. 5 (606), mai 2016.

Din cuprinsul acestui număr: Traian Ștef – *Țara fără însușiri* (editorial); Gheorghe Grigurcu – *Asterisc*; Daniel Vighi – *Aventuri li-vrești*; Viorel Mureșan – *Mirosul de carne vie al poeziei* (despre volumul lui Nicolae Coande, *Nu m-au lăsat să conduc lumea*); Florin Ardelean – *Semiologia indigestiilor intelectuale* despre volumul *Occidentalismul. Războiul împotriva Occidentului*, autori Ian Buruma și Avishai Margalit); Dan Arsenie – *Carnete și caiete* (VI); Ioan F. Pop – *Ratarea*

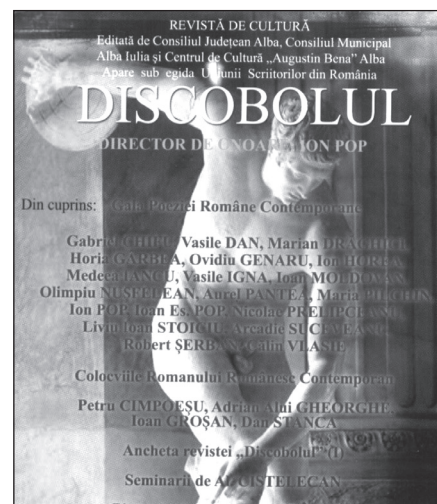
unei concilieri etico-literare cu Paul Goma); Adrian Găgiu – *Despre hermeneutica lui Bach...*

■ Convorbiri Literare, nr. 6 (246), iunie 2016.

Din sumar: Cassian Maria Spiridon – *Erori fatale (II)*; Maria Carpop – *Pornind de la amintiri*; Grigore Grigurcu – *„Exuberanța amintirii”*; Basarab Nicolescu – *Veșmântul lui Hristos și tunicile de piele*; Vasile Andru – *Pomenirea lui Radu Mareș*; Cornel Ungureanu – *Arghezi, între biografii*; Alexandru Zub – *Ștefan Andrei: secvențe memoriale*; Mircea A. Diaconu – *Ion Agârbiceanu și I. Neșoițescu. Diagonale (II)*; Ioan Holban – *Cehov de Moldova...*

■ Discobolul, nr. 220-221-222, apr.-mai-iunie 2016.

Din sumar: Ion Pop – „*Literatura în slujba revoluției*”; Nicolae Oprea – *Poetul și „ficțiunile” sale*; Iulian Boldea, *Noime și epifanii*; Cornel Nistea – *Titus Popescu – Omul ambiental*; Ioana Cistelean – *Linia sinusoidală a poemului*; Petru Cimpoieșu, *Nu e cazul să inventăm...*; Adrian Alui Gheorghe – *Ficționalizarea istoriei...*; Ioan Groșan – *Romanul istoric: cui prodest?*; Dan Stanca – *Istoria ca experiență personală*; *Seminarii de Al. Cistelean*; *Gala poeziei române contemporane*: Gabriel Chifu, Vasile Dan, Marian Drăghici, Horia Gârbea, Ovidiu Genaru, Ion Horea, Medeea Iancu, Vasile Igna, Ioan Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Aurel Pantea, Maria Pilchin.

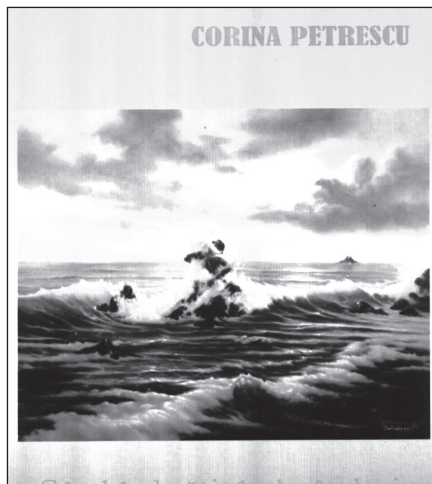
■ **Du-te, dor, și vino, dor. Folclor literar din Sălaj...**

Culegere apărută sub îngrijirea prof. Ștefan Goanță și Ion Pițoiu, Ed. Eubeea, Timișoara, 2015. Din *Nota asupra ediției* a dnei prof. Irina Goanță: „Ediția de față a colecției *Du-te, dor, și vino, dor* apare la un interval de 43 de ani și reproduce prima ediție, din 1972, materialul fiind riguros organizat de către autori în capitole tematice: *De dor, De dragoste, De revoltă socială, De cătănie și război, Cântece satirice, Strigături, De muncă, Colinde, De nuntă, Epice, Proverbe și zicători*. Suprimările făcute de cenzură, în anul 1972, au fost corectate în ediția de față, aceasta fiind completată cu textele omise inițial (...). Evidențiem stăruința, munca de documentare, de completare și de elaborare

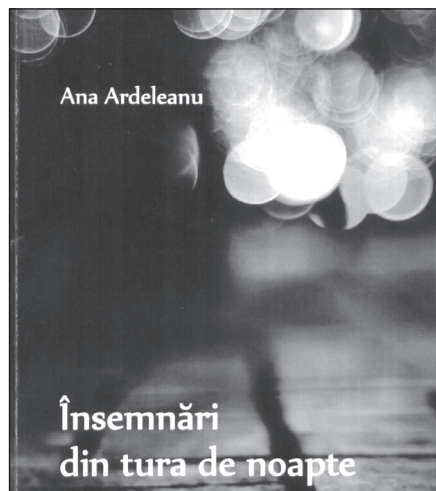
a actualei ediții, depusă cu răbdare și competență de Fundația Ateneul Cultural «Ștefan Goanță»”.

■ **Corina Petrescu, Gând îmbrățișând gânduri**, Ed. Inspirescu, Satu Mare, 2016.

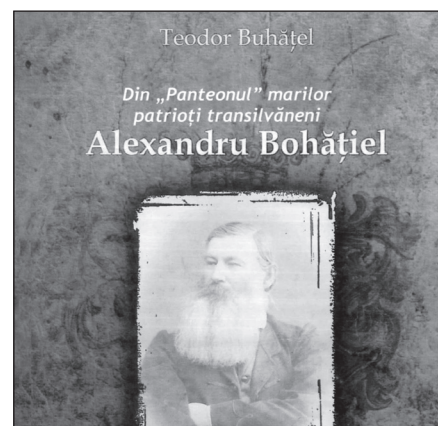
Autoarea, pe numele ei real Cornelia Bălan Pop, s-a născut la 10 martie 1955 în Dej, județul Cluj. Este poetă, traducătoare și profesoară. Absolventă a Facultății de Filologie, secția franceză-română, din cadrul Universității „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca. A mai publicat volumele de versuri: *Pentru că tu ești* (Ed. Timpul, Reșița, 2001); *Creion* (Ed. Citadela, Satu Mare, 2009); *Trei lacrimi. Povara amintirilor ce vor veni* (Ed. Citadela, Satu Mare, 2013) și un volum de epigrame – *Ironice tu(r)nuri* (Ed. Princeps Multimedia, Iași, 2014).

■ **Ana Ardeleanu, Însemnări din tura de noapte**, Ed. Singur, Târgoviște, 2016.

O strofă din poezia ce deschide volumul: „Pe fiecare clipă e încrustat rostul meu/ În fiecare săritură în lungime în înălțime/ Stă lăcusta eului/ Oricât de mică ar fi iarba/ Oricât de păguboasă ar fi viața”. Alte volume ale autoarei: *Noris* (1998; premiul de debut al USR, Filiala Dobrogea), *Poemele Evei* (1999), *Vinovat de utopie* (2000), *Loc pentru arderi* (2001), *Fără aplauze* (2003), *Arzând pustiu-n pipa depărtării* (2006), *Colețul cu îngeri* (2008, antologie de autor), *Eternitate fără chip* (2010), *Tăcerea magnoliei* (2012), *Poeme de seară* (2014), *Granițele încumetării* (2015).

■ **Teodor Buhățel, Din „Panteonul” marilor patrioți transilvăneni – Alexandru Bohățiel**, ediția a II-a, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2015.

La cei 85 de ani ai săi, universitarul clujean născut în Glod, județul Sălaj, își continuă cu râvnă și pasiune căutarea ascendenței, făcând incursiuni istorico-monografice notabile în trecutul spiței sale. Pe lângă multele lucrări legate de specialitatea sa (medicina veterinară), Teodor Buhățel este autorul unor volume cu caracter monografic: *Glodul Someșului – Vatră de conviețuire milenară (Aspecte istorico-monografice)*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2007; *Neamul Bohățelenilor în căutarea obârșiei heraldice*, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010; *Școala din Glod la 200 de ani 1811 - tradiție și actualitate* – 2011, Ed. Napoca Star, Cluj-Napoca, 2011;

Biserica din Glod – printre însemnări și consemnări istorice, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2013.

(D.H.)

■ Argeș – 50

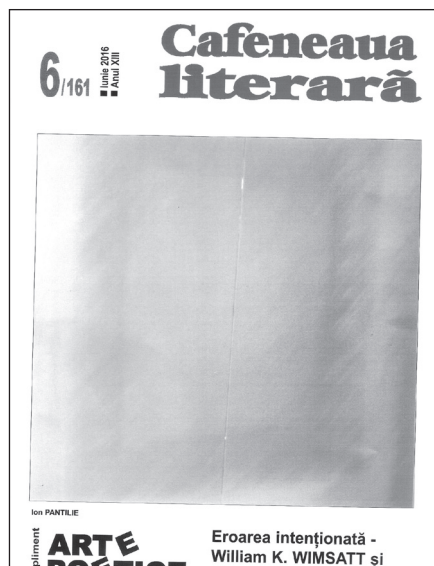

A venit și rândul revistei *Argeș* să își aniverseze jubileul. Fondată în 1966, revista apare, de 15 ani, în serie nouă. Evenimentul a fost marcat în nr. 6/iunie 2016 printr-un editorial al actualului redactor-șef, prozatorul, eseistul și publicistul Dumitru Augustin Doman. După o scurtă trecere în revistă a seriilor precedente, el fixează astfel profilul de-acum al publicației: „...redacția fiind formată în special din optzeciști, sigur că predomină colaboratorii acestei generații, dar nu sectar, ci făcând legătura cu marii șazeciști (vd. rubrica prodigioasă a dlui Gheorghe Grigurcu), pe de o parte, și cu douămiiștii, pe de alta (vd. pagina «Generația poetică 2000»). Dar proiectul *Argeș* se vrea și un «proiect cu proiecte». Multe cărți, o mică bibliotecă s-a născut din rubricile din revistă”. În mijlocul revistei, un reportaj semnat de

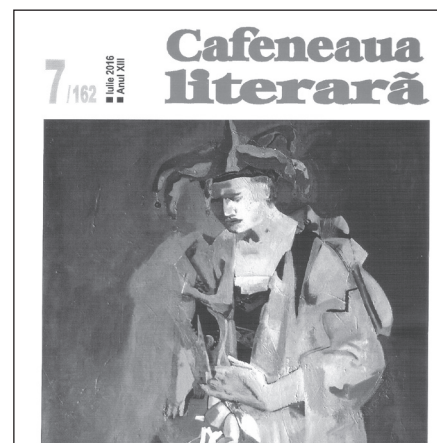
Mihai Barbu și ilustrat abundant cu fotografii de la jubileu radiografiază istoria revistei, lucid, dar și sentimental, cu ocheanul întors, dinspre prezent, către începuturile ei. Din cuprins mai remarcăm două pagini de lirică universală, una de Lawrence Ferlinghetti, în traducerea lui Cristian Sabău și alta aparținând lui Ivan Bunin, primul laureat rus al Premiului Nobel pentru Literatură (1933), în prezentarea și traducerea lui Leo Butnaru. Însăși prima pagină e una de sărbătoare prin reproducerea unui splendid tablou din tinerețea lui Pablo Picasso. La mulți ani, *Argeș*, și un destin legendar!

(V.M.)

■ *Cafeneaua Literară* continuă să apară, așa cum ne-a obișnuit, valorificând în manieră spectaculoasă colaborări statornice ale unei indubitabile elite literar-artistice, nume pe care le-am făcut cunoscute cititorilor revistei *Caiete Silvane* de-a lungul ultimilor ani în cadrul rubricii *Malaxorul...* Pe de altă parte, este valorificată creativ întreaga suprafața colii tipografice.

Mă limitez să remarc, în numărul 6/161, paginile cu poeme semnate de cunoscuții poeți **George Vulturescu**, omagiat astfel cu ocazia împlinirii vârstei de 65 de ani și **Valentin Predescu** ajuns la cea de-a 70-a celebrare a zilei de naștere. Ceva mai încolo – trei pagini cu ample poeme ale mai tânărului performant, sub aspectul substanței formei, **Nicolae Silade**.

Doă sunt țintele de mare interes evidente în numărul 7/162: Suplimentul **Arte poetice**, cu „discursul” amplu datorat unui important istoric și filosof promotor al postmodernismului în viața socială, **Michel Foucault**, vizând mult dezbătuta dilemă, „**Ce este un autor?**”, pe de o parte, și **Interviul** oferit de poetul **Ion Mureșan** poetului **Virgil Diaconu**, în cuprinsul căruia ne putem simți învățți de o vâltoare. Remarcabile sunt, prin acuratețea sentimentului surescitat, cele două tablete semnate de **Alexandru Jurcan**.

Pe ultima pagină a celor două numere, Virgil Diaconu ne entuziasmează cu obișnuitele-i bijuterii lirice de autentică valoare sub aspect estetic și sentimental.

(V.T.)

Alexandru Jurcan, Miros de pământ umed p. 55

Ștefan Doru Dăncuș, Apărarea. Lucrurile inutile se aruncă la gunoi p. 55

Varga István Attila, Transilvanismul și studiul istoriografic al lucrării lui Kós Károly pp. 56-57

Dănuț Pop, Contribuții la istoria partidului comunist în Sălaj. Alegerile din 1946 pp. 58-65

Simona Ardelean, Filmografiile Simonei. *Sideways* (2004); *10 Cloverfield Lane* (2016) pp. 66-67

Daniel Mureșan, Cronica de concert. *Rammstein – Rock in Vienna 2016* p. 68

Ce (mai) citiți? De ce/cum? O anchetă realizată de **Daniel Săuca**. Răspund **Irina Petraș**, **Viorel Mureșan**, **Cornel Ungureanu**, **Ștefan Doru Dăncuș**, **Mihai Măniuțiu**, **Györfi-Deák György**, **Ștefan Jurcă**, **Nicolae Goja**, **Daniel Hoblea**, **Viorel Tăutan**, **Alice Valeria Micu**, **Carmen Ardelean**, **Ioan F. Pop**, **Olimpiu Nușfelean** pp. 69-77

Camelia Burghel, *Amu, io ț-o-i spune, dacă vrei...* pp. 78-80

Marin Pop, Prima sinteză istoriografică românească din Sălaj pp. 81-86

Poem de **Viorel Tăutan** p. 86

Artemiu Vanca, *Cumetrii molcome* pp. 87-90

Dumitru Draica, Stilul publicistic actual (unele probleme de ortografie) pp. 91-93

Daniel Hoblea, **Viorel Mureșan**, **Viorel Tăutan**, *Malaxorul de vară-toamnă* pp. 94-96

Numere ilustrate cu fotografii realizate în cadrul celei de a XIV-a ediții a Taberei „Fotoetnografică”, 2015, Vișeu de Sus

Maria Berciu - Căruțașul - Vișeu de Jos

Costas Dumitrescu - Mic dejun - Petrova

Costas Dumitrescu - Conflict - Petrova

Robert Kovacs - Panoramă nocturnă - Vișeu de Sus

Robert Kovacs - Mocănița pe Vaser - Vișeu de Sus

Tabăra Fotoetnografică s-a îndreptat, în această ediție, spre un areal geografic ce are în centrul său orașul Vișeu de Sus. Opțiunea aceasta are un evident grad de exemplaritate cel puțin din perspectiva caracteristicilor esențiale a comunității vizate: interculturalitatea. O comunitate interculturală, cum este cea de față, include diferite grupuri etnice, religioase, culturale, care nu numai că împart același spațiu, dar au învățat să și cultive relații firești, deschise, de interacțiuni reciproc recompensatoare, respectând valorile, tradițiile și modurile de viață ale fiecăruia. Români, maghiari, țipțeri, ruteni: mai multe modele culturale, însă o singură comunitate. Un exemplu care merită urmat...

Prezentul minialbum este o selecție întocmită ca urmare a celei de a XIV-a ediții a Taberei „Fotoetnografică” 4-13.04.2015, Vișeu de Sus.

Ștefan Mariș,
directorul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale
Maramureș